

วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีที่ปรากฏในพระพุทธรศาสนาเถรวาท
AN ANALYTICAL STUDY OF REFLECTION OF KAMMA PRACTICED
BY MILLIONAIRES FOUND IN THERAVADA
BUDDHIST TEXTS

พระจิรวัดน์ อภินนโท

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธรศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐกิจที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

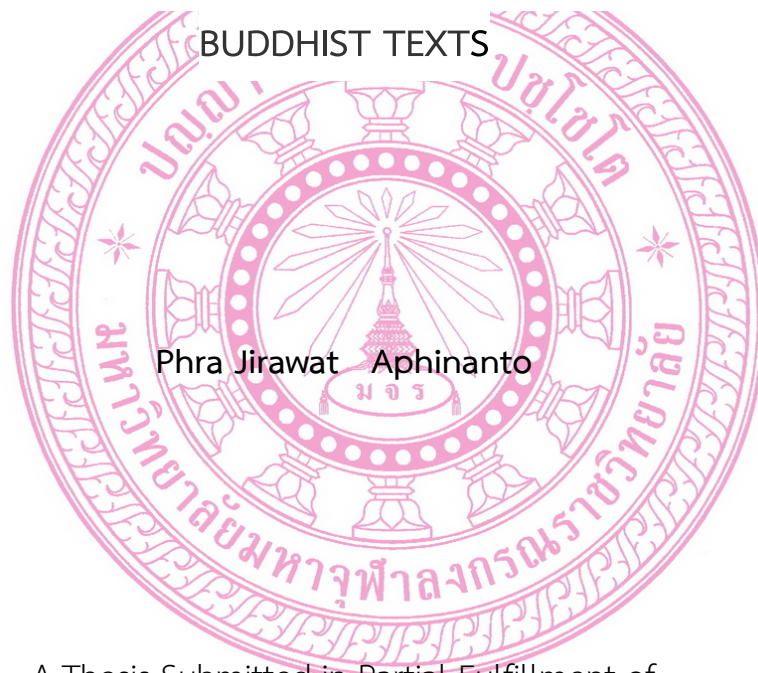
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิททยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิททยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิททยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิททยาลัย)

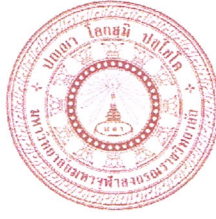

AN ANALYTICAL STUDY OF REFLECTION OF KAMMA PRACTICED
BY MILLIONAIRES FOUND IN THERAVADA
BUDDHIST TEXTS

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E.2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “วิเคราะห์ผลกระทบของเศรษฐกิจที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ., ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหากฤษณะ ตรุโณ, ผศ., ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระราชวชิรเมธี, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.อานนท์ เมธีวรฉัตร)

กรรมการ

(ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กาญจนา เจริญศิริ)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระราชวชิรเมธี, ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.อานนท์ เมธีวรฉัตร

กรรมการ

ผู้วิจัย

พระจิรวัดน์ อภินนโท (ชมสนธิ์)

วิทยานิพนธ์	:	วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท
ผู้วิจัย	:	พระจิริวัฒน์ อภินนโท (ชมสนธิ์)
ปริญญา	:	พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

	:	พระราชวชิรเมธี ดร. ป.ธ.๙., พธ.บ., อ.ม., กศ.ด.
	:	ผศ. อานนท์ เมธีวรฉัตร ป.ธ.๖., น.ธ.เอก., พธ.บ., กศ.ม.
วันสำเร็จการศึกษา	:	๑๒ เมษายน ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตของเศรษฐีในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อวิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผลการวิจัยพบว่า กรรม ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทในพระไตรปิฎก และอรรถกถา เป็นคำกลาง ๆ แปลว่า การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา จะแสดงออกมาเป็นความประพฤติทางกาย ทางวาจา และทางใจ จัดเป็นกรรมทั้งนั้น เพื่อให้ทราบชัดถึงทิศทางการกระทำว่า เป็นกุศลกรรม หรือ อกุศลกรรม โดยผ่านช่องทางของการทำกรรม กล่าวคือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ เป็นสุจริต หรือ ทุจริต เมื่อกระบวนการสิ้นสุดลงก็จะเห็นภาพของกรรมชัดยิ่งขึ้นตามหลักเกณฑ์การให้ผลของกรรม กรรม จึงเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม เพราะกรรมจะส่งผลต่อชีวิตที่ดีหรือเลวทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

จากการศึกษาการดำเนินชีวิตของเศรษฐีที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๑๐ ท่าน พบว่า เศรษฐีที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ๕ ท่าน ได้แก่ ๑) เมณฑกเศรษฐี ๒) วิสาขมหาอุบาสิก ๓) อนาถบิณฑิกเศรษฐี ๔) โชติกเศรษฐี ๕) ชฎิลเศรษฐี มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา มีเจตนาที่เป็นกุศล มีความเห็นที่ถูกต้อง ได้นำหลักธรรมจากพระพุทธเจ้าเข้ามาเป็นปัจจัยในการดำเนินชีวิตประพฤติสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ยึดถือการทำกุศลกรรมอย่างเดียว ด้วยการบริจาคทาน บำรุงภิกษุสงฆ์ สงเคราะห์บุคคลผู้อยู่ร่วมด้วย และบุคคลทั่วไปให้ได้รับความสุขเป็นหลัก อีกทั้งยังนำองค์ธรรมต่าง ๆ ของหลายหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมกับ

สถานการณ์ ทั้งการครองตน การครองงาน การครองคน และการครองใจ เป็นกัลยาณมิตรที่ดีของคนในครอบครัวและบุคคลทั่วไป การดำเนินชีวิตจึงประสบสิ่งที่ดีมีแต่ความสุขสบาย

สำหรับเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ๕ ท่าน ได้แก่ ๑) อานนทเศรษฐี ๒) จูฬเศรษฐี ๓) เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพี ๔) อปุตตกเศรษฐี ๕) บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก พบว่า เศรษฐีแต่ละท่านไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา มีความเห็นผิด มีเจตนาที่เป็นอกุศลทำแต่อกุศลกรรม มีความประมาท ไม่ให้ทาน มีความตระหนี่ ไม่เกื้อกูลประโยชน์แก่ผู้อื่นและสังคม ขาดหลักธรรมนำมาใช้เป็นหลักการดำเนินชีวิตที่ดีทำให้ประสบสิ่งที่ไม่ดีมีแต่ความทุกข์ความเดือดร้อน

การวิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ๕ ท่าน พบว่า เศรษฐีทุกท่านมีเจตนาที่เป็นกุศลรู้จักวิธีการนำหลักกรรม ๒ และกรรม ๓ มาประยุกต์เป็นวิธีการดำเนินชีวิตของแต่ละท่าน โดยเริ่มจากการปกครองตนให้ตั้งอยู่ในการประพฤติชอบ ทำแต่กุศลกรรม ประพฤติสุจริต ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ผลกรรมส่งผลให้การดำเนินชีวิตมีแต่ความสุขสบาย มีทรัพย์สมบัติมากมีฐานะร่ำรวย เป็นที่รักเคารพของบริวารและประชาชน ด้วยการประพฤติปฏิบัติดังกล่าวผลกรรมส่งผลทำให้สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล

สำหรับผลกรรมของเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ๕ ท่าน พบว่า เศรษฐีทั้ง ๕ ท่าน มีเจตนาที่เป็นอกุศล ไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ไม่สนใจฟังพระธรรมเทศนา มีความเห็นผิด ทำแต่อกุศลกรรม ไม่ให้ทาน มีความตระหนี่ ไม่ใช้ทรัพย์ให้เกิดประโยชน์ ประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ด้วยการประพฤติดังกล่าว ผลกรรมส่งผลให้การดำเนินชีวิตได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน ไม่สามารถรักษาความเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล

Dissertation Title : An Analytical Study of Reflection of Kamma of the Millionaires as Found in the Theravada Buddhist Texts

Researcher : Phra Jirawat Aphinanto

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Dr. Phrarajavachiramethee Pali IX., B.A, M.A., Ph.D.

: Asst. Prof. Anond Metheevarachatra Pali VI., B.A, B.Ed., M.Ed.

Date of Graduation : 12 April 2014

ABSTRACT

The study on “An Analytical Study of Reflection of Kamma practiced by Millionaires Found in Theravada Buddhist” had three objectives : 1) to study the principle of Kamma (action) in the Theravada Buddhist , 2) to study the lifestyle of the millionaires in the Theravada Buddhist and 3) to analyze the reflection of Kamma of the millionaires found in Theravada Buddhist .

Results of the research

It was found that according to Theravada Buddhist, Kamma in Tipitaka and Atthakatha (commentary) meant the action consisted in the intention , which action performed by body, speech , and mind to know the direction from the action as Kusaladhamma (the right conduct) or Akusaladhamma (the evil action) , in the other word; the reflection of the action appeared clearly. According to the reflection of Kamma, Kamma is considered in the lifestyle of human because Kamma will influence on the good or bad life all in the present and the future.

The study of the lifestyle of the millionaires in the Theravada Buddhist, were found five good millionaires who had the faithfulness in Buddhist , the meritorious intention and the right opinion , applied the Dhamma in their lives to control themselves and had the good action , the good speech and the

good thought . Moreover, the millionaires held on the meritorious action by giving , supporting the monks and helping the others and were the good family's members. Their lives met the good things and the happiness.

The bad five lifestyle of the millionaires had the impiety in Buddhist , the wrong opinions, the demeritorious intention, the careless, and the stinginess. Moreover, they did not help the benefit to the others and the society. They had a lack of the Dhamma in their lives and they met the bad things and the suffering.

The analysis of the reflection of Kamma in the good lifestyle millionaires, who be the fives forever millionaires, was found that they had the meritorious intention, applied the two Kamma and the three Kamma in their lives to be the self-controllability, to the right conduct . They had the good action, the good speech and the good thought. The reflection of Kamma influenced their lives to have a lot of properties, be happy and be the respected person from the others.

The analysis of the reflection of Kamma in the bad five lifestyle of the millionaires who not be the fives forever millionaires, was found that they had the demeritorious intention, the impiety in Buddhist. They ignored to listen the sermon, they had the wrong opinions , the carelessness and the stinginess. Moreover , they did not gain the benefit, made the misconducts action, speech and their though. Therefore, the reflection of Kamma influenced their lives to have the troubles and to be suffering.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์ผลกระทบของเศรษฐกิจที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก พระราชวชิรเมธี, ดร. ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผศ. อานนท์ เมธีวรฉัตร กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูง ที่ได้ให้คำแนะนำและตรวจแก้วิทยานิพนธ์นี้ กระผมต้องขอขอบพระคุณ คณะครูอาจารย์ บุคคลากร ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศูนย์บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ พระเทพปริยัติเมธี, ผศ. ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ที่ได้ให้โอกาสเปิดการเรียนการสอนในระดับปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนาชั้น อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาของนิสิตทั้งภิกษุ สามเณร และประชาชน ขอขอบคุณ เพื่อน ๆ สหธรรมิกนิสิตปริญญาโท รุ่นที่ ๖ ทุกรูป ทุกท่าน ซึ่งเป็นกัลยาณมิตรที่ดีเสมอมา ขอเจริญพรขอบคุณ เจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ทุกท่าน ที่อำนวยความสะดวกติดต่อประสานงาน ต่าง ๆ ให้เกิดผลสำเร็จเป็นอย่างดี

ขอคุณงามความดีที่เกิดจากการศึกษา การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบูชาคุณ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์และบูชาคุณของบิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติ มิตร ครู อาจารย์ โดยขออภัยคุณของพระศรีรัตนตรัย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายโปรดจงดลบันดาลให้ทุกท่านมีสุขภาพ แข็งแรงปราศจากโรคภัยอันตรายต่าง ๆ ขอจงมีแต่ความสุขด้วยกันทุกท่าน เทอญ.

พระจิววัฒน์ อภินนโท (ชมสนธิ์)

๑๐ กันยายน ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๐
บทที่ ๒ กรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๑
๒.๑ ความหมายของกรรม	๑๑
๒.๒ ประเภทของกรรม	๑๗
๒.๓ ลักษณะของกรรม	๓๐
๒.๔ ผลของกรรม	๓๕
บทที่ ๓ การดำเนินชีวิตของเศรษฐีในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๕๔
๓.๑ เศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล	๕๔
๓.๑.๑ เมณฑกเศรษฐี	๕๔
๓.๑.๒ วิสาขามหาอุบาสิกา	๕๘
๓.๑.๓ อนาถบิณฑิกเศรษฐี	๖๕
๓.๑.๔ โขติกเศรษฐี	๗๒

สารบัญ (ต่อ)

	๓.๑.๕ ชฎิลเศรษฐี	๘๑
	๓.๒ เศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล	๘๕
	๓.๒.๑ อานนทเศรษฐี	๘๖
	๓.๒.๒ จูฬเศรษฐี	๘๙
	๓.๒.๓ เศรษฐีชาวเมืองโกสัมภี	๙๒
	๓.๒.๔ อปุตตกเศรษฐี	๙๗
	๓.๒.๕ บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก	๑๐๑
	๓.๓ สรุปการดำเนินชีวิตของเศรษฐีในพระพุทธศาสนา	๑๐๓
	๓.๓.๑ เศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล	๑๐๓
	๓.๓.๒ เศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล	๑๐๕
	๓.๔ ตารางสรุปการกระทำกรรมและผลกรรมของเศรษฐี ๑๐ ท่าน	๑๐๖
บทที่ ๔	วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๑๒
	๔.๑ วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล	๑๑๒
	๔.๑.๑ วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีตามหลักกรรม ๒	๑๑๒
	๔.๑.๒ วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีตามหลักกรรม ๓	๑๑๖
	๔.๒ วิเคราะห์ผลกรรมเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล	๑๒๑
	๔.๒.๑ วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีตามหลักกรรม ๒	๑๒๑
	๔.๒.๒ วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีตามหลักกรรม ๓	๑๒๔
	๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๒๗
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๒๙
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๒๙
	๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๓๒
	๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๓๒
	๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์	๑๓๒
บรรณานุกรม		๑๓๓
ประวัติผู้วิจัย		๑๓๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕ และอรรถกถาภาษาไทย ชุด ๙๑ เล่ม ใช้ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เรียงตามคัมภีร์ ดังนี้

		พระวินัยปิฎก			
วิ.จ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก จูฬวรรค		(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค		(ภาษาไทย)
		พระสุตตันตปิฎก			
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค		(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณาสก		(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณาสก		(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณาสก		(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค		(ภาษาไทย)
ส.ข.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค		(ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค		(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต		(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต		(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต		(ภาษาไทย)
อง.ฉก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต		(ภาษาไทย)
ขุ.ข.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ		(ภาษาไทย)
ขุ.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน		(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก		(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก ทุกนิบาต		(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.วิสติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก วิสตินิบาต		(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ม.ม.อ. (ไทย) = มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี มัชฌิมปัณณาสก์อรรถกถา (ภาษาไทย)
 ม.อุ.อ. (ไทย) = มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี อุปริปัณณาสก์อรรถกถา (ภาษาไทย)
 อง.เอกก.อ. (ไทย) = อังคุตตรนิกาย มโนรลปุรณี เอกนิบาตอรรถกถา (ภาษาไทย)
 อง.ติก.อ. (ไทย) = อังคุตตรนิกาย มโนรลปุรณี ติกนิบาตอรรถกถา (ภาษาไทย)
 ขุ.ธ.อ. (ไทย) = ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา (ภาษาไทย)
 ขุ.อุ.อ. (ไทย) = ขุททกนิกาย ปรมัตถทีปนี อุทานอรรถกถา (ภาษาไทย)
 ขุ.วิ.อ. (ไทย) = ขุททกนิกาย ปรมัตถทีปนี วิมานวัตตอรรถกถา (ภาษาไทย)
 ขุ.เถร.อ. (ไทย) = ขุททกนิกาย ปรมัตถทีปนี เถรคาถาอรรถกถา (ภาษาไทย)
 ขุ.ชา.อ. (ไทย) = ขุททกนิกาย ชาตคกอรรถกถา (ภาษาไทย)

คำชี้แจงในการใช้หมายเลขในคัมภีร์พระไตรปิฎก

๑) การใช้หมายเลขอักษรย่อในคัมภีร์พระไตรปิฎก โดยใช้อักษรย่อแทนชื่อเต็มของคัมภีร์ตามระเบียบการอ้างอิง คือ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๗๕/๔๒. หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๑๐ ข้อ ๗๕ หน้า ๔๒ เป็นต้น

๒) การใช้หมายเลขอักษรย่อในคัมภีร์อรรถกถาฉบับแปลเป็นภาษาไทย โดยใช้อักษรย่อแทนชื่อเต็มของคัมภีร์ตามระเบียบการอ้างอิง คือ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๑/๑. หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา พระไตรปิฎกอรรถกถาแปล เล่มที่ ๔๐ ข้อ ๑๑ หน้า ๑ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีพระพุทธเจ้าเป็นพระบรมศาสดา มีพระธรรมที่พระบรมศาสดาตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เองตรัสสอนไว้เป็นหลักสำคัญ เป็นศาสนาแห่งเหตุผล มีระบบความเชื่อ ความศรัทธาที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งปัญญา ผู้ที่มีความเชื่อตามคำสอนในพระพุทธศาสนา สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงหมายถึง วิธีแห่งชีวิต อันเป็นระบบแห่งการดำเนินชีวิตที่เรียกว่า Way of life^๑ จึงทำให้พระพุทธศาสนาแตกต่างจากศาสนาอื่น ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เรียกว่า ศรัทธา ๔ ประกอบด้วย กัมมสัทธา๑ คือ ความเชื่อเรื่องกรรม เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตนเป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำนั้นไม่ว่างเปล่า และเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจหรืออนาคตยโศก คอยवासนา เป็นต้น วิปากสัทธา๑ คือ เชื่อเรื่องของวิปาก เชื่อเรื่องผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ กรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว กัมมัสสกาตาสัทธา๑ คือ เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรม จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน ตถาคตโพธิสัทธา๑ คือ เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๙ ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง^๒

จากหลักศรัทธา ๔ เห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนเรื่องการทำกรรมของมนุษย์นั้นมีผล และผลนั้นจะติดตามตนไปตลอด และให้ความสำคัญของหลักกรรมว่า เป็นหลักธรรม

^๑ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), *พุทธศาสนากับปรัชญา*, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๑๒.

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๔.

ใหญ่ที่มีความสำคัญ ทั้งนี้เพราะกรรมได้มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ กรรมจึงเป็นหลักธรรมมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคม บุคคลจะมีชีวิตที่เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง มีทุกข์หรือสุขนั้นมีผลมาจากกรรมของตนเองทั้งสิ้น มิใช่การกระทำของผู้อื่น พระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของกรรมไว้ ดังที่ปรากฏในพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เจตยานันตอง เราเรียกว่ากรรม บุคคลจงใจแล้วจึงกระทำด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ”^๓ ดังนั้น กรรมจึงเกิดจากการกระทำของตนเอง มิใช่มีใครมากำหนด การกระทำดี เรียกว่ากรรมดี การกระทำชั่ว เรียกว่ากรรมชั่ว ในการกระทำทุกอย่างย่อมมีผลเรียกว่า วิบาก ที่บุคคลผู้กระทำจะต้องเป็นผู้รับ

สังคมไทยแต่เดิมได้มีการปลูกฝังค่านิยมเรื่องกรรม ให้เชื่อในกฎแห่งกรรม จนมีสำนวนไทยว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” และยกย่องคนดี คือ คนที่มีคุณธรรม แต่ปัจจุบันสังคมไทยได้มีค่านิยมที่เปลี่ยนไป การให้ความสำคัญเรื่องกรรมน้อยลง สาเหตุเพราะสังคมไทยปรับตัววัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้ามา ยอมให้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทเพื่ออำนวยความสะดวกสบายต่อวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยในทุกเรื่อง จนส่งผลให้ความเชื่อ ค่านิยมของคนไทยเปลี่ยนไปเป็นสังคมบริโภคนิยมและวัตถุนิยม ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ว่า

...สังคมไทยปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุเป็นอย่างมาก แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว หาได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขที่แท้จริงของคนไทยไม่ คนนิยมวัตถุหรือวัตถุนิยมมากไปมีกิเลสมากขึ้น และสิ่งที่ขาดคือ ศีลธรรม สภาพสังคมที่ฟอนเฟะ เพราะรับอิทธิพลอารยธรรมตะวันตก...^๔

จากค่านิยมเดิมที่ยกย่องคนดี คือ คนมีคุณธรรม และเชื่อในกฎแห่งกรรม ตามสำนวนที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”^๕ ในปัจจุบันได้จางหายไปกับคนไทยรุ่นใหม่ สังคมไทยได้เปลี่ยนค่านิยมไปยกย่องวัตถุ กลับกลายเป็นนิยม คนดี คือ คนที่มีเงินทอง มีอำนาจ และผลตอบแทนของการทำดีได้ดี “ดี” ในความหมายของคนรุ่นใหม่ คือ ได้วัตถุสิ่งของ เงินทอง ชื่อเสียง เกียรติยศ ทั้ง ๆ ที่ผู้ที่ได้รับการยกย่องเป็นผู้ประพฤติดีเสื่อมเสียก็ตาม แต่สังคมไม่ได้ให้ความสนใจความประพฤติหรือวิธีการที่ทำ

^๓ อจ. ฉกก. (ไทย) ๒๒/๓๓๔/๔๒๒.

^๔ พุทธทาสภิกขุ, ท่านพุทธทาสกับการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓.

^๕ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), กรรม-นรกสวรรค์ สำหรับคนรุ่นใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๗.

ให้ได้มาซึ่งวัตถุสิ่งของเหล่านั้น เพียงแต่ขอให้ได้มาเป็นพอ จึงเกิดสำนวนที่นำมาใช้ในสังคมใหม่ว่า “ทำได้ดี มีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลกระทบของความเชื่อเรื่องกรรมในสังคมไทยได้อย่างคลอนแคลน สังคมเกิดความเข้าใจเรื่องกรรมคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงและเสื่อมถอยจากความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมว่ามีจริง ความเชื่อเหล่านี้ไม่ได้มีผลเฉพาะผู้ใหญ่เท่านั้น แต่ได้ส่งผลกระทบต่อทั้งโดยตรง และโดยอ้อมอย่างมากกับเด็กและวัยรุ่นที่จะเป็นกำลังของชาติทำให้เกิดความเชื่อเรื่องกรรม คลาดเคลื่อนและผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริงและไม่เชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมว่ามีจริง สาเหตุมาจากเห็นการกระทำของผู้ใหญ่ที่กระทำตัวอย่างที่ไม่ดีไว้ และกฎแห่งกรรมก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อผู้กระทำผิดให้เห็นทันตา

จากการที่สังคมไทย มีความเบี่ยงเบนในการยกย่องคนชั่วเหยียบย่ำคนดี ผู้วิจัยจึงต้องการจะเสนอมุมกลับ นำเอาผลกรรมดี คนดีในสมัยพุทธกาลมาวิเคราะห์นำเสนอ เพื่อชี้แนะสังคมไทยให้กลับมาสู่ความเชื่อหลักกรรมที่ถูกต้อง นำวิถีชีวิตของเศรษฐีมาวิเคราะห์ผลกรรมที่เขาเหล่านั้นได้รับ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ได้รับการส่งเสริมและทำนุบำรุงจากเศรษฐกิจ คหบดีหรือผู้ประกอบการที่เป็นเจ้าของธุรกิจ โดยฝ่ายอุบาสกและอุบาสิกาจะเป็นผู้เกื้อกูลตลอดจนให้ความอุปถัมภ์บำรุงแก่ภิกษุและภิกษุณีด้วยปัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาตเสนาสนะและคิลานเภสัชบริการ ส่วนฝ่ายภิกษุและภิกษุณีก็เกื้อกูลอุบาสกและอุบาสิกาด้วยการแนะนำหลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง

สมัยพุทธกาลเศรษฐีเป็นบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา ล้วนแล้วแต่ประกาศตนเป็นอุบาสกและอุบาสิกา จากความเลื่อมใสศรัทธาจึงให้ความอุปถัมภ์พระภิกษุสงฆ์ ด้วยการสร้างถาวรวัตถุที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือการเป็นปฐมเหตุที่ทำให้เกิดพุทธาณุญาตและพุทธบัญญัติบางประการ จากการเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจทั้งในหน้าที่และอาชีพ พบว่ามีความใกล้ชิดประชาชนมากกว่ากษัตริย์ผู้ปกครองเมืองยังเป็นที่เคารพนับถือของประชาชน ด้วยเหตุนี้ เมื่อเศรษฐีนับถือพระพุทธศาสนาจึงเป็นเหตุจูงใจให้ประชาชนหันมานับถือพระพุทธศาสนาตาม จึงทำให้พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลมีความเจริญรุ่งเรือง จากการเป็นผู้ดำเนินการประกอบธุรกิจจึงทำให้เศรษฐกิจของเมืองที่ตนอยู่มีความเจริญขึ้น ด้วยการค้าขายในเมืองและการติดต่อค้าขายกับต่างเมือง ปกติเศรษฐีเหล่านี้เป็นผู้ที่ให้ความช่วยเหลือแก่คนยากจนไร้ที่พึ่งอยู่แล้ว ด้วยการบริจาคทานเป็นประจำตลอดจนให้การช่วยเหลือต่อสังคมทั้ง การอนุเคราะห์และ

สงเคราะห์ เมื่อได้ประกาศตนเป็นอุบาสกแล้วก็ยังได้ปฏิบัติตนเช่นเดิมเป็นประจำอย่างมิได้ขาดตกบกพร่อง

เศรษฐีนั้น เป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่ง ซึ่งกล่าวได้ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากในการส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง เพราะทั้งเศรษฐี คหบดีในสมัยพุทธกาลและปัจจุบัน ยังคงเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมพระพุทธศาสนาเป็นประจำ เมื่อบริบททางสังคมเกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปรูปแบบการส่งเสริมอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศานาย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น สมัยพุทธกาลเน้นการทำบุญด้วยการให้ทาน ทำการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยการแก้ไขจากคำสอนที่ผิดเพี้ยน หรือจากนักบวชนอกลัทธิ ที่เป็นมิชฌาภิกขุต่อพระพุทธศาสนา การสร้างศาสนสถานและศาสนวัตถุ เป็นต้น เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงมาเป็นปัจจุบันได้จัดตั้งเป็นองค์กร สมาคมเพื่อทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงแทน โดยยังได้ปฏิบัติเหมือนกับเศรษฐีสมัยพุทธกาลไม่ว่าจะเป็นการให้ทาน การสร้างศาสนสถานและศาสนวัตถุ ด้วยการอาศัยสื่อเข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์ จะเห็นได้ว่าบทบาทของเศรษฐีต่อการส่งเสริมพระพุทธศาสนาทั้งในสมัยพุทธกาลกับเศรษฐีสมัยปัจจุบันย่อมมีทั้งด้านที่สอดคล้องเหมือนกันและต่างกันไปบ้างตามบริบททางสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยมุ่งศึกษาเฉพาะการกระทำกรรมของเศรษฐีในพระพุทธศาสนาเถรวาทในครั้งพุทธกาล โดยวิเคราะห์ให้เห็นถึงผลกระทบของเศรษฐีที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาลและที่ทำไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล อันเป็นแบบอย่างที่จะนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติไปใช้สืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตของเศรษฐีในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของเศรษฐีในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของเศรษฐีในพระพุทศาสนาเถรวาท โดยใช้ให้เห็นถึงผลของกรรมที่ทำให้บุคคลเป็นเศรษฐี และเสื้อมจากการเป็นเศรษฐีในพระพุทศาสนาเถรวาทอันเป็นสิ่งที่พึงประสงค์

๑.๔ วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยจัดลำดับได้ดังนี้

- ๑.๔.๑ ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทั้งปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และตำราที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการศึกษา
- ๑.๔.๒ วิเคราะห์ผลกระทบของเศรษฐีในพระพุทศาสนาเถรวาท
- ๑.๔.๓ สรุปผลการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงผลกระทบที่ทำให้บุคคลเป็นเศรษฐีและเสื้อมจากการเป็นเศรษฐีในพระพุทศาสนาเถรวาท
- ๑.๔.๔ เสนอแนะเนื้อหาเพิ่มเติมบางประเด็นที่ได้จากการศึกษา เพื่อประโยชน์ในด้านวิชาการอย่างยั่งยืนต่อไป

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

กรรม หมายถึง การกระทำความดี หรือความชั่ว ทางกาย ทางวาจา และทางใจ

ผลกระทบ หมายถึง ผลจากการกระทำความดี หรือความชั่ว ทางกาย ทางวาจา และทางใจ

เศรษฐี หมายถึง เศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ๕ ท่าน ได้แก่

- ๑) เมณฑกเศรษฐี ๒) วิสาขามหาอุบาสิกา ๓) อนาถปิณฑิกเศรษฐี ๔) โขติกเศรษฐี ๕) ชฎิลเศรษฐี และเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ๕ ท่าน ได้แก่ ๑) อานนทเศรษฐี ๒) จูฬเศรษฐี ๓) เศรษฐีชาวเมืองโกสััมพี ๔) อปุตตกเศรษฐี ๕) บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

พระมนตรี สุปุตติโก ได้ให้รายละเอียดไว้ในหนังสือ “พุทธจริยธรรมทางธุรกิจเข้มทิศ เศรษฐี” สรุปได้ว่า “พุทธจริยธรรมทางธุรกิจ เข้มทิศเศรษฐี ได้แนะนำหลักการเพื่อการพัฒนาสำหรับ ทุก ๆ คน ให้กลายเป็นเศรษฐีชุมทรัพย์ทั้งภายในและภายนอกตามกระบวนการแห่งไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นักบริหาร พนักงานบุคลากรจะมีความสุขทั่วหน้ากันด้วยกายวาจาใจที่ผ่องใสเบิกบาน ปราศจากความทุกข์เดือดร้อนหรือเบียดเบียน แต่เป็นการดำเนินธุรกรรมบนหลักของสายกลาง”^๖

สนธิชัย ทวีโชคทรัพย์สิน ได้กล่าวถึงจุฬเศรษฐีไว้ในหนังสือ “การอุทิศส่วนกุศลตามแนวพระไตรปิฎก” สรุปได้ว่า การทำบุญแก่บุคคลภายนอกพระศาสนาจะอุทิศส่วนกุศลได้หรือไม่ ในเปตวัตถุ เรื่องของจุฬเศรษฐี เป็นบุคคลที่ไม่มีศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใส เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น ไม่เอื้อเฟื้อต่อการบำเพ็ญบุญบำเพ็ญกุศล หลังจากตายแล้ว ไปเกิดเป็นเปรต บุตรธิดาทำบุญอุทิศไปให้ ก็ไม่ได้รับผลบุญนั้น เพราะผู้รับเป็นผู้ไม่มีศีล พระเจ้าอชาตศัตรูตรัสถามถึงเหตุที่เปรตได้อัตภาพนั้น เพราะเหตุใด เปรตได้ทูลพระราชว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้มีปกติไม่ให้ทานฉันใด แม้นคนเหล่านั้นก็มีปกติไม่ให้ทานฉันนั้นเหมือนกัน และไม่เชื่อว่า ผลแห่งทาน จะมีในโลกอย่างแท้จริง เพราะกรรมชั่วเหล่านั้น ข้าพระองค์จึงต้องลำบากแล้วอย่างนี้^๗

ปัญญาลักษณ์ สุวรรณ ได้ให้รายละเอียดไว้ในหนังสือ “สูตรลับเศรษฐี” สรุปได้ว่า “ในโลกแห่งความเป็นจริงทุกวันนี้ เงินนั้นมีความสำคัญกับการดำรงชีวิตมาก เงินจะช่วยหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับชีวิตอย่างไม่มีสิ้นสุด ถ้ารู้จักวิธีใช้ และรู้จักวิธีหา คืออย่าหาเงินมาในทางที่ไม่ถูกต้องหรือคดโกง เพราะเงินที่ได้มาโดยวิธีนี้ จะมีความทุกข์ความกังวลติดตัวมาเสมอ สูตรลับข้อแรก

^๖ พระมนตรี สุปุตติโก, พุทธจริยธรรมทางธุรกิจ เข้มทิศเศรษฐี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สัมปชัญญะ, ๒๕๕๑), หน้า ๒๔๙.

^๗ สนธิชัย ทวีโชคทรัพย์สิน, การอุทิศส่วนกุศลตามแนวพระไตร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท แปดสิบเจ็ด (๒๕๔๕) จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๙-๕๑.

ของการจะเป็นเศรษฐีได้นั้น ต้องมีเจตจำนงอย่างแน่วแน่ว่าจะอยากจะเป็นเศรษฐี จะต้องปลูกจิตสำนึกให้ตัวเองคิดเรื่องการสร้างฐานะเป็นเรื่องสำคัญ”^{๘๘}

พระศรีคัมภีร์ญาณ (ถวัลย์ ญาณจारी) ได้กล่าวถึงเศรษฐีสมัยพุทธกาลไว้ใน “คู่มือสร้างทานการกุศล” สรุปได้ว่า ภายหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ขณะที่พระองค์ทรงกระทำการประกาศศาสนา ก็ได้อาศัยเจ้าของทรัพย์ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีอนาถบิณฑิกเศรษฐี นางวิสาขา และพระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้น ช่วยอุปถัมภ์บำรุงอยู่เสมอ หลังจากที่พระองค์ได้เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว การศึกษาเล่าเรียน การเจริญภาวนา การบรรพชา ตลอดจนการสร้างถาวรวัตถุที่เป็นปูชนียสถานต่าง ๆ เพื่อเป็นที่เคารพสักการบูชายังความเลื่อมใสให้บังเกิดแก่ประชาชนทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ตลอดมาทุกวันนี้ก็เพราะได้อาศัยทรัพย์ของสัปบุรุษช่วยกันสละทรัพย์ของตนบำรุงรักษาไว้มิให้เสื่อมสลายไป บรรดาบุคคลที่เป็นเจ้าของทรัพย์เหล่านั้น ก็เป็นบุคคลที่ได้เคยสร้างทานกุศลไว้แล้วแต่ในชาติก่อน ๆ เพราะถ้าไม่เคยสร้างทานกุศลไว้แล้ว ก็ไม่สามารถจะบังเกิดเป็นคนที่สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติได้เลย^{๘๙}

พงศ์พันธ์ จันทรวาทิตย์ ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของเศรษฐีที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ผลการศึกษาพบว่า “เศรษฐีอยู่ในวรรณะไวศยะ เป็นผู้มีความร่ำรวยอย่างยิ่ง ถือเป็นบุคคลสำคัญในสังคมและเป็นที่ยอมรับนับถือของชนทั่วไป เศรษฐีจึงมีบทบาทสำคัญในการควบคุมระบบเศรษฐกิจของแคว้น และมีส่วนสำคัญในด้านสังคมสงเคราะห์ อันเป็นการช่วยเหลือสังคมได้มาก รวมทั้งยังมีบทบาทสำคัญยิ่งในการอุปถัมภ์ และทำนุบำรุง ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรืองแพร่หลายได้มากในสมัยพุทธกาล”^{๙๐}

รังสี สุนนต์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” สรุปได้ถึงบทบาทและความเกี่ยวข้องต่อพระพุทธศาสนา บทบาทด้านหลักธรรมให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัย ๔ เช่น การสร้างวัดพระเชตะวันอันเป็นเสนาสนะที่พระพุทธเจ้าทรงจำพรรษามากที่สุดและได้รับการยกย่องจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

^{๘๘} ปัญญลักษณ์ สุวรรณ, **สูตรลับเศรษฐี**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ Organic books, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗.

^{๘๙} พระศรีคัมภีร์ญาณ (ถวัลย์ ญาณจारी), **คู่มือสร้างทานการกุศล**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สำนักวัตรระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕-๔๖.

^{๙๐} พงศ์พันธ์ จันทรวาทิตย์, “บทบาทของเศรษฐีที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๒), บทคัดย่อ.

ตำแหน่งเอตทัคคะด้านการให้ทาน บทบาทด้านกิจกรรมได้สนับสนุนกิจกรรมของพระพุทธศาสนา อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างศาสนทายาท ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลต่อสังคมทั้งด้านสงเคราะห์และอนุเคราะห์ บทบาทด้านธุรกิจสร้างความ ศรัทธาเลื่อมใสต่อประชาชนผู้ร่วมงานและมิตรสหายจนเป็นที่เคารพนับถือ ยังมีบทบาทสร้าง ครอบครัวให้เป็นตัวอย่างจนกุลบุตรกุลธิดาบรรลุลักษณะธรรม ถือว่าเป็นนักธุรกิจที่มีบทบาทในการ ส่งเสริมพระพุทธศาสนา^{๑๑}

พระมหาสุวรณ สุวณโณ (จุลพงษ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบบทบาท ของเศรษฐีที่ปรากฏในพระไตรปิฎกกับในสังคมไทยปัจจุบัน” สรุปเป็นประเด็นรวบยอดว่า เศรษฐีทั้ง ในยุคพุทธกาลและยุคปัจจุบันต่างให้การสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้เหมือน ๆ กัน เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐี ได้ให้การสงเคราะห์คนยากจนไร้ที่พึ่ง ด้วยการให้ทานข้าวน้ำเป็นประจำมิได้ขาด ควบคู่ไปกับการ ถวายทานแก่ภิกษุ สามเณร ในพระพุทธศาสนา จนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้เลิศใน การให้ทานในฝ่ายอุบาสกที่นับถือพระพุทธศาสนา นางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นเศรษฐีอีกคนหนึ่ง ที่ ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้เลิศในการให้ทานในฝ่ายอุบาสิกา เพราะว่าได้ถวายทานแก่ พระภิกษุ สามเณร และให้ทานแก่คนยากไร้และเดินทางไกลโดยการสละทรัพย์ของตน เปิดโรงงาน เลี้ยงอาหารแก่บุคคลเหล่านั้นเป็นประจำมิได้ขาด และโฆสกเศรษฐี ได้สร้างโรงงานขึ้น พร้อมทั้งสละ ทรัพย์วันละ ห้าพันกหาปณะ เพื่อให้ทานแก่คนจนและคนเดินทางไกล

ส่วนเศรษฐีในสมัยปัจจุบัน ถึงแม้จะไม่ได้ให้การสงเคราะห์โดยการให้ทานแก่คนยากไร้ เป็นประจำทุกวัน เหมือนกับเศรษฐีในยุคพุทธกาล แต่ได้ให้การช่วยเหลือคนยากไร้เมื่อยามมี เหตุการณ์ไม่ปกติเกิดขึ้น เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม พายุพัดถล่ม เป็นต้น^{๑๒}

พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน (ผาธา) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิด เรื่องประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท” ผลการศึกษาพบว่า “ถ้าเป็นเศรษฐีแต่ไม่มีใจบุญ เป็นคน ตระหนักเห็นภัยก็ไม่มีประโยชน์อะไร การจะเป็นเศรษฐีในทางวัตถุได้ ทางจิตใจก็ต้องพร้อมเช่นกัน

^{๑๑} รังษี สุทนต์, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกอุบาสิกาที่ปรากฏ ในคัมภีร์ พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๗๙.

^{๑๒} พระมหาสุวรณ สุวณโณ (จุลพงษ์), “ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของเศรษฐีที่ปรากฏในพระไตรปิฎก กับในสังคมไทยปัจจุบัน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๖๗-๑๖๘.

กล่าวคือกรรมองทรัพย์หรือวัตถุที่เป็นเครื่องอำนวยความสะดวก ในฐานะที่เป็นเพียงปัจจัยเพื่อก้าวไปสู่จุดหมายที่ดีกว่า เพื่อความสุขที่ประณีตยิ่งขึ้นไป”^{๑๓}

ไพโรจน์ ศุภทีปมงคล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของจิตตคหบดีอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” เมื่อสรุปแล้วมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาชีวประวัติชีวิตความเป็นมาทั้งในอดีตชาติและปัจจุบันชาติ ที่ทำให้จิตตคหบดีเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและปัญญาอันยอดเยี่ยม สามารถบรรลุธรรมเป็นอริยบุคคลแม้ว่าจิตตคหบดีมีอาชีพเป็นนักธุรกิจ มีภารกิจในด้านการประกอบอาชีพและด้านสังคมตลอดจนการปกครองอยู่เป็นนิจ จากดำเนินชีวิตเป็นอุบาสกแต่มีความสามารถนำหลักธรรมออกเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเลื่อมใสศรัทธาและเป็นที่ยำเกรงของเหล่าอัญญาเดียรธีร จิตตคหบดีเปรียบเสมือนเสาหลักของพระพุทธศาสนาจากวิธีการแสดงธรรมอันยอดเยี่ยม ทำให้ท่านได้รับการแต่งตั้งจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เป็นเลิศในการแสดงธรรม (ธรรมกถึก) เป็นแบบอย่างของชาวพุทธผู้ประพฤติดีงามปกป้องและอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา^{๑๔}

ประสาธชัย สุขเจริญ ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาการใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน” ผลการวิจัยพบว่า ความยากจน คือ ความลำบาก อดขัดขัดสน ขาดแคลน ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ปัญหาความยากจน เป็นความทุกข์อย่างยิ่งของมนุษย์ มีสาเหตุใหญ่ ๒ ประการ คือ

๑. สาเหตุภายนอก ได้แก่ ภัยธรรมชาติ เป็นต้น
๒. สาเหตุภายใน ได้แก่ กิเลส เครื่องเศร้าหมองใจ ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ และ ความหลงอันเกิดมาจากตัณหา ๓ คือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหาที่เป็นรากเหง้าหรือมูลเหตุของปัญหาทั้งปวง อันนำไปสู่ปัญหาความยากจน แนวทางแก้ไขปัญหาความยากจนภายนอก พบว่าหลักพุทธธรรมที่ใช้ ได้แก่ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ และอิทธิบาท ๔ ส่วนหลักพุทธธรรมสำหรับ

^{๑๓} พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน (ผาธา). “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓) บทคัดย่อ.

^{๑๔} ไพโรจน์ ศุภทีปมงคล, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของจิตตคหบดีอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘.

แก้ปัญหาความยากจนภายใน สามารถแก้ไขได้ด้วยการกำจัดกิเลส โดยใช้หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา^{๑๕}

สรุปได้ว่า ความเป็นเศรษฐีนั้นจะต้องประพฤติปฏิบัติตนตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ตามหลักคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ดังนั้นเศรษฐีที่เสื่อมถอยในหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ไม่ประพฤติปฏิบัติตามจึงเสื่อมจากความเป็นเศรษฐี ฉะนั้นความประพฤติหรือการกระทำในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า กรรม เป็นหลักธรรมสอนให้ทุกคนเข้าใจในการดำเนินชีวิตว่าผิดหรือถูก ว่าดีหรือชั่ว ดังนี้

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจหลักแนวคิดเกี่ยวกับกรรมทางพระพุทธศาสนา เถรวาทอย่างถูกต้อง

๑.๗.๒ ทำให้ได้ทราบถึงการดำเนินชีวิตของเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล และเศรษฐีที่การดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาลตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๓ ทำให้เห็นอิทธิพลของกรรมที่ทำให้บุคคลเป็นเศรษฐีและกรรมที่ทำให้บุคคลเสื่อมจากการเป็นเศรษฐีตามหลักของพุทธศาสนาเถรวาท และรูปแบบที่พึงประสงค์ที่บุคคลควรยึดถือปฏิบัติตาม

^{๑๕} ประสาทชัย สุขเจริญ, “ศึกษารวบรวมหลักพุทธธรรมเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน” สารนิพนธ์ ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

บทที่ ๒

กรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผู้วิจัยจะได้ศึกษาเรื่องกรรม ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏเป็นหลักคำสอนในพระสูตรต่าง ๆ และคำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องกรรมในพระไตรปิฎกซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานในการศึกษาเรื่องกรรม โดยศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้ คือ ๑) ความหมายของกรรม ๒) ประเภทของกรรม ๓) ลักษณะของกรรม ๔) ผลของกรรม

เรื่องกรรมเป็นหลักคำสอนที่สำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งชาวพุทธทุกคนควรศึกษา เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดและนำไปสู่ความเข้าใจที่ถูกต้อง ทั้งนี้ ก็เนื่องมาจากกว่าได้มีชาวพุทธไทยจำนวนมากทั้งในอดีตและปัจจุบัน เข้าใจความหมายของกรรมและผลกรรมคลาดเคลื่อนผิดไปจากความหมายที่ถูกต้อง

ดังนั้น เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดและเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง ตลอดถึงเพิ่มความเชื่อมั่นในเรื่องกรรมที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยเห็นว่า สิ่งแรกที่ควรศึกษาเพื่อความเข้าใจในเบื้องต้นก่อน คือ ความหมายของกรรม ประเภทของกรรม ลักษณะของกรรม และผลของกรรมตามนัยแห่งพระไตรปิฎกและอรรถกถา เมื่อเข้าใจความหมายของกรรม ประเภทของกรรม ลักษณะของกรรมดีแล้ว จึงค่อยศึกษาการให้ผลของกรรมเป็นลำดับสืบต่อไป

๒.๑ ความหมายของกรรม

จากการศึกษาความหมายของกรรมในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ทำให้ทราบได้ว่ากรรม เป็นคำกลาง ๆ แปลว่า การกระทำ หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา จะแสดงออกทางกายก็ตาม ทางวาจาก็ตาม และทางใจคิดก็ตาม จัดเป็นกรรมทั้งนั้น ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำการด้วยกาย วาจา ใจ”^๑ และกรรมนั้นไม่ได้หมายถึง กรรมชั่วที่บุคคลทำไว้ในอดีตที่คนไทยส่วนใหญ่เข้าใจ

^๑ อก.ฉก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

เท่านั้น แต่หมายถึงกรรมดีและกรรมชั่วที่ได้ทำไว้ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วยการกระทำนั้น ๆ เป็นกรรมทั้งสิ้น^๒

ในความหมายของกรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงเอาไว้ในแต่ละคราวนั้น มีความหมายเป็นนัยเดียวกัน นั่นก็คือ ต้องประกอบด้วยเจตนา และจะต้องแสดงออกได้ ๓ ทาง ได้แก่ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ

นักปราชญ์ได้ให้ทัศนะคติเกี่ยวกับความหมายของคำว่า กรรม จากหลักฐานต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้ามีดังนี้

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวว่า พระพุทธศาสนาถือว่า มโนกรรมสำคัญที่สุดเพราะมโนกรรมเป็นจุดเริ่มต้น เป็นตัวกำหนดวิถีหรือชี้แนวทางให้ความคิด ความนิยม ความเชื่อ^๓ และได้พูดถึงเรื่องกรรมว่า คนทั่วไปมองความหมายของคำว่ากรรมในแง่ของผลร้ายของการกระทำชั่วในอดีตชาติ ในแง่ตัวผล คือ เป็นผลของการกระทำ เราจึงพูดว่ากรรมก็เหมือนน้ำรับกรรม แต่ตามหลักธรรมที่แท้จริง กรรม คือ การกระทำที่เป็นตัวการกระทำประกอบด้วยเจตนา เป็นเหตุมากกว่าเป็นผลมุ่งถึงกาลเป็นอดีต ปัจจุบัน อนาคตก็ได้ ไม่เฉพาะต้องเป็นอดีตอย่างเดียว คือปัจจุบันที่ทำอยู่นี้เป็นกรรมมองในแง่ลักษณะว่าดีหรือชั่วก็ได้ คือ กรรมดีก็มี กรรมชั่วก็มี แล้วแสดงออกได้ทั้งกาย วาจา ใจ กรรมมีตั้งแต่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ในความคิดแต่ละขณะ ฉะนั้นเราต้องยอมรับผลของการกระทำนั้น เป็นความรับผิดชอบต่อตนเอง ยอมรับความผิดที่ตนเองก่อขึ้น และต้องแก้ไขปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้นต่อไป^๔

มีพระพุทธพจน์ว่าด้วยเรื่องกรรม พระพุทธเจ้าตรัสว่า เราแสดงกรรมเก่า กรรมใหม่ ความดีกรรม และทางดีกรรม กรรมเก่า คือ จักขุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กาย มโน กรรมใหม่ คือ การกระทำที่เราทำอยู่ในปัจจุบัน ความดีกรรม คือ ความดีแห่งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ทางดีกรรม คือ มรรคมือองค์ ๘ ประการอันประเสริฐ^๕

พระพุทธศาสนาถือหลักเหตุและผล ถือว่าสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย และผลเกิดขึ้นต้องมีเหตุและเมื่อเหตุเกิดขึ้น ผลก็ย่อมเป็นไปโดยอาศัยเหตุปัจจัยนั้น กรรมเป็นเรื่องของเหตุผลที่เกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ ไม่ได้ปฏิเสธกรรมเก่า ถือว่ากรรมเก่าที่มันสิ้นสุดไปแล้ว เรื่อยกลับ

^๒ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๔๖.

^๓ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่, หน้า ๖๗.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒-๖.

^๕ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๔๖/๑๗๙.

ไปทำหรือไม่ทำอีกไม่ได้ “กตสฺส นตฺถิ ปฏิการิ” การกระทำที่เข้าไปแล้วเราไปหวนกลับให้กลายเป็นไม่ได้ทำไม่ได้ การกระทำในอดีตที่กระทำไปแล้วย่อมมีผล แต่ว่าเรามีทางใช้ประโยชน์จากมันได้ คือ ในแง่ที่จะทำให้เกิดเป็นบทเรียนแก่ตนเอง จะได้อรรถพิจารณาไตร่ตรองมองเห็นเหตุผล รู้จุดที่จะแก้ไขปรับปรุง ทำให้เป็นคนหนักแน่นในเหตุผลและทำให้เป็นคนรู้จักรับผิดชอบตนเอง ไม่มีวาทะผู้อื่น และทำปัจจุบันให้ถูกต้อง^๖

อนุพงษ์ พันธุ์พรประสิทธิ์ ได้ให้ความหมายของกรรม ว่า กฎแห่งกรรมนั้นมีความหมายสำคัญอยู่สองคำคือ “กฎ” และ “กรรม” คำว่า “กฎ” จะเกี่ยวข้องกับ กติกา ระเบียบ แบบแผน ส่วนคำว่า “กรรม” หมายถึง การกระทำ กรรมดี ให้ผลเป็นความสุข กรรมชั่ว ให้ผลเป็นความทุกข์ หรืออย่างที่พูดว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” พุทธศาสนาสอนให้คนละความชั่วให้ทำแต่ความดี แล้วทุกคนจะอยู่อย่างมีความสุข

พระพุทธศาสนาจะกล่าวเอาไว้ว่า อะไรบ้างที่เป็นความชั่ว อันก่อให้เกิดผลคือความทุกข์ และอะไรบ้างที่เป็นความดี อันก่อให้เกิดผลคือความสุขทั้งในปัจจุบัน อนาคต รวมทั้งโลกหน้าด้วย

สำหรับปัจจุบัน อนาคต ก็คงพอจะมองเห็นและเข้าใจได้ไม่ยากนัก แต่สำหรับโลกหน้านั้น คนที่มีศรัทธาในเรื่องกรรมน้อยอาจจะไม่เชื่อเลยว่ากรรมดีกรรมชั่วในชาตินี้จะให้ผลในชาติหน้า

กฎแห่งกรรมนั้นมีเหตุและมีผล คือ ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว กรรมดีให้ผลเป็นสุข กรรมชั่วให้ผลเป็นทุกข์^๗

สุนทร ณ รังสี ได้ให้ความหมายของกรรมตามที่ศนะของพุทธปรัชญาว่า การกระทำไม่จำเป็นจะต้องเป็นกรรมเสมอไป การกระทำที่จะจัดเป็นกรรมและมีผลทางศีลธรรมนั้นจะต้องเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความจงใจในการกระทำ กล่าวคือ เจตนาในการกระทำนั่นเอง จัดเป็นกรรม ดังพุทธพจน์ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลจงใจแล้ว ย่อมกระทำกรรมทางกาย ทางวาจา (หรือ) ทางใจ”^๘

^๖ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), กรรม-นรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๒) หน้า ๑๗-๑๘.

^๗ อนุพงษ์ พันธุ์พรประสิทธิ์, ลิขิตแห่งกรรม กับหนทางแก้กรรม และตัดกรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เพทาย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓-๑๔.

^๘ อัง.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การกระทำที่จัดเป็นกรรมนั้นจะต้องเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความตั้งใจ การกระทำที่ปราศจากเจตนาไม่จัดเป็นกรรม เรียกว่า กิริยา คือ เป็นอาการสักแต่ว่ากระทำ ไม่ก่อให้เกิดผลดีผลชั่วทางศีลธรรมแก่ผู้กระทำ ฉะนั้นจึงไม่รวมถึงการกระทำที่เกิดขึ้นโดยปราศจากความตั้งใจซึ่งอาจมีผลเสียหายแก่บุคคลหรือสัตว์อื่น

การกระทำที่เรียกว่า กิริยา มี ๒ กรณี คือ

๑. ในกรณีของปุถุชนถึงพระอริยบุคคลตั้งแต่พระอนาคามีลงมาที่กระทำลงไปโดยปราศจากเจตนา

๒. ในกรณีของพระอรหันต์ซึ่งแม้จะกระทำด้วยความตั้งใจ (ในทางที่ดีเท่านั้น) ก็ไม่จัดว่าเป็นกรรม เพราะกิเลสซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกรรมได้ละเด็ดขาดสิ้นเชิงแล้ว^๙

เมื่อการกระทำที่มีทั้งดีและชั่ว บุคคลจึงควรระมัดระวังไม่กระทำการใด ๆ อันเป็นเหตุให้เกิดผลชั่ว หลักการตรวจสอบเบื้องต้นสำหรับปุถุชน คือ ไม่กระทำความชั่วอันทำให้กรรมไม่บริสุทธิ์ที่เรียกว่า กรรมกิเลส

กรรมกิเลส กรรมเครื่องเศร้าหมอง, ข้อเสื่อมเสียของความประพฤตินี้ มี ๔ คือ

๑. ปาณาติบาต การตัดรอนชีวิตสัตว์
๒. อทินนาทาน ถู้อาของที่เจ้าของมิได้ให้, ลักขโมย
๓. กาเมสุมิถฉจาร ประพฤติผิดในกาม
๔. มุสาวาท พูดเท็จ^{๑๐}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของกรรมไว้ใน พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ ว่า กรรม การกระทำ หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความตั้งใจหรือจงใจทำ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เช่น ขุดหลุมพรางดักคนหรือสัตว์ให้ตกลงไปตาย เป็นกรรม แต่ขุดบ่อน้ำไว้กินใช้สัตว์ตกลงไปตายเอง ไม่เป็นกรรม (แต่ถ้ารู้ที่อยู่ ขุดบ่อน้ำที่ตนขุดไว้อยู่ในที่ซึ่งคนจะพลัดตกได้ง่าย แล้วปล่อยปละละเลยมีคนตกลงไปตาย ก็ไม่พ้นเป็นกรรม) ว่าโดยสาระ

^๙ สุนทร ธีรังสี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๗-๑๖๘.

^{๑๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๕/๒๐๐.

กรรมก็คือเจตนา หรือเจตนาอันเองเป็นกรรม การกระทำที่ดีเรียกว่า กรรมดี การกระทำชั่ว เรียกว่า กรรมชั่ว^{๑๑}

พระอรุณนันทมุนี (พุทธทาส อินทปญโญ) ท่านได้อธิบายถึงความเข้าใจความหมาย ที่คลาดเคลื่อนของคำว่า กรรม ทางชาวโลกโดยเฉพาะคนไทยเข้าใจผิดกันอยู่ โดยเปรียบเทียบกับ ความหมายของภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาต้นตำรับเดิม งานนี้ของท่านปรากฏอยู่ในหนังสือชื่อ “โอสาเรตัพพธรรม” โดยอธิบายว่า

“คำพูดทางภาษาบาลี เช่นคำว่า กम्म อย่างนี้ มันมีความหมายจำกัดชัดเจนเป็นอย่างอื่น ไม่ได้ แต่ในภาษาไทย ชาวบ้านพูดกันอยู่นี้ คำว่า กรรม นี้ เปลี่ยนความหมายไปเป็นอย่างอื่นก็มี ดิ้นได้ ก็มี ภาษาไทยเขาพูดกันว่า กรรม คือการกระทำ ทีนี้ การกระทำนี้มันมีหลายชนิด การกระทำที่เป็น กรรมก็มี การกระทำที่ไม่เป็นกรรมก็มี ฉะนั้น พูดว่า การกระทำคือกรรม นี้มันไม่ถูก แต่ถ้าภาษาบาลี พูดว่า กम्म แล้ว หมายถึงกรรมทีเดียว หมายความว่า การกระทำ ที่ประกอบไปด้วยเจตนาของสัตว์ที่มีความรู้สึก นี้ขอให้สังเกตไว้ด้วย

คำว่า กรรม ในภาษาไทยเปลี่ยนความหมาย มากกลายเป็นของบางอย่าง เป็นสิ่งบางสิ่ง เช่นว่า ถึงแก่กรรมอย่างนี้ ก็หมายความว่าตาย ภาษาบาลีไม่มีอย่างนี้ ไม่เคยพูดอย่างนี้ ไม่เคยพูดว่า ถึงกรรมแล้วก็จะต้องตาย เต็ก ๆ ร้องกันอยู่ ได้ยินบ่อย ๆ ว่า กรรมแล้วแก้วตาเอ๋ย อย่างนี้ คำว่า กรรม อย่างนี้มันเปลี่ยนความหมายหมดแล้ว มันหมายถึง การรับผลกรรม หรือกรรมมาถึงเข้าแล้ว คือ หมายความว่า ได้รับผลกรรม ไม่ใช่กรรม”^{๑๒}

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ) อธิบายว่า กรรม แปลว่า การกระทำ กรรมนี้เป็นคำกลาง ๆ ถ้าหากว่าเป็นการกระทำดี ท่านเรียกว่า กุศลกรรม ถ้าหากว่าเป็นการกระทำชั่วท่าน เรียกว่า อกุศลกรรม^{๑๓}

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) หน้า ๓-๔.

^{๑๒} พุทธทาสภิกขุ, **โอสาเรตัพพธรรม**, (กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๑๗), หน้า ๒๖๑.

^{๑๓} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ), **กฎแห่งกรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒.

บรรจบ บรรณรุจิ อธิบายว่า กรรม คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาของคนที่ยังมีกิเลส ซึ่งยังมีการให้ผล แบ่งออกได้เป็น ๓ ทาง คือ กายกรรม (การกระทำทางกาย) วาจากรรม (การกระทำทางวาจา-พูด) และมโนกรรม (การกระทำทางใจ-ความคิด) กรรมทั้ง ๓ มีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว^{๑๔}

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) ทรงอธิบายความหมายของคำว่า กรรม โดยทรงให้ความหมายตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ที่ว่า “เจตนาหิ ภิกขเว กम्मํ วทามิ” ซึ่งแปลว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม เมามาเป็นความหมายหลัก แต่พระองค์ท่านได้อธิบายเพิ่มเติมว่า

“พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ แปลความว่า เรากล่าวเจตนา (ความจงใจ) ว่าเป็นกรรม เพราะคนจงใจ คือ มีใจมุ่งแล้ว จึงทำทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง ทางใจบ้าง ฉะนั้น กรรม คือ กิจที่บุคคลจงใจทำ หรือทำด้วยเจตนา ถ้าทำด้วยไม่เจตนา ไม่เรียกว่ากรรม อย่างเช่นไม่มีเจตนาเหยียบมดตาย ไม่เป็นกรรม คือ ปาณาติบาต ต่อเมื่อเจตนาจะเหยียบให้ตาย จึงเป็นกรรม คือ ปาณาติบาต แต่เมื่อจัดอย่างละเอียด สิ่งที่ทำด้วยไม่เจตนา ท่านจัดเป็นกรรมชนิดหนึ่ง เรียกว่า กรรมสักว่าทำ เพราะอาจให้โทษได้เหมือนกัน เหมือนอย่างที่กฎหมายถือว่าผิดในฐานะประมาท”^{๑๕}

จากพระดำรัสของพระองค์ท่านข้างต้น นอกจากกล่าวถึงความหมายคำว่ากรรมตามนัยของพระพุทธเจ้าที่ทรงหมายถึงต้องมีเจตนาประกอบแล้ว การกระทำที่ออกมาทางกาย ทางวาจา และทางใจ ก็จะทำให้เกิดกรรมใหม่ขึ้นถึงแม้ว่าจะไม่มีเจตนาก็ตาม ดังนั้นจึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าทำไมพระพุทธองค์จึงทรงให้เราท่านทั้งหลายสำรวมกาย วาจา และใจ และไม่ประมาทในธรรมทั้งปวงเป็นการรักษาตนเอาไว้ว่า

การสำรวมกายเป็นการดี

การสำรวมวาจาเป็นการดี

การสำรวมใจเป็นการดี

การสำรวมในที่ทั้งปวงเป็นการดี

บุคคลสำรวมในที่ทั้งปวงแล้วมีความละเอียดต่อบาป เรากล่าวว่ารักษาดน^{๑๖}

^{๑๔} บรรจบ บรรณรุจิ, **ปฏิจจนุสุมปาถ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : พรบุญการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๗๖.

^{๑๕} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน), **หลักกรรมในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓.

^{๑๖} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๖/๑๓๕.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า “กรรม” ไว้ว่า กรรม คือ “การกระทำ, การงาน, กิจ, เป็นการดีก็ได้ ชั่วก็ได้”^{๑๗} ซึ่งมีความหมายเป็นกลาง ๆ และมีความหมายกว้างมาก คือ ไม่ว่าจะ เป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม หรือการกระทำทั้งที่มีเจตนาหรือไม่ก็ตาม หรือการกระทำในลักษณะสักแต่ทำก็ตาม จัดว่าเป็นกรรมทั้งสิ้น และจะส่งผลต่อไปภายภาคหน้า

ธรรมรักษา กล่าวว่า กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา เจตนา คือ ความตั้งใจหรือจงใจทำ จะเป็นการกระทำดีหรือชั่วก็ตาม ถือว่าเป็นกรรมทั้งสิ้น กรรมดี เรียกว่า กุศลกรรม (บุญ) และกรรมชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม (บาป) การกระทำมีอยู่ ๓ ทาง คือ ทางกาย เรียกว่า กายกรรม ทางวาจา เรียกว่า วาจากรรม และทางใจ เรียกว่า มโนกรรม^{๑๘}

สรุปได้ว่า ตามทัศนะของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้อธิบายและให้ความหมายของคำว่า “กรรม” ซึ่งมีความหมายเป็นไปในทางเดียวกัน กล่าวคือ โดยยึดหลักความหมายจากพุทธพจน์ที่ว่า เจตนาหิ ภิกขเว กम्मมฺ วทามิ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว คือ กรรมจะเกิดขึ้นได้ต้องมีเจตนา ดังนี้

๒.๒ ประเภทของกรรม

กรรมนั้น มีหลายประเภท แต่แบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ ๒ กลุ่ม^{๑๙} คือ ประเภทของกรรมตามนัยแห่งพระไตรปิฎก และประเภทของกรรมตามนัยแห่งอรรถกถา ดังนี้

ก. ประเภทของกรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ในพระไตรปิฎกสามารถจำแนกหรือแบ่งกรรมออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ ๒ ประเภท บ้าง ๓ ประเภทบ้าง ๔ ประเภทบ้าง^{๒๐} ดังนี้

๑. กรรม ๒ ประเภท จำแนกตามคุณภาพ หรือตามธรรมที่เป็นมูลเหตุ ได้แก่

^{๑๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๓, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๖), หน้า ๑๘.

^{๑๘} ธรรมรักษา, พระไตรปิฎก และอรรถกถา ฉบับกรมลิขิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๖๙.

^{๑๙} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม, หน้า ๒๐.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

๑) กุศลกรรม กรรมที่เป็นกุศล การกระทำที่ดี หรือกรรมดี หมายถึง การกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ โทสะ และโมหะ

๒) อกุศลกรรม กรรมที่เป็นอกุศล การกระทำที่ไม่ดี หรือกรรมชั่ว หมายถึง การกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ และโมหะ

๒. กรรม ๓ ประเภท จำแนกตามทวาร คือทางที่ทำความกรรม หรือทางแสดงออกของกรรม ได้แก่

๑) กายกรรม กรรมทำด้วยกาย หรือการกระทำทางกาย

๒) วาจากรรม กรรมทำด้วยวาจา หรือการกระทำทางวาจา

๓) มโนกรรม กรรมทำด้วยใจ หรือการกระทำทางใจ

๓. กรรม ๔ ประเภท จำแนกตามสภาพที่สัมพันธ์กับวิบากหรือการให้ผล ได้แก่

๑) กรรมดำ มีวิบากดำ ได้แก่ กายสังขาร วาจาสังขาร และมโนสังขารที่มีการเบียดเบียน ตัวอย่าง เช่น ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิถาจาร มสาวาท และดื่มสุราเมรัย

๒) กรรมขาว มีวิบากขาว ได้แก่ กายสังขาร วาจาสังขาร และมโนสังขารที่ไม่มีการเบียดเบียน ตัวอย่างเช่น การประพฤติตามกุศลกรรมบถ ๑๐

๓) กรรมทั้งดำและขาวมีวิบากทั้งดำและขาว ได้แก่ กายสังขาร วาจาสังขาร และมโนสังขาร ที่มีการเบียดเบียนบ้าง ไม่มีการเบียดเบียนบ้าง เช่น การกระทำของมนุษย์ทั่วไป

๔) กรรมไม่ดำ ไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ได้แก่ เจตนาเพื่อละกรรมทั้งสามอย่างข้างต้น หรือว่าโดยองค์ธรรม ได้แก่ โพชฌงค์ ๗ หรือ มรรคมีองค์ ๘^{๒๑}

จากการศึกษาประเภทของกรรมในพระไตรปิฎก ทราบได้ว่าในบรรดากรรมที่กล่าวไว้ข้างต้นทั้งหมด กรรมที่จัดว่าสำคัญที่สุด คือ มโนกรรม เหตุที่มโนกรรมสำคัญที่สุดเพราะว่า เป็นจุดเริ่มต้นคนคิดก่อนแล้วจึงพูดจึงกระทำ คือ แสดงออกทางกายและวาจา^{๒๒} ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว

ข. ประเภทของกรรมตามนัยแห่งอรรถกถา

คัมภีร์อรรถกถา หมายถึง คัมภีร์ที่พระเถระผู้เป็นพหูสูตแต่งขึ้นในภายหลัง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายความในพระไตรปิฎก อรรถกถาที่แสดงเรื่องกรรมและเป็นที่ยอมรับกันมากที่สุด

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๑๕๙-๑๖๐.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๑.

ในยุคหลัง ๆ คือ คัมภีร์วิสุทธิมรรค ซึ่งแต่งโดยพระพุทธโฆษาจารย์ ในคัมภีร์นี้ ท่านได้แบ่งกรรมไว้ถึง ๑๒ ประเภท^{๒๓} หรือกรรมสี่ ๓ หมวด มีหัวข้อและความหมายโดยย่อดังนี้

หมวดที่ ๑ ว่าโดยปากกาล คือ จำแนกตามเวลาที่ให้ผล

ในปากกาลจตุกกะหรือประเภทแห่งกรรมที่ว่าโดยเวลาที่ให้ผลนี้มีอยู่ ๔ กรรมด้วยกัน คือ^{๒๔}

๑) ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรม (Kamma to be experienced here and now; Immediately effective kamma)

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค กล่าวถึงการเกิดของ ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรมเอาไว้ว่า “ในกรรมเหล่านั้นชวนเจตนาครั้งแรก เป็นกุศลก็ดี เป็นอกุศลก็ดี ในจิต ๗ ดวง ในขวนวิจิจิต ๑ ดวง ชื่อทิฏฐธรรมเวทนิยกรรม ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรมนั้นย่อมให้ผลในอัตภาพนี้เท่านั้น แต่เมื่อไม่อาจให้ผลอย่างนั้นก็ใช่อโหสิกรรม” และในอรรถกถาอังคุตตรนิกาย พระอรรถกถาจารย์ได้ยกตัวอย่างกรณีของนันทยักษิ นันทมาณพ นันทโคฆาต ภิกษุโกกาลิกะ พระเจ้าสุปปพุทธะ เป็นต้น^{๒๕} ที่ทำกรรมไปแล้วได้รับผลทันทีในชาตินั้น

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๙) ให้บทวิเคราะห์ว่า “ทิฏฐธมฺเม เวทนิยนฺติ ทิฏฐธมฺมเวทนิยํ” แปลว่า “กรรมใด ที่สัตว์ทั้งหลายจะพึงได้ส่วย คือได้รับในอัตภาพที่ปรากฏในชาตินี้ กรรมนั้นเรียกชื่อว่า ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรม”^{๒๖} ซึ่งพอเข้าใจได้ว่าผลกรรมที่เกิดหลังจากพ้นกำหนดนี้แล้ว ไม่จัดเป็น ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรมต่อไป นอกจากนี้ ท่านยังอธิบายความหมายของคำว่า ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรมเอาไว้ว่า “ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรมนี้ เป็นกรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน คือให้ผลในชาตินี้ หมายความว่า เมื่อบุคคลกระทำให้กรรมเวทนิยกรรมเข้าแล้ว ย่อมจะได้รับผลแห่งกรรมที่ตนทำในชาติปัจจุบันนี้ทีเดียว ไม่ต้องไปรอรับผลเอาในชาติหน้าหรือชาติไหน ๆ ทั้งนี้ เป็นกรรมที่ให้ผลทันตาเห็นอย่างน่าแปลกประหลาดใจ”^{๒๗}

^{๒๓} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม, หน้า ๒๒.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๙.

^{๒๕} อัง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๑๑๘/๑๒๒.

^{๒๖} พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๙), กรรมที่ปณี เล่ม ๑, หน้า ๒๓๙.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๐.

ทิวฏฐธรรมเวทนียกรรมนี้จึงเป็นกรรมที่สามารถรับรู้ผลได้ทันในชาติเดียว ส่วนกรรมที่เป็นทิวฏฐธรรมเวทนียกรรมนั้น จะส่งผลต่อไปเป็นอุปปีชเวทนียกรรมหรืออปราปรียเวทนียกรรมต่อไปได้นั้น จะขึ้นอยู่กับความแรงของกรรมที่ได้ก่อไว้ ถ้าแรงมากพอก็สามารถส่งผลต่อไปได้

๒) อุปปีชเวทนียกรรม (Kamma to be experienced of rebirth; Kamma ripening in the next life)

ในคัมภีร์อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต พระอรรถกถาจารย์อธิบายอุปปีชเวทนียกรรมไว้ว่า “ส่วนชวนเจตนาดวงที่ ๗ ที่ยังประโยชน์สำเร็จ ชื่อว่า อุปปีชเวทนียกรรม อุปปีชเวทนียกรรมนั้น อำนาจผลในอภิปภาต่อไป แต่ในบรรดากุศลอกุศลทั้งสองฝ่ายนี้ อุปปีชเวทนียกรรมในฝ่ายที่เป็นกุศล พึงทราบด้วยสามารถแห่งสมบัติ ๘ ในฝ่ายที่เป็นอกุศล พึงทราบด้วยสามารถแห่งอนันตริยกรรม ๕ บรรดากรรมทั้งสองฝ่ายนั้น ผู้ที่ได้สมบัติ ๘ จะเกิดในพรหมโลก ด้วยสมบัติอย่างหนึ่ง ฝ่ายผู้กระทำอนันตริยกรรม ๕ จะบังเกิดในนรกด้วยกรรมอย่างหนึ่ง สมบัติที่เหลือและกรรม (ที่เหลือ) จึงเป็นอโหสิกรรมไปหมด คือเป็นกรรมที่ไม่มีวิบาก”^{๒๘}

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ.๙) ท่านให้บทวิเคราะห์และอธิบายคำว่า อุปปีชเวทนียกรรม ว่า “อุปปีชเวทนียฺ ผลํ เอตสฺสชาติ อุปปีชเวทนียํ” แปลว่า “ผลที่จะพึงได้รับในภพที่ ๒ มีอยู่แก่กรรมนั้น ฉะนั้น กรรมนั้น จึงชื่อว่า อุปปีชเวทนียกรรม”^{๒๙} อุปปีชเวทนียกรรม นี้ เป็นกรรมที่ให้ผลในชาติที่ ๒ หมายความว่า เมื่อบุคคลทำอุปปีชเวทนียกรรมนี้เข้าแล้ว ย่อมจะได้รับผลแห่งกรรมที่ตนทำนั้น ในชาติที่ ๒ คือในชาติหน้าซึ่งต่อจากชาตินี้อย่างแน่นอนโดยไม่ต้องสงสัย^{๓๐} ตัวอย่างการให้ผลกรรมในชาติหน้าปรากฏอย่างเห็นได้ชัดในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทหลายเรื่องด้วยกัน เช่น เรื่องนางกาลิยักษิณี ที่คู่กรณีต่างฝ่ายต่างจองเวรกันไปมา เรื่องสุปปพุทธศากยะ ที่ถูกแผ่นดินสูบ เป็นต้น

๓) อปราปรียเวทนียกรรม (Kamma to be experienced in some subsequent becoming; Indefinitely effective kamma)

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ได้อธิบายถึงอปราปรียเวทนียกรรมไว้ว่า “ชวนเจตนา ๕ ดวง ในระหว่างกรรมทั้งสอง ย่อมชื่อว่า อปราปรียเวทนียกรรมนั้น

^{๒๘} อัง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๒-๑๒๓.

^{๒๙} พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๙), กรรมที่ปณี เล่ม ๑, หน้า ๓๐๕.

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐๕.

ยอมได้อีกเมื่อใด ย่อมให้ผลเมื่อนั้นในอนาคต เมื่อยังมีการเวียนว่ายอยู่ในสังสาร ชื่อว่าโอหสิกรรม ย่อมไม่มี”^{๓๑}

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ.๙) ท่านให้บทวิเคราะห์และอธิบายคำว่า อปราปรีย เวทนียกรรม เอาไว้ว่า “อปราปรีย เวทนีย อปราปรียเวทนีย” แปลว่า “กรรมที่พึงจะได้รับในภพอื่น ๆ ชื่อว่า อปราปรีย-เวทนียกรรม”^{๓๒} และ อปราปรียเวทนียกรรมนี้ เป็นกรรมที่ให้ผลในภพอื่น ๆ คือ ตั้งแต่ภพที่ ๓ เป็นต้นไป หมายความว่า เมื่อบุคคลใด ทำกรรมนี้เข้าแล้ว ย่อมจะได้รับผลแห่งกรรมที่ ตนทำนั้นตั้งแต่ชาติที่ ๓ เป็นต้นไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น^{๓๓}

อปราปรียเวทนียกรรมนี้ เป็นกรรมที่ให้ผลในภพชาติต่อ ๆ ไป ในบางกรณีกรรมประเภท นี้อาจให้ผลต่อจากทิวฐธรรมเวทนียกรรม หรืออุปัชฌเวทนียกรรม ดังตัวอย่างเรื่องนายสุนนมาลาการ ที่ถวายดอกไม้เป็นพุทธบูชา จึงได้รับการยกย่องในชาตินั้นและได้รับผลกรรมดีในชาติต่อ ๆ มา แต่บาง กรณีจะให้ผลในภพต่อ ๆ ไป ต่อจากกรรมอื่นที่มีกำลังอ่อนลง ดังเช่นเรื่องนางมัลลิกาเทวี ที่เสพเมถุน กับสุนัข แต่เคยทำกรรมดี มีการถวายทาน เป็นต้น กรรมดีเหล่านั้นส่งผลในชาติต่อ ๆ ไป หรือกรณีของ พรหมณโกตฺถุหลิกเรื่องนางสามาวดี ที่เคยทิ้งลูกตนเอง กรรมชั่วนั้นส่งผลต่อจากกรรมดีในชาติต่อ ๆ ไป ทำให้เกิดมาถูกทั้ง เป็นต้น

๔) อโหสิกรรม (Lapsed or defunct kamma)

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภทามรรค ได้กล่าวถึงอโหสิกรรม พอเข้าใจว่า เมื่อทิวฐธรรมเวทนียกรรม หรืออุปัชฌเวทนียกรรม นั้น เลิกให้ผลแล้ว ก็กลายเป็น อโหสิกรรม คือเลิกให้ผลไปโดยปริยาย พระพรหมโมลีท่านให้บทวิเคราะห์ว่า “อโหสิ จ ตํ กम्मญจาทิ อโหสิกมมํ” แปลว่า “กรรมใดที่ชื่อว่าอโหสิกรรม คือ ทำสำเร็จไปแล้วก็ไซ้ เป็นกรรมก็ไซ้ ฉะนั้น กรรมนั้น จึงชื่อว่า อโหสิกรรม”^{๓๔} ท่านให้คำอธิบายคำว่า อโหสิกรรม เป็นกรรมที่มีลักษณะที่ไม่ สามารถอธิบายได้แต่ท่านได้วิเคราะห์ไว้ดังนี้ คือ^{๓๕}

- (๑) สำเร็จเป็นอโหสิกรรม แต่ผลแห่งกรรมนั้นจะเกิดขึ้นแล้วในอดีตก็หาไม่
- (๒) สำเร็จเป็นอโหสิกรรม แต่ผลแห่งกรรมนั้นจะเกิดขึ้นในปัจจุบันก็หาไม่

^{๓๑} ม.ม.อ. (ไทย) ๒๑/๕๓๔/๑๖๕.

^{๓๒} พรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี เล่ม ๑**, หน้า ๓๔๖.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๗.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๘.

(๓) สำเร็จเป็นอโหสิกรรม แต่ผลแห่งกรรมนั้นจักเกิดขึ้นในอนาคตก็หาไม่

หมวดที่ ๒ ว่าโดยกิจ คือจำแนกการให้ผลตามหน้าที่

ใน กิจจตุกกะ คือ กรรมประเภทที่ว่าโดยหน้าที่นี้ มีหน้าที่ส่งผลให้ผู้กระทำความพบกับวิบากกรรมตามที่ได้ก่อกรรมไว้ และกรรมนี้จะมีส่วนสัมพันธ์กับกรรมอื่นด้วย ตามนัยแห่งพระอรรถกถาจารย์ที่พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙) ได้กล่าวไว้^{๓๖} คือ

๑) ชนกกรรม (Productive karma; Reproductive kamma)

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปรปีณาสกัให้ความหมายว่า “กรรมที่ให้เกิดปฏิสนธิ ชื่อว่า ชนกกรรม”^{๓๗} ส่วนในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตรนิกาย ติกนิบาตร พระอรรถกถาจารย์ได้ให้ความหมายพร้อมอธิบายเพิ่มเติมว่า “กรรมที่ให้เกิดปฏิสนธิอย่างเดียวนำให้เกิดปวัตติกาล กรรมอื่นย่อมให้เกิดวิบากในปวัตติกาล ชื่อว่าชนกกรรม อุปมาเสมือนหนึ่งว่ามารดาให้กำเนิดอย่างเดียว ส่วนพี่เลี้ยง นางนม ประคบประหงมฉันใด ชนกกรรมก็เช่นนั้นเหมือนกัน ให้เกิดปฏิสนธิเหมือนมารดา (ส่วน) กรรมที่มาประจวบเข้าในปวัตติกาล เหมือนพี่เลี้ยงนางนม”^{๓๘}

พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙) ให้บทวิเคราะห์และอธิบายความหมายของชนกกรรมว่า “ชนกกรรม” แปลว่า “กรรมใด ย่อมทำวิบากนามขันธ์ และกัมมชรูปให้เกิดขึ้น กรรมนั้น ชื่อว่า ชนกกรรม”^{๓๙} ชนกกรรมนี้ ย่อมเป็นกรรมที่ทำให้วิบากและกัมมชรูปเกิดขึ้น ทั้งในปฏิสนธิและปวัตติกาล หมายความว่า ครั้นสัตว์ทั้งหลายตายลงแล้ว เมื่อจะไปเกิดในภุมิต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ในสังสารวัฏนี้ เช่น ไปเกิดเป็นสัตว์เดิรฉานในไตรภุมิที่ดี ไปเกิดเป็นเทวดาในเทวภุมิที่ดี หรือมาเกิดเป็นมนุษย์ในมนุษย์ภุมิที่ดี เหล่านี้ย่อมเป็นไปด้วยอำนาจแห่งชนกกรรม ซึ่งทำหน้าที่ที่ให้วิบากและกัมมชรูปเกิดขึ้นใน ปฏิสนธิกาลทั้งสิ้น และเมื่อสัตว์ทั้งหลายเกิดขึ้นมาแล้ว ก็ต้องมีอวัยวะน้อยใหญ่เกิดขึ้นตามสมควรแก่สัตว์นั้น ๆ พร้อมทั้งมีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส การสัมผัส และการรักษาภพ (ภวัก) เกิดขึ้นตามสมควร เหล่านี้ย่อมเป็นไปด้วยอำนาจแห่งชนกกรรม ซึ่งทำหน้าที่ให้วิบากและกัมมชรูปเกิดขึ้นในปวัตติกาล^{๔๐}

^{๓๖} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), กรรมที่ปณี เล่ม ๑, หน้า ๒๔.

^{๓๗} ม.อุ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๙๗/๒๖๔.

^{๓๘} อัง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๙.

^{๓๙} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), กรรมที่ปณี เล่ม ๑, หน้า ๒๔-๒๕.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

๒) อุปัตถัมภกกรรม (Productive karma; Consolidating kamma)

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายว่า “กรรมที่อุ้มชูด้วยการทำให้ถึงพร้อมด้วยโภคะเป็นต้น แก่บุคคลผู้เกิดในตระกูลทั้งหลายมีตระกูลมีโภคะนั้น้อยเป็นต้น ชื่อว่า อุปัตถัมภกกรรม”^{๔๑} และในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาตพระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายหน้าที่ของอุปัตถัมภกกรรมว่า ไม่สามารถเกิดวิบากได้ แต่จะสนับสนุนสุขทุกข์ที่เกิดขึ้นในเพราะวิบาก ที่ให้เกิดปฏิสนธิที่กรรมอื่นให้ผลแล้ว ย่อมเป็นไปตลอดกาลนาน^{๔๒}

พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙) ท่านให้บทวิเคราะห์อธิบายขยายความหมายของ อุปัตถัมภกกรรม ว่า “อุปถัมภกเกตติ อุปถัมภก” แปลว่า “กรรมใด ย่อมทำหน้าที่ช่วยอุปถัมภ์รูปนาม ที่เป็นวิบากของชนกกรรมให้เจริญ กรรมนั้น ชื่อว่า อุปัตถัมภกกรรม”^{๔๓} อุปัตถัมภกกรรมนี้มีหน้าที่ช่วยอุปถัมภ์คำชู้สัตว์ทั้งหลายที่เกิดในภูมิต่าง ๆ ให้ได้รับความทุกข์และความสุขตามสมควรแก่กรรมของตน อาจกล่าวได้อีกอย่าง คือ อุปัตถัมภกกรรมนี้มีอยู่ ๒ ฝ่าย ได้แก่ อุปัตถัมภกกรรมฝ่ายที่เป็นอกุศล และอุปัตถัมภกกรรมฝ่ายที่เป็นกุศล อุปัตถัมภกกรรมที่เป็นฝ่ายอกุศลก็ย่อมทำหน้าที่อุปถัมภ์คำชู้กรรมที่เป็นอกุศลให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ยกตัวอย่าง เช่น บุคคล บุคคลบางจำพวกกระทำอกุศลกรรม อันเป็นบาปหยาบเข้าในโลกนี้แล้ว เมื่อถึงคราวดับขันธตายไปชนกกรรมฝ่ายอกุศลก็ทำหน้าที่ชักนำไปปฏิสนธิเป็นสัตว์เดียรัจฉาน คือ เป็นเสือ ซึ่งมีนิสัยดุร้ายอันเป็นฝ่ายทุจริต เสร็จแล้วอุปัตถัมภกกรรมฝ่ายอกุศลก็เข้าทำหน้าที่ ดลบันดาลให้เสือร้ายนั้นประกอบอกุศลกรรมทำปาณาติบาตอยู่เนื่อง ๆ อุปถัมภ์คำชู้บาปเก่าให้เจริญ คือ ให้บาปนั้นมีกำลังแก่ล้ามากมายขึ้นจะได้ทนทุกข์เวทนาอยู่ใน ทุกติภูมินั้นมาก ๆ

ส่วนอุปัตถัมภกกรรมที่เป็นฝ่ายกุศล ก่อนทำหน้าที่อุปถัมภ์คำชู้กรรมอันเป็นกุศลให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ยกตัวอย่าง เช่น บุคคลบางจำพวก กระทำกุศลกรรมความดีงามในโลกนี้แล้ว เมื่อถึงคราวดับขันธตายไป ชนกกรรมฝ่ายกุศลก็ทำหน้าที่ชักนำไปปฏิสนธิเป็นเทพดา ณ สรวงสวรรค์อันเป็นฝ่ายสุคติ เสร็จแล้วอุปัตถัมภกกรรมฝ่ายกุศลก็เข้ามาทำหน้าที่บันดาลให้เทพดานั้นเกิดความอุตสาหะกระทำกองการกุศลสืบไปเบื้องหน้า มีการสดับฟังพระสัทธรรมเทศนาและบูชา

^{๔๑} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมทีปนี เล่ม ๑**, หน้า ๒๕.

^{๔๒} อัง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๓๐.

^{๔๓} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมทีปนี เล่ม ๑**, หน้า ๓๖.

พระจุฬามณีเจดีย์เจ้า ณ สวรรค์เทวโลกนั้นอยู่เนื่อง ๆ อุปถัมภ์ค้าชูบุญกุศลเก่าให้เจริญ คือ ให้อุบัติกุศลนั้นมีกำลังแก่กล้ามากมายยิ่งขึ้น อันจะเป็นเหตุให้ได้เสวยทิพยสมบัติเป็นสุขสถิตอยู่ ณ เทวโลกนั้นนาน ๆ^{๔๔}

๓) อุปปีฬกรรม (Obstructive karma; Frustrating karma)

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ให้ความหมายไว้ว่า “กรรมที่ เบียดเบียน ปีบคั้นสุขทุกข์ที่เกิดขึ้นในเพราะวิบากที่เกิดปฏิสนธิ ที่กรรมอื่นให้ผลแล้ว จะไม่ให้ (สุขหรือทุกข์นั้น) เป็นไปตลอดกาลนาน ชื่อว่า อุปปีฬกรรม”^{๔๕} และในคัมภีร์อรรถกถา พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปปริปถณาสกัมมีการอุปมาเอาไว้ว่า เครื่องบริหารครรภก็ไม่มี เวลาทารกคลอดแล้ว น้ำนมของมารดาที่จะขาด ทารกเมื่อไม่ได้บริหาร ก็ถูกบีบคั้น ปราศจากรส เที่ยวแห้งไร้ค่า นี้ ชื่อว่า อุปปีฬกรรม^{๔๖}

พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙) ท่านให้บทวิเคราะห์และอธิบายความหมายอุป ปีฬกรรมว่า “อุปปีฬเหตุติ อุปปีฬก” แปลว่า “กรรมใด ย่อมทำหน้าที่เบียดเบียนกรรมอื่น ๆ ที่มี สภาพตรงข้ามกับตน กรรมนั้น ชื่อว่า อุปปีฬกรรม”^{๔๗} ส่วนอุปปีฬกรรมนี้ ย่อมทำหน้าที่เบียดเบียน ซึ่งสุขและทุกข์อันกรรมอื่นให้บังเกิด อันกรรมอื่นให้อุบัติแล้วตัดซึ่งสุขและทุกข์อันกรรมอื่นให้บังเกิด มิได้ให้เพื่อจะให้ผลแก่กรรมอื่น ตัดเสียซึ่งผลแห่งกรรมอื่น แล้วให้ผลด้วยตนเอง^{๔๘} กล่าวคือ อุปปีฬก กรรมทำหน้าที่เป็นอุปสรรคในการให้ผลของกรรมอื่น ดังตัวอย่างที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท เรื่องนางมัลลิกา ในคราวที่นางมัลลิกาซึ่งได้เคยทำบุญไว้มาก แต่เสพเมถุนกับสุนัขครั้งหนึ่ง กรรมที่เกิด จากการเสพเมถุนกับสุนัขเป็นอุปปีฬกรรมให้นางต้องตกนรก และกรรมชั่วนั้นยังยับยั้งการให้ผล กรรมดีที่เคยทำ ต่อเมื่อนางพ้นจากนรกแล้ว จึงได้รับผลกรรมดีนั้นต่อไป

๔) อุปฆาตกรรม (Destructive karma; Supplanting karma)

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต กล่าวถึงความหมายว่า “ส่วน อุปฆาตกรรม ที่เป็นกุศลบ้าง มีอยู่เอง จะตัดรอนกรรมอื่น ที่กำลังเบากว่า ห้ามวิบากของกรรมนั้นไว้

^{๔๔} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), *กรรมทีปนี เล่ม ๑*, หน้า ๓๖-๓๗.

^{๔๕} อัง.ตีก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๓๐.

^{๔๖} ม.อุ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๙๗/๒๖๔.

^{๔๗} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), *กรรมทีปนี เล่ม ๑*, หน้า ๕๓.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓.

แล้วทำโอกาสแก่วิบากของตน ก็เมื่อกรรมทำ (ให้) โอกาสอย่างนี้แล้ว กรรมนั้นเรียกว่าผลัตผลแล้ว”^{๔๙}

พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙) ท่านให้บทวิเคราะห์และอธิบายความหมาย คำว่า “อุปฆาตกรรม” ว่า “อุปฆาตเตตติ อุปฆาตกั” แปลว่า “กรรมใด ย่อมทำหน้าที่เข้าไปฆากรรมอื่น ๆ กรรมนั้น ชื่อว่า อุปฆาตกรรม”^{๕๐} อุปฆาตกรรมนี้ มีหน้าที่เข้าไปฆากรรมอื่น และวิบากคือผลแห่งกรรมอื่นให้สั้นลงอย่างเด็ดขาดทีเดียว เพื่อความเข้าใจในเรื่องอุปฆาตกรรมนี้โดยง่าย ก่อนอื่นต้องทราบว่ อุปฆาตกรรมนี้ เมื่อจะกล่าวเป็นพวกเป็นฝ่ายก็ย่อมเป็นเช่นเดียวกับกรรมอื่น ๆ คือ ย่อมแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย ได้แก่ อุปฆาตกรรมฝ่ายที่เป็นอกุศล และฝ่ายที่เป็นกุศล อุปฆาตกรรมฝ่ายอกุศลเมื่อตามมาทันเข้าแล้ว ก็ย่อมทำหน้าที่เข้าไปฆากุศลกรรม และวิบากแห่งกุศลกรรมของบุคคลให้สั้นลงอย่างเด็ดขาด ไม่ให้เหลือเลย โดยนัยตรงกันข้าม คือ อุปฆาตกรรมฝ่ายกุศล เมื่อตามมาทันเข้าแล้ว ก็ย่อมทำหน้าที่เข้าไปฆาอกุศลกรรมและวิบากแห่งอกุศลกรรมของบุคคล ให้สั้นลงอย่างเด็ดขาดเหมือนกัน ฉะนั้นท่านจึงเรียกชื่อกรรมนี้อีกอย่างหนึ่งว่า อุปัจเจทกกรรม ซึ่งแปลว่า กรรมที่เข้าไปตัด คือ กรรมทำหน้าที่เข้าไปตัดกรรมอื่นและวิบากแห่งกรรมอื่น อันเป็นสภาพตรงกันข้ามกับตน^{๕๑} อุปฆาตกรรมนี้มีปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาอย่างชัดเจนเพียงไม่กี่เรื่อง ดังตัวอย่างเรื่อง ของ พระโสไรยเถระ ในคราวที่เป็นฆราวาสมีจิตเป็นอกุศลเมื่อพบกับพระมหากัจจายนะแล้วใคร่อยาก ได้ภรรยากรรมชั่วนั้นทำให้เพศกลับเป็นหญิง ต่อเมื่อได้มาขอมาพระมหากัจจายนะแล้วจึงกลับเป็นชายเหมือนเดิม

หมวดที่ ๓ ว่าโดยปากทานปริยาย คือ จำแนกตามแรงที่ยักเยื้องกันคือ ลำดับความแรงในการให้ผล

เมื่อได้ทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม กรรมเหล่านี้ จะมีความหนักเบาของกรรมต่างกัน กรรมชนิดไหนมีกำลังใหญ่ให้ผลก่อนเป็นลำดับแรก กรรมชนิดไหนมีกำลังรองลงมาให้ผลเป็นลำดับรองลงมา กรรมชนิดไหนมีอาวุโสน้อยให้ผลเป็นลำดับหลัง ในคัมภีร์ขุททกนิกาย สัทธัมมปกาสินี ปฏิสัสมิทามมรรคอรรถกถา พระอรรถกถาจารย์ได้จำแนกกรรมประเภทนี้ออกเป็น ๔ ประเภทด้วยกัน คือ

^{๔๙} อัง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๓๒.

^{๕๐} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี เล่ม ๑**, หน้า ๗๗.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗-๗๘.

๑) ครุกรรม (Weighty kamma)

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ได้อธิบายความหมายไว้ว่า “ในบรรดากรรมหนักและกรรมไม่หนัก ทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล กรรมใดหนัก กรรมนั้นชื่อว่า ครุกรรม”^{๕๒} และในคัมภีร์ขุททกนิกาย สัทธัมมปกาสินี ปฏิสัมภิตามรรคอรรรถกถา พระอรรถกถาจารย์ ได้อธิบายถึงการให้ผลของครุกรรมเอาไว้ว่า “กรรมใดหนัก (อนันตริยกรรม) มีข่ามารดาเป็นต้น หรือ มหัคคตกรรม (กรรมเกิดจากการได้มาน) กรรมนั้นแลให้ผลก่อน” ดังนั้น จึงสามารถวิเคราะห์จำแนก ได้ว่าครุกรรมมีทั้งส่วนที่เป็นกุศล กล่าวคือส่วนที่เป็นอกุศลจะมีแต่อนันตริยกรรม ๕ อย่าง^{๕๓} ซึ่งประกอบด้วย มาตุฆาต (ฆ่ามารดา) อรหันตฆาต (ฆ่าพระอรหันต์) โลหิตุปบาท (มีจิตประทุษร้าย พระพุทธเจ้าจนถึงยังพระโลหิตให้ห้อด้วยจิตคิดร้าย) และสังฆเภท (ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน) ส่วนครุกรรมที่เป็นกุศลกรรมมีเพียงอย่างเดียว คือ มหัคคตกรรม (กรรมเกิดจากการได้มาน)

พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙) ให้บทวิเคราะห์และอธิบายความหมายคำว่า ครุกรรม หรือ ครุกรรม ว่า “ครุ กัมมนติ ครุกรรม” แปลว่า “กรรมใด เป็นกรรมหนักแน่น เพราะกรรมอื่น ๆ ไม่สามารถที่จะห้ามการให้ผลได้ กรรมนั้นชื่อว่า ครุกรรม”^{๕๔} ครุกรรม นี้ เป็นกรรมหนักมาก สามารถที่จะให้ผลแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมในชาติที่ ๒ คือ ในชาติหน้า กรรมอื่น ๆ ไม่มีอำนาจที่จะสามารถกางกั้น การให้ผลแห่งครุกรรมนี้ไว้ได้ นอกจากจะเป็นครุกรรมด้วยกันเท่านั้น ครุกรรมใดมี กำลังแรงกว่า ครุกรรมนั้นย่อมทำหน้าที่เป็นตัวเอก คือ เป็นตัวให้ผล ส่วนครุกรรมที่มีกำลังแรงกว่า ก็เป็นแต่เพียงช่วยอุดหนุน ก็ยังเป็นครุกรรมอยู่ หากไม่มีครุกรรมที่มีกำลังแรงกว่าแล้ว ก็ต้องเข้าทำหน้าที่เป็นตัวเอก คือ ให้ผลแก่ผู้เป็นเจ้าของกรรมอย่างแน่นอน^{๕๕}

ครุกรรมจึงเป็นกรรมที่จะต้องสำรวมระวังจะทำการนี้ให้ทำแต่กรรมดีเอาไว้เสมอ เพราะหากทำการชั่วอย่างหนักเช่นนี้ จะไม่มีกรรมดีที่จะมาลบล้างหรือตัดรอนได้เลย จนกว่า กรรมนั้นจะมีกำลังอ่อนลง ครุกรรมนี้มีปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทเพียงไม่กี่ครั้ง ซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นกุศลกรรม และอกุศลกรรม ดังเช่นเรื่องพระเทวทัตซึ่งประกอบอกุศลกรรมอันหนักด้วยการ ลอบปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าหื้อพระโลหิต และเรื่องนางลูกสุกรที่พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นใน

^{๕๒} อัง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๓.

^{๕๓} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๔๑/๕๙๕.

^{๕๔} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), กรรมที่ปีนี้ เล่ม ๑, หน้า ๑๑๗.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗.

วันหนึ่งแล้วตรัสบุรพกรรมของนางลูกสุกรนั้นว่า เมื่อสมัยที่เกิดเป็นราชธิดาทรงยังปฐมฌานให้เกิดขึ้นได้ ทำให้เมื่อตายไปแล้วได้เกิดในพรหมโลก

๒) อาสันนกรรม (Death threshold kamma; Proximate kamma)

ในอรรถกถาได้กล่าวถึงความหมายและการให้ผลของอาสันนกรรมไว้ว่า “กรรมที่ระลึกถึงก็ดี กรรมที่ทำแล้วก็ดี ในเวลาใกล้ตาย ชื่อว่า อาสันนกรรม จริงอยู่ ผู้ใกล้จะตายอาจจะระลึกถึงหรือทำกรรมใด การได้ อาเสวนะบ่อย ๆ พ้นจากกรรม ๓ เหล่านี้ ย่อมเกิดขึ้นด้วยกรรมนั้นนั่นเอง”

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ.๙) ท่านให้บทวิเคราะห์ว่า “อาสนเน กตฺ อาสนนํ” แปลว่า “การกระทำที่ดีหรือไม่ดี ในเวลาที่ใกล้ตาย ชื่อว่า อาสันนกรรม”^{๕๖} ท่านอธิบายขยายความหมายคำว่า “อาสันนกรรม” ว่า อาสันนกรรม นี้ ได้แก่กรรมคือการกระทำสิ่งที่ดีหรือกระทำสิ่งที่ไม่ดีในเวลาใกล้จะตาย อีกนัยหนึ่งว่า อาสันนกรรมนี้ ได้แก่การระลึกถึงสิ่งที่ดีหรือไม่ดีในเวลาใกล้ตาย เพื่อความเข้าใจในเรื่องนี้ง่าย ๆ ก่อนอื่นขอให้ท่านผู้มีปัญญาทั้งหลายพึงทราบว่ อาสันนกรรมนี้เมื่อแบ่งออกเป็นฝ่ายใหญ่ ๆ ก็มีอยู่ ๒ ฝ่ายด้วยกัน คือ อาสันนกรรมที่เป็นฝ่ายอกุศล และอาสันนกรรมที่เป็นฝ่ายกุศล^{๕๗}

ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า อาสันนกรรมนี้เกิดขึ้นด้วยวิธีการดังนี้ วิธีใดวิธีหนึ่ง คือ

(๑) ได้ทำกรรมนั้นไว้ก่อนตาย ดังตัวอย่างในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทเรื่องมัลลิกุณฑลี ที่เห็นพระพุทธเจ้าก่อนตายแล้วเกิดปีติ จึงทำให้ไปเกิดในสวรรค์ เป็นต้น

(๒) ได้ประสบกับเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งก่อนตาย ดังตัวอย่างในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทเรื่องพระติสสเถระที่เกิดเป็นเส้นเพราะก่อนตายนั้นหวงจิวรที่พี่สาวของท่านถวายให้

(๓) ได้ระลึกถึงกรรมที่ตนได้ทำไว้แล้วในขณะที่กำลังจะตาย ดังตัวอย่างเรื่องนางมัลลิกาเทวีที่เสพเมถุนกับสุนัข และนางระลึกได้ขณะกำลังจะสิ้นพระชนม์ เป็นต้น

๓) อาจिनณกรรม หรือพหุลกรรม^{๕๘} (Habitual kamma)

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ให้ความหมายคำว่า พหุลกรรมว่า “ส่วนในกุศลกรรมและอกุศลกรรมทั้งหลาย กรรมใดมาก กรรมนั้นชื่อว่า พหุลกรรม พหุลกรรมนั้นพึงทราบด้วยอำนาจอาเสวนะที่ได้แล้ว ตลอดกาลนาน อีกอย่างหนึ่ง ในฝ่ายกุศลกรรม กรรมใดที่มี

^{๕๖} พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๙), กรรมที่ปณี เล่ม ๑, หน้า ๑๕๘.

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๘.

^{๕๘} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๙๘.

กำลังสร้างโสมนัสให้ในฝ่ายอกุศลกรรม สร้างความเดือดร้อนให้ กรรมนั้นชื่อว่า พหุกรรม อุปมา
 เหมือนหนึ่งว่า เมื่อนักมวยปล้ำ ๒ คนขึ้นเวที คนใดมีกำลังมาก คนนั้นจะทำให้ฝ่ายหนึ่งล้ม (แพ้) ไป
 ฉับไฉน พหุกรรมนั้น ก็ฉับนั้นเหมือนกัน จะทัณฑ์กรรมพวกนี้ที่มีกำลังน้อย (ชนะ) ไป กรรมดีมากโดย
 การเสพจนคุ่น หรือมีกำลังโดยอำนาจทำให้เดือดร้อนมาก กรรมนั้นจะให้ผลเหมือนกรรมของพระเจ้า
 พุทฺธคามณีอภัย ฉะนั้น”^{๕๙}

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ.๙) ท่านให้บทวิเคราะห์และอธิบายความหมายของ
 อาจิณณกรรม ดังนี้ว่า “อาศัยติ ปุนปฺปุนํ กรียตีติ อาจิณณํ” แปลว่า “กรรมใดที่บุคคลสั่งสมไว้ คือ
 กระทำไว้บ่อย ๆ กรรมนั้น ชื่อว่า อาจิณณกรรม”^{๖๐} อาจิณณกรรมนี้ ได้แก่กรรมคือการกระทำสิ่งหนึ่ง
 นั้นแลอยู่บ่อย ๆ สั่งสมสิ่งที่ดีหรือไม่ดีไว้ในสันดานของตนมาก ๆ ซึ่งต่างจากครุกรรมตรงที่อาจิณณ
 กรรมนั้นต้องทำกรรมบ่อย ๆ ส่วนครุกรรมทำเพียงครั้งเดียวก็เป็นครุกรรม เช่น การฆ่าพ่อแม่ เป็น
 ต้น กรรมคือการกระทำสิ่งนั้นเป็นประจำนี้ เรียกว่า อาจิณณกรรม ก็อันว่าอาจิณณกรรมนี้ บางที
 ท่าน เรียกว่า พหุกรรม ก็มี เพื่อความเข้าใจดี ในเบื้องต้นนี้ ขอท่านผู้มีปัญญาทั้งหลายได้รับทราบไว้
 ว่า อาจิณณกรรมนี้ เมื่อแบ่งออกเป็นฝ่ายใหญ่ ๆ ก็แบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ อาจิณณกรรมที่เป็นฝ่าย
 อกุศล และอาจิณณกรรมที่เป็นฝ่ายกุศล^{๖๑}

๔) กตัตตากรรม หรือกฏัตตาวาปนกรรม หรือกตัตตาวาปนกรรม^{๖๒} (Reserve
 kamma; Casual act)

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎกใช้คำว่า กฏัตตาวาปนกรรม ซึ่งมีความหมายเดียวกับคำว่า
 กตัตตากรรม โดยให้ความหมายของกฏัตตาวาปนกรรมว่า กรรมนอกเหนือจากกรรม ๓ ดังกล่าว
 มาแล้วนี้ (คือ ครุกรรม อาสันนกรรม และอาจิณณกรรม) ทำไปโดยไม่รู้ ชื่อว่า กฏัตตาวาปนกรรม
 กฏัตตาวาปนกรรมนั้น อำนวยวิบากได้ในกาลบางครั้ง เพราะไม่มีกรรมอื่นเข้ามาแทรก เหมือนท่อนไม้
 ที่คนบ้าขว้างไป จะตกไปในที่ ๆ ไม่มีจุดหมายฉะนั้น^{๖๓}

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ.๙) ท่านให้บทวิเคราะห์และอธิบายว่า “กตตต
 เหว กมฺมุนฺติ กตตตตกมฺมํ” แปลว่า “การกระทำอันได้ชื่อว่ากรรม ก็โดยความเป็นกรรมที่สักว่ากระทำ

^{๕๙} อัง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๔.

^{๖๐} พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี เล่ม ๑**, หน้า ๑๘๖-๑๘๗.

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๗.

^{๖๒} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๒๙๘.

^{๖๓} อัง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๕.

ลงไปแล้วเท่านั้น กรรมที่สักว่ากระทำลงไปแล้วนี้แล เรียกชื่อว่า กตัตตากรรม”^{๖๔} กตัตตากรรม นี้ หมายเอากุศลกรรมและอกุศลกรรมที่สัตว์บุคคลได้กระทำแล้วในอดีตภพ คือในชาติก่อน ๆ ซึ่งได้แก่อปฺราปรียเวทนียกรรมอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่ง กตัตตากรรมนี้ หมายเอากุศลกรรมและอกุศลกรรมอย่างสามัญ ที่สัตว์บุคคลพากันกระทำในภพปัจจุบันคือชาตินี้ ที่ไม่เข้าถึงความเป็นครุกรรม อาสันนกรรม และอาจิณณกรรม เป็นการกระทำโดยธรรมดา ผู้กระทำไม่ได้มีเจตนา ไม่ได้มีความตั้งใจอย่างเต็มที่ คล้ายกับว่าไม่เต็มใจทำ^{๖๕}

ประเภทของกรรมทั้ง ๑๒ นี้ เรียกได้ว่าเป็นมติของพระอรรถกถาจารย์โดยแท้ แม้ว่าจะมีบางข้อที่ได้เค้าความเดิมจากพระบาลี คือ พระไตรปิฎก^{๖๖} และการแบ่งกรรมออกเป็น ๑๒ ประเภทนี้ ช่วยทำให้ผู้ศึกษาเรื่องกรรมมองเห็นภาพของกรรมชัดเจนยิ่งขึ้น^{๖๗}

สรุปได้ว่า กรรม ๑๒ ประเภท หรือเรียกว่า กรรม ๓ หมวด ๔ แบ่งออกเป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

ประเภทที่ ๑ กรรมที่ให้ผลตามหน้าที่มี ๔ ประเภท ได้แก่ (๑) ชนกกรรม คือ กรรมที่แต่งมาดีหรือชั่ว (๒) อุปถัมภกรรม คือ กรรมที่สนับสนุน คือ ถ้ากรรมเดิมหรือชนกกรรมแต่งดี ส่งให้ดียิ่งขึ้น กรรมเดิมแต่งให้ชั่ว ก็ส่งให้ชั่วยิ่งขึ้น (๓) อุปปีฬกรรม คือ กรรมบีบคั้นหรือขัดขวางกรรมเดิมคอยเบียนชนกกรรม (๔) อุปฆาตกรรม คือ กรรมตัดรอน

ประเภทที่ ๒ กรรมที่ให้ผลตามกาลมี ๔ ประเภท ได้แก่ (๑) ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในชาตินี้ (๒) อุปปชเวทนียกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในชาติหน้า (๓) อปฺราปรียเวทนียกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป (๔) อโหสิกรรม คือ กรรมที่ให้ผลเสร็จแล้ว (เลิกให้ผล)

ประเภทที่ ๓ กรรมที่ให้ผลตามแรงหนักเบา มี ๔ ประเภท ได้แก่ (๑) ครุกรรม คือ กรรมหนัก (๒) อาจิณณกรรม หรือ พหุลกรรม คือ กรรมที่ทำจนเคยชิน (๓) อาสันนกรรม คือ กรรมเมื่อจวนเจียนสิ้นใจ ระลึกถึงเมื่อก่อนสิ้นใจ (๔) กตัตตากรรม หรือ กตัตตาวาปนกรรม คือ การกระทำโดยไม่มีเจตนา

^{๖๔} พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๙), *กรรมทีปนี เล่ม ๑*, หน้า ๒๑๕.

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๕.

^{๖๖} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๒๒๐.

^{๖๗} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, *เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม*, หน้า ๒๒.

ดังนั้น กรรมทั้ง ๑๒ ประเภทที่กล่าวมาจึงเป็นการให้ผลของกรรมจากอดีตสู่ปัจจุบันและส่งผลไปสู่อนาคต

๒.๓ ลักษณะของกรรม

กรรม เป็นสิ่งที่ควรพิจารณาในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม เพราะกรรมจะส่งผลต่อชีวิตทั้งในปัจจุบัน และในอนาคต ทำให้มีอันเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดกรรม ที่เราเกิดมาได้นี้ ก็เป็นเรื่องของกรรม เมื่อเกิดมาแล้วก็ต้องประสบกับผลของกรรมที่ก่อไว้ในอดีต ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พิจารณาเพื่อละการทำชั่ว และเร่งกระทำความดีให้พ้นจากกรรมชั่ว ความตอนหนึ่งในฐานสูตร และจุฬกัมมวิภังคสูตร “สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิตควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้ จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น”^{๖๘}

๒.๓.๑ ลักษณะของกรรมในฐานะเป็นภาระต่อผู้รับกรรม

เมื่อได้ทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งลงไปแล้ว กรรมนั้นย่อมให้ผลอย่างแน่นอน ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเป็นเครื่องยืนยันถึงกรรมว่า เมื่อเราทำกรรมลงไปแล้วจะต้องได้รับผลแน่นอนที่สุด ตั้งแต่ในขณะที่ทำกรรมลงไป เช่น ขณะที่กำลังฆ่าคนหรือสัตว์คนหรือสัตว์นั้นรู้ตัวแล้วต่อสู้อันตราย ทำให้เราได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต เป็นต้น อาจกล่าวเป็นภาษาชาวบ้านโดยทั่วไปได้ว่า เป็นกรรมทันตาเห็น บางทีกรรมบางอย่างให้ผลแบบต่อเนื่องไปถึงอนาคต เช่น ไปแอบขโมยของของคนอื่น ตอนแรกเจ้าของยังไม่ทราบว่าเป็นฝีมือใคร ตอนนั้นจึงรอดตัว แต่เมื่อรวบรวมหลักฐานได้แล้วให้เจ้าหน้าที่เข้าไปจับกุม นี่ก็เป็นผลกรรมที่ยังไม่ทันตาเห็น แต่รอให้ผลเมื่อถึงเวลาของมัน กรรมเหล่านี้จะให้ผลไปจนถึงที่สุดแห่งกรรมนั้น คือเป็นกรรมที่ไม่สามารถให้ผลอีกต่อไป เมื่อถูกจับผลกรรมนั้นสิ้นสุดลง หรือเป็นอโหสิกรรมเมื่อเจ้าทุกข์ไม่เอาเรื่องเอาความผลกรรมนั้นก็ไม่ต้องเสวยผลกรรมอีกต่อไป คือไม่ต้องรับภาระแก้กรรมกันอีกต่อไป ดังนั้น กรรมจึงเปรียบเสมือนสมบัติที่ตนเองพึงจะได้รับในอนาคต หรือหนี้สินที่ตนเองต้องชดเชยอย่างเลี่ยงไม่ได้ในอนาคต มนุษย์จึงมีกรรมเป็นของตน และกรรมนี้เองนำไปสู่การสร้างภพสร้างชาติ สร้างเป็นชั้น ๑ ชั้น ๒ ชั้น ๓ ชั้น ๔ ชั้น ๕ ชั้น ซึ่งเป็นภาระต่อไปไม่รู้จบ ดังพุทธพจน์ที่ว่าภาระนั้น ได้แก่ อุปาทานชั้น (กองอันเป็น

^{๖๘} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๑๐๑.

ที่ตั้งแห่งความยึดมั่น) ๕ ประการ คือ รูปุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือรูป) เวทนุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือเวทนา) สัญญุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือสัญญา) สังขารุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือสังขาร) วิญญาณุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือวิญญาณ) การถือภาระ คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพติดเพลินและความกำหนด มีปกติให้เพติดเพลินและความกำหนด มีปกติให้เพติดเพลินในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่ กามตัณหา (ความทยานอยากในกาม) ภวตัณหา (ความทยานอยากในภพ) วิภวตัณหา (ความทยานอยากในวิภพ) การวางภาระ คือความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิระคะ ความสละ ความสละคืน ความพ้น ความไม่อาลัยในตัณหา^{๖๙}

๒.๓.๒ ลักษณะของกรรมในฐานะเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อผู้รับผลกระทบ

ในอรรถกถาจุฬามณีวิภังคสูตร ได้อธิบายถึงการเป็นผู้รับผลของกรรมไว้ว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นทายาทแห่งกรรม เพราะฉะนั้น สัตว์เหล่านั้น ชื่อว่า เป็นทายาทแห่งกรรม”^{๗๐}

ดังนั้น หลังจากที่ได้ทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไปแล้ว จะเกิดผลกรรมขึ้นมา ซึ่งอาจเกิดขึ้นทันที หรืออาจให้ผลภายหลังตามแรงกรรม และผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงก็คือตัวผู้กระทำเองไม่มีใครรับผลกระทบแทนกันได้ หากว่ากรรมที่กระทำเป็นกุศลกรรม กรรมนั้นก็จะเป็นมรดกตกทอดให้ผู้ทำกรรมนั้นได้รับทันที ดังพุทธภาษิตที่ปรากฏในจุฬามณีวิภังคสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปันณาสกั พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๔ ว่า “กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เร็วและดีต่างกัน”^{๗๑}

เมื่อได้รับมรดกกรรมที่ตนเองได้ก่อกำขึ้น ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ถ้าทำกรรมดี ก็จะได้สิ่งดีเป็นมรดก ถ้าทำกรรมชั่วก็จะได้ผลกรรมชั่วเป็นมรดกให้กับตนเอง และไม่มีทางที่จะได้ผลตรงกันข้าม เช่น ทำดีแล้วได้ชั่ว หรือทำชั่วแล้วได้ดี ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงในกุกกุรวตติกสูตร ว่า ด้วยการประพฤติวัตรเลียนแบบสุนัขของซีเปลือยที่ชื่อว่า เสนิยะ แก่บุตรของชายโกลิยะชื่อว่า ปุณณะ ว่า ครั้นบำเพ็ญกุกกุรวตฺร บำเพ็ญตนตามปกติแบบสุนัข บำเพ็ญจิตแบบสุนัข บำเพ็ญกิริยาอาการแบบสุนัขอย่างสมบูรณ์ไม่ขาดสายแล้ว หลังจากตายไป เขาย่อมไปเกิดในหมู่สุนัข^{๗๒} สามารถกล่าวได้ว่า ทำอย่างไรก็ได้เช่นนั้นนั่นเอง และเป็นกรกระทำที่สามารถจำแนกผู้กระทำได้ว่าเป็นคนดีหรือคนเลว ซึ่งเราสามารถสังเกตได้จากผลของการกระทำนั่นเอง

^{๖๙} ส.ข. (ไทย) ๑๗/๒๒/๓๔-๓๕.

^{๗๐} ม.อุ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๙๗/๒๖๒.

^{๗๑} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๒๙๗/๓๕๖.

^{๗๒} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๗๙/๗๖.

๒.๓.๓ ลักษณะของกรรมในฐานะเป็นเหตุให้ผู้รับกรรมต้องมาเกิดเพื่อรับกรรม

ตามความที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายความหมายของคำว่า “เรามีกรรมเป็นกำเนิด” ว่า “กรรมเป็นทายาทคือเป็นภักษะของสัตว์เหล่านั้น กรรมเป็นกำเนิดคือเป็นเหตุของสัตว์เหล่านั้น เพราะฉะนั้น สัตว์เหล่านั้นชื่อว่า มีกรรมเป็นกำเนิด”^{๗๓}

ในจุฬกัมมวิภังคสูตร พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงถึงสาเหตุที่มนุษย์และสัตว์โลกทั้งหลายเกิดมาไม่เหมือนกันต่อหน้าสุภมาณพโตทยยบุตร เมื่อสุภมาณพโตทยยบุตรทูลถาม และพระพุทธองค์ทรงวิสัชนาว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิดมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน^{๗๔}

จากพระสูตรนี้จะเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าที่เราเกิดมาแล้วต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ก็เพราะกรรมที่เราก่อไว้ในกาลก่อนแทบทั้งสิ้น ถ้าทำแต่สิ่งที่เป็นกุศลมาแต่ก่อน กุศลกรรมที่ได้ก่อขึ้นก็จะเป็นเหตุปัจจัยทำให้ประสบแต่สิ่งที่ดีในปัจจุบัน เช่น เกิดมารวย ก็เพราะกรรมดีมีการทำบุญให้ทาน เป็นต้น เป็นเหตุปัจจัยเกี่ยวพัน แต่หากว่าก่ออกุศลกรรม คือทำความชั่ว เช่น ไปลักขโมยของ เป็นต้น เหตุปัจจัยดังกล่าวก็จะทำให้เกิดมามีฐานะยากจน อย่างนี้เป็นต้น

ในจิตตสัมภุตชาดก พระพุทธเจ้าตรัสพระคาถาที่จิตตบัณฑิตแสดงต่อหน้าพระพักตร์ของพระเจ้าสัมภุตผู้เคยเป็นพี่น้องกับท่านเมื่อชาติปางก่อน ว่า

ขอเดชะพระองค์ผู้จอมชน ชาติก่อนของนรชนไม่สม่าเสมอ

ในหมู่มนุษย์ กำเนิดแห่งคนจันฑาลนับว่าต่ำต้อยที่สุด

ในชาติก่อน พวกเราได้อาศัยอยู่ในครรภ์ของหญิงจันฑาล

เพราะกรรมชั่วช้าของตน^{๗๕}

พระสูตรนี้เป็นอีกพระสูตรหนึ่งที่ทรงแสดงให้เห็นว่า เราจะทำอะไรก็ตาม ก็ส่งผลให้ตนเองได้รับผลจากการกระทำนั้น ๆ ด้วย เช่นเดียวกันกับจุฬกัมมวิภังคสูตร ก็คือ ถ้าได้ทำความดีเอาไว้ ก็จะได้รับผลดี ซึ่งอาจส่งผลเร็วหรือช้า เราจะได้รับผลอย่างแน่นอน และถ้าทำกรรมชั่วก็จะได้รับผลกรรมชั่วที่ตนเองได้ทำไว้เช่นกัน

^{๗๓} ม.อุ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๙๗/๒๖๒.

^{๗๔} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙/๓๔๙-๓๕๐.

^{๗๕} ชุ.ชา.วิสติ. (ไทย) ๒๗/๓๘/๔๗๖.

วศิน อินทสระ ได้อธิบายประเด็นนี้โดยยึดหลักการอธิบายแบบเดียวกับหลักปฏิจจสมุ-
 บาทและสังสารวัฏ ซึ่งท่านกล่าวว่าคนเราเกิดมาเพราะยังมีกรรมอยู่ คือยังมีกิเลส มีกรรมและมีวิบาก
 คือผลของกรรม ผลของกรรมย่อมส่งวิญญาณให้เกิดในที่ต่าง ๆ ตามความเหมาะสมแก่กรรม จะมีแต่
 คนไม่มีกรรมแล้ว เช่น พระอรหันต์ย่อมไม่เกิดอีก^{๗๖}

๒.๓.๔ ลักษณะของกรรมในฐานะเป็นเผ่าพันธุ์ของผู้รับกรรม

อรรถกถาจารย์ได้ให้ความหมายของคำว่า “เรามีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์” ในมัชฌิมนิกาย
 อุปปิฎกาสกั ว่า “กรรมเป็นเผ่าพันธุ์ของสัตว์เหล่านั้น เพราะฉะนั้น สัตว์เหล่านั้นชื่อว่า มีกรรม
 เป็นเผ่าพันธุ์”^{๗๗} เมื่อได้ทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว กรรมนั้นจะส่งผลตามอำนาจของกรรมทันที
 โดยส่งผลได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต กล่าวคือ กรรมที่เราได้ทำไว้จะส่งผลให้เราเกิดมีและเป็นไปตาม
 แรงกรรม จึงเปรียบเสมือนเป็นเผ่าพันธุ์ของตัวผู้กระทำความกรรมต่อไปในอนาคตนั่นเองโดยจะส่งผลได้ทั้ง
 ๓ ระยะ คือ

๑. ในปัจจุบัน หรือในภพนี้เรียกว่า ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรม^{๗๘}
๒. ในภพหน้า เรียกว่า อุปัชชเวทนิยกรรม^{๗๙}
๓. ในภพต่อ ๆ ไป เรียกว่า อปราปรเวทนิยกรรม^{๘๐}

^{๗๖} วศิน อินทสระ, **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**, (กรุงเทพมหานคร : เรือนธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๕๒.

^{๗๗} ม.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๙๗/๒๖๒.

^{๗๘} ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตรนิกาย ติกนิบาต กล่าวว่า ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรมนั้น ให้วิบากใน
 อัตภาพนี้เท่านั้น (อง.ต.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๒).

^{๗๙} ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตรนิกาย ติกนิบาต มีคำอธิบายว่าอุปัชชเวทนิยกรรมนั้นอำนวยผลใน
 อัตภาพต่อไป แต่ในบรรดาบุคคลทั้งสองฝ่ายนี้ อุปัชชเวทนิยกรรมในฝ่ายที่เป็นกุศล พึงทราบด้วยสามารถแห่ง
 สมาบัติ ๘ ในฝ่ายที่เป็นอกุศล พึงทราบด้วยสามารถแห่งอนันตริยกรรม ๕ ผู้ที่ได้สมาบัติ ๘ จะเกิดในพรหมโลก ฝ่าย
 ผู้กระทำอนันตริยกรรม ๕ จะเกิดในนรกด้วย (อง.ต.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๒-๑๒๓).

^{๘๐} ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตรนิกาย ติกนิบาต มีคำอธิบายว่า อปราปรเวทนิยกรรมนั้นได้โอกาส
 เมื่อใดในอนาคตกาล เมื่อนั้น จะให้ผล เมื่อความเป็นไปแห่งสังสารวัฏยังมีอยู่ กรรมนั้นจะชื่อว่า เป็นอโหสิกรรมย่อม
 ไม่มี (อง.ต.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๓).

อีกพระสูตรหนึ่งที่พระพุทธเจ้า คือ กุมารกสูตร ที่ทรงแสดงแก่เด็กที่กำลังจับปลาอยู่ในระหว่างกรุงสาวัตถีกับพระเชตวันให้เลิกจับปลาด้วยพุทธานุญาตว่า

ถ้าเธอทั้งหลายกลัวความทุกข์

ถ้าความทุกข์ไม่เป็นที่รักของเธอทั้งหลาย

ก็อย่าได้ทำบาปกรรมในที่แจ้ง^{๘๔} หรือบาปกรรมในที่ลับ^{๘๕}

เพราะถ้าเธอทั้งหลายจักทำ หรือกำลังทำบาปกรรมอยู่

ถึงจะเหาะหนีไป เธอย่อมไม่พ้นจากความทุกข์ไปได้^{๘๖}

ตามหลักคำสอนลักษณะของกรรมดังที่ได้กล่าวมา ณ เบื้องต้น การสร้างกรรมของบุคคลผู้ก่อกรรม กรรมนั้นจะส่งผลต่อไปในภายภาคหน้า ทั้งในส่วนของสภาพจิตใจ หรือแม้แต่สภาพแวดล้อมเปรียบเสมือนการสร้างที่อยู่อาศัยให้กับตนเอง

๒.๔ ผลของกรรม

หลักกรรม หรือกฎแห่งกรรมมีอยู่ว่า “บุคคลทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เขาย่อมต้องรับผลแห่งกรรมนั้น”^{๘๗} แต่เนื่องจากกรรมบางอย่าง หรือการกระทำบางครั้งอาจไม่มีผลปรากฏชัดในทันที ผู้มีปัญญาน้อยจึงมองไม่เห็นผลแห่งกรรมของตน จึงทำให้สับสน และเข้าใจไขว้เขว^{๘๘} จนกลายมาเป็นปัญหาที่ถกเถียงกันมากที่สุด^{๘๙} การแก้ปัญหาในเรื่องนี้ ที่เหมาะสมและถูกต้องที่สุด คือการกลับไปศึกษาหาคำตอบจากพระพุทธพจน์เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ที่มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก และอรรถกถา จากการศึกษาครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่าเป็นเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในที่ต่าง ๆ หลายนัย แต่ในงานวิจัยนี้ จะขอนำมากล่าวเฉพาะพระสูตรที่เห็นว่ามีความสำคัญและตรงกับประเด็นที่ศึกษาเท่านั้น

^{๘๔} บาปกรรมในที่แจ้ง หมายถึงกรรมชั่วทางกาย และทางวาจา (ช.อุ.อ. (ไทย) ๔๔/๑๑๕/๕๒๐).

^{๘๕} บาปกรรมในที่ลับ หมายถึงกรรมชั่วทางใจ (ช.อุ.อ. (ไทย) ๔๔/๑๑๕/๕๒๐).

^{๘๖} ช.อุ. (ไทย) ๒๕/๔๔/๒๖๐.

^{๘๗} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๓/๑๐๑.

^{๘๘} วศิน อินทสระ, หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : เรือนธรรม, ๒๕๕๖), หน้า ๔.

^{๘๙} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๑๘๗.

๒.๔.๑ กรรมชั่ว-กรรมดีในชาติก่อน ให้ผลชั่ว-ผลดีในชาตินี้

ในจุฬกัมมวิภังคสูตร^{๙๐} พระพุทธองค์ทรงตอบปัญหาของสุภามาณพ ถึงเหตุที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายผู้เกิดมาเป็นมนุษย์มีความแตกต่างกัน เช่น อายุสั้น อายุยืน โรคนาน โรคน้อย ผิวพรรณทราม ผิวพรรณผ่องใส เป็นต้น เพราะกรรมของตนที่ทำไว้ในอดีตชาติ ส่งผลในปัจจุบันชาติ ดังนี้

สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้ทรามและดี

สุภามาณพ กราบทูลว่า ข้อความที่ทรงแสดงนั้นยังย่อหนัก ขอให้ทรงแสดงโดยพิสดาร เพื่อเขาจักได้เข้าใจโดยแจ่มแจ้ง

พระพุทธองค์จึงทรงแสดงปัญหาทั้ง ๑๔ ข้อ โดยพิสดาร แต่ในที่นี้จะขย้อความโดยจัดเป็น ๗ คู่ ดังนี้

คู่ที่ ๑ คนที่มีอายุสั้น ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ชอบฆ่าสัตว์ ด้วยผลแห่งกรรมชั่วนั้น หลังจากตายแล้วจึงต้องไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่เหล่านั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีอายุสั้น

ส่วนคนที่มีอายุยืน ก็เพราะเมื่อชาติก่อน เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ด้วยผลแห่งกรรมดีนั้น หลังจากตายแล้วจึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่นั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีอายุยืน

คู่ที่ ๒ คนที่มีโรคนาน ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ชอบเบียดเบียนสัตว์ ด้วยผลแห่งกรรมชั่วนั้น หลังจากตายแล้วจึงต้องไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่เหล่านั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีโรคนาน

ส่วนคนที่มีโรคน้อย ก็เพราะเมื่อชาติก่อน เป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ ด้วยผลแห่งกรรมดีนั้น หลังจากตายแล้วจึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่นั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีโรคน้อย

คู่ที่ ๓ คนที่มีผิวพรรณทราม ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ชอบโกรธ ผูกพยาบาทและปองร้าย ด้วยผลแห่งกรรมชั่วนั้น หลังจากตายแล้วจึงต้องไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่เหล่านั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีผิวพรรณทราม

^{๙๐} ม.จ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙-๒๙๖/๓๔๙-๓๕๕.

ส่วนคนที่มีความผิดน้อย ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ไม่ชอบโกรธ ผูกพยาบาทและปองร้าย ด้วยผลแห่งกรรมดีนั้น หลังจากตายแล้วจึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่นั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีความผิดน้อย

คู่ที่ ๔ คนที่เกิดมาแต่อ่านาน้อย ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้มีใจริษยา ในลาภสักการะและการบูชาของบุคคลอื่น ด้วยผลแห่งกรรมชั่วนั้น หลังจากตายแล้วจึงต้องไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่เหล่านั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีอำนาจน้อย

ส่วนคนที่มีความอ่านมาก ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ไม่มีใจริษยา ในลาภสักการะและการบูชาของบุคคลอื่น ด้วยผลแห่งกรรมดีนั้น หลังจากตายแล้วจึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่นั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีความอ่านมาก

คู่ที่ ๕ คนที่มีโรคเข่น้อย ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ไม่ชอบให้ข้าว น้ำ ผ้า เป็นต้น แก่สมณะหรือพราหมณ์ ด้วยผลแห่งกรรมชั่วนั้น หลังจากตายแล้วจึงต้องไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่เหล่านั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีโรคเข่น้อย

ส่วนคนที่มีความโรคเข่นมาก ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ชอบให้ข้าว น้ำ ผ้า เป็นต้น แก่สมณะหรือพราหมณ์ ด้วยผลแห่งกรรมดีนั้น หลังจากตายแล้วจึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่นั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีความโรคเข่นมาก

คู่ที่ ๖ คนที่เกิดในตระกูลต่ำ ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้กระด้าง เย่อหยิ่ง ไม่สักการะเคารพและนับถือ ผู้ที่ควรแก่สักการะ เคารพและนับถือ ด้วยผลแห่งกรรมชั่วนั้น หลังจากตายแล้วจึงต้องไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่เหล่านั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนเกิดในตระกูลต่ำ

ส่วนคนที่เกิดในตระกูลสูง ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ไม่กระด้าง เย่อหยิ่ง ย่อมสักการะเคารพและนับถือ ผู้ที่ควรแก่สักการะ เคารพและนับถือ ด้วยผลแห่งกรรมดีนั้นหลังจากตายแล้วจึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่นั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนเกิดในตระกูลสูง

คู่ที่ ๗ คนที่มีปัญญาทึบ ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ไม่ชอบเข้าหาสมณะหรือพราหมณ์ เพื่อสอบถามถึงสิ่งที่เป็นอกุศล กรรมอะไรที่ทำแล้ว ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ แต่ให้เกิดทุกข์ตลอดไป และกรรมอะไรที่ทำแล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขตลอดไป ด้วยผลแห่งกรรมชั่วนั้น หลังจาก

ตายแล้วจึงต้องไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่เหล่านั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีปัญญาทึบ

ส่วนคนที่มีปัญญามาก ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ชอบเข้าหาสมณะหรือพราหมณ์ เพื่อสอบถามถึงสิ่งที่เป็นอกุศล กรรมอะไรที่ทำแล้ว ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ แต่ให้เกิดทุกข์ตลอดไป และกรรมอะไรที่ทำแล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขตลอดไป ด้วยผลแห่งกรรมดีนั้น หลังจากตายแล้วจึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่นั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ก็จะเป็นคนมีปัญญามาก

จากการศึกษาจุฬามณีภังคสูตร ทำให้ทราบว่าพระสูตร ๆ นี้ เป็นพระสูตรที่แสดงถึงเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมที่ตรงไปตรงมาที่สุด ตัวอย่างพอสังเขปดังนี้ สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่พระเชตวัน สุภมาณพโศกเทยบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคได้สนทนาปราศรัยกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

“ท่านพระโคตม อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์ที่เกิดเป็นมนุษย์ ปรากฏเป็นคนเลว และคนดี คือ มนุษย์ทั้งหลายย่อมปรากฏว่ามีอายุสั้น มีอายุยืน มีโรคนาน มีโรคน้อย มีผิวพรรณทราม มีผิวพรรณดี มีอำนาจน้อย มีอำนาจมาก มีโภคะน้อย มีโภคะมาก เกิดในตระกูลต่ำ เกิดในตระกูลสูง มีปัญญาน้อย มีปัญญามาก ท่านพระโคตม อะไรหนอ เป็นเหตุปัจจัยให้มนุษย์ทั้งหลายที่เกิดเป็นมนุษย์ปรากฏเป็นคนเลวและคนดี” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มานพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน” และทรงตรัสแก่มาณพโดยย่อว่า “มานพ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม เป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นคนหยาบช้า มีมือเปื้อนเลือด ฝึกฝนในการประหัตประหาร ไม่มีความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย เพราะกรรมนั้นที่เขาให้บริบูรณ์ยึดมั่นไว้อย่างนั้น หลังจากตายแล้ว เขาจึงไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใด ๆ เขาก็จะเป็นคนมีอายุสั้น บุคคลเป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นคนหยาบช้า มีมือเปื้อนเลือด ฝึกฝนในการประหัตประหาร ไม่มีความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย ยึดถือปฏิบัติยอมเป็นผู้มีอายุสั้น ส่วนบุคคลบางคนในโลกละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางอาวุธ มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งหวังประโยชน์เกื้อกูลในสรรพสัตว์ บุคคลเมื่อยึดมั่นอย่างนั้น หลังจากตายแล้ว เขาจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หลังจากตายแล้วถ้าไม่ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใด ๆ เขาก็จะเป็นคนมีอายุยืน บุคคลในโลกนี้เปียดเบียนสัตว์ทั้งหลายด้วยฝ่ามือ ด้วยก้อนดิน

ด้วยท่อนไม้ ด้วยอาวุธ ยึดมั่นปฏิบัติ หลังจากตายแล้วเขาจึงไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใด ๆ เขาก็จะเป็นผู้มีโรครมาก บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ ด้วยก้อนหิน ด้วยท่อนไม้ ด้วยอาวุธ หลังจากตายแล้วเขาจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ถ้าไม่ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใด ๆ เขาจะเป็นผู้มีโรคน้อย บุคคลเป็นผู้มักโกรธ มากด้วยคับแค้น ภูกว่าเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธ พยาบาท ปองร้าย แสดงความโกรธความปองร้ายและโทษเล็กน้อยให้ปรากฏ หลังจากตายแล้ว เขาจึงไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ถ้าไม่ไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใด ๆ เขาก็จะเป็นผู้มีผิวพรรณทราม เมื่อบุคคลไม่ยึดถือปฏิบัติถ้าเกิดเป็นมนุษย์ย่อมมีผิวพรรณผ่องใส บุคคลบางคนในโลกเป็นผู้มีใจริษยา ย่อมริษยา ประทุษร้าย ผูกความริษยาในลาภ สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การกราบไหว้ และการบูชาของบุคคลอื่น หลังจากตายแล้ว เขาจึงไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ถ้าไม่ไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใด ๆ เขาก็จะเป็นผู้มีอำนาจน้อย เมื่อบุคคลไม่ยึดถือปฏิบัติถ้าเกิดเป็นมนุษย์เขาก็จะเป็นผู้มีอำนาจมาก บุคคลบางคนในโลกเป็นผู้ไม่ให้ข้าว น้ำ ฝ้าย ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก เครื่องประทีปแก่สมณะหรือพราหมณ์ เพราะกรรมนั้น เขายึดมั่น หลังจากตายแล้ว เขาจึงไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใด ๆ เขาก็จะเป็นผู้มีโรคะน้อย เมื่อบุคคลไม่ยึดถือปฏิบัติถ้าเกิดเป็นมนุษย์เขาก็จะเป็นผู้มีโรคะมาก ฯลฯ”^{๑๑}

จากพระสูตรนี้ทำให้หายสงสัยและเข้าใจยิ่งขึ้นว่าการที่มนุษย์เกิดมาแล้วมีความแตกต่างกัน เช่น อายุสั้น อายุยืน โรครมาก โรคน้อย ร่ำรวย ยากจน เป็นต้น ก็เพราะกรรมชั่วและดีในชาติก่อนที่แต่ละคนได้ทำไว้ไม่เหมือนกันหรือเท่ากัน ได้ให้ผลในชาตินั้นนั่นเอง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า คนเราจะต้องเป็นเช่นนั้นตลอดไปจนตาย เช่น คนที่เกิดมาในครอบครัวที่ยากจน มีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้นยากลำบาก ก็ไม่ได้หมายความว่าเขาจะต้องเป็นคนยากจน เพราะกรรมชั่วในชาติก่อนให้ผลไปจนตาย ทั้งนี้ ก็เพราะว่าอดีตกรรมที่ทำหน้าที่นำสัตว์ทั้งหลาย ให้มาเกิดเป็นมนุษย์ในชาตินี้ ในกรรม ๑๒ พระอรุณกถาจารย์เรียกกรรมตัวนี้ว่า **ชนกกรรม** คือ กรรมแต่งให้เกิด^{๑๒} เมื่อนำมาเกิด

^{๑๑} ตูรายลละเฮียดใน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙-๒๙๗/๓๔๙-๓๕๗.

^{๑๒} สมเด็จพระพุทธปาหิตยาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗๑-๑๖๙.

แล้ว ก็จะหยุดให้ผลคือหมดยกหน้าที่^{๙๓} ในชาตินี้ ดังนั้น หากชาตินี้เขามีความขยันขันแข็งในการทำงาน งานหนักก็เอา งานเบา ก็สู้ เมื่อหาทรัพย์มาได้ก็รู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัด รู้จักเก็บออม ตลอดถึงรู้จักปรับปรุงพัฒนาอาชีพที่ทำให้เจริญก้าวหน้าขึ้น เขาก็จะสามารถพลิกสถานะภาพจากคนที่เกิดมายากจน กลักลับกลายเป็นเศรษฐีในชาตินี้ได้ เพราะกรรมดีที่เขาทำ คือ ขยันทำงาน รู้จักใช้จ่าย รู้จักเก็บออม ได้ให้ผลดีแก่เขาในชาตินี้ ดังเช่น เมื่อคืนวันอาทิตย์ที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๖ สถานีโทรทัศน์ ITV ได้นำประวัติชีวิตการต่อสู้ของคุณสมชัย อังสมรรถโกษา มาออกอากาศในรายการ “สู้แล้วรวย” ว่า จากเด็กผู้ชายคนหนึ่งที่กำลังลำบากมาตั้งแต่ตัว เล็ก ๆ ต้องอาศัยอยู่กับพี่ชาย และพายเรือขายของในคลองอยู่เป็นเวลานาน จนกระทั่งก้าวสู่ความเป็นเจ้าของกิจการแสงทองโทรทัศน์ อันใหญ่โตถึง ๓ แห่งด้วยกัน เพราะความขยันหมั่นเพียร มุ่งมั่นสร้างสรรค์ เป็นต้น^{๙๔}

ส่วนคนที่เกิดมาในครอบครัวที่ร่ำรวย มีความเป็นอยู่สุขสบาย ไม่ยากลำบาก ก็ไม่ได้หมายความว่าเขาจะต้องเป็นคนร่ำรวย เพราะกรรมดีในชาติก่อนให้ผลไปจนตาย กล่าวคือ ถ้าในชาตินี้เขาประมาท ใช้จ่ายทรัพย์ที่มีอยู่อย่างมากมายนั้นในทางที่ผิด เช่น นำไปเลี้ยงเพื่อนชั่ว เล่นการพนัน ซื้อสิ่งเสพติด เป็นต้น อีกทั้ง ไม่ประกอบอาชีพทำกรงานใด ๆ เพื่อแสวงหาทรัพย์มาเพิ่ม ในที่สุดทรัพย์ที่มีอยู่มากมายนั้น ก็ย่อมที่จะหมดลงได้ ทำให้ต้องเปลี่ยนสถานะจากเดิมที่เกิดมาร่ำรวย กลักลับกลายเป็นคนยากจน เพราะกรรมชั่วที่ตนเองทำในปัจจุบัน ได้ให้ผลชั่วในชาตินี้ ตามกฎแห่งกรรมที่ว่า “บุคคลทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เขาย่อมต้องรับผลแห่งกรรมนั้น”^{๙๕}

เพราะฉะนั้น บุคคลจึงต้องยอมรับ แต่ไม่ควรยอมจำนนต่อผลแห่งกรรมชั่ว ในชาติก่อนที่ได้ให้ผลในชาตินี้ โดยเฉพาะในเรื่องชาติกำเนิดที่ได้เกิดมาทรมาน และไม่ควรหลงระเหิงตั้งตนอยู่ในความประมาท หากได้เกิดมาดีในชาตินี้ แต่ทั้งที่เกิดมาทรมานและเกิดมาดีเป็นคนในชาตินี้ ก็ควรจะใช้โอกาสนี้ทำแต่กรรมดี เพื่อให้ผลแห่งกรรมดีที่ทำในชาตินี้ ช่วยผันแปรสถานะเดิมที่เกิดมาทรมาน ให้กลักลับกลายเป็นดีและมีความสุขในชาติปัจจุบัน อีกทั้ง เพื่อให้ผลแห่งกรรมดีที่ทำในชาตินี้ ช่วยสนับสนุนให้ผู้ที่มีความสุข ความเจริญเพราะเกิดมาดีแล้ว มีความสุข ความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นในชาตินี้ ทั้งนี้ ก็เพราะว่า บุคคลไม่ได้เป็นคนดีหรือเป็นคนชั่วเพราะชาติกำเนิด แต่จะเป็นคนดีหรือเป็นคนชั่ว เพราะกรรมดีกรรมชั่วที่ตนทำนั่นเอง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสเหตุที่ทำให้บุคคลเป็นพราหมณ์

^{๙๓} เสถียรพงษ์ วรรณปก, เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม, หน้า ๒๔.

^{๙๔} พระมหาชัยพร ขวโร, ธรรมะมหาเศรษฐี, (กรุงเทพมหานคร : ไพลิน, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔.

^{๙๕} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๑๐๑.

(เป็นคนดีคนชั่ว) ก็เพราะกรรมที่ตนทำแก้วาเสฏฐมานพและภราทวาชมานพ ว่า “บุคคลเป็นพราหมณ์ เพราะชาติตระกูลก็หาไม่ หรือไม่เป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่ แต่บุคคลจะเป็นพราหมณ์ ก็เพราะกรรม หรือไม่เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม”^{๔๖}

๒.๔.๒ กรรมชั่ว-กรรมดีในชาตินี้ ให้ผลชั่ว-ผลดีในชาตินี้

ในบรรดาพระสูตรที่แสดงถึงกรรมและการให้ผลของกรรม ที่ตรงไปตรงมาและชัดเจน นอกเหนือจาก **จุฬามณีวิภังคสูตร** แล้ว ก็ยังมีพระสูตรอีกสูตรหนึ่ง ที่แสดงถึงกรรมและการให้ผลของกรรมไว้อย่างละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ผลของกรรม ซึ่งเป็นที่สงสัยของคนจำนวนมาก เช่น บางคนทำกรรมดีอยู่เสมอ ๆ แต่ได้รับผลชั่ว ส่วนคนที่ทำชั่วมาโดยตลอด กลับได้รับผลดี ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะอะไร พระสูตร ๆ นี้ จะให้ความกระจ่างในเรื่องเหล่านี้ได้เป็นอย่างดี พระสูตรที่ว่า ก็คือ มหากรรมวิภังคสูตร ซึ่งในพระสูตรนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมอย่างละเอียด ทั้งกรรมในอดีตที่ให้ผลในปัจจุบัน กรรมปัจจุบันที่ให้ผลในปัจจุบัน และกรรมในปัจจุบันที่จะให้ผลในอนาคต คือชาติหน้าและชาติต่อ ๆ ไป อีกทั้ง เรื่องของความเชื่อ ที่บุคคลต่างๆ ล้วนมีความเชื่อในสิ่งที่ตนเองได้สัมผัสมาเท่านั้นว่าถูก ของคนอื่นที่เห็นผิดไปจากตน ถือว่าผิดหมด แก่พระอานนท์ แต่ในที่นี้ จะขอนำมากล่าวเฉพาะที่เห็นว่าเกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษา ซึ่งมีใจความแห่งพระสูตรโดยย่อ ดังนี้^{๔๗}

๑) บรรดาคน ๔ จำพวกในโลกนี้ คนที่ชอบฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์. . . และเป็นมิฉชาติปฏิญญา หลังจากตายแล้วได้ไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมชั่วที่เขาทำไว้ในชาติก่อนหรือในภายหลังให้ผล หรือว่าเพราะมิฉชาติปฏิญญาที่เขายึดมั่นในเวลาใกล้จะตายให้ผลก็ได้ แต่คนที่ทำกรรมชั่วยุอย่างนั้น เขาย่อมได้รับผลแห่งกรรมชั่วที่ทำในชาตินี้ก็มี ในชาติหน้าหรือชาติต่อไปก็มี

๒) บรรดาคน ๔ จำพวกในโลกนี้ คนที่ชอบฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์. . . และเป็นมิฉชาติปฏิญญา หลังจากตายแล้วได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมดีที่เขาทำไว้ในชาติก่อนหรือในภายหลังให้ผล หรือว่าเพราะสัมมาทิฏฐิที่เขายึดมั่นในเวลาใกล้จะตายให้ผลก็ได้ แต่คนที่ทำกรรมชั่วยุอย่างนั้น เขาย่อมได้รับผลแห่งกรรมชั่วที่ทำในชาตินี้ก็มี ในชาติหน้าหรือชาติต่อไปก็มี

๓) บรรดาคน ๔ จำพวกในโลกนี้ คนที่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์. . . และเป็นสัมมาทิฏฐิ หลังจากตายแล้วได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมดีที่เขาทำไว้ในชาติก่อนหรือใน

^{๔๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๖๐/๕๘๑.

^{๔๗} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๐๓/๓๖๖-๓๖๗.

ภายหลังให้ผล หรือว่าเพราะสัมมาทิฐิที่เขายึดมั่นในเวลาใกล้จะตายให้ผลก็ได้ แต่คนที่ทำกรรมดีอย่างนั้น เขาย่อมได้รับผลแห่งกรรมดีที่ทำในชาตินี้ก็มี ในชาติหน้าหรือชาติต่อไปก็มี

๔) บรรดาคน ๔ จำพวกในโลกนี้ คนที่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์. . . และเป็นสัมมาทิฐิ หลังจากตายแล้วได้ไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะบาปกรรมที่เขาทำไว้ในชาติก่อนหรือในภายหลังให้ผล หรือว่าเพราะมิจฉาทิฐิที่เขายึดมั่นในเวลาใกล้จะตายให้ผลก็ได้ แต่คนที่ทำกรรมดีอย่างนั้น เขาย่อมได้รับผลแห่งกรรมดีที่ทำในชาตินี้ก็มี ในชาติหน้าหรือชาติต่อไปก็มี

จากการศึกษามหากัมมวิภังคสูตร ทำให้ทราบว่พระสูตร ๆ นี้ เป็นพระสูตรที่แสดงถึงเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์มากที่สุด กล่าวคือในพระสูตรนี้ ได้แสดงถึงกรรมที่บุคคลทำไว้ในอดีตให้ผลในอนาคต คือชาติหน้า กรรมที่ทำในชาตินี้ให้ผลในชาตินี้ และกรรมที่ทำในชาตินี้ ซึ่งจะให้ผลในชาติหน้าและชาติต่อไป อีกทั้งในพระสูตรนี้ ยังแสดงให้เห็นว่าคนที่ทำแต่กรรมชั่วในปัจจุบัน เมื่อตายไปแล้วต้องไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรกทุกคน เป็นเรื่องที่ยังไม่แน่ และคนที่ทำแต่กรรมดีในปัจจุบัน เมื่อตายไปแล้วต้องไปเกิดในสวรรค์ทุกคน ก็เป็นเรื่องที่ยังไม่แน่อีกเหมือนกัน ทั้งนี้ ก็เพราะว่ามีกรรมที่ทำไว้ชาติก่อน ๆ มาเป็นตัวแปรร่วมด้วย เช่น คนที่ทำแต่กรรมชั่วในชาตินี้ บางคนตายแล้วไปเกิดในสวรรค์ก็มี เพราะกรรมดีที่ทำไว้ในชาติก่อน ๆ ให้ผลเป็นสุขก่อนกรรมชั่ว ที่เขาทำในชาตินี้ ส่วนคนที่ทำแต่กรรมดีในชาตินี้ บางคนตายแล้วไปเกิดในอบายก็มี เพราะกรรมชั่วที่ทำไว้ในชาติก่อน ๆ ให้ผลเป็นทุกข์ก่อนกรรมดี ที่เขาทำในชาตินี้นั่นเอง

นอกจากนี้ ยังมีกรรมอีกตัวหนึ่งซึ่งเป็นกรรมปัจจุบันที่บุคคลทำในขณะที่ใกล้จะดับจิต หรือเวลาจวนเจียนใกล้จะตาย ที่พระอรุณกถาจารย์ท่านเรียกว่า “อาสันนกรรม”^{๔๘} มาเป็นตัวแปรนำบุคคลผู้ทำกรรมชั่ว หรือกรรมดีมาโดยตลอดในชาตินี้ ให้ไปเกิดในสวรรค์หรือไปเกิดในอบายเพิ่มขึ้นอีกตัวหนึ่งด้วย กล่าวคือ ถ้าบุคคลผู้ทำกรรมชั่วมาโดยตลอดในชาตินี้ ในเวลาใกล้จะตายจิตไปยึดเหนี่ยวกรรมดีที่ตนเคยทำแม้เล็กน้อย อย่างไม่อย่างหนึ่ง ด้วยผลแห่ง อาสันนกรรมดีนี้ ก็จะส่งให้เขาไปเกิดในสวรรค์ ส่วนผู้ที่ทำกรรมดีมาโดยตลอดในชาตินี้ ในเวลาใกล้จะตาย จิตไปยึดเหนี่ยวกรรมชั่ว ที่ตนเคยทำแม้เล็กน้อย อย่างไม่อย่างหนึ่ง ด้วยผลแห่งอาสันนกรรมชื่อนี้ ก็จะส่งให้เขาไปเกิดในอบาย

^{๔๘} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๒๒๐.

ฉะนั้น การมองกรรมและการให้ผลของกรรม จึงไม่ควรมองแต่กรรมในชาตินี้ที่ทำอย่างสม่ำเสมอโดยตลอดอย่างเดียว แต่ควรมองกรรมในชาติก่อนและกรรมในชาตินี้ที่ทำในเวลาใกล้จะตายร่วมด้วย ทั้งนี้ ก็เพราะว่ากรรมทั้งหลาย มีโอกาสที่จะให้ผลได้เสมอ เมื่อถึงคราวที่จะให้ผลนั่นเอง

อีกประการหนึ่ง พระสูตร ๆ นี้ เป็นพระสูตรที่ให้ความกระจ่างในปัญหาซึ่งคนในอดีตและปัจจุบันหลาย ๆ คน มีความสงสัยในเรื่องที่ว่า ทำไมคนบางคนที่ยึดมั่นทำแต่กรรมดี กลับต้องได้รับผลตรงกันข้าม คือต้องประสบกับปัญหาความทุกข์ยากลำบากต่าง ๆ มากมาย เช่น เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ถูกใส่ร้าย ถูกคดโกง และต้องเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ ตลอดถึงต้องประสบอุบัติเหตุจนร่างกายพิการหรือเสียชีวิต เป็นต้น แต่ทำไมคนบางคนที่ยึดมั่นทำแต่กรรมชั่วมาโดยตลอด เช่น ฉ้อโกง คอร์รัปชันต่อหน้าที่การงาน ฆ่าคนตาย เป็นต้น กลับได้รับผลตรงกันข้าม คือมีความเป็นอยู่สุขสบาย ร่ำรวย ได้รับการยกย่อง และมีคนนับหน้าถือตาเพิ่มมากขึ้น

เมื่อได้ศึกษาข้อความในพระสูตรนี้แล้ว จะทำให้ความสงสัยต่าง ๆ หมดไป ทำให้ทราบว่าการให้ผลของกรรมในแต่ละบุคคลนี้ ย่อมจะให้ผลไม่เหมือนกันหรือเท่ากัน เช่น คนที่ยึดมั่นทำแต่กรรมดีในชาตินี้ กลับได้รับแต่ความทุกข์ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่ากรรมชั่วที่เขาได้ทำไว้ในชาติก่อน มีกำลังแรงกว่ากรรมดีที่เขากำลังทำอยู่ในชาตินี้ กรรมชั่วนั้นจึงแซงให้ผลเป็นทุกข์ก่อน ส่วนผลแห่งกรรมดีที่เขาทำในชาตินี้ ก็จะให้ผลได้ในชาตินี้เช่นเดียวกัน เมื่อผลแห่งกรรมชั่วในชาติก่อนหมดหรืออ่อนตัวลง หรือว่าถ้ากรรมดีที่เขาทำนั้นเป็นครุกรรม คือกรรมหนักฝ่ายกุศล ได้แก่การเจริญวิปัสสนากรรมฐานจนบรรลุมรรคผลทำลายสังโยชน์ ๑๐ ในระดับต่ำหรือระดับสูง ระดับใดระดับหนึ่งได้ จนสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลประเภทใด ประเภทหนึ่งในพระอริยบุคคล ๔ ประเภท ครุกรรมนี้ก็จะให้ผลเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม คือกรรมที่ให้ผลในชาตินี้ฝ่ายกุศล มีกำลังแรงกว่าผลแห่งกรรมชั่วทั้งปวงในชาติก่อน ๆ และชาตินี้ที่เขาทำ แต่ถึงแม้ว่ากรรมดีที่มีใช้ครุกรรมฝ่ายกุศล ซึ่งเขาได้ทำในปัจจุบันยังไม่ให้ผลในชาตินี้ ผลแห่งกรรมดีนี้ก็จะไม่สูญหายไปไหน กล่าวคือ ถ้ายังไม่ให้ผลในชาตินี้ ก็จะตามไปให้ผลแก่เขาในชาติหน้าหรือชาติต่อไปอย่างแน่นอน

ในฝ่ายคนที่ทำแต่กรรมชั่วในชาตินี้ กลับได้รับแต่ความสุข ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า กรรมดีที่เขาทำไว้ในชาติก่อน มีกำลังแรงกว่ากรรมชั่วที่เขากำลังทำอยู่ในชาตินี้ กรรมดีนั้น จึงแซงให้ผลเป็นสุขก่อน ส่วนกรรมชั่วที่เขาทำในชาตินี้ ก็จะให้ผลเช่นเดียวกัน เมื่อผลแห่งกรรมดีในชาติก่อนหมดหรืออ่อนตัวลง หรือว่าถ้ากรรมชั่วที่เขาทำในชาตินี้เป็นครุกรรม คือ กรรมหนักฝ่ายอกุศล ได้แก่การทำอนันตริยกรรม ๕ มีการฆ่าบิดา ฆ่ามารดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้าให้ห้อพระโลหิต และ

ทำพระภิกษุสงฆ์ผู้สามัคคีให้แตกความสามัคคี อย่างใดอย่างหนึ่ง ครุกรรมนี้ ก็จะทำให้ผลเป็นทิฏฐุธรรม-
เวทนิยกรรม คือกรรมที่ให้ผลในชาตินี้ฝ่ายอกุศล มีกำลังแรงกว่าผลแห่งกรรมดีที่ทั้งปวงในชาติก่อน ๆ
และชาตินี้ที่เขาทำ กล่าวคือ ผู้ทำอนันตริยกรรม ๕ นี้ อย่างใดอย่างหนึ่ง จะไม่สามารถบรรลุมรรคผล
ใด ๆ ได้ในชาตินี้ หลังจากตายไปแล้ว ก็ต้องไปเกิดในรกอเวจี เสวยวิบากแห่งการทำอนันตริยกรรม
เป็นระยะเวลายาวนานหลายแสนกัปแสนกัลป์

เพราะฉะนั้น บุคคลจึงไม่ควรท้อแท้ใจและประมาทในกรรม นั่นคือ ผู้ที่ทำความดีอยู่ใน
ชาตินี้ แต่ยังไม่ได้รับผลดี ก็ไม่ควรท้อแท้ใจ ขอให้หมั่นทำความดีเรื่อย ๆ ไป ไม่นานนัก เมื่อผลแห่ง
กรรมชั่วในชาติก่อน ๆ หมดหรืออ่อนกำลังลง กรรมดีที่ทำในชาตินี้ก็จะมีผล ส่วนผู้ที่ทำความชั่วอยู่
แต่ได้รับผลดี ก็อย่าหลงระเหิงชะล่าใจ แต่ควรกลับตัวกลับใจ เลิกทำความชั่ว มาเร่งสร้างกรรมดี
อย่าหลงผิด โดยคิดว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” เพราะในขณะนั้น ผลแห่งกรรมดีในชาติ
ก่อนกำลังให้ผลอยู่ แต่ถ้าผลแห่งกรรมดีนี้หมดหรืออ่อนกำลังลง ผลแห่งกรรมชั่วที่ทำในชาตินี้ ก็จะมี
ให้ผลชั่วทันที และถ้าเป็นเช่นนี้ ทุกอย่างก็คงจะสายเกินแก้ไปเสียแล้ว

สุนทร ฤกษ์ ได้อธิบายการให้ผลของกรรมไว้ว่า มี ๒ ระดับ คือ

๑. **ผลชั้นในของกรรม** ได้แก่ ผลที่เกิดขึ้นในทันทีที่ทำการกรรมนั้นสิ้นสุดลงเราทำชั่ว
เมื่อไหร่ ผลที่เกิดเราเป็นคนชั่วเมื่อนั้น เป็นการเพิ่มกิเลสให้มีมากขึ้น เราทำความดีเมื่อไหร่เป็นคนดี
ทันที ซึ่งเป็นการเพิ่มบารมีให้มีมากขึ้น

๒. **ผลชั้นนอกของกรรม** ได้แก่ ผลที่เป็นความสุขหรือความทุกข์ ความเจริญ หรือ
ความเสื่อม สมบัติหรือวิบัติ ที่เกิดมีขึ้นภายหลังสืบเนื่องมาจากกรรมนั้น ๆ ผลของกรรมชั้นนอกให้ผล
เมื่อไหร่ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและปัจจัยหลายอย่าง

บรรจบ บรรณรุจิ ได้อธิบายการให้ผลของกรรมไว้ว่า ผลของกรรมท่านเรียกว่า “เมล็ดผล”
กรรมที่ทำแล้วย่อมให้ผล ๒ ชั้น คือ

ชั้นที่ ๑ ให้ผลชั้นใน หมายถึง ให้ผลทางใจโดยตรง คือ ให้ผลเป็นความรู้สึกนึกคิด เช่น
ทำดีก็ให้ผลเป็นความรู้สึกนึกคิดที่ดี ทำชั่วก็ให้ผลเป็นความรู้สึกนึกคิดที่ชั่ว ความรู้สึกนึกคิดที่ดีหรือ
ความรู้สึกนึกคิดที่ชั่วจะเป็นวิบากตกค้างอยู่ในจิตใจ และรอวันแสดงตัวออกมาอีกผลกรรมชั้นนี้
เราเรียกว่า “นิสัย” หรือ “อุปนิสัย” ก็ได้

ขั้นที่ ๒ ให้ผลชั้นนอก หมายถึง ให้ผลออกมาเป็นให้ผู้ที่ได้รับสิ่งที่ดี คือ ได้รับ ลาภ ยศ คำสรรเสริญ ได้รับสิ่งที่ไม่ดีก็คือ ได้รับ ความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ คำนินทา

การให้ผล ๒ ขั้นนี้ ต่างกันตรงที่ว่า การให้ผลขั้นที่ ๑ นั้น ให้ผลทันทีหลังจากการทำความ สิ้นสุดลง ส่วนการให้ผลขั้นที่ ๒ นั้น จะให้ผลทันทีหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ กาล คติ อุปธิ และปโยค^{๙๙}

สรุปได้ว่า ตามที่สุนทร ภู รัชชี และบรรจบ บรรณรุจิ ได้อธิบายการให้ผลของกรรมไว้นั้น การให้ผลของกรรมมี ๒ ขั้น คือ ๑. ผลชั้นใน ส่งผลต่อจิตใจ ให้ผลทันทีที่ทำการเสร็จ เป็นความรู้สึก ดีหรือชั่วแล้วสะสมในจิต แสดงออกมาเป็นอุปนิสัย เป็นคนดีหรือคนชั่ว ๒. ผลชั้นนอก กรรมดีให้ผล เป็น ลาภ ยศ สรรเสริญ กรรมชั่ว ให้ผลเป็น เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา การที่กรรมจะให้ผลชั้นนอกได้ ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง จึงทำให้บุคคลทั่วไปที่หวังผลของกรรมในขั้นนี้ เกิดความเข้าใจเรื่องผล ของกรรมคลาดเคลื่อนไป จึงเห็นได้ว่า ผลของกรรมที่ให้ทั้งผลชั้นในและผลชั้นนอกเป็นเรื่องของ โลกธรรม ๘ โดยตรง

๑) การให้ผลของกรรมในมหากัมมวิงศ์สูตร

ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระอานนท์ ถึงการแบ่งบุคคลไว้ ๔ ประเภท ตามกรรมและผลของกรรมที่ส่งไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ ไว้ในมหากัมมวิงศ์สูตร^{๑๐๐} สรุปสาระสำคัญ ได้ว่า

บุคคลประเภทที่ ๑ บุคคลที่ขณะมีชีวิตอยู่ประกอบอกุศลกรรม มีมิจชาติ เมื่อตายไป แล้วยอมไปเกิดในอบายภูมิ^{๑๐๑} ทั้งนี้ เพราะเขาทำกรรมชั่วตั้งแต่ชาติก่อนต่อเนื่องถึงชาติปัจจุบัน หรือมีความคิดเป็นมิจชาติในเวลาที่ใกล้ตาย

บุคคลประเภทที่ ๒ บุคคลที่ขณะมีชีวิตอยู่ เป็นผู้ประกอบอกุศลกรรมไว้มากเป็นมิจชาติ เมื่อตายไปเกิดในสุคติ^{๑๐๒} ทั้งนี้ เพราะผลของกรรมดีที่ทำไว้ในชาติก่อนให้ผลอยู่ หรือมีความคิดเป็น สัมมาทิฐิในเวลาที่ใกล้ตาย

^{๙๙} บรรจบ บรรณรุจิ, เอกสารประกอบการสอนวิชา พระไตรปิฎกวิเคราะห์ ๑, หน้า ๑๒๖-๑๒๗.

^{๑๐๐} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๘-๓๐๓/๓๕๗-๓๖๗.

^{๑๐๑} **อบายภูมิ** หมายถึง ภูมิกำเนิดที่ปราศจากความเจริญ มี ๔ อย่าง คือ ๑. นิรยะ นรก ๒. ตีรจฉานโยนิ กำเนิดตีรจฉาน ๓. ปิตติวิสัย ภูมิแห่งเปรต ๔. อสุรกาย พวกอสุรกาย. พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรม พุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๓๗๗.

^{๑๐๒} **สุคติ** หมายถึง สถานที่ที่ดีที่สัตว์โลกซึ่งทำกรรมดีตายแล้วไปเกิด ได้แก่ มนุษย์และเทพ. พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๓๔๔.

บุคคลประเภทที่ ๓ บุคคลที่ขณะมีชีวิตอยู่ประกอบกุศลกรรม มีสัมมาทิฐิ เมื่อตายไปแล้วไปเกิดในสุคติ ทั้งนี้เพราะเขาทำกรรมดีตั้งแต่ชาติก่อนต่อเนื่องถึงปัจจุบัน หรือมีความคิดเป็นสัมมาทิฐิในเวลาใกล้ตาย

บุคคลประเภทที่ ๔ บุคคลที่ขณะมีชีวิตอยู่ประกอบกุศลกรรม มีสัมมาทิฐิ เมื่อตายไปแล้วไปเกิดในอบายภูมิ ทั้งนี้เพราะเขาทำกรรมชั่วไว้มากในชาติก่อน และให้ผลอยู่ หรือมีความคิดเป็นมิฉะทิฐิในเวลาใกล้ตาย

การทำกรรมและให้ผลของกรรมของบุคคลประเภทที่ ๑ เรียกว่า ทำชั่วได้ชั่ว บุคคลประเภทที่ ๒ เรียกว่า ทำชั่วได้ดี บุคคลประเภทที่ ๓ เรียกว่า ทำดีได้ดี บุคคลประเภทที่ ๔ เรียกว่า ทำดีได้ชั่ว^{๑๐๓}

การให้ผลของกรรมของบุคคลประเภทที่ ๑ และ ประเภทที่ ๓ เป็นการให้ผลของกรรมที่ขอบด้วยเหตุผล แต่การให้ผลของกรรมของบุคคลประเภทที่ ๒ และประเภทที่ ๔ เป็นการให้ผลที่เริ่มซับซ้อนขึ้น เกินวิสัยของบุคคลทั่วไปจะเข้าใจสาเหตุได้ ด้วยมีสาเหตุ ๒ ประการ คือ ๑. เป็นระยะเวลาที่กรรมในชาติก่อนให้ผล จึงขัดขวางผลของกรรมในชาตินี้และ ๒. คุณภาพของจิตในเวลาใกล้ตาย ซึ่งพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับมโนกรรมมากที่สุด ดังนั้น จิตใกล้ตายที่มีสภาพผ่องใส หรือเศร้าหมอง จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่จะทำให้ไปเกิดในสุคติ หรืออบายภูมิในชาติต่อไป ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในวัฏฏปมสูตร ว่า “เมื่อจิตเศร้าหมองทุกติ ก็เป็นอันหวังได้เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สุคติ ก็เป็นอันหวังได้ ฉะนั้นเหมือนกัน”^{๑๐๔}

การให้ผลของกรรมในมหากัมมวิงค์สูตร เป็นการให้ผลของกรรมชั้นนอกซึ่งสัมพันธ์กับเรื่องสถานที่ที่ไปเกิด (คติ) บุคคลที่ทำกรรมดีไว้มากแต่ไปเกิดในอบายภูมิ หรือผู้ที่ทำกรรมชั่วไว้มากแต่ไปเกิดในสุคติ ผลของกรรมดีและกรรมชั่วที่เขากระทำไว้ซึ่งยังไม่ได้ให้ผล ไม่ได้สูญหายไปไหนยังรอคอยเขาอยู่ ดังพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในพุทฺธิยาปุตตกสูตรว่า “ก็บุคคลทำกรรมใดด้วยกาย ด้วยวาจา หรือด้วยใจ กรรมนั้นแหละเป็นของ ๆ เขา และเขาย่อมพาเอากรรมนั้นไป อนึ่ง กรรมนั้นย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตน” ฉะนั้น มโนกรรมในขณะที่จิตใกล้ดับ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะเกื้อหนุนไปเกิดในอบายภูมิ หรือในสุคติ การรับผลของกรรมจึงอาจจะไม่เป็นไปตามที่

^{๑๐๓} พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), กรรมที่ปณี เล่ม ๑, หน้า ๔๙๕-๔๙๙.

^{๑๐๔} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๗๐/๖๒-๖๓.

บุุชชนสัมพันธ์ได้จากอายตนะภายใน^{๑๐๕} ดังนั้น บุุคคคจึงไม่ควรประมาทที่จะทำจิตให้ผ่องใสและคุ่นเคยอยู่กัับกรรมดีตลอดเวลล

๒) การให้ผลของกรรมในจุฬกัम्मวิภังคสุตตร

การให้ผลของกรรมทำให้มนุษย์มีความแตกต่างกันไป กรรมในอดีตมีผลต่อชาติปัจจุบันและการกระทำในชาติปัจจุบันย่อมส่งผลในชาติต่อไป ดังมีปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก จุฬกัम्मวิภังคสุตตร^{๑๐๖} ที่พระพุทธเจ้าตรัสกัับสุภมาณพ โดทยยบุตร ถึงสาเหตุการกระทำกรรมของมนุษย์ที่ทำให้เกิดความแตกต่างกัน ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

๑. เหตุที่บุคคลเกิดมามีอายุสั้น เพราะชอบฆ่าสัตว์ ชาติความกรุณา เหตุที่บุคคลเกิดมามีอายุยืน เพราะเว้นจากการฆ่าสัตว์ และมีความเอ็นดู
๒. เหตุที่บุคคลเกิดมามีโรคมาก เพราะมีนิสัยชอบเบียดเบียนสัตว์ เหตุที่บุคคลเกิดมามีโรคน้อย เพราะไม่มีนิสัยชอบเบียดเบียนสัตว์
๓. เหตุที่บุคคลเกิดมามีผิวพรรณทราม เพราะเป็นคนมักโกรธมีความพยาบาทปองร้าย เหตุที่บุคคลเกิดมามีผิวพรรณงาม เพราะเป็นคนไม่มักโกรธไม่มีความพยาบาทไม่ปองร้าย
๔. เหตุที่บุคคลเกิดมามีอำนาจน้อย เพราะมีจิตริษยา เหตุที่บุคคลเกิดมามีอำนาจมาก เพราะมีจิตไม่ริษยา
๕. เหตุที่บุคคลเกิดมามีโภคทรัพย์น้อย เพราะไม่ทำทานแก่สมณะหรือพราหมณ์ เหตุที่บุคคลเกิดมามีโภคทรัพย์มาก เพราะให้ทานแก่สมณะหรือพราหมณ์
๖. เหตุที่เกิดมาในตระกูลต่ำ เพราะเป็นคนกระด้าง เย่อหยิ่ง ไม่อ่อนน้อม เหตุที่เกิดในตระกูลสูง เพราะเป็นคนไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่งอ่อนน้อมถ่อมตน
๗. เหตุที่เกิดมาเป็นคนโง่ เพราะไม่ชอบแสวงหาความรู้หรือเมื่อไม่รู้สิ่งใดก็ไม่เข้าไปสอบถามจากผู้รู้ เหตุที่เกิดมาเป็นคนฉลาด เพราะเป็นคนชอบแสวงหาความรู้ เมื่อไม่รู้สิ่งใด ก็สอบถามจากผู้รู้

จุฬกัम्मวิภังคสุตตร เป็นการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับผลของกรรมที่มีกระบวนการให้ผลอย่างแน่นอนเป็นรูปธรรม บุุคคคแตกต่างกันเพราะทำกรรมที่ต่างกัน กรรมในอดีต

^{๑๐๕} อายตนะ หมายถึง เครื่องรับรู้มี ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๑๑.

^{๑๐๖} ม.จ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙-๒๙๗/๓๔๙-๓๕๗.

ย่อมมีผลต่อปัจจุบัน ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในฐานสูตรว่า “สัตว์ที่มีกรรมเป็นของ ๆ ตนมีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน”^{๑๐๗} ดังนั้น ในชาติปัจจุบัน บุคคลมีรูปสมบัติ คุณสมบัติ และฐานะอย่างไร ย่อมเป็นกระจกสะท้อน ให้เห็นถึงกรรมเก่าที่ทำเอาไว้ และไม่สามารถที่จะแก้ไขได้นอกจากเริ่มต้นทำกรรมใหม่ อันเป็นกรรมปัจจุบันให้ดี

ในจุฬามณีวงศ์สูตร แสดงให้เห็นได้ว่า มนุษย์ทุกคน เลือกที่จะเป็นและมีได้ เช่น เลือกที่จะเป็นคนสวย (หล่อ) ฉลาด ร่ำรวย ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ อายุยืน และมีอำนาจในตน ต้องเลือกทำกรรมปัจจุบัน ที่ให้ผลตามที่ตนเองต้องการด้วยความพากเพียร จนกลายเป็นอุปนิสัย ผลของกรรมบางอย่างสามารถให้ผลในชาตินี้ได้ทันที เช่น ความฉลาด ความร่ำรวย ส่วนผลอย่างอื่นอาจปรากฏในชาติหน้าหรือชาติต่อ ๆ ไป

จากการศึกษากรรมในมหากรรมวิภังคสูตรและจุฬามณีวงศ์สูตรทำให้เห็นว่า มนุษย์สามารถกำหนดอนาคตของตนเอง ด้วยการเลือกสถานที่เกิด เลือกมีคุณสมบัติและรูปสมบัติให้กับตนเองได้

๓) องค์ประกอบที่สนับสนุนและขัดขวางการให้ผลของกรรมในพระไตรปิฎก

ในพระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สนับสนุนและขัดขวางการให้ผลของกรรมไว้ในกัมมวิปากญาณ^{๑๐๘}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบที่สนับสนุนให้กรรมดีได้ส่งผล ปิดกั้นและขัดขวางการให้ผลของกรรมชั่ว เรียกว่า สมบัติ ๔ และองค์ประกอบที่สนับสนุนให้กรรมชั่วส่งผล และขัดขวางการให้ผลของกรรมดี เรียกว่า วิบัติ ๔ ซึ่งมีปัจจัยอยู่ ๔ อย่าง คือ

๑. คติ คือ ที่ไป
๒. อุปธิ คือ รูปร่าง
๓. กาล คือ ยุคสมัยที่เกิด
๔. ปโยคะ คือ ความเพียรหรือความพยายาม

^{๑๐๗} อัง.ปณจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๑๐๐.

^{๑๐๘} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๑๐/๕๒๓-๕๒๔.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายสมบัติ ๔ และวิบัติ ๔ ไว้ว่า

สมบัติ หมายถึง ความเพียบพร้อมสมบูรณ์แห่งองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งช่วยเสริมส่งอำนวยโอกาส ให้กรรมดีปรากฏผล และไม่เปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล สมบัติมี ๔ อย่าง คือ

๑. คติสมบัติ สมบัติแห่งคติ หรือ คติให้เกิดอยู่ในภพ ภูมิ ถิ่น ประเทศที่เจริญเหมาะหรือเกื้อกูล ตลอดจนระยะสั้น คือ ดำเนินชีวิตหรือไปในถิ่นที่อำนวย

๒. อุปริสมบัติ สมบัติแห่งร่างกาย ถึงพร้อมด้วยร่างกาย หรือ รูปร่างให้ เช่น มีรูปร่างสวยงาม หน้าตาทำทางดี น่ารัก น่านิยมเลื่อมใสสุขภาพดีแข็งแรง

๓. กาลสมบัติ สมบัติแห่งกาล ถึงพร้อมด้วยกาล หรือ กาลให้เกิดอยู่ในสมัยที่บ้านเมืองมีความสงบสุข ผู้ปกครองดี ผู้คนมีศีลธรรม ยกย่องคนดีไม่ส่งเสริมคนชั่ว ตลอดจนในระยะสั้น คือ ทำอะไรถูกกาลเวลา ถูกจังหวะ

๔. ปโยคสมบัติ สมบัติแห่งการประกอบ ถึงพร้อมด้วยประกอบกิจ หรือกิจการให้ เช่น ทำเรื่องตรงกับที่เขาคต้องการ ทำกิจตรงกับความถนัดและความสามารถของตน ทำการถึงขนาดถูกหลักครบถ้วนตามเกณฑ์ หรือ ตามอัตราไม่ใช่ว่าครั้ง ๆ กลาง ๆ หรือ เหยาะแหะเหยาะ หรือ ไม่ถูกเรื่องกัน รู้จักจัดทำ รู้จักดำเนินการ

วิบัติ หมายถึง ความบกพร่องแห่งองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งไม่อำนวยแก่การที่กรรมดีจะปรากฏผล แต่กลับเปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล มี ๔ อย่าง คือ

๑. คติวิบัติ วิบัติแห่งคติ หรือ คติเสีย คือ เกิดอยู่ในภพ ภูมิ ถิ่นประเทศสภาพแวดล้อมที่ไม่เจริญ ไม่เหมาะ ไม่เกื้อกูล ทางดำเนินชีวิต ถิ่นที่ไปไม่อำนวย

๒. อุปริวิบัติ วิบัติแห่งร่างกาย หรือ รูปร่างเสีย เช่น ร่างกายพิกลพิการอ่อนแอ ไม่สวยงาม กริยาท่าทางน่าเกลียด ไม่ชวนชม ตลอดจนสุขภาพไม่ดีเจ็บป่วย มีโรครุม

๓. กาลวิบัติ วิบัติแห่งกาล หรือกาลเสีย คือ เกิดอยู่ในยุคสมัยที่บ้านเมืองมีภัยพิบัติ ไม่สงบเรียบร้อย ผู้ปกครองไม่ดี สังคมเสื่อมจากศีลธรรมด้วยการเบียดเบียน ยกย่องคนชั่ว บีบบังคับคนดี ตลอดจนทำอะไร ไม่ถูกกาลเวลา ไม่ถูกจังหวะ

๔. ปโยควิบัติ วิบัติแห่งการประกอบ หรือ กิจการเสีย เช่น ฝักใฝ่ในกิจการ หรือ เรื่องราวที่ผิด ทำการไม่ตรงกับความถนัด ความสามารถ ใช้ความเพียรในเรื่องไม่ถูกต้อง ทำการครั้ง ๆ กลาง ๆ เป็นต้น^{๑๐๙}

^{๑๐๙} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๑๙๑.

บรรจบ บรรณรุจิ ได้อธิบายถึง สมบัติ ๔ และวิบัติ ๔ ไว้ว่า

กรรมให้ผลในชาตินี้ (ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรม) คือ กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำในชาติที่แล้ว ให้ผลเป็น ลาภ ยศ สรรเสริญหรือเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ในชาตินี้ กับที่มีปัจจัยเกื้อหนุน คือ หากเป็นกรรมดีต้องประกอบด้วยสมบัติ (ความพร้อม) ๔ อย่าง ได้แก่

ก. กาลสมบัติ ความพร้อมด้วยกาลเวลา หมายถึง อยู่ในยุคสมัยที่คนนิยมความดีอย่างแท้จริง เป็นยุคที่ความดีเห็นผลได้ง่าย

ข. คติสมบัติ ความพร้อมด้วยคติ หมายถึง เกิดในภูมิที่เหมาะสมถิ่นที่อยู่และตำแหน่งหน้าที่การงานเกื้อหนุนให้กรรมดีให้ผล

ค. อุปธิสมบัติ ความพร้อมด้านร่างกาย หมายถึง ผู้ทำความดี มีร่างกายและการดำเนินชีวิตพร้อมที่จะรับผลแห่งความดีนั้นได้

ง. ปโยคสมบัติ ความพร้อมด้านความเพียร หมายถึง ผู้ทำความดีมีความเพียรทำความดีอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอหากเป็นกรรมชั่วต้องประกอบด้วยวิบัติ (ความบกพร่อง ความไม่พร้อม) ๔ อย่าง ได้แก่

ก. กาลวิบัติ ความบกพร่องด้านกาลเวลา หมายถึง อยู่ในยุคสมัยที่ความชั่วเห็นผล

ข. คติวิบัติ ความบกพร่องด้านคติ หมายถึง ไม่เกิดในภพภูมิที่เหมาะสม มีถิ่นที่อยู่และตำแหน่งหน้าที่การงาน เกื้อหนุนให้กรรมชั่วให้ผล

ค. อุปธิวิบัติ ความบกพร่องด้านร่างกาย หมายถึง ผู้ทำความชั่ว มีร่างกาย และการดำเนินชีวิตพร้อมที่ความชั่วนั้นให้ผลง่าย

ง. ปโยควิบัติ ความบกพร่องด้านความเพียร หมายถึง ผู้ทำความชั่วขาดความเพียรที่จะทำความดี แต่ยังมีความเพียร ทำความชั่วอยู่อย่างต่อเนื่อง ไม่เลิกจากการทำความชั่วนั้น^{๑๑๐}

เห็นได้ว่า การที่ผลของกรรมดีและกรรมชั่วในชาตินี้ จะปรากฏได้ ต้องอาศัยปัจจัยอันมีองค์ประกอบ ๔ อย่าง คือ กาล คติ อุปธิ และปโยคะ ในฝ่ายพร้อม ให้การสนับสนุนกรรมดีเรียกว่า สมบัติ ๔ ในฝ่ายขัดขวางกรรมดี เรียกว่า วิบัติ ๔ ซึ่งการทำกรรมดีเพื่อหวังผลในระดับนี้จึงต้องใช้สติปัญญาพิจารณาไตร่ตรองเพื่อที่จะทำให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่และสภาพแวดล้อม (คติสมบัติ) ถูกต้องตามกาลเทศะ หรือเวลา (กาลสมบัติ) และมีการจัดการที่ดี มีความเพียรพยายามอย่างเต็มที่

^{๑๑๐} บรรจบ บรรณรุจิ, เอกสารประกอบการสอนวิชา พระไตรปิฎกวิเคราะห์ ๑, หน้า ๑๒๙.

และต่อเนื่อง (ปโยคสมบัติ) หรือที่เรียกว่า ทำดีถูกดี ทำดีถูกเวลา และทำดีให้พอดี อุปวิบัติจึงไม่สามารถขัดขวางองค์ประกอบดังกล่าวได้

สมบัติ ๔ และวิบัติ ๔ เป็นองค์ประกอบที่สนับสนุนและขัดขวางการให้ผลของกรรมในระดับผลชั้นนอกเท่านั้น ถึงแม้ว่าผลของกรรมบางอย่างได้ถูกขัดขวาง ไม่ให้ปรากฏผล แต่ผลกรรมนั้นยังคงอยู่ และรอคอยเวลาให้ผล ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “สัตว์ผู้จะต้องตายไปในโลกนี้ ทำกรรมอันใด คือ บุญ และบาปทั้งสองประการ บุญและบาปนั้นแลเป็นสมบัติของเขา ทั้งเขาจะนำเอาบุญและบาปนั้นไปได้ อนึ่งบุญและบาปย่อมติดตามเขาไป ดุจเงาติดตามตัวไปฉะนั้น”^{๑๑๑} ส่วนผลของกรรมในระดับผลชั้นใน จะได้รับผลที่จิตใจ ทันทันที่การกระทำนั้นสิ้นสุดลง ผลที่ได้รับเป็นไปตามคุณภาพของกรรมที่ทำ และเป็นนามธรรม

เห็นได้ว่า สมบัติ ๔ และวิบัติ ๔ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สนับสนุนและขัดขวางการให้ผลในชาตินี้ (ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม) นอกจากจะศึกษาให้เข้าใจถึงการให้ผลของกรรมแล้วเรายังสามารถนำมาใช้แก้ไขข้อบกพร่อง (วิบัติ) ในตนเองได้ เมื่อนำไปแก้ไข ปรับปรุงแล้วจะทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันและการทำงานประสบผลสำเร็จได้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย

๒.๔.๓ ความซับซ้อนในการให้ผลของกรรม

กฎแห่งกรรม เป็นกฎข้อหนึ่งของกฎธรรมชาติ จึงมีการให้ผลที่แน่นอน เป็นระบบระเบียบ สม่ำเสมอและตายตัว ดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “คนทำกรรมใดไว้ ย่อมเห็นกรรมนั้นในตน คนทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี คนทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว คนหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น”^{๑๑๒} เห็นได้ว่า บุคคลทำกรรมใดไว้ย่อมได้รับผลของกรรมนั้นอย่างแน่นอน และทันทีที่ทำการนั้นเสร็จ แต่เป็นผลของกรรมในระดับชั้นในหรือจิตใจเท่านั้น ส่วนผลของกรรมชั้นนอก กรรมบางอย่างไม่สามารถให้ผลได้ทันทีต้องอาศัยจังหวะเวลาที่เหมาะสมจึงให้ผลเปรียบได้กับการปลูกไม้ยืนต้น เช่น ขนุน เมื่อลงมือปลูกจะให้ผลทันทีไม่ได้ต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ เช่น ความสมบูรณ์ของดิน น้ำ อากาศ และระยะเวลา และเมื่อออกผลต้องเป็นผลขนุนอย่างแน่นอน จะเป็นผลไม้ชนิดอื่นนั้นเป็นไปไม่ได้ เช่นเดียวกัน ย่อมเป็นไปไม่ได้ที่ผู้ทำกรรมจะได้รับผลของกรรมตรงข้ามกับที่ตนกระทำ

การให้ผลของกรรมในระดับชั้นนอก เป็นลาภ ยศ สรรเสริญ เป็นสิ่งที่ปุถุชนทั่วไปปรารถนา และมีค่านิยมว่า คือ ผลของกรรมดี และไม่ปรารถนาเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ด้วยเห็นว่า

^{๑๑๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๕/๑๓๒.

^{๑๑๒} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๔๔/๑๐๓.

เป็นผลของกรรมชั่ว การยอมรับการให้ผลของกรรมในระดับชั้นนอกเพียงอย่างเดียว ทำให้เกิดปัญหาความเชื่อเรื่องกรรมในสังคมไทยมากขึ้น ด้วยคนบางคน สังคมรับรู้ว่าเป็นคนคดโกงแต่กลับได้รับการยกย่องเชิดชู ดังนั้น กรรมบางอย่างจึงให้ผลไม่ตรงกับเหตุในปัจจุบัน

ในมหากัมมวิภังคสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงการให้ผลของกรรมที่ไม่เป็นไปตามที่บุคคลทั่วไปสัมผัสได้ด้วยอายตนะทั้ง ๕ การให้ผลของกรรมในระดับชั้นนอก จึงเป็นเรื่อง ชับซ้อนและต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง นอกจากนี้ ยังมีปรากฏหลักฐานในพระสูตรอื่น ๆ ในพระไตรปิฎกอีก เช่น ในโลณผลสูตร ได้กล่าวถึงกรรมอย่างเดียวกัน แต่บุคคลที่กระทำมีคุณธรรมต่างกัน ผลของกรรมที่ให้ย่อมต่างกันด้วย เพราะเจตนาที่กระทำกรรมมีความรุนแรงต่างกันทำให้กรรมมีน้ำหนักที่ต่างกันและให้ผลต่างกัน^{๑๑๓} ในนิพเพธิกสูตร^{๑๑๔} ได้กล่าวถึงระยะเวลาที่กรรมให้ผล มีทั้งชาติปัจจุบัน (ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม) ชาติหน้า (อุปปีชเวทนียกรรม) และชาติต่อ ๆ ไป (อปรปวริยเวทนียกรรม)^{๑๑๕} ในวัตถุปมสูตร ได้กล่าวถึงมโนกรรมสุดท้ายของผู้ใกล้ตาย จิตเกาะเกี่ยวกับกรรมใดจะกลายเป็นอาสันนกรรม ให้ผลในชาติต่อไปทันที^{๑๑๖}

การให้ผลของกรรมชั้นนอก ถึงจะเป็นเรื่องซับซ้อน แต่กรรมในฐานะที่เป็นกฎธรรมชาติ และกฎของศีลธรรม ย่อมให้ผลต่อผู้กระทำอย่างแน่นอนและสมเหตุสมผล และผู้ทำกรรมต้องรับผิดชอบต่อตนเองถึงกรรมที่ได้กระทำลงไป ผลยังไม่ปรากฏ แต่ผลไม่ได้สูญหายไปไหน ยังรอระยะเวลาที่จะทำหน้าที่ให้ผลตามน้ำหนักของกรรม แม้ว่า การให้ผลของกรรมในระดับนี้จะซับซ้อน และผู้ทำกรรมไม่สามารถแก้ไขกรรมในอดีตได้ แต่เราสามารถสร้างกรรมปัจจุบันให้เป็นกรรมดี เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้กรรมดีทั้งในอดีตและปัจจุบันให้ผลตลอดเวลา และขัดขวางการให้ผลของกรรมชั่ว ด้วยการอาศัยเงื่อนไขที่ทำให้ผลของกรรมชั่วนั้นกลายเป็นอโหสิกรรมได้

สรุปได้ว่า กรรม คือ การกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจที่ดี หรือชั่วต่าง ๆ โดยมีเจตนาเป็นตัวกำหนดการกระทำนั้น ๆ แต่การให้ผลของกรรมจะซับซ้อนแค่ไหนก็ตาม ถ้าบุคคลมีความเชื่อมั่นเรื่องกรรม และการให้ผลของกรรม ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ก็สามารถเลือกและกำหนดชีวิตของตนเองให้ไปในทิศทางใดก็ได้ ด้วยการทำกรรมที่ให้ผลตามเงื่อนไข

^{๑๑๓} อัง.ตัก. (ไทย) ๒๐/๑๐๑/๓๓๖-๓๓๘.

^{๑๑๔} อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

^{๑๑๕} อ่างแล้ว. หน้า ๕๗๗.

^{๑๑๖} สุนทร ฌ รังสี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, หน้า ๒๑๙.

บทที่ ๓

การดำเนินชีวิตของเศรษฐีในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาถึงประวัติ การดำเนินชีวิตของเศรษฐี วิธีการดำเนินชีวิต หลักการคิด หลักการประพฤติปฏิบัติตนของเศรษฐี ๑๐ ท่าน โดยแยกศึกษาเป็น ๓ หัวข้อ ได้แก่ ๑) ศึกษาเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ๕ ท่าน ๒) เศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ๕ ท่าน ๓) สรุปการดำเนินชีวิตของเศรษฐีในพระพุทธศาสนา ตามลำดับดังต่อไปนี้

๓.๑ เศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล

การศึกษาเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ประวัติของเศรษฐี วิถีชีวิตของเศรษฐี คือ มีการดำเนินชีวิตแบบใด การทำกรรมและมีผลกระทบเป็นอย่างไร ผู้วิจัยได้ศึกษาเศรษฐี ๕ ท่าน มีดังต่อไปนี้ ๑) เมณฑกเศรษฐี ๒) วิสาขมหาอุบาลี ๓) อนาถบิณฑิกเศรษฐี ๔) โชติกเศรษฐี ๕) ชฎิลเศรษฐี

๓.๑.๑ เมณฑกเศรษฐี

การศึกษาเรื่องราวของเมณฑกเศรษฐี ที่มีปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องราวที่แสดงถึงความมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วบรรลุเป็นพระโสดาบัน ผู้วิจัยจึงขอกล่าวย้อนไปในสมัยพุทธกาลถึงเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งกำหนดตามหัวข้อดังต่อไปนี้

ประวัติของเมณฑกเศรษฐี

จากการศึกษาประวัติของเมณฑกเศรษฐีที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เรื่องราวของเมณฑกเศรษฐีมีปรากฏในสมัยของพระพุทธเจ้าวิปัสสี เมณฑกเศรษฐีมีชื่อว่า อวโรชะ^๑ เป็นหลานของกุกุมพิตีชื่อว่า อวโรชะ ซึ่งมีชื่ออย่างเดียวกัน เขาทำบุญกุศลตลอดอายุแล้ว ไปเกิดในตระกูลเศรษฐีในกรุงพาราณสี ได้ชื่อว่า พาราณสีเศรษฐี^๒ สมัยพระพุทธเจ้าวิปัสสี ในชาตินี้เกิดภัยแล้งขึ้น มีสมาชิก

^๑ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑๙๑/๔๘.

^๒ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑๙๑/๔๘.

เหลืออยู่ในครอบครัว ๕ คนเท่านั้น คือ ๑) พารามสีเศรษฐี ๒) ภรรยาของเศรษฐี ๓) บุตรของเศรษฐี ๔) ลูกสะใภ้ของเศรษฐี ๕) บริวารชื่อนายปณณะ^๓ เขาทำบุญกุศลตลอดอายุ มาเกิดในสมัยพระพุทธเจ้า โคดมเป็นชาติสุดท้าย เศรษฐีมีชื่อว่า เมณฑกเศรษฐี ภรรยา ชื่อว่า จันทปทุมมา^๔ บุตรชายชื่อว่า ธัญชัยเศรษฐี ภรรยาธัญชัยเศรษฐีชื่อว่า สุมณาเทวี หลานสาวชื่อว่า วิสาขา^๕ ครอบครัวของ เมณฑกเศรษฐี ประกอบอาชีพสุจริต อยู่ในเมืองภัททิยะ^๖ แคว้นอังคะ มีพื้นที่ทำกสิกรรมเป็นจำนวนมาก

ตระกูลของเมณฑกเศรษฐี เป็นผู้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคมในเมือง ภัททิยะเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเห็นได้จากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ได้ให้ประชาชนปลูกข้าวแล้วรับซื้อข้าวจาก ประชาชนไว้ เป็นผู้มั่งคั่งใจเมตตากรุณาต้องการให้ทานจึงสั่งประกาศแจกจ่ายข้าวเปลือก ข้าวสาร เงิน แก่ประชาชน ถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์อุปลัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี

ผู้วิจัยพบว่า อุปนิสัยที่โดดเด่นที่พอสรุปได้ คือ ชอบทำบุญให้ทาน เป็นผู้มีใจกว้างขวาง เป็นคนนอบน้อม อ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตใจเมตตากรุณา มีจิตตั้งมั่นศรัทธาต่อพระรัตนตรัย

วิถีชีวิตของเมณฑกเศรษฐี

๑. มีจิตตั้งมั่นศรัทธาต่อพระรัตนตรัย

พบได้จาก ทุกครั้งเมื่อเมณฑกเศรษฐีได้ทราบข่าวการเสด็จมาของพระพุทธเจ้าก็จะ กระตือรือร้นชวนขวดยตระเตรียมสถานที่สำหรับที่ประทับของพระองค์และภิกษุสงฆ์ รวมถึงการถวาย ภัตตาหารเช้า/เพล และการจัดสถานที่เพื่อให้พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนา เศรษฐีกระทำ ด้วยความศรัทธาตั้งมั่นต่อพระรัตนตรัย เช่น เมณฑกเศรษฐีเรียกเด็กหญิงวิสาขา และเด็กหญิงบริวาร ไปทำการต้อนรับพระพุทธเจ้า^๗

๒. เป็นคนชอบทำบุญให้ทาน เป็นคนใจกว้างขวาง

พบได้จาก การที่เมณฑกเศรษฐีได้รำรวยจากอานิสงส์บุญเก่าในอดีตชาติและได้ประสงค์จะ เพิ่มพูนบุญใหม่ให้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งต้องการจะทดสอบบุญของตนจึงให้คนไปประกาศให้ประชาชนมารับ

^๓ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑๙๑/๔๗.

^๔ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑๙๑/๔๗.

^๕ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑๙๑/๔๗.

^๖ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑๙๑/๔๗.

^๗ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑๙๑/๗๔.

อาหาร ข้าวสาร และกหาปณะ ใครถือภาชนะใส่มาเท่าไรท่านเศรษฐีก็บรรจุอาหาร ข้าวสาร และกหาปณะให้จนเต็ม^๘

๓. เป็นคนนอบน้อม อ่อนน้อมถ่อมตน

แม้เมณฑกเศรษฐีจะเป็นคนมีทรัพย์มาก ในการดำเนินชีวิตก็ไม่เป็นคนเย่อหยิ่ง กลับเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน แม้จะพูดจาถ้อยคำ ญาติพี่น้อง หรือคนรับใช้ ก็พูดจาให้เกียรติ ไม่มุทะลุเหมือนคนทั่วไป เช่น เมณฑกเศรษฐีให้นางวิสาขาไปรับพระพุทธเจ้าก็จะกล่าวว่า “แม่หนู เป็นมลล ทั้งแก่เจ้า ทั้งแก่เรา แม่หนูกับพวกเด็กหญิงบริวารของเจ้า ๕๐๐ คน จงขึ้นรถ ๕๐๐ คัน แวดล้อมด้วย ทาสี ๕๐๐ คน ไปทำการต้อนรับพระตพล”^๙

การกระทำกรรมและผลกรรมของเมณฑกเศรษฐี

ผู้วิจัยได้นำหลักของกรรม ๒ ประเภท มาเป็นหลักเกณฑ์ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ๑) กุศลกรรม คือ การกระทำที่ดีหรือกรรมดี ๒) อกุศลกรรม คือ การกระทำไม่ดีหรือกรรมชั่ว และผลกรรมของเมณฑกเศรษฐีที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มีการศึกษาดังต่อไปนี้

อวโรชะ เป็นอีกชื่อหนึ่งของเมณฑกเศรษฐี เกิดในสมัยพระพุทธเจ้าวิปัสสี เศรษฐีได้บริจาคทรัพย์สร้างกุฏิ สร้างศาลา สร้างมณฑป ประดับด้วยแก้วมณี ทองคำ เงิน ตั้งธรรมมาสน์ทองคำ ตั้งทองคำสำหรับก้าวขึ้นสู่ธรรมมาสน์เป็นรูปแพะ ๔ ทิศ เสร็จแล้ว นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมภิกษุสงฆ์ ได้ถวายสิ่งปลูกสร้างนั้นพร้อมทั้งถวายทานแล้ว บำรุงภิกษุสงฆ์และพระพุทธเจ้าตลอดทั้ง ๔ เดือน ในวันสุดท้ายได้ถวายผ้าไตรจีวรแก่ภิกษุสงฆ์โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน^{๑๐} เขาได้ทำบุญอย่างนี้

ผลของกรรมส่งผลให้อวโรชะไปเกิดในสมัยพระพุทธเจ้าวิปัสสีอีก เกิดในตระกูลของเศรษฐีผู้มั่งคั่งในกรุงพาราณสี เขาได้ชื่อว่า พาราณสีเศรษฐี สมัยนั้นเกิดภัยแล้งทำให้พืชไร่นาเกิดความเสียหาย มีความเดือดร้อนกันถ้วนหน้า ด้วยเหตุของภัยแล้งยึดเหนี่ยวนานเสปียงที่สะสมไว้หมดลงเหลือข้าวสารเพียงแค่มือเดียวไว้หุงต้ม ให้ภรรยาทำการหุงต้ม แบ่งปันให้เป็น ๕ ส่วน มีความทุกข์คือความหิวเกิดขึ้นแก่คนทั้ง ๕ ช่วงเวลานั้นพระปัจเจกพุทธเจ้าออกจากการบำเพ็ญสมาบัติ และตรวจดูศรัทธาของบุคคลว่าจะได้ทำการสงเคราะห์ อนุเคราะห์จากบุคคลใด ทราบว่าเป็นพาราณสีเศรษฐีและครอบครัวจึงเสด็จไปยังบ้านของเศรษฐี ได้ไปแสดงตนอยู่ที่หน้าประตูบ้าน ข้างหน้าเศรษฐี เศรษฐีพอเห็นท่านก็มีจิตใจเลื่อมใส คิดว่า

^๘ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑๙๑/๕๖.

^๙ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑๙๑/๔๗.

^{๑๐} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑๙๑/๔๘-๔๙.

“เราประสบภัยแล้งอย่างนี้ เพราะไม่ได้ให้ทานในเวลาที่ผ่านมา อาหารมือนี่รักษาชีวิตไว้ได้วันเดียว ส่วนอาหารที่เราถวายแล้วแก่พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า จะนำประโยชน์เกื้อกูลแก่เราหลายกับ”^{๑๑} เขาอบน้อมเข้าไปหาไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ แล้วนิมนต์พระปัจเจกพุทธเจ้าเข้าไปในบ้าน ล้างเท้าพระองค์ รับบาตรของพระปัจเจกพุทธเจ้าและนิมนต์ให้ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ เมื่อท่านประทับนั่งแล้ว เศรษฐีนำข้าวส่วนของตนตักลงในบาตรของพระองค์ ต่อจากนั้นอีก ๔ คน ได้กระทำตามเศรษฐี ข้าวเหลือครึ่งหนึ่งพระองค์จึงเอามือปิดบาตร เศรษฐี กับภรรยา บุตรชาย บุตรสะใภ้ และนายปุณณะ ต่างได้ตั้งความปรารถนาให้ได้อยู่ร่วมกันอย่างนี้

ผลกรรมส่งผลต่อให้เศรษฐีพร้อมทั้งคนในครอบครัวทั้ง ๕ คน ไปเกิดในสมัยของพระพุทธเจ้าโคดม ได้อยู่ร่วมกัน ในชาตินี้เศรษฐี มีชื่อว่า เมณฑกเศรษฐี เกิดที่ภททียนคร ในตระกูลเศรษฐี ในที่เขายูมีแพะทองคำผุดขึ้นจากแผ่นดินหลังเรือน เขาเกิดความสงสัย วันหนึ่งเขาอยากทดสอบบุญของตน สั่งให้บริวารเปิดฉาง ๑,๒๕๐ ฉาง เพื่อนำข้าวออกมาแจกจ่ายให้แก่ประชาชนให้เอาไปจนพอกแก่ความต้องการแล้วสั่งให้บริวารเฝ้าที่ประตูคอยดูข้าวในฉางนั้น ข้าวทั้งหมดก็กลับเต็มฉางอย่างเดิมจึงให้ทุกคนทดลองบุญบ้าง ทั้งภรรยา บุตรชาย บุตรสะใภ้ และนายปุณณะ สิ่ง que ทุกคนได้ทดลองมีผลเช่นเดียวกับเศรษฐี

ในวันหนึ่ง เศรษฐีทราบข่าวพระพุทธเจ้าเสด็จมา คิดว่าจะไปรับเสด็จพระองค์ ออกไปพบพวกเดียรถีย์ถูกห้ามไม่ให้ไป แต่ก็ไม่เชื่อจึงไปถวายบังคมพระศาสดา และนั่งลงในที่สมควร พระพุทธเจ้าตรัสอนุพุทพิกถาแก่เมณฑกเศรษฐี คือ ๑) ทานกถา ๒) สีลกถา ๓) สัคคกถา ๔) กามาทีนวกถา ๕) เนกขัมมานิสังสกถา พอจบลงเมณฑกเศรษฐีได้บรรลุธรรม และได้ขอถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ เป็นอุบาสกผู้เข้าถึงสรณะนับแต่บัดนี้เป็นต้นไป

จากการศึกษาเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดเวลา พบว่า เมณฑกเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยมั่งคั่งด้วยทรัพย์สินเงินทองมากมายขอบริจาคทานด้วยการประกาศว่าใครขาดตกบกพร่องสิ่งใด จะเติมเต็มสิ่งนั้น มีการฟังธรรม นำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติและชักชวนผู้อื่นให้อยู่ในศีลธรรม ด้านอุปนิสัยก็เป็นเศรษฐีที่อ่อนน้อมถ่อมตนพูดจาไพเราะไม่ว่าจะเป็นภายในบ้านหรือนอกบ้าน ด้วยผลบุญดังกล่าวทำให้เศรษฐีเป็นผู้อุปถัมภ์ค้ำจุนพุทธศาสนามีความสุขตลอดอายุขัย

^{๑๑} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑๙๑/๕๒-๕๔.

เมื่อพิจารณาแล้วในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม จะพบว่า เมณฑกเศรษฐีทำ แต่กุศลกรรมอย่างเดียวตั้งแต่อดีตชาติ ผลของกุศลกรรมจึงส่งผลมาให้ในชาติปัจจุบันได้มีทรัพย์สมบัติ มาก มีบริวารมาก และที่สำคัญที่สุด คือได้ฟังธรรมจนได้ดวงตาเห็นธรรม

๓.๑.๒ นางวิสาขาอุบาสิกา

การศึกษาเรื่องราวของนางวิสาขาอุบาสิกา ที่มีปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็น เรื่องราวที่แสดงถึงความมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา บูชาพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ ปรรอณาเป็น ผู้เลิศในทางถวายทาน เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วบรรลุปะเป็นพระโสดาบัน ผู้วิจยจึงขอล่าย้อนไป ในสมัยพุทธกาลถึงเรื่องราวต่าง ๆ ของนางวิสาขาอุบาสิกาต่อไปนี้

ประวัติของนางวิสาขาอุบาสิกา

สมัยพระพุทธเจ้าปฐมุตตระ ในเมืองหังสวดีนคร นางวิสาขาอุบาสิกาเป็นหญิงสหาย ของอุบาสิกาผู้ที่พระพุทธเจ้าทรงสถาปนาแต่งตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ คือผู้เลิศในการถวายทาน ฝ่ายอุบาสิกา บำรุงด้วยปัจจัย ๔ ทุกเช้าและเย็น หญิงสหาย มีความปรารถนาตำแหน่งนี้ ได้ถวาย ภัตตาหารแก่ภิกษุสงฆ์ ๑๐๐,๐๐๐ รูป มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ตลอด ๗ วัน และถวายผ้าสาฎก เพื่อทำจีวร ลำดับนั้นได้ตั้งความปรารถนาเอาไว้ว่า “ด้วยผลแห่งทานนี้ หม่อมฉันปรารถนาความเป็น ใหญ่ในเทวโลกอย่างใดอย่างหนึ่งก็หาไม่ หม่อมฉันพึงได้พร ๘ ประการ ในสำนักของพระพุทธเจ้า เช่นพระองค์ ตั้งอยู่ในฐานะตั้งมารดา เป็นเลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายบำรุงด้วยปัจจัย ๔” หญิงสหาย ได้รับ พยากรณ์จากพระพุทธเจ้าว่า “เธอจักเป็นอุบาสิกาชื่อว่า วิสาขา ได้พร ๘ ประการ ในสำนักของ พระพุทธเจ้าโคดม และตั้งอยู่ในฐานะตั้งมารดา จักเป็นผู้เลิศกว่าหญิงผู้เป็นอุปัฏฐายิกา ผู้บำรุงด้วยปัจจัย ๔” หญิงสหาย จึงชวนช่วยในการทำบุญกุศลจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต^{๑๒}

ต่อมา หญิงสหาย เกิดเป็นธิดาองค์เล็ก มีพระนามว่า สังฆทาสี ของพระเจ้ากาสิ พระนามว่า กิกิ ในบรรดาพระธิดา ๗ พระองค์ สมัยพระพุทธเจ้ากัศสปะ พระนางสังฆทาสีทรงมี อุปนิสัยชอบทำบุญถวายทานอยู่เสมอ พระนางถวายเบญจโครสถานแก่ภิกษุสงฆ์ ๒๐,๐๐๐ รูป เมื่อภิกษุสงฆ์ปิดบาตรห้ามอยู่ว่า “พอแล้ว พอแล้ว” พระนางก็ยังรับสั่งว่า “สิ่งนี้ก็อร่อย สิ่งนี้ก็น่าฉัน” แล้วจึงถวายอาหารอีก หลังจากภิกษุสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว ได้ถวายผ้าจีวรสาฎก ด้าย เข็ม เครื่องย้อม

^{๑๒} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๑๑๑-๑๑๒.

แก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน^{๑๓} และตั้งความปรารถนาต่อพระพุทธเจ้าก็สสปะว่า “ในอนาคตกาล หม่อมฉันพึงได้พร ๘ ประการ ในสำนักของพระพุทธเจ้าเช่นพระองค์และตั้งอยู่ในฐานะดังมารดา เป็นเลิศกว่าอุบาสิกา ผู้ถวายปัจจัย ๔” พระนางสังฆทาสีทรงทำบุญกุศลตลอดพระชนม์ชีพ^{๑๔}

ต่อจากนั้น พระนางสังฆทาสีบังเกิดเป็นธิดาของธัญชัยเศรษฐี^{๑๕} ชื่อว่า วิสาขามารดาชื่อว่า สุมณาเทวี^{๑๖} ปู่ชื่อว่าเมณฑกเศรษฐี และย่าชื่อว่าจันทปทุมมา ซึ่งเป็นตระกูลของเศรษฐีผู้มีบุญมีทรัพย์มาก อาศัยอยู่ในเมืองภททิสะ แคว้นอังคะ^{๑๗} เป็นครอบครัวใหญ่ ประกอบอาชีพสุจริต มีพื้นที่ทำกรรมเป็นจำนวนมาก เด็กหญิงวิสาขามีเด็กที่เพียบพร้อมทุกอย่างทั้งในด้านโภชนาการและสติปัญญาเฉลียวฉลาด เป็นที่รักของคนในครอบครัวตลอดจนข้าทาสบริวาร ชีวิตของเด็กหญิงวิสาขಾವาดล้อมไปด้วยบุคคลที่เป็นบัณฑิตเป็นเหตุให้เด็กหญิงวิสาขามีความรู้คุณธรรมของความเป็นบัณฑิต นอกจากนั้นขณะที่เด็กหญิงวิสาขามีอายุ ๗ ขวบ ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าจนสำเร็จเป็นพระโสดาบันตั้งแต่เยาว์วัย^{๑๘}

ต่อมา เด็กหญิงวิสาขาคิดตามบิดามารดาย้ายไปอยู่ที่เมืองสาเกตซึ่งอยู่ห่างจากเมืองสาวัตถี ๗ โยชน์ เด็กหญิงวิสาขามีเมื่อเจริญวัยเป็นสาวอายุย่างเข้า ๑๕-๑๖ ปี เป็นหญิงเบญจกัลยาณี มีความงาม ๕ ประการ คือ ๑) ผงงาม ๒) เนื้องาม ๓) กระดูงาม ๔) ผิวงาม ๕) วัยงาม^{๑๙} เมื่อถึงวันประเพณีเลือกคู่ครองนางวิสาขาก็ได้รับหมั้นจากปุลณวัตนกุมาร

หลังจากนั้น นางวิสาขาก็แต่งงานกับปุลณวัตนกุมารบุตรชายของมหาราชเศรษฐีก่อนย้ายไปอยู่บ้านของสามี ธัญชัยเศรษฐีผู้เป็นบิดาได้สั่งให้ช่างทองทำเครื่องประดับชื่อวามหาลดาปสาธน์ จัดไทยธรรมเป็นจำนวนมากมอบให้แก่นางวิสาขาก็ได้ให้โอวาท ๑๐ ประการก่อนเดินทางไปอยู่บ้านสามี ต่อมาเมื่อเข้าไปอยู่บ้านสามีก็ดูแลปรนนิบัติทุกคนในครอบครัวให้มีความสุข

^{๑๓} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๘๖.

^{๑๔} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๑๑๓.

^{๑๕} ธัญชัยเศรษฐีมีธิดา ๒ คน คือ ๑) นางวิสาขามหาอุบาสิกา ๒) นางสุขาดา (พุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๔๐๘/๑๔๗).

^{๑๖} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๗๓.

^{๑๗} แคว้นอังคะมีเมืองหลวงที่จัมปา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของแคว้นมคธ ในสมัยนั้นแคว้นอังคะขึ้นอยู่ในการปกครองของพระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธ, (พระเทพเวที, (ประยูรค์ ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๙๔).

^{๑๘} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๗๔.

^{๑๙} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๗๗.

เป็นอย่างดี รวมถึงบริวารชายหญิงได้รับความสุขกันถ้วนหน้าเป็นที่รักนับถือของประชาชน แต่ก็
มีปัญหาต่อกันบ้างระหว่างพ่อสามีกับลูกสะใภ้เพราะไม่เข้าใจในการสื่อสารบางอย่าง เมื่อชี้แจงเหตุผล
ก็เข้าใจกันและทำให้พ่อสามีนับถือพระพุทธศาสนา นอกจากนั้นนางวิสาขามารดาบารุงพระพุทธศาสนา
โดยการสร้างวัดบุพพารามวิหารถวายแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาตลอดมา
และได้รับความสมหวังตามที่นางได้ตั้งความปรารถนาไว้ทุกประการ

ผู้วิจัยพบว่า อุปนิสัยที่โดดเด่นของนางวิสาขามารดาที่พอสรุปได้ คือ เป็นผู้มีความเลื่อมใส
ศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ชอบให้ทาน สงเคราะห์บุคคลที่อยู่ร่วมกัน มีความฉลาด เป็นคนรอบคอบ
ช่างสังเกต อ่อนน้อมถ่อมตน มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีวาทีศิลป์พูดจาดีมีศิลปะ บารุงพระพุทธศาสนาตลอด

วิถีชีวิตของนางวิสาขามารดา

๑. มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา

พบได้จาก นางวิสาขามารดา เมื่ออยู่บ้านของสามี นางได้ปรนนิบัติแม่สามีพ่อสามี
และสามีให้ได้รับความสุขอยู่เสมอ แต่มีสาเหตุข้อขัดแย้งระหว่างพ่อสามีกับลูกสะใภ้ เรื่องการดำเนิน
พ่อสามีว่าบริโภคของเก่า พ่อสามีกล่าวหาว่าในวันหนึ่งช่วงเวลาเที่ยงคืนนางกับคนรับใช้ชายหญิง
ไปทำอะไรที่หลังบ้าน และกล่าวหาว่าบิดาของนางวิสาขามารดาบารุงกล่าวสอนให้โอวาท ๑๐ ข้อ ซึ่งลี้ลับ
ปิดบังไม่เข้าใจเนื้อความของโอวาทนั้น แต่เมื่อได้ชี้แจงเหตุผลแล้วย่อมสามารถทำให้เข้าใจในปัญหา
ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น นางวิสาขามารดาได้ชนะความต่อพ่อสามี พ่อสามีจึงขอให้นางวิสาขามารดายกโทษ
ให้แก่ตน นางวิสาขามารดาทำข้อตกลงว่า “ถ้าจะให้ดิฉันยกโทษให้ ต้องอนุญาตให้ดิฉันบารุงภิกษุสงฆ์
เพราะตระกูลของดิฉันมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ดิฉันจึงจะอยู่” พ่อสามีตกลงยอมให้นาง
วิสาขามารดาทำตามความประสงค์ หลังจากนั้นนางวิสาขามารดาบารุงพระพุทธเจ้ามาฉัน
ภัตตาหารที่บ้านของสามี นางวิสาขามารดาได้เชิญพ่อสามีให้ถวายน้ำแก่พระพุทธเจ้าแต่ถูกปฏิเสธ
นางจึงบอกพ่อสามีให้ฟังพระธรรมเทศนาพ่อสามีไม่ต้องการฟัง ด้วยอำนาจของพระพุทธเจ้าทรงกล่าว
อนุพุทธานุภาพและแสดงธรรมให้พ่อสามีรู้สึกที่พระองค์ทรงแสดงพระธรรมให้แก่ตนได้ฟังเพียงผู้เดียว
เมื่อฟังแล้วจึงมีจิตน้อมไปในการฟังธรรม พระองค์ทรงยกย้ายเปลี่ยนแปลงพระธรรมทำให้พ่อสามีบรรลุ
โสดาปัตติผลเป็นพระโสดาบันจึงประกาศตนนับถือพระพุทธศาสนา^{๒๐}

^{๒๐} ดูรายละเอียดใน ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๙๘-๙๙.

๒. ขอบให้ทานสงเคราะห์บุคคลที่อยู่ร่วมด้วย

ปกตินางวิสาขาอุบาสิกาขอบให้ทานสงเคราะห์บุคคลที่อยู่ร่วมกันตลอดจนการถวายปัจจัย ๔ แก่ภิกษุสงฆ์ เพราะท่านางวิสาขาอุบาสิกามีฐานะร่ำรวยด้วยอานิสงส์บุญเก่าในอดีตที่ได้สั่งสมไว้ และยังได้เพิ่มพูนอยู่บ่อย ๆ จะเห็นได้จากการที่นางวิสาขาอุบาสิกาขายเครื่องประดับมหาดาปสาธน์ ราคา ๙ โกฏิ ๑ แสน นำไปซื้อที่ดินสร้างวัดบุพพารามวิหารเพื่อถวายแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ นางวิสาขาอุบาสิกาบริจาคทรัพย์ ๒๗ โกฏิ เพื่อบำรุงพระพุทธศาสนาและก่อนที่นางวิสาขาอุบาสิกาจะไปวัดบุพพารามวิหารทุกครั้งต้องมีสิ่งของติดมือไปด้วยเสมอ โดยเฉพาะเวลาเช้าจะให้คนถืออาหารไปถวาย เวลาเย็นก็ถือเก๊าส์ ๕ ชนิดพร้อมด้วยน้ำปานะ ๘ อย่างถวายเป็นประจำ ประกอบกับนางได้ทูลขอพร ๘ ประการที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้รับและผู้ให้ซึ่งสิ่งเหล่านี้ นางวิสาขาอุบาสิกาได้ทูลขอเพื่อตนแต่หากทูลขอเพื่อประชาชนและภิกษุสงฆ์ทั่วไป เพราะการชวนช่วยในการบริจาคทานมากเช่นนี้ จึงเป็นเหตุให้นางวิสาขาอุบาสิกาได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นอัครสาวิกาสู่โลกด้วยถวายทาน^{๒๑}

๓. เป็นคนรอบคอบช่างสังเกต

ตลอดชีวิตการเป็นอยู่ของวิสาขาอุบาสิกาที่มีความผูกพันเกี่ยวข้องและการติดต่อกับบุคคลอื่นเป็นประจำ เมื่อนางวิสาขาอุบาสิกาจะทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ก่อนจะทำนางวิสาขาอุบาสิกาจะไตร่ตรองคิดให้รอบคอบอยู่เสมอ อาทิเช่น ครั้งหนึ่ง นางวิสาขาอุบาสิกาได้สั่งให้คนรับใช้ไปนิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เพื่อมาฉันภัตตาหารที่บ้าน รุ่งเช้าหลังจากตระเตรียมอาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงสั่งคนรับใช้ไปนิมนต์ภิกษุสงฆ์ที่วิหาร เมื่อไปถึงไม่พบภิกษุสงฆ์ที่วิหารเลยเห็นแต่พวกอาชีวกกำลังเปลือยกายอาบน้ำ จึงกลับมาบอกนางวิสาขาอุบาสิกาให้รู้ว่าในวิหารไม่มีภิกษุสงฆ์แม้แต่รูปเดียว มีแต่พวกอาชีวกกำลังเปลือยกายอาบน้ำอยู่ นางวิสาขาอุบาสิกาได้ทันที่เวลานั้นมิใช่พวกอาชีวกแต่เป็นภิกษุสงฆ์กำลังสรงน้ำเพราะเมื่อคืนฝนตกอย่างหนัก จึงสั่งให้คนรับใช้ไปนิมนต์พระสงฆ์อีกครั้ง เมื่อพบแล้วจึงนิมนต์พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์มาฉันภัตตาหารที่บ้าน^{๒๒}

^{๒๑} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๑๐๙-๑๑๕.

^{๒๒} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๙/๒๑๙-๒๒๐.

การทำกรรมและผลกรรมของนางวิสาขาอุบาสิกา

ผู้วิจัยได้นำหลักของกรรม ๒ ประเภท มาเป็นหลักเกณฑ์ในการศึกษาวิจัย ได้แก่

๑) กุศลกรรม คือ การกระทำที่ดี หรือกรรมดี ๒) อกุศลกรรม คือ การกระทำไม่ดี หรือกรรมชั่ว และผลกรรมของนางวิสาขาอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มีดังต่อไปนี้

การทำกรรมในชาตินี้ นางวิสาขาอุบาสิกาเป็นหญิงสหายของอุบาสิกาผู้ที่พระพุทธเจ้า ปทุมุตตระ ทรงสถาปนาแต่งตั้งให้เป็นเอตทัคคะ คือผู้เลิศในการถวายทานฝ่ายอุบาสิกา ซึ่งมีความสนิทสนมกับพระพุทธเจ้าบำรุงด้วยปัจจัย ๔ ทุกเช้าและเย็น หญิงสหาย มีความปรารถนาตำแหน่งนี้ จึงได้ถวายภัตตาหารแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ ๑๐๐,๐๐๐ รูป ตลอด ๗ วัน ในวันสุดท้าย ถวายผ้าสาฎกเพื่อทำจีวร ต่อจากนั้นได้ตั้งความปรารถนาว่า “ด้วยผลแห่งทานนี้ หม่อมฉันปรารถนา ความเป็นใหญ่ในเทวโลกอย่างใดอย่างหนึ่งก็หาไม่ หม่อมฉันพึงได้พร ๘ ประการ ในสำนักของ พระพุทธเจ้าเช่นพระองค์ ตั้งอยู่ในฐานะตั้งมารดา เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายบำรุงด้วยปัจจัย ๔” หญิงสหายได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าว่า “เธอจักเป็นอุบาสิกาชื่อว่า วิสาขา ได้พร ๘ ประการ ใน สำนักของพระพุทธเจ้าโคดม แล้วตั้งอยู่ในฐานะตั้งมารดา จักเป็นเลิศกว่าหญิงผู้เป็นอุปัฏฐายิกา ผู้บำรุงด้วย ปัจจัย ๔” หญิงสหายได้ทำบุญกุศลตลอดมาจนสิ้นอายุ^{๒๓}

ผลกรรมส่งผลให้ หญิงสหาย มาเกิดเป็นธิดาองค์เล็ก มีพระนามว่า สังฆทาสี ของพระเจ้ากาสิ พระนามว่า กิกิ ในบรรดาพระธิดา ๗ พระองค์

การทำกรรมของพระนางสังฆทาสี ได้ทำบุญถวายทานอยู่เสมอ และถวายเบญจโครสถาน แก่ภิกษุสงฆ์ ๒๐,๐๐๐ รูป เมื่อภิกษุปิดบาตรห้ามอยู่ว่า “พอแล้ว พอแล้ว” พระนางก็ยังรับสั่งว่า “สิ่งนี้ก็ อร่อย สิ่งนี้ก็น่านิน” แล้วก็ถวายอาหารอีก หลังจากภิกษุสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว พระนางสังฆทาสี จึงถวายผ้าจีวรสาฎกแก่ภิกษุสงฆ์ ๒๐,๐๐๐ รูป ถวายด้าย เข็ม เครื่องย้อม และตั้งความปรารถนาต่อ พระพุทธเจ้ากัสสปะ ว่า “ในอนาคตกาลหม่อมฉันพึงได้พร ๘ ประการ ในสำนักของพระพุทธเจ้าเช่น พระองค์แล้วตั้งอยู่ในฐานะตั้งมารดา เป็นเลิศกว่าอุบาสิกา ผู้ถวายปัจจัย ๔” พระนางสังฆทาสีทรงทำบุญ กุศลตลอดพระชนม์ชีพ^{๒๔}

ผลกรรมส่งผลให้ พระนางสังฆทาสี บังเกิดเป็นธิดาของธัญชัยเศรษฐีในภัททियนคร มีชื่อว่า วิสาขา ในสมัยพระพุทธเจ้าโคดม อานิสงส์จากการพึงธรรมตั้งแต่อดีตชาติส่งผลให้เด็กหญิงวิสาขา

^{๒๓} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๑๑๒.

^{๒๔} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๑๑๓.

ขณะนั้นอายุ ๗ ขวบ บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน^{๒๕} นางวิสาขาอุบาสิกาได้รับเครื่องประดับชื่อว่า มหาลดาปสาธน์ ประดับด้วยทองคำสีสุก เงิน แก้วมณี ๓๓ ทะนาน, แก้วมุกดา ๑๑ ทะนาน, แก้วประพาฬ ๒๐ ทะนาน, เพชร ๔ ทะนาน เป็นต้น มีค่า ๙ โภกวิ ๑ แสน ในวันแต่งงาน เพราะผลกรรม ในสมัยพระพุทธเจ้ากัสสปะ ได้ถวายผ้าจีวรสาฎก ถวายด้าย เข็ม เครื่องย้อม แก้วกฤษุสงฆ์ ๒๐,๐๐๐ รูป มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน^{๒๖}

นางวิสาขาอุบาสิกาได้รับไทยธรรมจากธนัญชัยเศรษฐีในวันแต่งงาน โดยให้กหาปณะ, ภาชนะทองคำ, ภาชนะเงิน, ภาชนะทองแดง, ภาชนะสำริด, ด้ายผ้าไหม, เนยใส, น้ำมัน, น้ำอ้อย, ข้าวสาร ข้าวสาลี, เครื่องอุปการณ์ มีไถและผาล เป็นต้น อย่างละ ๕๐๐ เล่มเกวียน, ให้รถ ๕๐๐ คัน, ตั้งสาวใช้ รูปงามประดับด้วยเครื่องอสังการไว้บนรถคันละ ๓ คน ให้นางปริจาริกา ๑,๕๐๐ คน ทำหน้าที่ต่าง ๆ เช่น จัดเตรียมการอาบน้ำ จัดเตรียมการบริโภคน้ำ จัดเตรียมการแต่งตัว ให้โคอีกเป็นจำนวนมาก โดยต้อนโค ให้เบียดกันในเรื่องที่ยาวประมาณ ๓ คาวุต กว้างประมาณ ๑ อสุภะ ให้ลูกโคแก่นางวิสาขาอุบาสิกาเป็น จำนวนมาก ธนัญชัยเศรษฐีสั่งให้บริวารปิดคอกโค แต่ว่าโคหนุ่มที่มีกำลัง ๖ หมื่นตัว แม่โคนม ที่มีกำลัง ๖ หมื่นตัว ลูกโคที่มีกำลังอีก ๖ หมื่นตัว กระโดดออกจากคอกติดตามฝูงโคไป เพราะผลกรรม จากสมัยที่เกิดเป็น พระนางสังฆทาสี ได้ทำบุญถวายทานอยู่เสมอ และถวายเบญจโครสทานแก้วกฤษุ สงฆ์ ๒๐,๐๐๐ รูป เมื่อภิกษุสงฆ์ปิดบาตรห้ามอยู่ว่า “พอแล้ว พอแล้ว” พระนางก็ยังรับสั่งว่า “สิ่งนี้ก็อร่อย สิ่งนี้ก็น่าฉัน” แล้วก็ถวายอาหารอีก หลังจากภิกษุฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว^{๒๗}

การทำกรรมของนางวิสาขาอุบาสิกา เมื่อเข้ามาสู่ตระกูลของสามีได้ปรนนิบัติแม่สามี พ่อสามีและสามีให้ได้รับความสุขแต่ก็มีความไม่เข้าใจในการสื่อสารบางอย่างเป็นเหตุข้อขัดแย้ง ระหว่างพ่อสามีกับลูกสะใภ้ แต่เมื่อชี้แจงเหตุผลแล้วสามารถทำให้เข้าใจในปัญหานั้น

ผลกรรมนั้นทำให้พ่อสามีได้มีโอกาสฟังธรรมและบรรลุโสดาปัตติผลเป็นพระโสดาบัน และประกาศตนเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา หลังจากนั้นได้ทำเครื่องประดับชื่อ ขนมัญจุกะ คือ เครื่องประดับ ที่มีน้ำหนักเบา มีค่า ๑ แสน ให้แก่นางวิสาขาอุบาสิกา^{๒๘}

^{๒๕} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๗๔.

^{๒๖} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๘๘.

^{๒๗} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๘๘.

^{๒๘} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๘๘-๑๐๑

นางวิสาขาทูบาสีกาได้รับพร ๘ ประการ เพราะผลกรรมจากการถวายภัตตาหารแด่ พระพุทธเจ้าและภิกษุ ๑๐๐,๐๐๐ รูป ตลอด ๗ วัน ในวันสุดท้ายถวายผ้าสาฎกเพื่อทำจีวร แล้วตั้งความปรารถนาว่า “ด้วยผลแห่งทานนี้ หม่อมฉันปรารถนาความเป็นใหญ่ในเทวโลกอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็หาไม่ หม่อมฉันพึงได้พร ๘ ประการ ในสำนักของพระพุทธเจ้าเช่นพระองค์ ตั้งอยู่ในฐานะดังมารดา เป็นเลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายบำรุงด้วยปัจจัย ๔” ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าปทุมุตระว่า “เธอจักเป็นอุบาสิกาชื่อว่า วิสาขา ได้พร ๘ ประการ ในสำนักของพระพุทธเจ้าโคดม และตั้งอยู่ในฐานะดังมารดาจักเป็นเลิศกว่าหญิงผู้เป็นอุปัฏฐายิกา ผู้บำรุงด้วยปัจจัย ๔”^{๒๙}

นางวิสาขาทูบาสีกาถวายวัดบุพพารามวิหารและถวายทานแก่พระพุทธเจ้าพร้อมภิกษุสงฆ์แล้วผลที่ได้จากการตั้งความปรารถนาไว้ในอดีตชาติรวมทั้งการทำความดีในปัจจุบันชาติได้ส่งผลเต็มบริบูรณ์แล้วทำให้นางวิสาขาทูบาสีกามีความสุขร่มเย็นตลอดชีวิต^{๓๐}

ช่วงบั้นปลายของชีวิตนางวิสาขาทูบาสีกา ในคัมภีร์ธรรมบทอรุณกถามีได้บันทึกไว้ว่า นางวิสาขาทูบาสีกาตายที่ไหน ตายด้วยโรคอะไร ตายเมื่ออายุเท่าไร แต่มีบันทึกไว้ว่า นางวิสาขาทูบาสีกามีอายุ ๑๒๐ ปี แต่วัยของนางเหมือนหญิงสาวมีอายุเพียง ๑๖ ปีเท่านั้น^{๓๑} หลังจากสิ้นอายุขัยแล้วได้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นนิมมานรดี ได้เป็นอัครมเหสีของท้าวสุนิมิตเทวราช^{๓๒}

คัมภีร์ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ บันทึกไว้ว่า พระอนรุทธเถระได้ถามสถานที่เกิดของนางวิสาขาทูบาสีกากับเทพิตาตนหนึ่งว่า คดีของนางวิสาขาทูบาสีกาไปอยู่ที่ไหน เทพิตาตอบว่า นางวิสาขาทูบาสีกาเป็นสหายกับดิฉันได้สร้างมหาวิหารถวายแด่พระสงฆ์และได้ถวายทานแด่พระสงฆ์ นางเป็นผู้รู้ธรรมแจ่มแจ้ง เธอไปบังเกิดในหมู่ทวยเทพชั้นนิมมานรดีเป็นภริยาของท้าวสุนิมิตเทวดี ผู้เป็นใหญ่ในชั้นนิมมานรดีนั้น^{๓๓} แต่วิบากกรรมของนางนั้นใคร ๆ ไม่ควรคิด (อจินไตย)^{๓๔}

จากการศึกษาเศรษฐกิจที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐกิจได้ตลอดกาล พบว่า นางวิสาขาทูบาสีกาเกิดในตระกูลของเศรษฐกิจมีฐานะร่ำรวยจากอานิสงส์บุญเก่าในอดีตชาติชอบบริจาคทาน

^{๒๙} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๑๑๑-๑๑๒.

^{๓๐} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๑๑๐.

^{๓๑} พุ.วิ.อ. (ไทย) ๔๘/๑/๓๖๕.

^{๓๒} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๑๐๒.

^{๓๓} พุ.วิ.อ. (ไทย) ๔๘/๑/๓๖๕.

^{๓๔} อจินไตย คือ สิ่งที่ใคร ๆ ไม่ควรคิด แม้จะคิดก็ไม่สามารถเข้าใจได้ มี ๔ อย่าง คือ ๑) พุทธิสัยของพระพุทธเจ้า ๒) ฌานวิสัยของผู้ได้ฌาน ๓) วิบากแห่งกรรม ๔) ความคิดเรื่องโลก (อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๗/๑๒๒).

มีความเมตตากรุณา สงเคราะห์บุคคลที่อยู่ร่วมด้วย อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัย ๔ ตลอดจนถือกุศลสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้น นางวิสาขาอุบาสิกาจึงมีชีวิตที่สมบูรณ์พร้อมมีความสุข ได้รับความสุข แจกจ่ายความสุขให้แก่ตนเอง ให้แก่บุคคลในครอบครัว ตลอดจนประชาชนทั่วไป มีใจเป็นคุณธรรม ทำตนให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองครอบครัวและสังคม ประสบความสำเร็จที่ได้ตั้งจิตปรารถนาไว้

เมื่อพิจารณาแล้วใน กรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม จะพบว่า นางวิสาขาอุบาสิกาทำแต่กุศลกรรมอย่างเดียวตั้งแต่อดีตชาติ ผลของกุศลกรรมจึงส่งผลให้ในชาติปัจจุบันได้เกิดมาอยู่ในตระกูลของเศรษฐีมีฐานะร่ำรวย มีสมบัติมาก มีบริวารมาก ด้วยผลบุญทำให้มีอายุยืน และที่สำคัญ มีจิตใจตั้งมั่นอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาดำรงตนอยู่บนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ได้บรรลุโสดาปัตติผลเป็นพระโสดาบัน มีความสุขร่มเย็นตลอดชีวิต

๓.๑.๓ อนาถบิณฑิกเศรษฐี

การศึกษาเรื่องของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ผู้มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ปรารถนาเป็นผู้เลิศในทางถวายทาน ขอบิณฑิก ข่วยเหลือคนยากจนอนาถา บำรุงพระพุทธศาสนาตลอดชีวิต ผู้วิจัยขอนำเสนอประวัติที่โดดเด่นตามลำดับดังนี้

ประวัติของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

จากการศึกษาประวัติของอนาถบิณฑิกเศรษฐีในคัมภีร์อังคุตตรนิกายอรรถกถาได้บันทึกประวัติในอดีตชาติของเศรษฐีชื่อว่า อนาถบิณฑิกะ เพียงสั้น ๆ และมีในคัมภีร์นี้แห่งเดียวว่าในสมัยพระพุทธเจ้าปทุมุตตระ อนาถบิณฑิกะ เกิดเป็นบุตรของผู้มีสกุลในกรุงหังสาวดี ได้ถวายทานแก่พระพุทธเจ้า และตั้งความปรารถนาเพื่อให้ได้ตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศในทางถวายทานในศาสนาของพระพุทธเจ้าในอนาคต ได้ทำบุญกุศลตลอดอายุ^{๓๕} หลังจากนั้นได้เกิดในสมัยพระพุทธเจ้าโคดม มีชื่อว่า สุทัตตะ เป็นบุตรของสุมนเศรษฐี มารดาไม่ปรากฏชื่อ มีภรรยาชื่อว่า บุญลักษณะเทวี^{๓๖} มีบุตร ๑ คน ชื่อ กาฬะ^{๓๗} และมีธิดา ๓ คน คือ มหาสุภัททา จุลสุภัททา และสุมนา^{๓๘} มีน้องชาย ๒ คน ชื่อสุภูติ^{๓๙}

^{๓๕} อัง.เอกก.อ. (ไทย) ๓๓/๑๕๐/๕๙-๖๑.

^{๓๖} ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๙/๑๑๔๕/๔๘๘.

^{๓๗} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑๔๗/๒๗๐-๒๗๔.

^{๓๘} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๓/๒๐๓-๒๐๘, ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๒๑/๑๘๒-๑๘๙.

^{๓๙} ฎรายละเอียดใน ขุ.เถร.อ. (ไทย) ๕๐/๑๓๘/๔๓.

ชื่อจุลอนาถบิณฑิกะ^{๔๐} นางสาวชื่อสิริสุมาณา^{๔๑} ซึ่งเป็นครอบครัวใหญ่ และมีคนรับใช้มากมาย

สุทัตตะ ได้นำมาว่า อนาถบิณฑิกะ เพราะว่าเป็นคนใจบุญ มีเมตตากรุณาได้ตั้งโรงงานเตรียมก้อนข้าวไว้เพื่อแจกจ่ายให้แก่คนยากจนอนาถาเสมอ ๆ ประชาชนทั้งหลายจึงให้ชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ^{๔๒}

อนาถบิณฑิกเศรษฐี ประกอบอาชีพค้าขาย สมัยนั้นเดินทางไปทำการค้าขายในกรุงราชคฤห์ และได้พบกับพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรกได้ฟังธรรมจากพระองค์จนบรรลุเป็นพระโสดาบัน ประกาศตนเป็นอุบาสกขอถึงสรณะเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต^{๔๓} และได้ชักชวนญาติมิตรประชาชนร่วมกันทำบุญถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์ มีศรัทธาสรางพระเชตะวันวิหารถวายแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ ใช้เงินจำนวนมาก ปลูกادنเต็มพื้นที่พระเชตะวันเพื่อซื้อที่ดินสร้างพระเชตะวันวิหารถวาย อนาถบิณฑิกเศรษฐีทำบุญจนหมดตัว ด้วยผลบุญกุศลทำให้มีฐานะกลับมาร่ำรวยอย่างเดิม อนาถบิณฑิกเศรษฐีใช้เงินในพระพุทธศาสนาถึง ๕๔ โภกิ และเป็นผู้ให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาด้วยดีตลอดมาตราบชั่วชีวิต

ผู้วิจัยพบว่า อุปนิสัยของอนาถบิณฑิกเศรษฐีที่โดดเด่นพอสรุปได้ คือ มีจิตตั้งมั่นเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาชอบทำบุญให้ทานชักนำผู้อื่นให้ถวายทานรักษาศีลไม่ขาดตกบกพร่องมีจิตใจเมตตากรุณาชอบช่วยเหลือคนยากจนอนาถาบำรุงพระพุทธศาสนาตลอด

วิถีชีวิตของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

๑. มีจิตตั้งมั่นเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาชอบทำบุญให้ทาน

พบได้จาก อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าจบลงและบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน มีจิตตั้งมั่นเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาประกาศตนเป็นอุบาสกขอถึงสรณะตลอดชีวิต ต่อจากนั้นได้ซื้ออุทยานโดยเอาเงินปลูกادنเท่ากับจำนวนที่ดินของอุทยานนั้นแล้วสร้างพระเชตะวันวิหารถวายแก่พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์^{๔๔} บำรุงภิกษุ สามเณร ทุกเช้าเย็นทุกวัน มีสิ่งของติดมือไปวิหารทุกครั้ง ใช้ทรัพย์ในการทำบุญจนทรัพย์นั้นหมดลงมีฐานะจนลง

^{๔๐} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑๓๐/๒๐๓.

^{๔๑} ชินตลปกาสินีอ้างใน ปทานุกรมพระไตรปิฎก ฉบับบาลี-ไทย เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕๖.

^{๔๒} อัง.เอก.อ. (ไทย) ๓๓/๑๕๐/๖๐.

^{๔๓} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๐๕/๑๑๕.

^{๔๔} อัง.เอก.อ. (ไทย) ๓๓/๑๕๐/๖๐.

เทวดาต้องการให้เศรษฐีเลิกทำบุญ แต่อนาถบิณฑิกเศรษฐีไม่ยอมเชื่อเทวดาเพราะท่านเป็นพระโสดาบัน ซึ่งเป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นถูกต้อง เชื่อกรรม จึงไม่ยอมเลิกทำบุญกุศล แต่ในที่สุดด้วยอาณิสสของการทำบุญกุศลนั้นทำให้ท่านมีทรัพย์สมบัติกลับมาอย่างเดิม ด้วยเหตุนั้นพระพุทธเจ้าทรงสถาปนาแต่งตั้งให้อนาถบิณฑิกเศรษฐีดำรงตำแหน่งเอตทัคคะในฐานะเป็นทายกผู้เลิศในทางถวายทาน^{๔๕} และที่ได้ชื่อว่า อนาถบิณฑิกะ เพราะชอบทำบุญให้ทานแก่คนยากจนอนาถา ประชาชนจึงเรียกชื่อเขาอย่างนั้น^{๔๖}

๒. ชักนำให้ผู้อื่นถวายทาน

พบได้จาก หลังจากที่ได้ฟังอนุพุทฺธิกาฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าจบลงแล้ว ได้บรรลุโสดาปัตติผลเป็นพระโสดาบัน ประกาศตนเป็นผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา เมื่อเสร็จภารกิจที่กรุงราชคฤห์แล้วจึงเดินทางกลับกรุงสาวัตถี ระหว่างทางได้ชักชวนมิตรสหายที่นับถือกันสร้างอาราม สร้างวิหาร เตรียมถวายทาน ประกาศว่า พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลกแล้ว อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้นิมนต์พระพุทธเจ้าไปจำพรรษาที่กรุงสาวัตถี พระองค์จะเสด็จมาทางนี้ พวกประชาชนที่ถูกชักชวนได้พากันสร้างอาราม สร้างวิหาร เพื่อเตรียมถวายทาน^{๔๗}

๓. รักษาศีลไม่ขาดตกบกพร่อง

พบได้จาก อนาถบิณฑิกเศรษฐีปกติไปวิหารเพื่อฟังพระธรรม รักษาศีลทุกวันไม่เคยขาด และทุกครั้งเมื่อจะไปวิหาร คิดอยู่เสมอว่า สามเณรก็ดี ภิกษุหนุ่มก็ดี เมื่อแลดูที่มือของเรา ก็จะคิดว่าวันนี้เศรษฐีจะนำสิ่งใดมาบ้าง ท่านเป็นผู้ชื่อว่าไม่เคยมีมือเปล่า ให้คนถือข้าวต้ม อาหาร เภสัช มีเนยใส เนยข้น เป็นต้น ดิตไปด้วยทุกครั้งในเวลาเช้า ในเวลาเย็นให้ถือวัตถุต่าง ๆ มีดอกไม้บูชา ของหอม ฝ้าย เป็นต้น ไปวิหารได้ถวายทานตลอดเวลาเป็นปกติ^{๔๘}

การทำกรรมและผลกรรมของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

ผู้วิจัยได้นำหลักของกรรม ๒ ประเภท มาเป็นหลักเกณฑ์ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ๑) กุศลกรรม คือ การกระทำที่ดี หรือกรรมดี ๒) อกุศลกรรม คือ การกระทำไม่ดี หรือกรรมชั่ว และผลกรรมของอนาถบิณฑิกเศรษฐีที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

^{๔๕} อัง.เอกก.อ. (ไทย) ๓๓/๑๕๐/๖๑.

^{๔๖} อัง.เอกก.อ. (ไทย) ๓๓/๑๕๐/๖๐.

^{๔๗} ตูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๐๔-๓๐๗/๑๑๑-๑๑๙.

^{๔๘} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๙๘/๑๖.

การทำกรรมของอนาถบิณฑิกเศรษฐี สมัยพระพุทธเจ้าปฐมุตตระได้ตั้งความปรารถนา เพื่อให้ได้ตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศในทางถวายทาน เขาได้สร้างบุญกุศลตลอดอายุขัย^{๕๙}

ผลกรรมส่งผลต่อให้เกิดในตระกูลของเศรษฐี สมัยพระพุทธเจ้าโคดม เป็นบุตรของสุนนเศรษฐี มีชื่อว่า สุทัตตะ มีฐานะร่ำรวย ประกอบอาชีพค้าขายอย่างสุจริต

ผลกรรมในอดีตชาติส่งผลทำให้อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันแล้ว^{๕๐} ประกาศตนเป็นอุบาสกขอถึงสรณะเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต และนิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมภิกษุสงฆ์เพื่อฉันภัตตาหาร ในวันที่ ๒ ต่อจากเศรษฐีที่เขย เมื่อพระพุทธเจ้าทรงรับนิมนต์ของอนาถบิณฑิกเศรษฐีแล้ว ต่อมาหลังจากเสร็จภารกิจจากรุงราชคฤห์แล้วจึงเดินทางกลับกรุงสาวัตถี ระหว่างทางได้ชักชวนมิตรสหายที่นับถือชอบพอกันสร้างอาราม สร้างวิหาร เตรียมถวายทาน และบอกว่า พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลกแล้ว ได้นิมนต์พระพุทธเจ้าไปจำพรรษาที่กรุงสาวัตถี พระองค์จะเสด็จมาทางนี้ พวกประชาชนที่ถูกชักชวนได้พากันสร้างอาราม สร้างวิหาร เตรียมถวายทานกัน^{๕๑} อนาถบิณฑิกเศรษฐีกลับถึงกรุงสาวัตถี รุ่งขึ้นเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาถึงอนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ถวายภัตตาหารแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์หลังจากห้ามภัตต์แล้ว สนทนาธรรมกันพอสมควรแล้ว พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์เสด็จกลับยังที่ประทับ ต่อจากนั้นอนาถบิณฑิกเศรษฐีเที่ยวหาสถานที่สร้างวิหารถวายพระพุทธเจ้า ในลักษณะเดียวกับพระเวฬุวัน ได้พบอุทยานของเจ้าเขตราชกุมาร ซึ่งตั้งอยู่ชานเมืองทางทิศใต้ของกรุงสาวัตถี^{๕๒} เป็นสถานที่เหมาะที่จะสร้างวิหาร จึงได้ไปเข้าเฝ้าเจ้าเขตราชกุมาร กราบขอร้องซื้ออุทยานเพื่อจะสร้างวิหารถวายเป็นที่พักของพระพุทธเจ้า เจ้าเขตราชกุมารจะไม่ยอมขายอุทยานให้อนาถบิณฑิกเศรษฐี แต่ในที่สุดก็ทรงเห็นใจยอมขายอุทยานให้ ตีราคาโดยให้นำกหาปณะมาปูลาดให้เต็มพื้นที่อุทยาน^{๕๓} เมื่อตกลงซื้อขายกันแล้วอนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงได้สั่งให้พวกคนรับใช้เอาเกวียนบรรทุกกหาปณะมาหลายเล่มเกวียนและนำกหาปณะปูลาดพื้นที่ในอุทยานให้เต็ม แต่เหลือพื้นที่ส่วนหนึ่งตรงรอบซุ้มหน้าประตูกหาปณะไม่พอจึงสั่งให้คนรับใช้ไปนำกหาปณะมาเพื่อปูลาดให้เต็ม

^{๕๙} อัง.เอกก.อ. (ไทย) ๓๓/๑๕๑/๕๙-๖๐.

^{๕๐} วิ.จู. (ไทย) ๗/๒๔๑-๒๕๑/๑๒๑-๑๒๖.

^{๕๑} ตูรายละเอียดยใน วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๐๔-๓๐๗/๑๑๑-๑๑๙.

^{๕๒} วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๐๗/๑๑๘.

^{๕๓} วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๐๗/๑๑๘-๑๑๙.

ผลกรรมของเศรษฐีทำให้เจ้าเขตราชกุมารเลื่อมใสในการกระทำนั้น จึงทรงยกส่วนที่เหลือตรงด้านหน้าอุทยานให้แก่อนาถบิณฑิกเศรษฐี อนาถบิณฑิกเศรษฐีพิจารณาเห็นว่าเจ้าเขตราชกุมารนี้เป็นผู้มีชื่อเสียงมีคนรู้จักการที่ผู้มีชื่อเสียงมีคนรู้จักอย่างนี้ เลื่อมใสในพระพุทธศาสนานี้เป็นผลดีมากอนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงกราบทูลให้เจ้าเขตราชกุมารสร้างซุ้มประตู ณ ที่ตรงนั้น ส่วนอนาถบิณฑิกเศรษฐี สร้างวิหาร สร้างบริเวณ สร้างซุ้ม สร้างศาลาโรงฉัน สร้างศาลาโรงไฟ สร้างกุฏิเก็บของ สร้าง เวจกุฏิ สร้างที่จงกรม สร้างศาลาจงกรม ขุดบ่อน้ำ สร้างศาลาบ่อน้ำ สร้างเรือนไฟ สร้างศาลาเรือนไฟ ขุดสระโบกขรณี สร้างมณฑป ในอุทยานเขตนวัน^{๕๔} อนาถบิณฑิกเศรษฐี สละทรัพย์ซื้อที่ดิน ๑๘ โภกฐิ สร้างวิหารด้วยทรัพย์ ๑๘ โภกฐิ และเตรียมทรัพย์ไว้เพื่อทำการฉลองวิหาร ๑๘ โภกฐิ เขาสละทรัพย์ทั้งสิ้น ๕๔ โภกฐิ^{๕๕} เมื่อดำเนินการก่อสร้างเขตนวันวิหารเสร็จ ได้สั่งให้คนรับใช้นิมนต์พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ให้รับทราบเพื่อถวายวิหารแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน เมื่ออนาถบิณฑิกเศรษฐีถวายวิหารทานแล้ว อนาถบิณฑิกเศรษฐีไปทำบุญถวายทานที่วิหารทุกวัน คิดว่า “สามเณรก็ดี ภิกษุหนุ่มก็ดี ฟังแลดูมือของเรา ด้วยการนึกว่า เศรษฐีนั้นถืออะไรมาบ้าง ไม่เคยเป็นผู้ชื้อว่ามีมือเปล่าไปเลย” เมื่อเวลาเช้าให้คนถือข้าวต้มไปและให้คนถือเกาส์ มีเนยใส เนยข้น เป็นต้น ในเวลาเย็นถือวัตถุต่าง ๆ มีดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้และผ้า เป็นต้น ไปสู่วิหารถวายทาน รักษาศีล อย่างนี้ทุกวัน

การทำกรรมของอนาถบิณฑิกเศรษฐีใช้ทรัพย์ที่หาได้มาใหม่ก็ไม่เท่ากับที่จ่ายออกไป ภัตตาหารที่จัดถวายภิกษุสงฆ์ก็ลดลงทั้งคุณภาพและปริมาณจนในที่สุดข้าวที่หุงถวายภิกษุสงฆ์จึงจำเป็นต้องใช้ข้าวปลายเกวียน อนาถบิณฑิกเศรษฐีเริ่มมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ลำบาก ถึงกระนั้น อนาถบิณฑิกเศรษฐียังไม่ลดละการทำบุญถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ แต่กราบเรียนให้ภิกษุสงฆ์ทราบว่า ข้าพระองค์ไม่สามารถจะจัดถวายอาหารอันประณีตมีรสเลิศเหมือนเมื่อก่อนได้^{๕๖} เทวดาผู้สิงสถิตอยู่ที่ซุ้มประตูบ้านของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ไม่เลื่อมใสพระพุทธศาสนา เมื่อเห็นเศรษฐีกลับกลายมีฐานะยากจนลงเพราะทำบุญแก่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จึงปรากฏกายต่อหน้าอนาถบิณฑิกเศรษฐี กล่าวห้ามปรามให้อนาถบิณฑิกเศรษฐีเลิกทำบุญ อนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงกล่าวกับเทวดาว่า “ไปเถิดท่าน ข้าพเจ้าแม้มีบุคคลเช่นท่าน เป็นร้อย เป็นพัน เป็นแสนคน ไม่อาจทำให้ข้าพเจ้า

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๙.

^{๕๕} อัง.เอกก.อ. (ไทย) ๓๓/๑๕๐/๖๐.

^{๕๖} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๙๘/๑๖-๑๗.

หวั่นไหวได้ ท่านกล่าวคำไม่สมควร ข้าพเจ้าไม่ต้องการสิ่งใดจากท่านผู้ที่อยู่ในเรือนของข้าพเจ้า ท่านจงออกไปจากเรือนของข้าพเจ้า”^{๕๗} เทวดาอุกอนาถบิณฑิกเศรษฐีกล่าวอย่างนั้น ไม่อาจอยู่ได้ จึงพาทารกทั้งหลายออกไป เมื่อออกไปแล้วไม่สามารถหาที่อยู่ได้ ครุ่นคิดว่า “เราจะกลับไปอยู่ที่เดิม และให้เศรษฐียกโทษให้แก่ตน” และไปขอร้องให้เทพบุตรผู้รักษาพระนครพาตนไปพบอนาถบิณฑิกเศรษฐี เพื่อให้เศรษฐียกโทษและให้ที่อยู่แก่ตน เทพบุตรไม่อาจช่วยเหลือได้ จึงไปขอความช่วยเหลือจาก ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ก็ถูกห้ามไว้เช่นกัน จึงไปเข้าเฝ้าท้าวสักกเทวราชกราบทูลถึงความผิดของตนที่กล่าวห้ามไม่ให้อนาถบิณฑิกเศรษฐีทำบุญแก่ภิกษุสงฆ์เป็นสาเหตุที่ทำให้ตนถูกเศรษฐีไม่อนุญาตให้อาศัยอยู่ในบ้าน ทำให้ได้รับความเดือดร้อนไม่สามารถหาที่อยู่ใหม่ได้ขณะนี้ตนเองสำนึกผิดแล้วจึงกราบทูลขอความช่วยเหลือจากท้าวสักกเทวราชและได้รับคำแนะนำให้แปลงเพศเป็นเสมียนของอนาถบิณฑิกเศรษฐี นำหนังสือสัญญาเงินกู้จากเศรษฐีนำไปให้เขาชำระหนี้ ๑๘ โกลี ที่พวกพ่อค้ากู้ยืมไปด้วยอาณูภาพของท่านนำไปบรรจุไว้ให้เต็มในห้องเปล่า ทรีพย์อีก ๑๘ โกลี ที่จมนในแม่น้ำมีอยู่ก็ดี ทรีพย์ ๘ โกลี ส่วนอื่นอีก จงรวบรวมทรีพย์ทั้งหมดนั้น บรรจุไว้ให้เต็มในห้องเปล่าของเศรษฐี เมื่อทำอย่างนี้แล้วจึงขอขมาโทษแก่เศรษฐี^{๕๘} เทวดาได้ทำตามคำแนะนำของท้าวสักกเทวราชทุกอย่างและได้ปรากฏกายให้อนาถบิณฑิกเศรษฐีเห็นตน เมื่ออนาถบิณฑิกเศรษฐีเห็นจึงถามว่า “นั่นใคร” เทวดาตอบว่า “ข้าพเจ้าเป็นเทวดาอันธพาล สถิตอยู่ที่ซุ้มประตูที่ ๔ ของท่าน คำใดที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วในที่อยู่ของท่านด้วยความเป็นอันธพาล ขอท่านจงยกโทษคำนั้นแก่ข้าพเจ้าเถิด เพราะข้าพเจ้าได้รวบรวมทรีพย์ ๕๔ โกลี มาบรรจุไว้เต็มห้องเปล่าของท่าน ตามคำแนะนำของท้าวสักกเทวราช ข้าพเจ้าเมื่อไม่ได้ที่อยู่ ย่อมลำบาก” อนาถบิณฑิกเศรษฐีเมื่อได้ฟังเทวดากล่าวคำสำนึกผิดแล้วพาเทวดาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้กราบทูลเรื่องราวทั้งหมดต่อพระพุทธเจ้า เทวดากราบลงแทบพระบาทของพระพุทธเจ้า กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าไม่ทราบพระคุณทั้งหลายของพระองค์ ได้กล่าวคำใดอันชั่วช้า เพราะความเป็นอันธพาลขอพระองค์ทรงยกโทษคำนั้นแก่ข้าพเจ้า” พระพุทธเจ้าและอนาถบิณฑิกเศรษฐียกโทษให้แก่เทวดาแล้ว^{๕๙} ต่อมา อนาถบิณฑิกเศรษฐีทำบุญกุศล ตลอดทุกวัน มีสลากภัต ๕๐๐ ที่ มีปิกชิกภัต ๕๐๐ ที่ มีสลากยาคุ ๕๐๐ เป็นต้น

^{๕๗} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๙๘/๑๗-๑๘.

^{๕๘} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๙๘/๑๙-๒๐.

^{๕๙} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๙๘/๒๐-๒๑.

ผลกรรมในอดีตส่งผลให้อนาคตบิณฑิกเศรษฐีได้รับการสถาปนาจากพระพุทธเจ้าไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นเลิศกว่าอุบาสกทั้งหลาย ในทางถวายทาน^{๖๐}

ผลกรรมที่เหลืออยู่ของอนาถบิณฑิกเศรษฐีทำให้ป่วยเป็นไข้หนักทุกข์ทรมานนอนรอความตาย เรียกคนรับใช้คนหนึ่งมาสั่งให้ไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแทนตนแล้วกราบทูลว่า ท่านไม่สบายเป็นไข้หนักทุกข์ทรมาน ขอฝากการถวายอภิชาติพระยุคลบาทมาถึงพระพุทธองค์ ต่อจากนั้นให้ไปพบพระสารีบุตร ให้ท่านพระสารีบุตรช่วยอนุเคราะห์ไปเยี่ยมที่บ้าน รุ่งขึ้นพระสารีบุตรและพระอานนท์ไปเยี่ยมอนาถบิณฑิกเศรษฐี ได้ไต่ถามถึงอาการทุกข์ทรมานต่าง ๆ ของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เมื่อถึงเวลาพระสารีบุตรพิจารณาเห็นว่า สมควรแสดงธรรมโปรดเพื่อให้อนาคตเศรษฐีถือเป็นการหมั่นทำความทุกข์ทรมาน เมื่อพระสารีบุตรแสดงธรรมจบลง ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ร้องไห้หน้าตานองหน้า เพราะไม่เคยได้ฟังพระธรรมแบบนี้ซึ่งเป็นพระธรรมของบรรพชิต อนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงขอให้พระสารีบุตรโปรดแสดงธรรมแก่คฤหัสถ์ผู้ครองเรือนเพราะยังมีคนที่มีกิเลสเบาบางอยู่ ถ้าพวกเขาไม่ได้ฟังจะเสื่อมจากธรรม หลังจากที่พระสารีบุตรและพระอานนท์กลับไปไม่นาน อนาถบิณฑิกเศรษฐีก็ถึงแก่กรรมแล้วไปเกิดเป็นเทพบุตรบนสวรรค์ชั้นดุสิต^{๖๑}

จากการศึกษาเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดเวลา พบว่าอนาถบิณฑิกเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยจากอานิสงส์บุญเก่าในอดีตชาติที่ได้สั่งสมไว้และตั้งความปรารถนาเป็นเอตทัคคะ เป็นอุบาสกผู้เลิศในทางถวายทาน มีอุปนิสัยชอบบริจาคทาน รักษาศีล ช่วยเหลือคนยากจนอนาถาอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัย ๔ สร้างพระเชตะวันวิหารถวายพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ ใช้ทรัพย์บำรุงพระพุทธศาสนาจนทรัพย์หมด ด้วยอานิสงส์ของการทำบุญในพระพุทธศาสนาทำให้อนาคตบิณฑิกเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยอย่างเต็ม และได้รับสิ่งที่ตนได้ตั้งความปรารถนาไว้ คือ พระพุทธเจ้าทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นเลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในทางถวายทาน

เมื่อพิจารณาแล้วในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม จะพบว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีทำแต่กุศลกรรมอย่างเดียวตั้งแต่ในอดีตชาติและชาติปัจจุบัน ผลของกุศลกรรมจึงส่งผลให้เกิดในตระกูลของเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยและสร้างกุศลกรรมอยู่เสมอ และที่สำคัญที่สุด คือได้ฟังพระธรรมจากพระพุทธเจ้าจนได้ดวงตาเห็นธรรม

^{๖๐} อัง.เอกก.อ. (ไทย) ๓๓/๑๕๐/๖๑.

^{๖๑} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๘๓-๓๘๗/๔๓๓-๔๓๘.

๓.๑.๔ โขติกเศรษฐี

จากการศึกษาเรื่องราวของเศรษฐีชื่อว่า โขติกะ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาประวัติ วิธีชีวิต การทำกรรมและผลกรรมของท่านมีเนื้อหาสาระสมควรที่จะนำมาเป็นแนวทางเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของบุคคลทั่วไปได้เป็นอย่างดี มีเนื้อหาสาระดังนี้

ประวัติของโขติกเศรษฐี

จากการศึกษาประวัติของโขติกเศรษฐีที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เป็นเศรษฐีอีกผู้หนึ่งที่ชาวพุทธและบุคคลทั่วไปควรให้ความสนใจในหลักการดำรงชีวิตที่ดีสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวันได้

ประวัติของโขติกเศรษฐีในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนากล่าวเอาไว้ว่าในสมัยพระปัจเจกพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง จากประวัติที่ได้กล่าวถึงบิดาและมารดาของโขติกเศรษฐี กล่าวไว้แต่เพียงว่าเกิดเป็นกมุทพีสองพี่น้อง โขติกเศรษฐีเกิดเป็นกมุทพีสอง เป็นผู้มี ความขยันหมั่นเพียร มีจิตใจเอื้อเพื่อ เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ชอบให้ทาน มีอาชีพสุจริต ทำไร้อ้อยไว้เป็นจำนวนมาก เขาได้ถวายน้ำอ้อยส่วนของตน และส่วนของพี่ชายแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า และได้ตั้งความปรารถนาว่า “กระผม พึงเสวยสมบัติในเทวโลกและมนุษย์โลก ในที่สุดพึงบรรลุธรรมที่ท่านบรรลุแล้วนั้นเถิด” พระปัจเจกพุทธเจ้าอนุโมทนาแก่เขาว่า “ขอความปรารถนาที่ท่านตั้งใจแล้ว จงสำเร็จอย่างนั้น” ส่วนพี่ชายตั้งความปรารถนาว่า “การบรรลุธรรมที่พระปัจเจกพุทธเจ้านั้นบรรลุแล้วนั้นแหละเป็นของดีสำหรับเรา เราขอบรรลุธรรมนั้น” หลังจากนั้นสองพี่น้องทำกุศลโดยตลอดจนถึงวันสิ้นชีวิต^{๒๒} แล้วเกิดในสมัยพระพุทธเจ้าวิปัสสี สองพี่น้องเกิดร่วมกัน กุณุมพีสี่ชายเกิดเป็นพี่ชาย กุณุมพีสองพี่น้องเกิดเป็นน้องชาย เกิดในตระกูลหนึ่ง ในเมืองพันธุมดินคร มารดาบิดาตั้งชื่อพี่ชายว่า เสนะ และตั้งชื่อน้องชายว่า อปราชิต

เมื่อสองพี่น้องเจริญเติบโตขึ้น ทั้งสองมีความขยันหมั่นเพียรในการทำงานเก็บสะสมทรัพย์เอาไว้มาก ต่อมาบิดามารดาของพวกเขาเสียชีวิต จึงเหลืออยู่เพียงสองพี่น้อง วันหนึ่ง เสนะได้ฟังการป่าวประกาศจากอุบาสกผู้โฆษณาธรรมว่า “พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เกิดขึ้นแล้วในโลก พวกท่านทั้งหลายจงทำบุญเถิด วันนี้เป็นวันดีที่ ๑๔ พวกท่านจงทำอุโบสถ จงฟังธรรม” ขณะนั้นบรรดาประชาชนจำนวนมากกำลังเดินทางไปยังสำนักของพระพุทธเจ้าเพื่อไปฟังธรรม เสนะจึงติดตาม

^{๒๒} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๑๙-๕๒๑.

บรรดาประชาชนเหล่านั้นไป เมื่อไปถึงนั่งอยู่ ณ ที่สมควร เมื่อเขาฟังพระธรรมเทศนาจบลงเกิดความ
 อุตสาหะทูลขอบรรพชาในพระพุทธศาสนา แต่พระพุทธเจ้าตรัสให้เขาไปลาญาติพี่น้องของเขาเสียก่อน
 เสนะจึงกลับไปยังบ้านของตน แล้วบอกแก่น้องชายว่า “เราจักบวช ทรัพย์สมบัติทั้งหมดของเรายกให้
 เป็นของท่าน” เมื่อเสนะพี่ชายออกบวชแล้วบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ไม่นานก็บรรลุธรรมเป็น
 พระอรหันต์^{๖๓}

ในวันหนึ่ง อปราจิต คิดว่า “เราจะถวายทานแก่พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์” จึงสั่งให้
 คนรับใช้ไปนิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เพื่อฉันภัตตาหาร เขาได้ถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์
 มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานตลอด ๗ วัน วันสุดท้ายเขาถามพระเถระผู้เป็นพี่ชายว่า “กระผมยังพัวพัน
 อยู่ในกามคุณ ขอท่านจงบอกวิธีทำบุญที่มีอานิสงส์มากแก่กระผมด้วยเถิด” พระเถระกล่าวว่า
 “ท่านจงสร้างพระคันธกุฎีถวายแก่พระพุทธเจ้าเถิด” อปราจิตได้รับคำแนะนำของพระเถระแล้วรับว่า
 “สาธุ” หลังจากที่ ภิกษุสงฆ์และพระพุทธเจ้ากลับไปยังสำนักแล้ว ต่อมาอปราจิตได้เกณฑ์บรรดา
 ประชาชนเพื่อสร้างพระคันธกุฎีประกอบด้วยเสาทั้งหมดทำด้วยแก้ว ๗ ประการประดับด้วยทอง
 ด้วยเงิน ด้วยแก้วมณี หน้าต่าง ประตู ประดับด้วยแก้ว ๗ ประการ เป็นต้น และโปรยด้วยแก้ว ๗
 ประการสูงเพียงเขาลอบพระคันธกุฎีเสร็จแล้ว ก่อนจะถวายพระคันธกุฎี อปราจิตอนุญาตประชาชนให้
 นำแก้วมณีติดมือไปด้วยหลังจากฟังพระธรรมเทศนาจบแล้ว แต่ห้ามนำใส่กระเช้าหรือภาชนะอื่น
 และจึงถวายพระคันธกุฎีแก่พระพุทธเจ้าวิปัสสี อปราจิต ได้ตั้งความปรารถนาว่า “พระราชาหรือโจร
 หลายร้อยจะข่มเหงข้าพเจ้า ถ้าไม่ได้ให้แม่เส้นด้ายชายผ้าเป็นของข้าพเจ้าไม่ว่าใครก็ไม่สามารถเอาไป
 ได้” อปราจิตได้ทำบุญให้ทานจนตลอดสิ้นอายุขัย^{๖๔} แล้วเกิดในสมัยพระพุทธเจ้า โคดม มีชื่อว่า โขติ
 กะ ภรรยาชื่อว่า สตุลกายะ กำเนิดในตระกูลเศรษฐีตระกูลหนึ่งในกรุงราชคฤห์ เป็นเศรษฐีผู้มีบุญอีกผู้
 หนึ่งในกรุงราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารเป็นพระราชาปกครองเมืองนี้

ในวันที่โขติกะเกิดนั้น สรรพาวุธทั้งหลายในพระนครทั้งสิ้นรุ่งโรจน์มีแสงสว่างโชติช่วง
 แม้เครื่องประดับอภรณ์ทั้งหลายที่สวมกายของบรรดาปวงชนทั้งหลาย ก็เป็นราวกับว่ารุ่งโรจน์มีแสงสว่าง
 โชติช่วง เปร่งรัศมีออกจากทุกคน พระนครนั้นสว่างไสวไปทั้งนคร เศรษฐีผู้เป็นบิดาของท่านได้ไปเข้าเฝ้า
 พระราชาแต่เช้าตรู่ พระราชาได้ตรัสถามบิดาของท่านว่า “วันนี้สรรพาวุธทั้งหลายรุ่งโรจน์เป็นแสงสวย
 ทัวทั้งพระนครก็รุ่งโรจน์เป็นอันเดียวกัน ท่านทราบเหตุเรื่องนี้ไหม” บิดาของท่านกราบทูลว่า “ข้าแต่

^{๖๓} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๒๑.

^{๖๔} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๒๑-๕๒๘.

สมมติเทพ ข้าพระองค์ทราบพระพุทธเจ้าข้า” พระราชาตรัสถามต่ออีกว่า “เป็นเพราะอะไรจึงได้เป็น
อย่างนั้น” บิดาของท่านกล่าวว่า “บุตรของข้าพเจ้าเป็นผู้มีบุญมาเกิด ทำให้ทั่วทั้งพระนครเกิดความ
สว่างรุ่งโรจน์ พระเจ้าข้า” พระราชาจึงได้ตรัสถามว่า “เขาจะเป็นโจรกรรม” บิดาของท่านก็กราบ
ถวายบังคมทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ ข้อนั้นไม่มี สัตว์ผู้มีบุญได้ทำอภินิหารแล้วพระพุทธเจ้าข้า”
พระราชาจึงตรัสว่า “ถ้ากระนั้น ท่านจงเลี้ยงดูบุตรให้ดี” พระองค์ทรงมอบเงินและทองส่วนหนึ่งเป็น
ค่านมสำหรับบุตรของเศรษฐี ตั้งทรัพย์ค่าเลี้ยงดูสำหรับเลี้ยงดูท่านซึ่งยังเป็นเด็กแรกเกิดในวันนั้นวัน
ละ ๑,๐๐๐ กหาปณะ^{๖๕}

ต่อมา ในวันที่ตั้งชื่อ บรรดาประชาชนในเมืองได้ตั้งชื่อของบุตรเศรษฐีว่า โชติกะ
เพราะในวันที่เกิดนั้นมีแสงสว่างรุ่งโรจน์ไปทั่วทั้งพระนครความเจริญรุ่งเรืองเกิดขึ้นแก่ทุกคนถ้วนหน้า
เมื่อโชติกะเจริญเติบโตขึ้นมีความเป็นอยู่สบาย ประชาชนทุกคนต่างรักใคร่จับจองพื้นที่เพื่อต้องการ
จะปลูกเรือนสำหรับเขา ทำให้ภพของท้าวสักกะแสดงอาการร้อน ท้าวโกสิยสักกะเทวราชใคร่ครวญดูว่า
“นี่มันเหตุอะไรหนอ” ก็ทรงทราบว่ ประชาชนกำลังจับจองที่จะปลูกเรือนสำหรับ โชติกะ ท้าวสักกะ
ทรงดำริว่า “โชติกะนี้ จะไม่อยู่ในเรือนที่ประชาชนสร้างให้อยู่” จึงแปลงเพศเป็นชายช่างไม้แสดงตน
กล่าวต่อประชาชนทั้งหลายนั้นว่า “เรือนที่พวกท่านทั้งหลายปลูกให้ฉัน โชติกะไม่อาจจะอยู่ได้ ขอให้
พวกท่านหลีกเลี่ยงไป” ท้าวสักกะเทวราชผู้ที่แปลงเพศเป็นช่างไม้ นั้น นิรมิตปราสาท ๗ ชั้น ทำด้วยแก้ว ๗
ประการ ชำแรกแทรกแผ่นดินขึ้นมา ในพื้นที่ ๑๖ กรีส ด้วยฤทธิ์ของท่าน นิรมิต กำแพง ๗ ชั้น ทำด้วย
แก้ว ๗ ประการ มีต้นกัลปพฤกษ์รอบกำแพง ชุมทรัพย์ทั้ง ๔ ชุม แต่ละชุมมีขนาดดังนี้ ชุมหนึ่ง
ประมาณ ๑ โยชน์, อีกชุมประมาณ ๓ คาวุต, อีกชุมหนึ่งประมาณกึ่งโยชน์, และอีกชุมหนึ่งประมาณ ๑
คาวุต มีชุ่มประตุ ๗ ชุ่ม รอบปราสาท ๗ ชั้น แต่ละชุ่มมีเทวดารักษาไว้^{๖๖}

พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบว่า มีปราสาท ๗ ชั้นทำด้วยแก้ว ๗ ประการมีกำแพงแก้ว ๗
ชั้น มีชุ่ม ๗ ชุ่ม มีชุมทรัพย์ ๔ ชุม เกิดขึ้นแล้วเพื่อท่านโชติกะ พระราชาจึงได้ทรงส่งฉัตรตำแหน่งของ
มหาเศรษฐีไปให้ท่านโชติกะ^{๖๗}

^{๖๕} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๒๘-๕๒๙.

^{๖๖} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๒๙-๕๓๑.

^{๖๗} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๓๑.

ตามพระบาลีท่านกล่าวว่า เทวดานำนาง สตุลกายะ มาเป็นภรรยาของโชติกเศรษฐี จากอุตรกรูทวิปแล้วให้อยู่ในห้องหนึ่งที่สวยงามและเป็นมงคล^{๖๘}

ตามพระบาลีท่านกล่าวอีกว่า สมบัติของท่านโชติกเศรษฐีนั้นมีมากถึงประการดังนี้ ได้ปรากฏไปทั่วชมพูทวีป คือ ความรวยของท่านได้ดังไปทั่ว บรรดามหาชนทั้งหลาย ต่างพากันมาเพื่อ ดูทรัพย์สินของท่าน เมื่อโชติกเศรษฐีทราบข่าวว่าบรรดามหาชนเดินทางเพื่อมาดูทรัพย์สินของตนได้สั่ง ให้คนรับใช้หุงต้มอาหาร ด้วยอาหารจากทะนาคานำมาจาก อุตรกรูทวิป แล้วให้แจกจ่ายแก่บุคคล ทั้งหลายที่มาชมบ้านชมเมืองของท่าน แล้วจึงบอกว่า “ท่านทั้งหลาย จงนำเอาผ้า จงนำเอา เครื่องประดับจากต้นกัลปพฤกษ์ทั้งหลายไปได้ เรานุญาต” จากนั้นท่านโชติกเศรษฐีก็เปิดปาก ขุมทรัพย์ ขุมหนึ่งที่มีขนาดประมาณ ๑ คาวุต แล้วบอกแก่มหาชนทั้งหลายว่า “จงนำเอาทรัพย์ตามที่ พวกท่านสามารถจะนำไปได้” บรรดามหาชนในชมพูทวีปจึงนำเอาทรัพย์ไป แต่ทรัพย์สมบัติก็มีได้ พร่อง หรือลดลงเลย^{๖๙}

ต่อจากนั้น เมื่อบรรดามหาชนที่มาชมปราสาทของโชติกเศรษฐีน้อยลง พระเจ้าพิมพิสาร มีพระราชประสงค์จะทอดพระเนตรปราสาทของท่านโชติกเศรษฐี จึงได้ตรัสกับบิดาของโชติกเศรษฐี ว่า “เรามีความประสงค์จะชมปราสาทของบุตรท่าน” บิดาของโชติกเศรษฐีจึงได้กราบทูลว่า “ดีละ พระพุทธเจ้าข้า” แล้วเศรษฐีผู้เป็นบิดาจึงบอกต่อโชติกเศรษฐีว่า “พ่อ พระราชามีพระราช ประสงค์จะทอดพระเนตรปราสาทของเธอ” โชติกเศรษฐีรับคำจากบิดาว่า “ดีละ คุณพ่อ ขอพระองค์ จงเสด็จมาเถิด”

ต่อมา พระราชาพร้อมทั้งบอชาตศัตร์ราชกุมารและคณะข้าราชการบริวารที่ติดตามมา เมื่อเสด็จมาถึง โชติกเศรษฐีออกมาต้อนรับพระราชาถวายบังคมแล้วกราบทูลเชิญพระราชาและคณะ ที่ติดตามมาให้เข้าไปยังปราสาทของตน โชติกเศรษฐีจัดเตรียมพระกระยาหารเข้าต้อนรับพระราชา และคณะที่ติดตามมาพอสมควรแก่การบริโภคให้สบายแล้ว โชติกเศรษฐีได้สนทนาต่อพระราชาและ ทูลเชิญพระราชาให้เสด็จเที่ยวทอดพระเนตรชมปราสาททุกชั้น ซึ่งมีความสวยงามสดงดงามมาก อชาตศัตร์ราชกุมารทรงจับองคฺลีของพระราชบิดาเสด็จเที่ยวติดตามไปด้วยทรงดำริว่า “ถ้าเราเป็น พระเจ้าแผ่นดินเมื่อไรจะยึดปราสาทหลังนี้มาเป็นของเรา” ขณะที่พระราชาเสด็จเที่ยวทอดพระเนตร ปราสาททรงแปลกพระทัยตรัสถามโชติกเศรษฐีว่า “ไม่เคยเห็นมีตะเกียงและโคมไฟ ที่นี่ไม่ได้ใช้หรือ

^{๖๘} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๖/๕๓๑-๕๓๒.

^{๖๙} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๖/๕๓๒.

อย่างไร” โขติกเศรษฐีกราบทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ ข้าพระองค์อาศัยแสงสว่างจากแก้วมณีพระเจ้าข้า” โขติกเศรษฐีจึงถวายแก้วมณีมีขนาดใหญ่ประมาณเท่ากับผลแตงโมแก่พระราชบิดา หลังจากที่พระราชบิดาเสด็จเที่ยวทอดพระเนตรปราสาททั้ง ๗ ชั้น ทรงตรัสว่า “สมบัติโขติกะนี้มีมากจริง” แล้วจึงทรงเสด็จกลับพระราชวัง^{๗๐}

ต่อจากนั้น อชาตศัตรูราชกุมารได้ขึ้นครองราชย์เป็นพระราชบิดาแล้วครั้งที่ทรงเสด็จไปทอดพระเนตรปราสาทของโขติกเศรษฐีกับพระราชบิดา ทรงดำริว่าจะยึดเอาปราสาทของโขติกเศรษฐีมาเป็นของพระองค์ จึงทรงเตรียมการรบแล้วเสด็จไปยังปราสาทของโขติกเศรษฐี เมื่อไปถึงทรงทอดพระเนตรเห็นพระฉาย (เงา) พร้อมด้วยบริวารที่กำแพงแก้วทรงเข้าพระทัยว่า โขติกเศรษฐีเตรียมการรบคุมกำลังพลออกมา จึงไม่สามารถจะเสด็จเข้าไปได้ ฝ่ายยักษ์ชื่อว่า ยมโมลีซึ่งเฝ้าอยู่ที่ซุ้มประตูนั้น ทราบว่าพระเจ้าอชาตศัตรูคิดจะเข้ามายึดปราสาท จึงจัดการขับไล่พระเจ้าอชาตศัตรูพร้อมทั้งบริวารให้แตกทัพไปในทิศน้อย ทิศใหญ่ ยักษ์ก็ยังไม่หยุด ยังคิดปราบปรามพระราชอำนาจโดยทำให้กลัว ให้เซ็ดหลาบ ฝ่ายพระเจ้าอชาตศัตรูเมื่อไม่รู้จะเสด็จหนีไปทางทิศใด ทรงทอดพระเนตรเห็นพระมหาวีหารของพระพุทธเจ้าจึงเสด็จหนีเข้าไป^{๗๑} แล้วทรงเสด็จเข้าไปในพระมหาวีหาร ความจริงแล้วขณะที่พระเจ้าอชาตศัตรูเคลื่อนกำลังพลไปปราสาทของโขติกเศรษฐีเพื่อทรงยึดปราสาทนั้น วันนั้นโขติกเศรษฐีบริโภคอาหารแต่เช้าตรู่ แล้วเดินทางมาพระมหาวีหารนั่งฟังพระธรรมเทศนา รักษาอุโบสถศีล อยู่กับพระพุทธเจ้า โขติกเศรษฐีเมื่อเห็นพระเจ้าอชาตศัตรูจึงลุกจากอาสนะยืนต้อนรับแสดงความเคารพในฐานะพระราชบิดาและทูลถามถึงการเสด็จมาของพระองค์ พระเจ้าอชาตศัตรูทรงทอดพระเนตรเห็นโขติกเศรษฐีจึงตรัสว่า “ท่านคบดี ท่านบังคับบุรุษของท่านว่าจงรบกับเรา แล้วมาที่นี่ มานั่งทำเป็นเหมือนว่า ฟังธรรมอย่างนั้นหรือ” โขติกเศรษฐีจึงกราบทูลถามเชิงสังเขปว่า “ก็สมมติเทพเสด็จไปเพื่อจะยึดเอาปราสาทของข้าพระองค์ใช่หรือไม่พระพุทธเจ้าข้า” พระเจ้าอชาตศัตรูทรงตรัสตอบว่า “เออ ใช่ เราต้องการอย่างนั้น” โขติกเศรษฐีจึงกราบทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ แม้พระราชบิดาตั้งพันพระองค์ และมีกองทัพมากกว่านี้อีกพันเท่าก็ไม่สามารถจะยึดเอาปราสาทของข้าพระองค์ได้ เพราะว่าข้าพระองค์ไม่ฟังปราชญ์ ถ้าไม่ให้ใครก็เอาไปไม่ได้”^{๗๒} จึงทำให้พระราชบิดาทรงกริ้ว และตรัสว่า “ก็ท่านจักเป็นพระราชบิดาหรือ” โขติกเศรษฐีกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์

^{๗๐} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๖/๕๓๒-๕๓๗.

^{๗๑} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๖/๕๔๗.

^{๗๒} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๖/๕๔๙-๕๕๐.

ผู้ประเสริฐ ข้าพระพุทธเจ้ามิได้ปรารถนาเป็นพระราชินี แต่ทว่าพระราชาก็ดี โจรก็ดีหรือพระราชาก็ดี เป็นโจรก็ดี ไม่สามารถจะถือเอาแม่เส้นด้ายที่ชายผ้าอันเป็นของข้าพระองค์” พระเจ้าอชาตศัตรูตรัสว่า “ก็เราก็กถือเอาตามความชอบใจ ท่านจะว่าอย่างไร” โชติกเศรษฐีกราบทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ ถ้าอย่างนั้น แหวน ๒๐ วงเหล่านี้ ที่นิ้วมือทั้ง ๑๐ ของข้าพระองค์มีอยู่ ข้าพระองค์ไม่ปรารถนาจะถวาย แหวนเหล่านี้แก่พระองค์ ถ้าพระองค์ทรงสามารถก็เชิญพระองค์ถือเอาไปให้ได้แต่ไม่ว่าจะพยายาม พระเจ้าอชาตศัตรูทรงสดับคำนั้นจึงทรงเข้าไปหมายจะถอดแหวนจากนิ้วให้ได้แต่ไม่ว่าจะพยายาม เท่าไรก็ไม่สามารถถอดแหวนออกได้แม้สักวงหนึ่ง”^{๗๓} โชติกเศรษฐีเกิดความสลดใจในอริยาบถของ พระราชาจึงกราบทูลว่า “ใครๆ ก็ไม่สามารถจะถือเอาสมบัติอันเป็นของข้าพระองค์ได้ เพราะว่า ข้าพระองค์ไม่ปรารถนาจะให้ ข้าแต่สมมติเทพ ขอพระองค์จงทรงอนุญาตเพื่อการบวชแก่ข้าพระองค์” พระเจ้าอชาตศัตรูทรงดำริว่า “เมื่อเศรษฐีนี้บวชแล้ว เราก็จะยึดเอาปราสาทได้สะดวก” จึงได้ตรัสว่า “ถ้าเช่นนั้นท่านจงบวชเถิด”^{๗๔}

ดังนั้น โชติกเศรษฐีจึงได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าและทูลขอบรรพชาบวชเป็นภิกษุในสำนัก ของพระพุทธเจ้า ต่อมาไม่นานท่านได้บรรลุอรหัตผลเป็นพระอรหันต์ มีนามว่า “พระโชติกเถระ” ในวันที่ท่านบรรลุพระอรหัตผล สมบัติทั้งหลายของท่านก็อันตรธานไป บรรดาเทวดาก็นำภรรยาของ ท่านกลับไปยังอุตตรกุรุทวีปที่อยู่เดิมของนาง^{๗๕}

ผู้วิจัยพบว่า อุปนิสัยของโชติกเศรษฐี เป็นผู้ที่ชอบทำบุญให้ทานไม่มัวเมาในทรัพย์สมบัติ ฝึกฝนในธรรม มีจิตใจเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา

วิถีชีวิตของโชติกเศรษฐี

๑. ชอบทำบุญให้ทาน ไม่มัวเมาในทรัพย์สมบัติ

การที่โชติกเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยมีความเป็นอยู่สะดวกสบายเพราะเกิดจากอานิสงส์บุญ เก่าในอดีตชาติ โชติกเศรษฐีชอบทำบุญให้ทาน จะสังเกตเห็นว่าวันที่ประชาชนได้ข่าวว่าสมบัติของ โชติกเศรษฐีมีมากมายมหาศาลต่างพากันเดินทางมาเพื่อชมสมบัติเหล่านั้น ทั้งยังสั่งให้บริวารหุงหา อาหารเพื่อต้อนรับเลี้ยงดูประชาชนที่มา และสั่งบริวารเปิดห้องสมบัติพร้อมกับให้ประชาชนทั้งหลาย

^{๗๓} พ.ร.บ. (ไทย) ๔๓/๒๕๖/๕๕๐.

^{๗๔} พ.ร.บ. (ไทย) ๔๓/๒๕๖/๕๕๐-๕๕๑.

^{๗๕} พ.ร.บ. (ไทย) ๔๓/๒๕๖/๕๕๑.

ที่มาขมนำเอาทรัพย์สินนั้นไปได้ตามที่ตนต้องการ^{๗๖} หลังจากที่ประชาชนที่มาขมปราสาทของ
โชติกเศรษฐีน้อยลงแล้ว พระเจ้าพิมพิสารทรงเสด็จมาทอดพระเนตรปราสาทของโชติกเศรษฐีว่า
มีความสวยงามงดงาม ก่อนจะเสด็จกลับโชติกเศรษฐีถวายแก้วมณีมีขนาดเท่าลูกแตงโมแก่พระเจ้า
พิมพิสารเพื่อเป็นของบรรณาการ พระเจ้าพิมพิสารทรงตรัสว่าทรัพย์สินสมบัติของโชติกเศรษฐีมีมากจริง
แล้วจึงเสด็จกลับพระราชวัง

๒. ฝึกฝนในธรรม

พบได้จาก วันที่พระเจ้าอชาตศัตรูนำกำลังพลมาปราสาทของโชติกเศรษฐีเพื่อต้องการจะ
ยึดเอาปราสาทของโชติกเศรษฐี ด้วยอานิสงส์ของการฟังพระธรรมเทศนาและรักษาศีลอุโบสถของ
โชติกเศรษฐีในสำนักของพระพุทธเจ้า ทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูเข้าพระทัยผิดทรงทอดพระเนตรเห็นเงา
ในกำแพงแก้วมีกำลังพลเตรียมพร้อมรบอยู่ พระองค์ทรงคิดว่าโชติกเศรษฐีเตรียมการคุมกำลังพล
ออกมาเพื่อทำการรบกับพระองค์ จึงไม่สามารถเสด็จเข้าไปได้^{๗๗}

๓. มีจิตใจเสื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา

การมีจิตใจเสื่อมใสศรัทธาต่อพุทธศาสนาของโชติกเศรษฐีเพราะมีอุปนิสัยเดิมจาก
อดีตชาติส่งผล เมื่อรักษาศีลอุโบสถฟังพระธรรมเทศนาของพระบรมศาสดา จึงเห็นหลักของความ
เป็นจริง อีกทั้งเกิดความเบื่อหน่ายสลดใจต่อกิริยาอาการของพระเจ้าอชาตศัตรูผู้ทรงมีความโลภ
หลังจากที่เหตุการณ์นั้นผ่านไปโชติกเศรษฐี จึงได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วทูลบอกถึงความประสงค์ที่
ต้องการบวช จึงทูลขอพระองค์ทรงอนุญาตให้ตนบวช โชติกเศรษฐีได้บวชแล้ว ในระยะเวลาไม่นานก็
บรรลุพระอรหัตผลเป็นพระอรหันต์ มีชื่อว่า พระโชติกเถระ^{๗๘}

การทำกรรมและผลกรรมของโชติกเศรษฐี

ผู้วิจัยได้นำหลักของกรรม ๒ ประเภท มาเป็นหลักเกณฑ์ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ๑)
กุศลกรรม คือ การกระทำที่ดี หรือกรรมดี ๒) อกุศลกรรม คือ การกระทำไม่ดี หรือกรรมชั่ว และผลกรรม
ของโชติกเศรษฐีที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

การทำกรรมของโชติกเศรษฐีในสมัยที่เกิดเป็นกุฎุมพี ๒ พี่น้อง โชติกเศรษฐีเป็นกุฎุมพี
ผู้น้องได้ถวายน้ำอ้อยแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าและได้ตั้งความปรารถนาว่า “กระผมพึงเสวยสมบัติใน

^{๗๖} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๓๒.

^{๗๗} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๔๙.

^{๗๘} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๔๙-๕๕๑.

เทวโลกและมนุษย์โลกในที่สุดพึงบรรลุธรรมที่ท่านบรรลุแล้ว นั้นเกิด” พระปัจเจกพุทธเจ้าอนุโมทนาว่า “ขอความปรารถนาที่ท่านตั้งใจแล้ว จงสำเร็จอย่างนั้น”^{๗๙}

ผลกรรมส่งผลให้เกิดในสมัยของพระพุทธเจ้าวิปัสสี กุฎุมพีสองพี่น้องจึงเกิดมาเป็นพี่น้องร่วมกันอีกในชาตินี้ กุฎุมพีพี่ชายได้เกิดเป็นพี่ชาย ชื่อว่า เสนะ กุฎุมพีผู้น้องได้เกิดเป็นน้อง ชื่อว่า อปราจิต ทั้งสองคนเมื่อเติบโตมีความขยันหมั่นเพียรทำงานเก็บสะสมทรัพย์สมบัติเอาไว้มาก เสนะพี่ชายหลังจากไปฟังพระธรรมเทศนาแล้วต้องการบวชจึงยกทรัพย์สมบัติของตนทั้งหมดให้แก่่อปราจิตผู้เป็นน้องชาย เมื่อเสนะบวชแล้วต่อกาลไม่นานจึงบรรลุพระอรหัตผลเป็นพระอรหันต์อยู่ในสำนักพระพุทธเจ้า ต่อมาอปราจิตต้องการถวายทานแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ จึงนิมนต์พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ฉันภัตตาหารและถวายทานตลอด ๗ วัน วันสุดท้ายอปราจิตจึงถามพระเสนะเถระผู้เป็นพี่ชายถึงวิธีการทำบุญกุศลที่มีอานิสงส์มากต้องทำอย่างไร พระเถระจึงบอกวิธีการทำบุญกุศลที่มีอานิสงส์มากด้วยการสร้างพระคันธกุฎีถวายแก่พระพุทธเจ้า อปราจิตเมื่อได้รับคำแนะนำจากพระเสนะเถระแล้ว ได้เกณฑ์ประชาชนเพื่อสร้างพระคันธกุฎีประดับด้วยแก้วมณี ๗ ประการ เสาคันธกุฎีทั้งหมดประดับด้วยแก้ว ทอง และเงิน เป็นต้น พร้อมทั้งโปรยแก้วมณี ๗ ประการ ลอบพระคันธกุฎีสูงเพียงเท่า เมื่อสร้างเสร็จแล้วประกาศแก่ชนผู้มาฟังพระธรรมเทศนาหลังจากฟังพระธรรมเทศนาจบแล้วให้ถือเอาแก้วมณีไปด้วยแต่ไม่ให้ใส่กระเช้าหรือภาชนะไป แล้วถวายพระคันธกุฎีแก่พระพุทธเจ้าวิปัสสี และถวายมहाทานแก่ภิกษุสงฆ์ ๖๘ แสน ตลอด ๙ เดือน วันสุดท้ายถวายไตรจีวรและผ้าสาฎกสำหรับทำจีวรมีค่า ๑ พัน แก่ภิกษุทุกรูป มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน อปราจิตตั้งความปรารถนาว่า “พระราชหรือโอรหลายร้อย จะชมเฆงข้าพเจ้า ถ้าไม่ได้ให้แม้เส้นด้ายชายผ้าเป็นของข้าพเจ้าไม่ว่าใครก็ไม่สามารถเอาไปได้ แม้ไฟก็อย่าไหม้ของ ๆ ข้าพระองค์ แม่น้ำก็อย่าพัด”^{๘๐}

ผลกรรมส่งผลให้เกิดในสมัยพระพุทธเจ้าโคดม เขาได้ชื่อว่า โชติกะ เกิดในตระกูลเศรษฐีตระกูลหนึ่งในกรุงราชคฤห์ มีปราสาท ๗ ชั้น เป็นแก้วมณีสว่างไสวอยู่ทั่วนคร มีความเป็นอยู่อย่างสุขสบายมีขุมทรัพย์มากมายในแต่ละทิศ จึงได้นำทรัพย์สมบัตินั้นแจกจ่ายทานแก่มหาชน รักษาศีลอุโบสถฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า^{๘๑} เพราะผลกรรมจากการถวายพระคันธกุฎี ถวายมหาทาน

^{๗๙} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๑๙-๕๒๑.

^{๘๐} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๒๗-๕๒๘.

^{๘๑} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๔๙.

แก่ภิกษุสงฆ์ ๖๘ แสน ตลอด ๙ เดือน ถวายไตรจีวรและผ้าสาฎกสำหรับทำจีวรมีค่า ๑ พัน แก่ภิกษุ
ทุกรูปมีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน^{๘๒}

โชติกเศรษฐีมีความสลดใจในกิริยาอาการของพระเจ้าอชาตศัตรูที่ต้องการปราสาทของ
ตนจึงยกกำลังพลมาเพื่อต้องการยึดปราสาทนั้น แต่ก็ไม่สามารถจะยึดเอาปราสาทไปได้
เพราะผลกรรมจากการถวายพระคันธกุฎีแก่พระพุทธเจ้าวิปัสสี ในอดีตชาติ และได้ตั้งความปรารถนา
ว่า “พระราชหรือโจรหลายร้อย จะข่มเหงข้าพเจ้า ถ้าไม่ได้ให้แม่เส้นด้ายชายผ้าเป็นของข้าพเจ้าไม่ว่า
ใครก็ไม่สามารถเอาไปได้ แม่ไฟก็อย่าไหม้ของ ๆ ข้าพระองค์ แม่น้ำก็อย่าพัด”^{๘๓} โชติกเศรษฐีจึงเกิด
ความสลดใจถึงความโลภของพระเจ้าอชาตศัตรู จากนั้นเข้าไปกราบทูลขอพระพุทธเจ้าให้ทรงบวชเป็น
ภิกษุ พระพุทธเจ้าทรงประทานการบวชให้แล้ว ในเวลาไม่นานก็บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ เพราะผล
กรรมจากการตั้งความปรารถนาไว้ในชาติที่เกิดเป็นกุฎุมพีสองพี่น้องว่า ขอบรรลุนิพพานที่
พระปัจเจกพุทธเจ้าบรรลุแล้ว^{๘๔}

ดังนั้น ด้วยการกระทำที่เป็นกุศลกรรมต่าง ๆ แต่ละชาติของท่านจึงส่งผลให้ท่าน
ดำรงชีวิตด้วยความผาสุก เมื่อบวชเป็นภิกษุได้ประพฤติปฏิบัติจนบรรลุเป็นพระอรหันต์

จากการศึกษาเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดเวลา พบว่าโชติกเศรษฐี
เกิดในตระกูลเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยขอบริจาคทาน ด้วยการประกาศว่า จงนำเอาผ้า เอาเครื่องประดับ
เอาทรัพย์ตามที่ต้องการจะนำไปได้ มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา การรักษาศีล ฟังธรรม
น้อมนำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติ ชดเชยกิเลสจนเบาบาง เป็นอุปนิสัยติดตัวจนถึงชาติปัจจุบัน
ผลบุญนั้นส่งผลให้โชติกเศรษฐีสำเร็จมรรคผลตามที่ได้ตั้งความปรารถนาในอดีตชาติ

เมื่อพิจารณาแล้วในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม พบว่า โชติกเศรษฐีทำแต่
กุศลกรรมอย่างเดียวมาโดยตลอดแต่อดีตชาติและยังเพิ่มพูนกุศลกรรมในชาติปัจจุบัน ผลของกุศล
กรรมจึงส่งผลให้ในชาติปัจจุบันมีความเป็นอยู่สุขสบายมีทรัพย์สมบัติมากที่เกิดจากอานิสงส์บุญกุศล
ที่ได้สั่งสมมาจากอดีตชาติเต็มบริบูรณ์ ได้รับการสงเคราะห์จากบุคคลรอบข้างเป็นอย่างดีและที่สำคัญ
ที่สุด คือได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

^{๘๒} อ่างแก้ว. หน้า ๕๒๗-๕๒๘.

^{๘๓} อ่างแก้ว. หน้า ๕๒๗.

^{๘๔} ชู.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๒๘-๕๕๑.

๓.๑.๕ ขงฎลเศรชฐี

การศีกษาเร่องราวของขงฎลเศรชฐี ผู้วจัยขอนำเสนอประวัตติ วิถึชิวิต การทำกรรมและ ผลกรรมของเศรชฐีเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตามแนวทางพระพุทศาสนา ดังต่อไปนี้

ประวัตติของขงฎลเศรชฐี

จากการศีกษาประวัตติของขงฎลเศรชฐีที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทศาสนาเป็นเร่องราว ของการสังสมบุญเอาไว้ มีสมบัตติเกิดขึ้นคู้ผู้มีบุญเท่านั้น เช่น รัตนะ ๗ คือ จักแก้ว แก้วมณี ขุนพลแก้ว ขุนคลังแก้ว นางแก้ว ช้างแก้ว และม้าแก้ว เป็นของคู้บุญของพระเจ้าจักรพรรดิ ไม่ใช่เป็นของ สาธารณะแก่คนทัวไป และภูเขาทองซึ่งเกิดในยุคพุทศกาล เกิดขึ้นมาได้อย่างไร ทุกคนมีสิทธิ ครอบครองได้หรือไม่ เพื่อนให้คำตอบเร่องราวภูเขาทองของเศรชฐีในสมัยพุทศกาล มีดังนี้

ในสมัยพระพุทศเจ้ากัสสปะ ขงฎลเศรชฐี เกิดเป็นนายช่างทอง ขณะนั้นประชาชนกำลัง ก่อสร้างพระเจดีย์ของพระพุทศเจ้ากัสสปะอยู่ พระชัณาสพรูปหนึ่งเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างพระเจดีย์ มุขทางทิศเหนือยังขาดทองสำหรับทำหน้ามุขพระเจดีย์อยู่ พระชัณาสพจึงเข้าไปยังพระนครชัคนวณ ประชาชนบริจาคตริพย์ซื้อทองมาทำหน้ามุขพระเจดีย์ เมื่อพระเถระไปถึงหน้าบ้านของตระกูลนาย ช่างทองแล้ว ฝ่ายนายช่างทองหลังจากทะเลาะกับภรรยาแล้วอารมณ์โกรธยังคงเหลือค้ำงอยู่ยืนอยู่ ตรงหน้าบ้าน เขาเห็นพระชัณาสพกำลังเดินเข้ามาทางตน เมื่อมาถึงพระชัณาสพกล่าวกับตนว่า “ทอง สำหรับทำหน้ามุขพระเจดีย์ไม่พอยังไม่สามารถให้โยมทำหน้ามุขได้ อาตมาภาพจึงมาบอกโยมให้รู้” เขา จึงกล่าวต้อพระเถระด้วยอารมณ์โกรธว่า “ถ้าอย่างนั้นท่านจงโยนพระศาสดาของท่านลงในน้ำ แล้วจงไปเสีย”^{๘๕} ฝ่ายภรรยาของนายช่างทองเมื่อได้ฟังสามีกกล่าวอย่างนั้น จึงกล่าวว่า “ท่านทำกรรม อย่างสาหัสยิ่ง ท่านโกรธดิฉัน ควรจะต่าหรือควรจะเขียนตีดิฉันเท่านั้น แต่เหตุไฉน ท่านจึงทำเวรใน พระพุทศเจ้าทั้งหลาย ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันเล่า” ทนใดนั่นเอง นายช่างทองเกิดความ สลดใจกับวาทจาที่ได้กล่าวออกไปได้ถามพระชัณาสพถึงการให้พระพุทศเจ้าทรงยกโทษให้ พระชัณาสพ จึงแนะนำให้นายช่างทอง ทำดอกไม้ทองค้ำขนาดคืบหนึ่ง ๓ หม้อ บรรจุพระธาดู มีผ้าชุ่ม มีผมชุ่ม ไปเข้าเฝ้าพระพุทศเจ้าเพื่อนขอให้พระองค์ทรงยกโทษให้ ในวันที่เขาทำดอกไม้ทองค้ำ นายช่างทองเรียก ลูกชายคนโตให้มาช่วยแต่กลับถูกปฏิเสธ เรียกลูกชายคนรองให้ช่วยก็กลับถูกปฏิเสธอีก เรียกลูกชาย

^{๘๕} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๔๕.

คนเล็กจึงได้รับการช่วยเหลือ เมื่อทำดอกไม้ทองคำขนาดคืบหนึ่ง ๓ หม้อ เสร็จแล้วจึงพาลูกชายคนเล็กไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ากับตนด้วยและได้ทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงยกโทษให้แก่ตนที่ได้กล่าววาจาอันไม่สมควรออกไป พระพุทธเจ้าทรงยกโทษแล้ว นายช่างทองผูกหม้อโยนลงไปใต้น้ำเพื่อเป็นพิธีการขอขมาโทษ หลังจากนั้นนายช่างทองจึงทำบุญกุศลตลอดอายุ^{๘๖}

แล้วมาเกิดในสมัยพระพุทธเจ้าโคดม ในกรุงพาราณสี เกิดในตระกูลของเศรษฐีเศรษฐีมีธิดาคนหนึ่งเป็นผู้มีรูปร่าง บิดามารดาสร้างปราสาท ๗ ชั้นให้ธิดาอาศัยอยู่ มีหญิงรับใช้ไว้คอยดูแลเป็นอย่างดี วันหนึ่ง วิทยาธรคนหนึ่งกำลังเหาะไปทางอากาศ เห็นธิดาเศรษฐียืนอยู่ตรงหน้าต่างเกิดความลิเน่หา จึงเข้าไปทำความชิดเชยกับเธอ อาศัยการอยู่ร่วมกันกับวิทยาธร เวลาไม่นานธิดาเศรษฐีจึงตั้งครรภ์ ๑๐ เดือนล่วงไป ธิดาเศรษฐีคลอดบุตรแล้วคิดว่า “เราไม่ต้องการให้ผู้อื่นได้รู้ว่าเรามีบุตร” จึงสั่งให้หญิงรับใช้อุ้มบุตรใส่ภาชนะแล้วนำไปลอยแม่น้ำคงคา ภาชนะนั้นลอยมาใกล้ท่าน้ำขณะนั้น มีหญิง ๒ คน กำลังอาบน้ำเห็นภาชนะลอยน้ำมา หญิงทั้ง ๒ จึงเถียงกันว่า หญิงคนหนึ่งบอกว่า ภาชนะนี้เป็นของฉัน หญิงอีกคนหนึ่งบอกว่า ในภาชนะนั้นเป็นของฉัน เมื่อหญิงทั้งสองทราบว่าในภาชนะมีเด็กจึงตกลงกันไม่ได้ หญิงสองคนไปเข้าเฝ้าพระราชินี พระราชินีได้วินิจฉัยตัดสินให้หญิงทั้ง ๒ คน หญิงผู้ได้รับเด็กเป็นอุปฐากิกาของพระมหากษัตริย์นะ หญิงนั้นรับเลี้ยงดูโดยคิดว่าจะให้เด็กบวชอยู่กับพระเถระ และตั้งชื่อเด็กว่า “ชฎิละ”^{๘๗} เพราะผมของเด็กกรงูรัง

พระเถระได้ฝากเด็กชฎิละไว้กับอุปฐากิกาก่อนหนึ่ง เพราะเด็กยังเล็กอยู่ วันหนึ่งภุมมพิผู้เป็นอุปฐากิกาของพระเถระนำสินค้าที่สะสมไว้ ๑๒ ปี มาวางขายทั้งหมด บอกราคาสินค้าแต่ละอย่างแก่ชฎิละแล้วให้นั่งขายสินค้า หลังจากภุมมพิกลับมาปรากฏว่า เด็กชฎิละขายสินค้าหมดไม่เหลือเกิดความพอใจ จึงยกลูกสาววัยเดียวกันให้กับชฎิละ พร้อมสร้างเรือนให้แก่พวกเขาอยู่ด้วยกัน หลังเรือนของเขามีภูเขาทองประมาณ ๘๐ ศอก ผุดขึ้นแล้ว

พระราชินีทราบว่ามิภูเขาทองคำผุดขึ้นจากแผ่นดินหลังเรือนของชฎิละจึงได้ส่งตราตั้งตำแหน่งเศรษฐีมาให้แก่เขา ชฎิลเศรษฐีมีบุตร ๓ คน จึงมอบทรัพย์สมบัติให้กับบุตรชายคนที่ ๓ ดูแลบุตรชายผู้เป็นพี่ทั้ง ๒ คน เมื่อขาดเหลือสิ่งใดก็สามารถขอความช่วยเหลือจากน้องคนที่ ๓ ได้ หลังจากนั้นชฎิลเศรษฐีออกบวช ได้บรรลุพระอรหันต์^{๘๘}

^{๘๖} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๖/๕๔๕-๕๔๗.

^{๘๗} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๖/๕๓๙.

^{๘๘} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๖/๕๔๗.

กราบทูลพระราชราชาว่าตนมีความประสงค์จะบวช ชฎิลเศรษฐีได้พร่ำสอนลูกชายทั้ง ๓ แล้วไปบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า ได้บรรลุพระอรหัตตผลเป็นพระอรหันต์ ในระยะเวลา ๒-๓ วันเท่านั้น^{๙๒}

การทำกรรมและผลกรรมของชฎิลเศรษฐี

ผู้วิจัยได้นำหลักของกรรม ๒ ประเภท มาเป็นหลักเกณฑ์ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ๑) กุศลกรรม คือ การกระทำที่ดี หรือกรรมดี ๒) อกุศลกรรม คือ การกระทำไม่ดี หรือกรรมชั่ว และผลกรรมของชฎิลเศรษฐีที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

การทำกรรมของชฎิลเศรษฐี ในชาติที่เกิดเป็นนายช่างทอง ได้กล่าววาจาไม่สมควรต่อพระพุทธเจ้ากัสสปะ หลังจากที่ทะเลาะกับภรรยา เป็นช่วงเวลาที่พระชีณาสพเข้ามาบอกกับนายช่างทองว่าทองไม่พอทำมุขเจดีย์ ด้วยความโกรธที่เหลืออยู่จากการทะเลาะกับภรรยาจึงกล่าวตอบพระชีณาสพว่า “ท่านจงโยน พระศาสดาของท่านลงน้ำ แล้วไปเสีย”^{๙๓} ภรรยาจึงกล่าวเตือนสติให้นายช่างทองได้รู้สึกเกรงกลัวต่อบาปกรรมว่า “ท่านทำกรรมสาหัสยิ่ง ท่านโกรธดิฉัน ควรดำหรือเขียนดิฉันเท่านั้น เหตุไฉนท่านทำเวรในพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ทั้งที่เป็นอดีต อนาคตและปัจจุบันเล่า”^{๙๔} นายช่างทองเกิดความสลดใจที่ได้ทำอย่างนั้นกราบขอโทษพระเถระแต่พระเถระกลับบอกแก่เขาว่าขอท่านจงไปหาพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ เพื่อทรงให้อดโทษ และได้แนะนำให้นายช่างทองทำหม้อดอกไม้ทองคำ ๓ หม้อ บรรจุน้ำแล้วทำให้ผ้าชุ่มด้วยน้ำ ผสมชุ่มด้วยน้ำ ถวายแก่พระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะเพื่อให้ทรงอดโทษ นายช่างทองเมื่อได้คำแนะนำแล้วจึงจัดเตรียมทำตามคำแนะนำดังกล่าว ได้เรียกลูกชายคนโตให้มาช่วยทำหม้อดอกไม้ทองคำแต่ถูกปฏิเสธ เรียกลูกชายคนรองก็ถูกปฏิเสธ ได้เรียกลูกชายคนเล็กมาช่วยทำหม้อดอกไม้ทองคำจึงสำเร็จ เมื่อเสร็จแล้วจึงเข้าเฝ้าพระศาสดาพร้อมลูกชายคนเล็ก เพื่อให้อดโทษแล้ว^{๙๕}

ผลกรรมนั้นส่งผลให้ นายช่างทอง เกิดเป็น ชฎิละ สมัยพระพุทธเจ้าโคดม ชฎิละ หลังจากคลอดแล้ว ถูกมารดาสั่งให้หญิงรับใช้นำใส่ภาชนะลอยแม่น้ำคงคา แต่ผลกรรมของการทำดีที่ได้สำนึกผิดจากการทำกรรมครั้งนั้นทำให้ได้รับความช่วยเหลือจากหญิงผู้เป็นอุปถัมภ์ของพระมหากัจจายนะเถระนำมาเลี้ยงตั้งใจแล้วว่าจะให้บวชอยู่กับพระเถระ หลังจากนั้นพระเถระนำตัวไป

^{๙๒} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๖/๕๔๗.

^{๙๓} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๖/๕๔๖.

^{๙๔} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๖/๕๔๖.

^{๙๕} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๖/๕๔๖-๕๔๗.

ฝากกับภุมพินีผู้ปฏิบัติของพระเถระอีกผู้หนึ่ง วันหนึ่ง ภุมพินี นำสินค้าออกมาขายซึ่งตกค้างอยู่ ๑๒ ปี ในวันนั้นภุมพินีมีธุระสำคัญจึงสั่งให้ชฎิลเฝ้าอยู่ ก่อนจะไปทำธุระได้สอนให้ชฎิลจับเงินทองคำสินค้าเหล่านั้น เสร็จแล้วจึงไปทำธุระของตน วันนั้นเวทวารักษาเมืองได้คลี่ใจให้คนทั้งหลายเข้ามาซื้อสินค้าที่ชฎิลเฝ้าอยู่จนสินค้าหมด เวลาเย็นภุมพินีกลับมาไม่เห็นสินค้าจึงถามชฎิลได้ชี้แจงค่าสินค้าให้ได้ทราบ ทำให้ภุมพินีอัศจรรย์ใจ หลังจากที่เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น ภุมพินีได้สั่งให้บริวารสร้างเรือนสำหรับชฎิลและมอบลูกสาวให้อยู่ร่วมกัน เมื่อเรือนเสร็จสิ้นพร้อมเข้าอยู่ได้แล้วชฎิลได้เข้าไปบริเวณเรือนภูเขาทองคำได้ผุดขึ้นจากแผ่นดินข้างหลังเรือน ประชาชนต่างมาชมเรื่องอัศจรรย์นั้น เหตุที่ชฎิลมีภูเขาทองคำเพราะผลกรรมจากการทำดอกไม้ทองคำ

ชฎิลเศรษฐีตั้งใจว่าถ้ามีเศรษฐีที่มีฐานะเสมอกันก็จะบวชทดลองให้บริวารสืบหาถึง ๒ ครั้ง^{๙๖} ปรากฏว่ามีผู้ที่มีฐานะเสมอกัน ก็มีความชื่นใจ จึงไปเฝ้าพระราชกราบพูลเรื่องของตนเพื่อบวชพระราชาทรงยินดีสรรเสริญแล้ว กลับมายังเรือนของตน สั่งสอนบุตรแล้ว ชฎิลเศรษฐีจึงบวชในสำนักของพระศาสดา ภายในเวลา ๒-๓ วันเท่านั้นได้บรรลุพระอรหันต์

จากการศึกษาเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดเวลา พบว่า ชฎิลเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยมีโภคะมากจากอานิสงส์ผลบุญในอดีตชาติ ด้านอุปนิสัย มีความเสียสละ มีคุณธรรม เป็นเศรษฐีที่ประพฤติปฏิบัติตนอยู่บนรากฐานของความดีงาม มีจิตใจฝักใฝ่ไปในทางบรรพชา ด้วยผลบุญดังกล่าวทำให้เศรษฐีเป็นผู้มีความสุขมีความสบายของชีวิต

เมื่อพิจารณาแล้วในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม จะพบว่า ชฎิลเศรษฐีได้ทำกุศลกรรมตั้งแต่ในอดีตชาติ ผลของกุศลกรรมจึงส่งผลให้ในชาติปัจจุบันได้มีฐานะร่ำรวยมีทรัพย์สมบัติมาก และที่สำคัญที่สุด คือได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าจนบรรลุเป็นพระอรหันต์

๓.๒ เศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดเวลา

การศึกษาเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดเวลา ผู้วิจัยดำเนินการศึกษา ประวัติของเศรษฐี วิถีชีวิตของเศรษฐี คือ มีการดำเนินชีวิตแบบใด การทำกรรมและผลกรรมเป็นอย่างไร ผู้วิจัยได้ศึกษาเศรษฐี ๕ ท่าน มีดังต่อไปนี้ ๑) อานนทเศรษฐี ๒) จูฬเศรษฐี ๓) เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพี ๔) อปุตตกเศรษฐี ๕) บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก

^{๙๖} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๔๑-๕๔๓.

๓.๒.๑ อานนทเศรษฐี

การศึกษาเรื่องราวของอานนทเศรษฐี ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของเศรษฐีผู้ไม่มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา บางคนอาจมีคติประจำใจว่า บุญกุศลข้าพเจ้าไม่ชอบ เพราะไม่ศรัทธาเชื่อถือแต่ข้าพเจ้าก็ไม่ทำความชั่ว ไม่ทำบาปกับใคร เรียกว่า “ความชั่วไม่มี ความดีไม่ปรากฏ” และหลายท่านอยากทราบว่า บุคคลกลุ่มนี้เมื่อสิ้นชีวิตแล้วจะมีผลอย่างไร เรื่องนี้มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

ประวัติของอานนทเศรษฐี

ในสมัยพระพุทธเจ้าโคตม ในกรุงสาวัตถี มีเศรษฐีคนหนึ่งชื่อว่า อานนทเศรษฐี มีทรัพย์ ๘๐ โกฏิ มีบุตรชื่อว่า มุลลิสรี อานนทเศรษฐีเป็นคนตระหนี่ถี่เหนียวมาก อุปนิสัยของ อานนทเศรษฐี คุณล้ายกับอยู่ในประเภทบาปไม่ทำแต่ก็ไม่ชอบสร้างบุญสร้างกุศล มีความเป็นอยู่สบายตามแบบของเศรษฐีทั้งหลายมีบ้านเรือนใหญ่โตมโหฬาร มีข้าทาสบริวารพร้อม ทุกวันพร่ำสอนบุตรของตน ๓ เวลา คือ เวลาเช้า เวลาเที่ยงวัน และเวลาเย็น ด้วยเรื่องไม่ให้ใช้ทรัพย์สมบัติที่มีอยู่ ให้บุตรเก็บรักษาทรัพย์ แม้เพียงกหาปณะเดียวก็ไม่ควรนำไปใช้ อย่าคิดว่า ทรัพย์ ๔๐ โกฏินี้มีอยู่มาก^{๔๗}

ต่อมา อานนทเศรษฐีหลังจากสิ้นชีวิตแล้วไปเกิดในครรภ์ของคนขอทาน เป็นอัศจรรย์ให้เกิดความอดอยากขัดสนในหมู่ชาวขอทานด้วยกัน คือ กลุ่มคณะของขอทาน เมื่อไปเที่ยวขอข้าวปลา ดังเช่นทุกวัน ที่เคยได้ข้าว ได้เงินทอง แต่วันนี้ ขอทานทั้งหมดไม่มีใครได้อะไรเลย หัวหน้าขอทานเรียกประชุม ประกาศว่า “คนกาฬกัณฐิ คงจะมีอยู่ในหมู่ขอทานของเราแล้ว พวกเราขอทานไม่เคยอด แต่คราวนี้ออดหมดทุกคนน่าสงสัยมาก ฉะนั้น ในวันพรุ่งนี้ พวกเราจะแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม” รุ่งเช้าได้จัดแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ปรากฏว่า กลุ่มที่ไม่มีมารดาของอานนทเศรษฐีได้ข้าวปลาตามปกติ แต่กลุ่มของมารดาอานนทเศรษฐีที่ไปด้วยไม่ได้ข้าวปลาสักคนเดียว หัวหน้าของขอทานเริ่มรู้แล้วว่า มีคนกาฬกัณฐิมาอยู่ด้วย จึงแบ่งกลุ่มอัชฌาติกกลุ่มนี้อีก และแบ่งไปเรื่อย ๆ จนเป็นรายบุคคล จึงรู้ว่าเป็นหญิงที่กำลังตั้งครรภ์อยู่เด็กในท้องคนนี้จะเด็กจัญไร ทำให้คนอื่น ๆ เตื่อตร้อน หัวหน้าขอทานจึงสั่งให้มารดาของอานนทเศรษฐีอยู่กับบ้านไม่ต้องขอทานจนกว่าจะคลอด ส่วนข้าวปลาอาหารให้คนอื่นแบ่งมาให้บริโภค ต่อมาเมื่ออานนทเศรษฐีคลอดออกจากครรภ์มารดาแล้ว มีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ น่าเกลียดน่ากลัว และทุกครั้งถ้ามารดาพาลูกชายไปขอทานด้วย วันนั้นไม่ได้อะไรเลย แต่ถ้า

^{๔๗} พ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๗/๑๘๒.

วันไหนไม่พาลูกชายไปด้วย วันนั้นจะได้สิ่งของต่าง ๆ อย่างนี้เรียกว่า กรรมตามสนอง ไม่เคยให้สิ่งของแก่ใครเลยแล้วใครจะมาให้สิ่งของแก่เรา ต่อมาเมื่อเจริญวัยอายุประมาณ ๔ ขวบ พอช่วยเหลือตนเองได้มารดาจึงวางกระเบื้องไว้บนมือแล้วบอกว่า “เมื่ออยู่กับเจ้าแม่อาศัยเจ้าไม่ได้ แม้ขออาหารยังไม่มีใครให้เลย เจ้าจงเที่ยวไปในพระนครเลี้ยงตนเองเถิด”^{๙๘}

ต่อจากนั้น เด็กน้อยได้เดินไปในพระนคร เมื่อเข้าบ้านนั้นก็ถูกขับไล่ให้ออกไป เข้าบ้านนี้ก็ถูกขับไล่อย่างนี้ แม้เข้าบ้านญาติพี่น้อง ก็ถูกญาติขับไล่ว่า “เองจงออกไป คนกาฝากมัน”^{๙๙}

ต่อมา ลูกขอทานระลึกชาติได้ว่าเป็นบิดาของมูลสิริ จึงบอกขุมทรัพย์แก่มูลสิริว่าขุมทรัพย์ใหญ่ ๕ แห่งอยู่ที่ใดบ้าง ตอนแรกมูลสิริไม่ยอมเชื่อ แต่หลังจากได้ฟังขอทานบอกที่ซ่อนสมบัติไว้แล้วจึงเชื่อ^{๑๐๐}

ผู้วิจัยพบว่า อุนิสมัยของอานนทเศรษฐี ไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ไม่ทำบุญให้ทาน มีความเห็นผิด

วิถีชีวิตของอานนทเศรษฐี

๑. มีความเห็นผิด

พบได้จาก การที่อานนทเศรษฐีเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่มีความตระหนี่อย่างเหนียวแน่นพร่ำสอนบุตรของตน วันละ ๓ เวลา ถึงเรื่องไม่ให้ใช้ทรัพย์สมบัติที่มีอยู่ ให้บุตรเก็บรักษาทรัพย์แต่เพียงอย่างเดียวไม่ควรนำไปใช้แม้เพียงกหาปณะเดียว อย่าคิดว่าทรัพย์ ๘๐ โกฏินี้มีมาก^{๑๐๑}

๒. ไม่ให้ทาน

พบได้จาก อานนทเศรษฐีเมื่อยังมีชีวิตอยู่ไม่มีการสร้างบุญกุศลไม่มีการให้ทานแก่ผู้ใดเมื่อตายไปแล้วไปเกิดเป็นบุตรของคนขอทานดำเนินชีวิตด้วยความลำบากเที่ยวเดินขอทานไปทั่วถูกผู้คนขับไล่ทุกที เมื่อระลึกชาติได้ว่าเคยเป็นอานนทเศรษฐีจึงเข้าบ้านของตนเองก็กลับถูกญาติบริวารขับไล่^{๑๐๒}

^{๙๘} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๗/๑๘๒-๑๘๔.

^{๙๙} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๗/๑๘๔.

^{๑๐๐} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๗/๑๘๔.

^{๑๐๑} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๗/๑๘๒.

^{๑๐๒} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๗/๑๘๒-๑๘๔.

๓. ไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

แม้อานนทเศรษฐีจะมีทรัพย์สมบัติอยู่มากมายมีฐานะร่ำรวยแต่ก็ไม่ได้มีความสุขอันเกิดจากทรัพย์นั้นกลับเป็นทุกข์เพราะคิดแต่จะเก็บสะสมทรัพย์เพียงอย่างเดียวไม่นำทรัพย์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ การทำบุญให้ทานก็ไม่มี ภิกษุสงฆ์ไปบิณฑบาตผ่านหน้าบ้านก็ไม่เคยใส่บาตรสักครั้งเดียว เมื่อถึงเวลาตายไปก็ไม่สามารถนำบุญกุศลหรือแม้แต่ทรัพย์สมบัติที่ตนนั้นสะสมไว้ติดตามตนไปได้ เพราะไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ไม่เชื่อเรื่องกรรม จึงขาดหลักธรรมในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง^{๑๐๓}

การทำความกรรมและผลกรรมของอานนทเศรษฐี

ผู้วิจัยได้นำหลักของกรรม ๒ ประเภท มาเป็นหลักเกณฑ์ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ๑) กุศลกรรม คือ การกระทำที่ดี หรือกรรมดี ๒) อकुศลกรรม คือ การกระทำไม่ดี หรือกรรมชั่ว และผลกรรมของอานนทเศรษฐีที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

ผลกรรมที่เหลืออยู่ทำให้อานนทเศรษฐีได้เกิดเป็นเศรษฐีในเมืองนี้

การทำความกรรมของอานนทเศรษฐีได้สอนบุตรชื่อว่า มุลสิริ ให้มีความตระหนี่กล่าวสอนบุตรวันละ ๓ เวลา ไม่ให้ใช้ทรัพย์ที่มีอยู่ให้สะสมทรัพย์เพียงอย่างเดียว ไม่เคยบริจาคทานให้แก่ใคร แม้แต่ทรัพย์สมบัติที่ตนเองได้ฝังไว้ ก็ไม่เคยบอกกับใครแม้แต่บุตรของตนเอง ไม่เคยฟังธรรมไม่สนใจในธรรม

ผลกรรมของอานนทเศรษฐีเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วได้มาเกิดเป็นลูกขอทานตระกูลหนึ่งในพันตระกูลที่อยู่ใกล้บ้านของตน เมื่อเกิดมาแล้วมีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์น่าเกลียดน่ากลัวไม่มีใครอยากอยู่ใกล้ แม้แต่มารดาที่ไม่ต้องการ ปกติมารดาบิดาย่อมรักบุตร ที่เป็นอย่างนี้เพราะผลจากการทำความกรรมนั้นได้ส่งผลกับเขาแล้วจากครั้งที่เคยได้เป็นอานนทเศรษฐี^{๑๐๔}

จากการศึกษาเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล พบว่าอานนทเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยมีเงินทองมากมายด้วยผลบุญที่ยังเหลืออยู่ แต่เป็นผู้ไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ไม่ทำบุญให้ทาน มีความตระหนี่ มีความเห็นผิดสั่งสอนบุตรไม่ให้ใช้ทรัพย์ที่มีอยู่ ทำให้เศรษฐีไม่มีความสุขจากทรัพย์สมบัติที่มีอยู่แต่กลับทำให้เป็นทุกข์กลัวทรัพย์นั้นจะหมดไปสมบัติที่ตนฝังไว้ก่อนจะสิ้นชีวิตก็ไม่ยอมบอกกล่าวแก่ใคร

^{๑๐๓} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๗/๑๘๕.

^{๑๐๔} ตูรายละเอียดใน ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๗/๑๘๓-๑๘๔.

เมื่อพิจารณาแล้วในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม จะพบว่า อานนทเศรษฐีได้ทำกุศลกรรมจากอดีตชาติมาบ้างจึงทำให้ได้เกิดมาเป็นเศรษฐี แต่ปัจจุบันชาติของอานนทเศรษฐีทำแต่อกุศลกรรมอย่างเดียวผลกรรมจึงส่งผลให้เศรษฐีสิ้นชีวิตแล้วไปเกิดเป็นบุตรของขอทาน

๓.๒.๒ จูฬเศรษฐี

การศึกษาเรื่องราวของจูฬเศรษฐี ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่แสดงถึงความไม่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นผู้มีความตระหนี่ ไม่เชื่อเรื่องกรรมและผลกรรม ผู้วิจัยจึงขอเสนอเรื่องราวตามลำดับดังต่อไปนี้

ประวัติของจูฬเศรษฐี

สมัยที่ยังมีชีวิตอยู่ จูฬเศรษฐีเป็นคฤหบดีผู้มั่งคั่งมีความสุขสบายเพราะฐานะร่ำรวยอยู่ในกรุงพาราณสี เป็นคนตระหนี่ไม่เคยให้สิ่งของแก่ใคร ๆ เลย มีความประมาทมีจิตใจติดอยู่ในอามิส คือ วัตถุสิ่งของต่าง ๆ และไม่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เป็นผู้ทึบศีลไม่รักษาศีลไม่สนใจฟังธรรม มีธิดาคนหนึ่ง ชื่อว่า อนุลา จูฬเศรษฐีสิ้นชีวิตแล้วไปเกิดเป็นเปรต^{๑๐๕}

ทั้งนี้ ควรทำความเข้าใจว่า ในภาพของเปรตนี้ไม่มีการทำอะไรใด ๆ ไม่มีการค้าขาย^{๑๐๖} ดังนั้นเปรตจึงต้องการส่วนบุญ จูฬเศรษฐีเปรตได้ข่าวว่าธิดาจะทำบุญอุทิศให้กับตน วันนั้นได้เหาะไปผ่านปราสาทของพระเจ้าอชาตศัตรู ขณะนั้นพระเจ้าอชาตศัตรูทรงบรรทมไม่หลับ เพราะเดือดร้อนใจเรื่องของพระบิดาซึ่งพระองค์ทรงรับสั่งให้ทหารปลงพระชนม์ชีพพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชบิดา ขณะที่ทรงยืนอยู่ที่ระเบียงเห็นเปรตเหาะอยู่ จึงตรัสถามว่า “ท่านเป็นบรรพชิตเปลือยกาย ชูบผอม เพราะเหตุแห่งกรรมอะไร ท่านจะไปสถานไหนในราตรีเช่นนี้ ขอท่านจงบอกแก่เราถึงสถานที่ท่านจะไปแก่เราเถิด เราสามารถจะให้ทรัพย์เครื่องปลื้มใจแก่ท่าน ด้วยความอุตสาหะทุกอย่าง”^{๑๐๗} จูฬเศรษฐีเปรตจึงกราบทูลพระเจ้าอชาตศัตรูว่า “ข้าแต่สมมติเทพ ข้าพระองค์เป็นคฤหบดีผู้มั่งคั่งอยู่ในกรุงพาราณสี แต่เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น ไม่เคยให้สิ่งของแก่ใคร ๆ มีใจยึดติดอยู่ในวัตถุสิ่งของต่าง ๆ หลงอยู่ในกามคุณ ข้าพระองค์สิ้นชีวิตแล้ว เพราะเป็นผู้ทึบศีลข้าพระองค์มีความลำบากเพราะความหิว เพราะกรรมชั่วเหล่านั้น ข้าพระองค์ปรารถนาอาหาร จึงได้มาหาหมู่ญาติ มนุษย์คนอื่น ๆ

^{๑๐๕} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๙/๑๐๕/๒๒๕.

^{๑๐๖} ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๖/๑๖.

^{๑๐๗} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๙/๑๐๕/๒๒๖.

ที่ประพุดิตตัวอย่างข้าพระองค์ก็เกิดเป็นเปรตและมีความทุกข์อย่างข้าพระองค์ ฉะนั้น เมื่อข้าพระองค์ทราบข่าวว่าธิดาของข้าพระองค์ต้องการถวายทานอุทิศให้หมู่ญาติ โดยถวายทานนั้นแก่พราหมณ์ ข้าพระองค์จะไปยังเมืองอันธกวินนคร เพื่อบริโภคาอาหาร” เมื่อกราบทูลพระเจ้าอชาตศัตรูแล้ว จึงเหาะไปยังอันธกวินนคร แต่ไม่ได้รับผลของทานนั้น เพราะพราหมณ์ที่บริโภคาอาหารเป็นผู้ไม่มีศีล ไม่สมควรแก่ทักษิณา ภายหลังจุฬเศรษฐีเปรตกลับมายังกรุงราชคฤห์อีกครั้ง ได้ปรากฏกายเฉพาะพระพักตร์ของพระเจ้าอชาตศัตรู พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นเปรตนั้น จึงตรัสถามว่า “เราจะให้ทานอะไร จึงจะเป็นเหตุให้ท่านอิมหน้าตลอดกาลนาน ขอท่านจงบอกเหตุนี้แก่เรา”^{๑๐๘} จุฬเศรษฐีเปรตกราบทูลว่า “ข้าแต่พระราชา ขอพระองค์จงทรงอังคาสพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระสงฆ์ด้วยข้าวและน้ำอย่าได้ขาด จงทรงถวายจีวรและอุทิศกุศลนั้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ข้าพระองค์ ด้วยทรงการบำเพ็ญกิจอย่างนี้ ข้าพระองค์จะพึงอิมหน้า ตลอดกาลนาน”^{๑๐๙}

หลังจากที่พระเจ้าอชาตศัตรูทำบุญอุทิศให้จุฬเศรษฐีเปรตแล้ว ก็ได้ปรากฏกายเป็นเทวดา ให้พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเห็นและกราบทูลพระองค์ให้ทรงทราบว่า “ผลทานที่พระองค์ทรงถวายทานมากมายแก่สงฆ์ อุทิศแก่ข้าพระองค์ด้วยความอนุเคราะห์ ข้าพระองค์อิมหน้าตลอดกาลเป็นนิตย์ด้วยไทยธรรมเป็นอันมาก บัดนี้ ข้าพระองค์มีความสุขแล้ว จึงขอลุลา”^{๑๑๐}

ผู้วิจัยพบว่า อุบนิสัยของจุฬเศรษฐี เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เป็นคนตระหนี่ไม่ให้ทาน แต่ก็ไม่เป็นผู้ทำลายพระพุทธศาสนา

วิถีชีวิตของจุฬเศรษฐี

๑. เป็นคนตระหนี่ไม่ให้ทาน

พบได้จาก การที่จุฬเศรษฐีเป็นคนมั่งคั่งมีสมบัติมากมีจิตใจตระหนี่ปกติไม่เคยบริจาคทานแก่ผู้ใด เป็นผู้ไม่มีศีล มีใจติดอยู่ในอามิส คือ มีใจยินดีในการขวนขวายแสวงหา เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เงินทอง เป็นต้น แล้วไม่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์เป็นความสุขเมื่อสิ้นชีวิตแล้วไปเกิดเป็นเปรต ได้รับความทุกข์ความลำบากมีความหิวโหย ทรมานเพราะกรรมชั่วเหล่านั้น^{๑๑๑}

^{๑๐๘} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๙/๑๐๕/๒๒๙.

^{๑๐๙} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๙/๑๐๕/๒๓๐.

^{๑๑๐} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๙/๑๐๕/๒๓๐

^{๑๑๑} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๙/๑๐๕/๒๒๗.

๒. เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

พบได้จาก จูฬเศรษฐีเปรตกราบทูลประวัติของตนแก่พระเจ้าอชาตศัตรูว่า ตนเคยเป็นผู้มั่งคั่งร่ำรวยในกรุงพาราณสี แต่เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น ไม่ให้สิ่งของแก่ใคร ๆ ปกติแล้วตนไม่ให้ทานและไม่เชื่อว่าผลกรรมของการกระทำมีอยู่จริงในโลกหน้า รู้ว่าลูกสาวกำลังทำบุญอุทิศส่วนบุญให้แก่ตนที่อันธกนิทนคร เมื่อไปแล้วแต่กลับไม่ได้รับผลบุญนั้น เพราะผู้รับทานเป็นผู้ไม่มีศีลไม่สมควรแก่การรับทาน^{๑๑๒}

การทำความกรรมและผลกรรมของจูฬเศรษฐี

ผู้วิจัยได้นำหลักของกรรม ๒ ประเภท มาเป็นหลักเกณฑ์ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ๑) กุศลกรรม คือ การกระทำที่ดี หรือกรรมดี ๒) อกุศลกรรม คือ การกระทำไม่ดี หรือกรรมชั่ว และผลกรรมของจูฬเศรษฐีที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

ผลกรรมที่เลื่อมใสทำให้จูฬเศรษฐีขณะที่ยังมีชีวิตได้เกิดเป็นเศรษฐีมีฐานะร่ำรวย

การทำความกรรมของจูฬเศรษฐีขณะที่ยังมีชีวิต เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น ไม่เคยให้สิ่งของแก่ใคร ๆ มีใจยึดติดอยู่ในวัตถุสิ่งของต่าง ๆ หลงอยู่ในกามคุณ เป็นผู้ทู่ศีล ไม่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ไม่ฟังธรรม ไม่เอื้อเฟื้อต่อการบำเพ็ญบุญบำเพ็ญกุศล ผลกรรมส่งผลให้หลังจากสิ้นชีวิตแล้วเกิดเป็นเปรต ร่างกายของเขาปราศจากเนื้อและเลือด มีเพียงกระดูกเส้นเอ็นและหนังศีรษะล้วน ปราศจากเสื้อผ้า ลูกสาวทำบุญอุทิศไปให้ก็ไม่ได้รับเพราะผู้รับเป็นผู้ทู่ศีล^{๑๑๓}

การทำความกรรมของจูฬเศรษฐีเปรตได้กราบทูลพระเจ้าอชาตศัตรูถึงวิธีการทำบุญอุทิศว่า “ให้คอยดูแลรับใช้พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ไม่ได้ขาดด้วยข้าวและน้ำ ถวายจีวร อุทิศกุศลนั้นเพื่อประโยชน์แก่อกุลแก่ข้าพระองค์ ทรงบำเพ็ญอย่างนี้ ข้าพระองค์จะพึงอิมหน้าตลอดกาล”^{๑๑๔}

ผลกรรมของจูฬเศรษฐีเปรตทำให้ได้รับส่วนบุญจากพระเจ้าอชาตศัตรูที่ทรงถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์ ทำบุญอุทิศให้แก่จูฬเศรษฐีเปรต เมื่อได้รับส่วนบุญนั้นแล้วจึงมาปรากฏกายเป็นเทวดาสรรเสริญพระเจ้าอชาตศตรุก่อนกราบทูลลา^{๑๑๕}

^{๑๑๒} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๙/๑๐๕/๒๒๒-๒๒๓.

^{๑๑๓} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๙/๑๐๕/๒๒๓.

^{๑๑๔} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๙/๑๐๕/๒๒๔.

^{๑๑๕} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๙/๑๐๕/๒๒๔-๒๒๕.

จากการศึกษาเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล พบว่า จุฬเศรษฐีเปรตเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่มีฐานะร่ำรวยมีทรัพย์สินสมบัติมากด้วยอานิสงส์ของผลบุญเก่าในอดีตชาติ แต่ในชาติปัจจุบันเป็นเศรษฐีผู้มีความตระหนี่ไม่เคยให้สิ่งของแก่ใคร หลงอยู่ในกามคุณ ไม่รักชาติ ไม่เชื่อเรื่องกรรม ไม่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา มีชีวิตเป็นสุขอยู่ช่วงหนึ่งจากการมีทรัพย์สินสมบัติ

เมื่อพิจารณาแล้วในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม พบว่า จุฬเศรษฐีได้เคยทำกุศลกรรมในอดีตชาติผลบุญจึงส่งผลมาให้ในชาติปัจจุบันได้มีฐานะร่ำรวยเป็นเศรษฐี แต่ในปัจจุบันชาติทำแต่อกุศลกรรมอย่างเดียวเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วผลกรรมจึงส่งผลให้เกิดในภพของเปรตมีความทุกข์ทรมาน

๓.๒.๓ เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพี

การศึกษาเรื่องของเศรษฐีชาวเมืองโกสัมพี ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา หนังสือแปลธรรมบท เป็นเรื่องราวของเศรษฐีผู้หนึ่งคิดฆ่าเด็กชื่อว่าโฆสกะมาตลอดจนถึงวันสิ้นชีวิตก็ไม่สำนึกผิดในสิ่งที่ตนได้กระทำ ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอตามลำดับต่อไปนี้

ประวัติของเศรษฐีชาวเมืองโกสัมพี

การศึกษาประวัติเศรษฐีชาวเมืองโกสัมพีเป็นเศรษฐีผู้หนึ่งที่ผู้วิจัยนำมาเสนอและสะท้อนให้เห็นถึงความร่ำรวยที่มีอยู่ไม่สามารถทำให้เกิดความสุขต่อชีวิตของตนเองได้เมื่อขาดสติอย่างเศรษฐีชาวเมืองโกสัมพี ในอรรถกถาธรรมบท บันทึกเอาไว้ว่า

เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพี เดินทางไปยังพระราชวัง พบปุโรหิต เศรษฐีจึงถามปุโรหิตว่า “ท่านอาจารย์ วันนี้ท่านได้ตรวจตราดูความประกอบของดาวนักษัตรอันเป็นเหตุเคราะห์ดีเคราะห์ร้ายแล้วหรือ” ปุโรหิต ตอบว่า “เหตุอย่างอื่นนั้นไม่มี แต่เด็กที่เกิดในวันนี้ จักได้เป็นเศรษฐีผู้ประเสริฐในเมืองนี้”^{๑๑๖}

ในวันนั้น เศรษฐีคิดขึ้นได้ว่า ภรรยาของตนมีครรภ์แก่ เศรษฐีจึงส่งคนรับใช้ไปเรือนเพื่อดูว่าภรรยาคลอดแล้วหรือยัง พอทราบว่ายังไม่คลอดจึงให้ทรัพย์ ๑ พัน แก่นางกาลิ ซึ่งเป็นหญิงรับใช้แล้วสั่งว่า “เจ้าจงไปตรวจดูในเมืองนี้ มีเด็กที่เกิดในวันนี้หรือไม่ ถ้ามีก็ประมุขราคา ๑ พัน แล้วนำเด็กนั้นมา” เศรษฐีคิดอีกว่า “ถ้าลูกของเราเกิดเป็นหญิง เราจักให้อยู่ร่วมกับลูกสาวของเราและมอบ

^{๑๑๖} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๕/๒๓๖.

ตำแหน่งเศรษฐีให้ ถ้าว่าลูกของเราเป็นลูกชาย เราจักฆ่ามันเสีย”^{๑๑๗} หลังจากนั้นนางกาลิได้นำเด็กที่เกิดในวันนี้คนหนึ่งมายังเรือนของเศรษฐี

ต่อมา ๒-๓ วัน ภรรยาของเศรษฐีนั้นคลอดบุตรออกมาเป็นผู้ชาย เศรษฐีมีความคิดว่า “เมื่อไม่มีเด็กคนนี้ ลูกชายของเราจะได้ตำแหน่งเศรษฐี บัดนี้ควรที่จะฆ่ามันเสีย” เศรษฐีสั่งให้นางกาลิได้นำเด็กไปวางขวางกลางประตูคอกแมโค จักให้แมโคเหยียบให้ตาย^{๑๑๘} แต่ก็ไม่ตายเพราะโคที่เป็นหัวหน้าฝูงยืนคร่อมเด็กไว้กันโคตัวอื่น ๆ ไม่ให้เหยียบย่ำเด็ก เจ้าของโคเห็นเด็กอยู่ใต้ท้องโคจึงนำเด็กกลับบ้าน นางกาลิได้อุเหตุการณืนั้นแล้วกลับไปรายงานเศรษฐี เป็นครั้งที่ ๑ เศรษฐีเสียทรัพย์ ๑,๐๐๐ กหาปณะ สั่งให้นางกาลิได้นำทรัพย์ไปให้เจ้าของโคและ นำเด็กกลับมา เศรษฐีสั่งนางกาลิได้อีกว่า ให้นำเด็กนี้ไปนอนที่กลางทางเกวียนหวังให้ล้อเกวียนตัดตัวเด็กให้ตาย^{๑๑๙} แต่เด็กก็ไม่ตายเพราะโคที่เทียมเกวียนเมื่อเห็นเด็กจึงหยุดเดินทำให้เจ้าของเกวียนสงสัยจึงพบเด็กและนำเด็กกลับไปยังบ้าน นางกาลิได้อุเหตุการณืนั้นแล้วกลับไปรายงานเศรษฐี เป็นครั้งที่ ๒ เศรษฐีเสียทรัพย์ ๑,๐๐๐ กหาปณะ สั่งให้นางกาลิได้นำทรัพย์ไปให้เจ้าของเกวียนและนำเด็กกลับมา เศรษฐีสั่งนางกาลิได้อีกว่า นำเด็กไปทิ้งที่ป่าช้าหวังให้สัตว์กัดกินจนตาย^{๑๒๐} แต่ก็ไม่ตาย เพราะนายอชบาลผู้หนึ่งต้อนฝูงแม่แพะไปหากินในป่านั้นแม่แพะตัวหนึ่งเดินเข้าไปพุ่มไม้เพื่อหากินเห็นเด็กจึงคุกเข่าให้นมแก่เด็ก นายอชบาลกำลังต้อนฝูงแพะเห็นแม่แพะตัวนั้นไม่ยอมลุกขึ้นจึงเดินเข้าไปเห็นเด็กกำลังดื่มนมแพะอยู่จึงได้นำเด็กกลับไปบ้าน นางกาลิได้อุเหตุการณืนั้นแล้วกลับไปรายงานเศรษฐี เป็นครั้งที่ ๓ เศรษฐีเสียทรัพย์ ๑,๐๐๐ กหาปณะ สั่งให้นางกาลิได้นำทรัพย์ไปให้นายอชบาลและนำเด็กกลับมา สั่งนางกาลิได้อีกว่าให้นำเด็กไปทิ้งที่เหวหวังให้รังเด็กแหลกเหลว^{๑๒๑} แต่ก็ไม่ตายเพราะเด็กตกลงบนพุ่มกระพังหนาทึบคลุมไว้บนพุ่มไผ่เหมือนตกลงบนผ้าขนสัตว์ หัวหน้าช่างสานพบเด็กจึงนำเด็กกลับไปบ้าน นางกาลิได้อุเหตุการณืนั้นแล้วกลับไปรายงานเศรษฐี เป็นครั้งที่ ๔ เศรษฐีเสียทรัพย์ ๑,๐๐๐ กหาปณะ สั่งให้นางกาลิได้นำทรัพย์ไปให้นายช่างสานและนำเด็กกลับมา เศรษฐีคิดอุบายเพื่อฆ่าโฆสกะโดยวันหนึ่งเข้าไปสั่งนายช่างหม้อว่าเขามีบุตรชู้คนหนึ่งจักส่งมาหาแล้วฆ่าเสียและให้เอาไม้ตัดให้เป็นท่อนเล็กท่อนน้อย แล้วเอาใส่ตุ่มแล้วเผาในเตา วันรุ่งขึ้นเศรษฐีเรียกให้โฆสกะเข้าไปหาแล้วสั่งให้ไปหาช่างหม้อ ขณะที่โฆสกะเดินไปถูก

^{๑๑๗} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๕/๒๓๗.

^{๑๑๘} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๕/๒๓๗-๒๓๘.

^{๑๑๙} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๕/๒๓๘.

^{๑๒๐} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๕/๒๓๙.

^{๑๒๑} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๕/๒๓๙-๒๔๐.

ชายของเศรษฐีกำลังเล่นคลีและแพ้วพวกเพื่อนหลายครั้ง เห็นโฆสกะกำลังเดินมาจึงเข้าไปหาและขอร้องให้เล่นแทนเพื่อเอาคะแนนคืนมา จึงอาสาไปบ้านช่างหม้อแทนโฆสกะและให้เล่นคลีแทนตน เมื่อลูกชายของเศรษฐีไปถึงนายช่างหม้อได้ทำตามคำสั่งของเศรษฐีเป็นที่เรียบร้อย ฝ่ายโฆสกะเล่นคลีอยู่จนเย็น จึงกลับบ้านเศรษฐีเห็นจึงได้ถามถึงงานที่ส่งโฆสกะไว้โฆสกะจึงบอกเหตุการณ์นั้นให้เศรษฐีฟัง เศรษฐีถึงกับร้องลั่นแล้วรีบไปยังบ้านนายช่างหม้อปรากฏว่าช่างหม้อฆ่าลูกชายตนเสียแล้วเศรษฐีเสียใจมาก แต่โฆสกะก็ไม่ถูกฆ่าตาย^{๑๒๒} เป็นครั้งที่ ๕ เศรษฐียังไม่สำนึกหาอุบายฆ่าโฆสกะอีกโดยเขียนหนังสือสั่งให้เสมียนคนหนึ่งฆ่าโฆสกะและจับไปทิ้งลงในบ่อคูถ คราวนี้อุบายของเศรษฐีก็ไม่สำเร็จเพราะธิดาเศรษฐีในบ้านนั้นเกิดความสึนหาในโฆสกะ ถามหญิงรับใช้ว่าโฆสกะอยู่ที่ไหน หญิงรับใช้กล่าวว่า ขณะที่โฆสกะหลับอยู่ในห้องในมือมีจดหมายอยู่ ธิดาเศรษฐีจึงเข้าไปในห้องของโฆสกะเห็นตรงชายผ้ามีจดหมายจึงเข้าไปหยิบอ่านและรู้ว่าเป็นจดหมายให้ฆ่าโฆสกะ ธิดาเศรษฐีจึงแปลงจดหมายให้มีเนื้อความถึงการแต่งงานระหว่างโฆสกะกับตน^{๑๒๓} โฆสกะถูกสั่งฆ่าครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๖ ก็ไม่ตาย เศรษฐีเกิดความเสียใจอย่างมาก คิดว่า “เราให้ทำสิ่งใดสิ่งนั้นก็ไม่ได้สำเร็จ สิ่งใดไม่ให้ทำสิ่งนั้นก็กลับสำเร็จ” เศรษฐีคิดมากจนทรุดโทรมล้มป่วยลง^{๑๒๔}

ต่อจากนั้น ขณะที่เศรษฐีป่วยอยู่ได้สั่งให้คนรับใช้ไปตามโฆสกะมาหาถึง ๓ ครั้ง แต่เพราะอุบายของภรรยาโฆสกะเมื่อเศรษฐีมีอาการป่วยทรุดลงถึงขั้นไม่บริโภคอาหาร มีความตายเป็นเบื้องหน้าแล้วจึงบอกให้โฆสกะไปหาเศรษฐี เมื่อโฆสกะพร้อมกับภรรยาไปที่บ้านเศรษฐี ภรรยาสั่งให้โฆสกะยืนตรงปลายเตียงส่วนตนเองยืนตรงหัวเตียง ขณะนั้นเศรษฐีเรียกนายเสมียนมาถามถึงทรัพย์ในเรือนของตน เมื่อทราบมูลค่าของทรัพย์แล้ว และถามถึงโฆสกะเสมียนจึงบอกต่อเศรษฐีว่าโฆสกะมาแล้วยืนอยู่ตรงปลายเตียงแล้ว เศรษฐีใคร่จะพูดว่า “ฉันไม่ให้ทรัพย์ มีประมาณเท่านี้แก่โฆสกะ” แต่กลับพูดว่า “ฉันให้” เมื่อลูกสาวเศรษฐีได้ยิน คิดว่า “เมื่อเศรษฐีพูด “ฉันให้” ก็กลัวจะพูดคำอื่นอีก” ด้วยมารยาของหญิง จึงแสดงอาการเสียใจน้อมศีรษะลงทับบนอกของเศรษฐีกึ่งเกลือกกลางอกพร้อมทั้งกล่าวว่า “คุณพ่อ พูดอะไรนี้ พวกเราฟังคำของท่าน ไม่ได้ยิน พวกเราไม่มีบุญหนอ” จนเศรษฐีหายใจไม่ออกและพูดไม่ได้ เศรษฐีจึงเสียชีวิต

^{๑๒๒} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๕/๒๔๐-๒๔๓.

^{๑๒๓} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๕/๒๔๓-๒๔๗.

^{๑๒๔} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๕/๒๔๗-๒๕๐.

ผู้วิจัยพบว่า อุปนิสัยของเศรษฐีชาวโกสัมพีนัน เป็นผู้มีความเห็นผิด มีความอาฆาตไม่มีศีลธรรม ไม่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

วิถีชีวิตของเศรษฐีชาวเมืองโกสัมพีนัน

๑. เป็นผู้มีความเห็นผิด มีความอาฆาตไม่มีศีลธรรม

พบได้จาก เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพีนันถึงแม้มีฐานะร่ำรวยมีความสุขความสบายของการดำเนินชีวิตอยู่ช่วงหนึ่ง แต่หลังจากที่มีความหลงผิดคิดอกุศลวิถีชีวิตจึงเปลี่ยนไปด้วยเหตุที่วันหนึ่งได้ถามบุโรหิตถึงดาวนักษัตรอันเป็นเหตุเคราะห์ดีเคราะห์ร้ายได้ความว่าเหตุอย่างอื่นไม่มี แต่เด็กที่เกิดวันนี้ จักได้เป็นเศรษฐีผู้ประเสริฐในเมืองนี้ ภรรยาของเศรษฐีมีครรภ์แก่พอดี แต่วันนั้น ภรรยาไม่คลอดบุตร สั่งให้คนรับใช้ไปหาประมุขราคาเด็กที่เกิดวันนี้มา เมื่อนำเด็กมาแล้วได้ตั้งให้อยู่ในฐานะบุตรบุญธรรม เมื่อได้เด็กมาก็คิดว่า ถ้าบุตรของตนเป็นผู้หญิงก็จะให้แต่งงานกันแล้วตั้งให้เป็นเศรษฐี แต่ถ้าบุตรของตนออกมาเป็นบุตรชายก็จะฆ่าเด็กที่ได้ประมุขมา ภรรยาคลอดบุตรภายหลัง ๒-๓ วันเป็นบุตรชาย จึงคิดว่าถ้าไม่มีเด็กที่ประมุขมาบุตรชายของตนก็จะได้เป็นเศรษฐีอย่างแน่นอน จึงคิดฆ่าเด็กนั้นอยู่ตลอดเวลา เมื่อฆ่าไม่ได้จึงมีจิตอาฆาตต่อเด็กผู้นั้นซึ่งภายหลังได้ชื่อว่าโสภะผู้ไม่คิดร้ายตอบ ทำให้การดำเนินชีวิตของเศรษฐีเปลี่ยนแปลงในทิศทางไม่ดี ใช้จ่ายทรัพย์จากการสั่งให้ฆ่าโสภะมากเป็นจำนวนถึง ๖ ครั้ง กลับไม่สำเร็จ ในครั้งที่ ๕ ที่สั่งฆ่าตนเองกลับเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้เศรษฐีเสียบุตรชายของตนเองเพราะอุบายในครั้งนี้ ครั้งสุดท้ายเป็นครั้งที่ ๖ ก็ทำไม่สำเร็จ จึงทำให้เศรษฐีล้มป่วยและมีอาการทรุดลงเพราะคิดมากก่อนตายก็ยังไม่สำนึกผิดคิดว่าสมบัติของตนจะไม่ให้โสภะซึ่งอยู่ในฐานะบุตรบุญธรรม ขณะจะพูดคำว่า ฉันไม่ให้ แต่เสียงที่เปล่งออกมากลับกลายเป็น ฉันให้ก่อนสิ้นลมหายใจแล้วตายไป^{๑๒๔}

๒. ไม่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

พบได้จาก เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพีนัน ถึงแม้ว่าจะสูญเสียบุตรชาย ซึ่งเป็นเชื้อสายของตน แต่กลับไม่สำนึกผิดยังคิดอาฆาตอยู่ตลอดเวลาไม่สนใจฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าจึงไม่มีหลักธรรมใดเลยที่เศรษฐีนั้นจะน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติ แม้แต่ทรัพย์สินที่ตนมีอยู่ก็กลับใช้จ่ายไปในทางที่เป็น

^{๑๒๔} พ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๕/๒๕๐.

อกุศลไม่เกิดประโยชน์ เพราะเหตุดังกล่าว ชีวิตของเศรษฐีจึงไม่มีความสุข เพราะไม่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาจึงไม่มีความสุขตลอดชีวิต^{๑๒๖}

การทำความกรรมและผลกรรมของเศรษฐีชาวเมืองโกสัมพี

ผู้วิจัยได้นำหลักของกรรม ๒ ประเภท มาเป็นหลักเกณฑ์ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ๑) อกุศลกรรม คือ การกระทำที่ดี หรือกรรมดี ๒) อกุศลกรรม คือ การกระทำไม่ดี หรือกรรมชั่ว และผลกรรมของเศรษฐีชาวเมืองโกสัมพีที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

ผลกรรมของเศรษฐีส่งผลให้เกิดเป็นเศรษฐีชาวเมืองโกสัมพีมีทรัพย์สมบัติมั่งคั่งมีฐานะร่ำรวยมีความสุขสบายอยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง

การทำความกรรมของเศรษฐีชาวเมืองโกสัมพีที่สั่งให้นางกาลิ นำเด็กไปวางขวางกลางประตูคอกแม่โค จักให้แม่โคเหยียบเด็กให้ตาย

ผลกรรมของเศรษฐีสั่งฆ่าเด็กแต่เด็กก็ไม่ตาย เป็นครั้งที่ ๑ เศรษฐีเสียทรัพย์ ๑,๐๐๐ กหาปณะ เพื่อนำเด็กกลับมา

การทำความกรรมของเศรษฐีสั่งนางกาลิอีกว่า ให้นำเด็กนี้ไปนอนที่กลางทางเกวียนหวังให้ล้อเกวียนตัดตัวเด็กให้ตาย

ผลกรรมของเศรษฐีสั่งฆ่าเด็กแต่เด็กก็ไม่ตาย เป็นครั้งที่ ๒ เศรษฐีเสียทรัพย์ ๑,๐๐๐ กหาปณะ เพื่อนำเด็กกลับมา

การทำความกรรมของเศรษฐีสั่งนางกาลิอีกว่า ให้นำเด็กไปทิ้งที่ป่าช้าหวังให้สัตว์กัดกินจนตาย

ผลกรรมของเศรษฐีสั่งฆ่าเด็กแต่เด็กก็ไม่ตาย เป็นครั้งที่ ๓ เศรษฐีเสียทรัพย์ ๑,๐๐๐ กหาปณะ เพื่อนำเด็กกลับมา

การทำความกรรมของเศรษฐีสั่งนางกาลิอีกว่าให้นำเด็กไปทิ้งที่เหว หวังให้ร่างเด็กแหลกเหลวแต่ก็ไม่ตาย เป็นครั้งที่ ๔

ผลกรรมของเศรษฐีสั่งฆ่าเด็กแต่เด็กก็ไม่ตาย เป็นครั้งที่ ๔ เศรษฐีเสียทรัพย์ ๑,๐๐๐ กหาปณะ เพื่อนำเด็กกลับมา

การทำความกรรมของเศรษฐีครั้งนี้เศรษฐีสั่งนายช่างหม้อว่าเขามีบุตรชู้คนหนึ่งจักส่งมาหาแล้วฆ่าเสียและให้เอามีดตัดให้เป็นท่อนเล็กท่อนน้อย แล้วเอาใส่ตุ่ม แล้วเผาในเตา

^{๑๒๖} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๕/๒๔๒.

ผลกรรมของเศรษฐี วันรุ่งขึ้นเศรษฐีเรียกให้โฆสกะเข้าไปหาแล้วสั่งให้ไปหาช่างหม้อ ขณะที่โฆสกะเดินไปลูกชายของเศรษฐีกำลังเล่นคลีและแพ้วพวกเพื่อนหลายครั้ง เห็นโฆสกะกำลังเดินมาจึงเข้าไปหาและขอร้องให้เล่นแทนเพื่อเอาคะแนนคืนมา จึงอาสาไปบ้านช่างหม้อแทนโฆสกะและให้เล่นคลีแทนตน เมื่อลูกชายของเศรษฐีไปถึงนายช่างหม้อได้ทำตามคำสั่งของเศรษฐีเป็นที่เรียบร้อย ฝ่ายโฆสกะเล่นคลีอยู่จนเย็น จึงกลับบ้านเศรษฐีเห็นจึงได้ถามถึงงานที่ส่งโฆสกะไว้โฆสกะจึงบอกเหตุการณ์นั้นให้เศรษฐีฟัง เศรษฐีถึงกับร้องลั่นแล้วรีบไปยังบ้านนายช่างหม้อปรากฏว่าช่างหม้อฆ่าลูกชายตนเสียแล้วเศรษฐีเสียใจมาก แต่โฆสกะก็ไม่ถูกฆ่าตาย เป็นครั้งที่ ๕

การทำกรรมของเศรษฐีคิดอุบายฆ่าโฆสกะอีก โดยเขียนจดหมายสั่งให้คนเก็บส่วยฆ่าโฆสกะแล้วโยนลงไปในหลุมคูที่สำนักของคนเก็บส่วย

ผลกรรมของเศรษฐี ครั้งนี้ธิดาเศรษฐีในบ้านนั้นแปลงจดหมายให้โฆสกะได้แต่งงานกับตนเมื่อทราบว่าอุบายนี้ไม่สำเร็จจึงคิดมากและเกิดล้มป่วยลง ก่อนสิ้นใจตาย เศรษฐีจะพูดว่า ฉันไม่ไหว ทรัพย์ มีประมาณเท่านั้น แกโฆสกะบุตรของฉันกลับพูดว่า “ฉันให้” ธิดาของเศรษฐีฟังคำนั้นแล้วคิดว่า เมื่อเศรษฐีพูดจะฟังพูดคำอื่น สยายผมซบหน้าลงแล้วร้องไห้เอาศีรษะกอดที่กลางอก เศรษฐีหายใจไม่ออก ดิ้นไปมาจนสิ้นลมตาย

จากการศึกษาเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล พบว่าเศรษฐีชาวเมืองโกสัมพีเป็นเศรษฐีมีเงินทองมากมายมีฐานะร่ำรวยจากผลบุญเก่าในอดีตชาติ ในชาติปัจจุบันเศรษฐีมีความเห็นผิด คิดแต่จะฆ่าเด็กผู้หญิงอยู่ตลอดเวลาจนเด็กนั้นเติบโตขึ้น ชื่อว่าโฆสกะ เศรษฐีก็ยังคงคิดฆ่าอยู่อีกผลกรรมทำให้เศรษฐีต้องเสียทรัพย์และต้องสูญเสียบุตรชายของตนไปกับการสั่งฆ่าโฆสกะสุดท้ายแล้วก่อนสิ้นชีวิตยังเสียทรัพย์สมบัติทั้งหมดให้แก่โฆสกะอีก

เมื่อพิจารณาในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม พบว่า เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพีได้ทำกุศลกรรมในอดีตชาติผลของกุศลกรรมส่งผลทำให้เกิดเป็นเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยมีความสุขอยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ปัจจุบันชาติทำแต่อกุศลกรรมอย่างเดียวทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงไปในทางไม่ดี ผลของอกุศลกรรมส่งผลให้เศรษฐีต้องสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างของชีวิตไป

๓.๒.๔ อปุตตกเศรษฐี

การศึกษาเรื่องของอปุตตกเศรษฐี ผู้วิจัยได้ค้นคว้าจากพระไตรปิฎกและหนังสือแปลธรรมบท เป็นเรื่องราวของเศรษฐีผู้ไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาขาดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต มีเนื้อหาสาระตามลำดับต่อไปนี้

ประวัติของอุปตตกเศรษฐี

สมัยหนึ่ง อุปตตกเศรษฐีได้เกิดเป็นคฤหบดีเศรษฐี เขามีภรรยาเป็นผู้เลื่อมใสศรัทธา พระพุทธศาสนา วันหนึ่ง พระปัจเจกพุทธเจ้านามว่าตครสิขี ท่านมาบิณฑบาตใกล้บ้านของคฤหบดีเศรษฐี เข้ามาในเขตบ้านของคฤหบดีเศรษฐีผู้นี้ปรากฏว่าไม่เคยให้ทานแก่ใครเลย ไม่เคยบอกกล่าวถึงการให้ทานแก่ใครเลย แต่วันนี้พระปัจเจกพุทธเจ้าท่านเสด็จมา คฤหบดีเศรษฐีเกิดความรำคาญว่า “สมณะโกลันผู้นี้พยายามรบกวนเราอยู่เสมอ” แต่ความจริงท่านไม่เคยมา คฤหบดีเศรษฐีจึงกล่าวด้วยความไม่ตั้งใจว่า “ใครอยากจะให้อะไรก็ให้ไปแก่สมณะนี้”^{๑๒๗} แล้วเศรษฐีได้ลุกหนีจากที่นั่นออกไป

ต่อมา เมื่อภรรยาของคฤหบดีเศรษฐีได้ฟังคำนั้นคิดว่าปกติงานแล้วที่ไม่ได้ยินคำว่า “จงให้” จากปากของคฤหบดีเศรษฐีเลย ทำให้ภรรยาของเขามีความสุข เพราะจะตั้งใจถวายอาหารที่ประณีตแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า หลังจากทีภรรยาได้ถวายอาหารอันประณีตแล้ว คฤหบดีเศรษฐีกลับมาเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า จึงได้ถามว่า “สมณะโกลันท่านได้อะไรแล้วหรือ”^{๑๒๘} คฤหบดีเศรษฐีจับบาตรดูเห็นอาหารอันประณีต รู้สึกร้อนใจ คิดว่า “พวกทาสหรือกรรมกร กินอาหารนี้แล้ว ทาสและกรรมกรจักทำงานให้เรา มีประโยชน์กว่า แต่เมื่อสมณะนี้ฉันอาหารของเราแล้ว ก็จักนอนหลับ บิณฑบาตรของเราฉิบหายแล้ว”^{๑๒๙} และส่งบาตรกลับคืนแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า ลำดับนั้นพระปัจเจกพุทธเจ้าจึงเสด็จหลีกไป

ต่อจากนั้น หลังจากที่พี่ชายของคฤหบดีเศรษฐีสิ้นชีวิตแล้ว บุตรชายของพี่ชายจึงอาศัยอยู่กับตนผู้เป็นอา ในวันหนึ่งคฤหบดีเศรษฐีพาหลานชายไปเดินเที่ยว ปกติหลานชายเป็นเด็กพูดเก่ง เป็นเด็กที่ฉลาด เมื่อไปถึงทิศไหนพบใครก็พูดว่า “นี่คุณอาของผม รถที่ขี่มาเป็นรถของพ่อผม บ้านที่ผมอยู่ก็เป็นบ้านพ่อผม ทรัพย์สินต่าง ๆ ก็เป็นทรัพย์สินของพ่อผม”^{๑๓๐} ด้วยเหตุของทรัพย์สมบัติ คฤหบดีเศรษฐีคิดว่า “บัดนี้เด็กนี้ยังกล่าวอย่างนี้ ก็ในเวลาทีเด็กนี้เติบโตขึ้น ทรัพย์สมบัติทั้งหลายเราก็จะไม่มีสิทธิ์ครอบครอง”^{๑๓๑} เมื่อคิดอย่างนี้แล้วคฤหบดีเศรษฐีจึงพาหลานชายเข้าไปในป่า และจับหลานชายบีบคอที่ใต้โคนต้นไม้ต้นหนึ่งจนสิ้นชีวิต และทิ้งหลานชายไว้ที่โคนต้นไม้ต้นนั้น ต่อมา คฤหบดีเศรษฐีได้ครอบครองทรัพย์สมบัติจนถึงวาระของชีวิตสิ้นลมหายใจ แล้วไปเกิดในสมัยพระพุทธเจ้าโคดม ในเมือง

^{๑๒๗} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๐/๓๓๐.

^{๑๒๘} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๐/๓๓๐.

^{๑๒๙} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๐/๓๓๐.

^{๑๓๐} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๐/๓๓๐.

^{๑๓๑} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๐/๓๓๐-๓๓๑.

สาวตติ มีพระราชปากครองเมืองชื่อว่าพระเจ้าปเสนทิโกศล อุตตกเศรษฐี เป็นเศรษฐีผู้ไม่มีบุตร มีอุปนิสัยปกติไม่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาไม่ชอบให้ทาน มีชีวิตความเป็นอยู่แบบมัธยัสถ์เกินเหตุมีทรัพย์สมบัติมั่งคั่งไม่นำทรัพย์เหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เมื่อบริวารนำอาหารที่มีรสเลิศ ประณีตต่าง ๆ ใส่ด้วยภาตทอง เศรษฐีก็กล่าว คำดาบริวารและทูตที่เฝ้าออกไป ไม่ยอมบริโภคของเหล่านั้น แต่อุปตตกเศรษฐีกลับบริโภคอาหาร เช่น ปลายข้าวกับน้ำผักกาดดอง นุ่งห่มผ้าเนื้อหยาบที่ตัดเป็นสามชิ้นเย็บติดกัน ใช้นานพาทนะ เช่น รถเก่า ๆ กั้ร่่มทำด้วยใบไม้^{๑๓๒} เศรษฐีเมื่อสิ้นชีวิตแล้วสมบัติทั้งหลายจึงตกเป็นของพระราช

ผู้วิจัยพบว่า อุปนิสัยของอุปตตกเศรษฐี เป็นผู้ไม่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นผู้เห็นแก่ตัว เป็นผู้มีความโลภ เป็นผู้มีความโกรธ เป็นผู้มีความหลง

วิถีชีวิตของอุปตตกเศรษฐี

๑. เป็นผู้ไม่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

พบได้จาก เมื่ออุปตตกเศรษฐียังมีชีวิตอยู่ ถึงแม้จะร่ำรวยมากอย่างไรก็ไม่เคยให้ทาน ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่เมืองสาวัตถี มีการแสดงธรรมต่าง ๆ อุปตตกเศรษฐีก็ได้สนใจยังดำเนินชีวิตอยู่อย่างนั้นจนสิ้นลมหายใจ บุญกุศลต่าง ๆ ก็ไม่เคยได้ทำ แม้แต่การบริโภคอาหารยังประหยัดเกินปกติ เช่น บริโภคปลายข้าวกับน้ำผักกาดดอง นุ่งห่มผ้าเนื้อหยาบที่ตัดเป็นสามชิ้นเย็บติดกัน ใช้นานพาทนะ กั้ร่่มทำด้วยใบไม้ ไม่มีความสุขกับทรัพย์ที่ได้มาและไม่ใช้ให้เกิดประโยชน์ แต่กลับมีความทุกข์แทนด้วยความกลัวทรัพย์นั้นจะหมดลง ไม่ศรัทธาพระพุทธศาสนาจึงขาดหลักธรรมนำไปใช้ประกอบการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข^{๑๓๓}

๒. เป็นผู้มีความตระหนี่ เป็นผู้มีความโกรธ เป็นผู้มีความหลง

พบได้จาก อุปตตกเศรษฐีถึงแม้จะมีฐานะร่ำรวยแต่การดำเนินชีวิตของอุปตตกเศรษฐีก็ไม่ได้มีความเป็นอยู่อย่างเศรษฐีทั่วไป สังเกตได้จากการใช้เครื่องอุปโภค เช่น เสื้อผ้าก็ใช้เพียงผ้าเนื้อหยาบ ๆ ที่ตัดเป็นสามชิ้นเย็บติดกัน เพราะความตระหนี่กลัวทรัพย์สมบัติจะหมดสิ้นไป ใช้นานพาทนะ กั้ร่่มทำด้วยใบไม้ บังแทนร่ม และอีกอย่างจะสังเกตได้จากเป็นผู้มีความโกรธหลงมัวเมาติดอยู่กับทรัพย์สมบัติที่มี

^{๑๓๒} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๐/๓๒๙-๓๓๐.

^{๑๓๓} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๐/๓๒๙-๓๓๐.

อยู่นั้นจะหมดไป เช่น การบริโภคอาหารของอุปตถกเศรษฐีเมื่อบริวารทำอาหารประณีตก็ไม่บริโภค กลับโกรธว่าทุบตีบริวารต้องหนีไป บริโภคแค่เพียงปลายข้าวกับน้ำผักกาดดองเท่านั้นเป็นประจำ^{๑๓๔}

การทำกรรมและผลกรรมของอุปตถกเศรษฐี

ผู้วิจัยได้นำหลักของกรรม ๒ ประเภท มาเป็นหลักเกณฑ์ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ๑) กุศลกรรม คือ การกระทำที่ดี หรือกรรมดี ๒) อกุศลกรรม คือ การกระทำไม่ดี หรือกรรมชั่ว และผลกรรมของอุปตถกเศรษฐีที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

ผลกรรมที่คฤหบดีเศรษฐี ต้อนรับพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่าตครสิขี ด้วยบิณฑบาตนั้น เศรษฐีนั้นจึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ถึง ๗ ครั้ง ผลที่เหลืออยู่ของกรรมนั้นเศรษฐีจึงทรงความเป็นเศรษฐีอยู่ในกรุงสาวัตถีนี้ ผลกรรมที่คฤหบดีเศรษฐีนั้นให้ทานแล้ว มีความเดือดร้อนในภายหลังว่า พวกทาสหรือกรรมกร พึ่งบริโภคบิณฑบาตนี้ยิ่งดีกว่า จิตของเศรษฐีนั้น จึงไม่น้อมไปเพื่อการบริโภค ภัตอย่างฟุ่มเฟือย ไม่น้อมไปเพื่อการใช้สอยผ้าอย่างฟุ่มเฟือย ไม่น้อมไปเพื่อการใช้สอยอย่างฟุ่มเฟือย ไม่น้อมไปเพื่อการบริโภคกามคุณ ๕ อันดียิ่ง ผลกรรมที่คฤหบดีเศรษฐีนั้น ฆ่าบุตรชายคนหนึ่งของพี่ชาย เพราะเหตุแห่งทรัพย์สมบัติ เศรษฐีนั้นจึงไหม้แล้วในนรกสิ้นปีเป็นอันมาก ลิ่นร้อยปีเป็นอันมาก ลิ่นพันปีเป็นอันมาก ลิ่นแสนปีเป็นอันมาก ชนทั้งหลายนำทรัพย์สมบัติที่ไร้บุตรนี้ให้เข้าสู่พระคลังหลวง ด้วยผลอันเหลืออยู่แห่งกรรมนั้น บุญเก่าของคฤหบดี เศรษฐีนั้นหมดสิ้นแล้ว และบุญใหม่อันคฤหบดี เศรษฐีนั้นไม่สั่งสม ก็ในวันนี้ คฤหบดีผู้เศรษฐีหม้อยู่ในมหาโรฐานรก^{๑๓๕}

จากการศึกษาเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล พบว่า อุปตถกเศรษฐีมีทรัพย์สมบัติมากมายจากอานิสงส์ผลบุญเก่าในอดีตชาติ ในชาติปัจจุบันไม่ใช้สอย ทรัพย์สมบัติตนเองให้เกิดประโยชน์เลย มีใจคับแคบ ไม่ทำบุญบริจาคทาน ไม่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ขาดหลักธรรมนำชีวิตให้มีความสุข

เมื่อพิจารณาในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม พบว่า อุปตถกเศรษฐีได้ทำ กุศลกรรมจากอดีตชาติผลของกุศลกรรมส่งผลให้เกิดเป็นเศรษฐีมีทรัพย์สมบัติมาก แต่ปัจจุบันชาติทำ แต่อกุศลกรรมอย่างเดียวทำให้ไม่มีความสุขในชีวิตกลับมีแต่ความทุกข์กลัวทรัพย์สมบัติหมดไป

^{๑๓๔} อ่างแล้ว. หน้า ๓๒๙-๓๓๐.

^{๑๓๕} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๐/๓๓๑.

๓.๒.๕ บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก

การศึกษาเรื่องบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก ผู้วิจัยได้ค้นคว้าจากพระไตรปิฎกและหนังสือแปลธรรมบท เป็นเรื่องราวของเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยแต่ประมาทเสื่อมจากเศรษฐีกลายเป็นขอทาน มีเนื้อหาสาระตามลำดับต่อไปนี้

ประวัติบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก

บุตรเศรษฐีคนหนึ่งซึ่งเกิดในตระกูลเศรษฐีมีสมบัติ ๘๐ โกฏิ^{๑๓๖} อาศัยอยู่ในกรุงพาราณสี ต่อมามารดาบิดาของเขาก็ได้คิดมอบทรัพย์สมบัติทั้งหมดให้ จึงส่งไปศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยาต่าง ๆ ในเมืองนั้นมีตระกูลเศรษฐีอีกตระกูลหนึ่งซึ่งมีสมบัติ ๘๐ โกฏิเหมือนกัน ตระกูลนี้มีธิดาอยู่คนหนึ่ง เมื่อเด็กสองคนนี้เจริญเติบโตเป็นหนุ่มสาวแล้ว บิดามารดาของทั้งสองฝ่ายได้ทำการแต่งงานให้ทั้งคู่ ซึ่งทั้งสองก็ได้ครองชีวิตร่วมกัน ต่อมาบิดามารดาของเขาทั้งสองได้ถึงแก่กรรม ทรัพย์สมบัติถึง ๑๖๐ โกฏิ ก็รวมอยู่ที่บ้านบุตรเศรษฐี^{๑๓๗}

บุตรเศรษฐีจะต้องเข้าเฝ้าพระราชาวันละสามครั้ง ในขณะที่กำลังเดินทางไปนั้นมีพวกนักเลงสุราพากันนั่งดื่มสุราอยู่ที่ริมทางเมื่อบุตรเศรษฐีเดินผ่านไปจึงได้พากันปรึกษาหารือกันว่า “ถ้าพวกเราสามารถที่จะชักชวนบุตรเศรษฐีนี้ให้มาดื่มสุรากับพวกเราเป็นการดี ความผาสุกก็จะมีแก่พวกเรา”^{๑๓๘} พากันวางแผนชักชวนบุตรเศรษฐีให้ดื่มกินด้วยกัน เมื่อบุตรเศรษฐีได้ยินคำนั้นจึงหยุดแล้วถามคนใช้ที่สนิทว่า “พวกเขาดื่มอะไรกัน” คนใช้ตอบว่า “ดื่มสุรานาย” บุตรเศรษฐีถามต่อว่า “มันอร่อยไหม” คนใช้ตอบว่า “น้ำที่ควรดื่มกว่าน้ำนี้ไม่มีอีกแล้วในโลก” บุตรเศรษฐีจึงกล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้นเราก็ตีมันได้สิ” จึงให้คนใช้นำสุรามานิดหน่อย แล้วดื่มลงไป พวกนักเลงสุราเมื่อเห็นบุตรเศรษฐีจึงพากันเข้าไปแวดล้อมเศรษฐีแล้วยุยงให้บุตรเศรษฐีดื่มสุรา

ต่อมาไม่นานบุตรเศรษฐีก็ได้ติดสุราและได้ให้นำเงินไปซื้อสุรามาทึละ ๑๐๐ กหาปณะบ้าง ๒๐๐ บ้าง และยังได้มีการจ้างคนมาขับร้องประโคมดนตรีให้ฟังอีกด้วย ถ้านักร้อง นักเต้นคนไหนร้องหรือเต้นได้ถูกใจก็จะมีเงินรางวัลให้ถึง ๑,๐๐๐ หรือ ๒,๐๐๐ กหาปณะอีกด้วย เมื่อใช้สอยเงินสุร่อยสลายอย่างนั้น ต่อมาทรัพย์สมบัติ ๘๐ โกฏิที่เป็นของตนก็หมดลง เมื่อคนใช้มาบอกว่า “นาย สมบัติของท่านหมดแล้ว” จึงถามว่า “แล้วสมบัติของภรรยาเรามีอยู่หรือเปล่า” คนใช้ตอบว่า “มีขอรับ นาย”

^{๑๓๖} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑๒๖/๑๘๑.

^{๑๓๗} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑๒๖/๑๘๑.

^{๑๓๘} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑๒๖/๑๘๑.

จึงสั่งว่า “ถ้าเช่นนั้น เจ้าจงไปเอามา” ได้ใช้เงินทองเหล่านั้นหมดไปเหมือนเดิม ต่อมาเมื่อทรัพย์สมบัติหมดก็ได้เริ่มขาย นา สวนผัก สวนผลไม้ เป็นต้น ก็ยังไม่พอ จนกระทั่งขายบ้านและที่ดินของตนเอง และเมื่อเขาแก่ เจ้าของบ้านจึงได้ขับไล่เขาออกจากเรือน เขาจึงพาภรรยาของเขาไปอาศัยเรือนคนอื่นอยู่และพากันเที่ยวขอราน ขอเศษอาหารจากคนอื่นมารับประทานเพื่อเลี้ยงชีวิต^{๑๓๙}

ผู้วิจัยพบว่า อุปนิสัยของบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก มีความประมาท มีความหลงผิด ใช้สอยทรัพย์สุรุ่ยสุร่าย ไม่เห็นคุณค่าของทรัพย์ที่ได้มา ไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

วิถีชีวิตของบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก

๑. มีความประมาทหลงผิด ใช้สอยทรัพย์สุรุ่ยสุร่ายไม่เห็นคุณค่าของทรัพย์ที่ได้มา

แม้บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากมีความร่ำรวย ความร่ำรวยนั้นมิได้ช่วยให้ชีวิตมีความสุขได้ เพราะมีความประมาทหลงผิดคิดว่าทรัพย์สินที่มีอยู่ไม่สามารถหมดไปได้ อีกทั้งมีความหลงมัวเมาอยู่กับสุรา มัวเมาอยู่ในวัยของตน ไม่คิดว่าจะเสื่อมโทรมลงทั้งร่างกายและในทรัพย์ที่มีอยู่หรือได้มา เมื่อนำไปใช้อย่างสุรุ่ยสุร่ายไม่เห็นคุณค่าของทรัพย์นั้นก็เสื่อมถอยลงจนกลายเป็นคนขอทาน ดำรงคงอยู่ได้ เมื่อหมดทรัพย์แล้วฐานะของตนก็เสื่อมถอยลงจนกลายเป็นคนขอทาน^{๑๔๐}

๒. ไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

พบได้จาก บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากแม้มีฐานะร่ำรวยทรัพย์สินมากมายแต่ก็ไม่สามารถอยู่บนฐานะที่มั่นคงได้เพราะขาดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคอยยึดเหนี่ยวจิตใจให้ตั้งตนอยู่บนพื้นฐานของความดีเมื่อบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากขาดหลักยึดเหนี่ยวจิตใจดังกล่าวแล้วทรัพย์ที่มีอยู่ได้ใช้ไปโดยไม่เกิดประโยชน์ อีกทั้งบุญไม่ทำ กรรมที่ทำขึ้นนั้นกลับเป็นกรรมชั่ว ก็ไม่สามารถเกิดมีความสุขแก่ตนบุคคลในครอบครัวและผู้อื่นได้

การทำกรรมและผลกรรมของบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก

ผู้วิจัยได้นำหลักของกรรม ๒ ประเภท มาเป็นหลักเกณฑ์ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ๑) กุศลกรรม คือ การกระทำที่ดี หรือกรรมดี ๒) อกุศลกรรม คือ การกระทำไม่ดี หรือกรรมชั่ว และผลกรรมของบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

^{๑๓๙} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑๒๖/๑๘๑-๑๘๔.

^{๑๔๐} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑๒๖/๑๘๓-๑๘๔.

ด้วยผลกระทบทำให้เกิดเป็นบุตรของเศรษฐีมีทรัพย์มาก เพราะการทำความกรรมของบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากได้คบกับพวกนักเลงสุรา ด้วยผลกระทบจึงทำให้ติดสุรา เพราะการทำความกรรมของบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากใช้จ่ายทรัพย์ฟุ่มเฟือยนำสุรามาด้วยทรัพย์ ๑๐๐ บ้าง ๒๐๐ บ้าง ผู้นี้ฉลาดในการขับในการฟ้อน ในการประโคม ให้ทรัพย์ พัน ๑ แก่ผู้นี้ ให้ทรัพย์ ๒ พันแก่ผู้นี้ ด้วยผลกระทบเมื่อใช้สุรุษสุร่ายไม่นาน ทรัพย์ ๘๐ โกฏิ ของตนหมด ทรัพย์ ๘๐ โกฏิ ของภรรยาหมด เพราะการทำความกรรมของบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก ขายนาง สอนผัก สอนผลไม้ ขายเป็นบ้าน ขายที่ดิน ด้วยผลกระทบของบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก เจ้าของบ้านได้ขับไล่เขาออกจากเรือน เขาจึงพาภรรยาของเขาไปอาศัยเรือนคนอื่นอยู่และพากันเที่ยวขอทาน ขอเศษอาหารจากคนอื่นมารับประทานเพื่อเลี้ยงชีวิต

จากการศึกษาเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล พบว่าบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากได้รับมรดกจากบิดามารดาทำให้มีฐานะร่ำรวยจากอานิสงส์บุญเก่าในอดีตชาติไม่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ประพฤติตนให้เสื่อมติดสุรา ใช้ทรัพย์สมบัติอย่างประมาทไม่เกิดประโยชน์ทำให้ทรัพย์สมบัติที่มีอยู่หมดไปทำให้ชีวิตเกิดความเดือดร้อน

เมื่อพิจารณาในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม พบว่า บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากได้ทำกุศลกรรมในอดีตชาติผลของกุศลกรรมจึงส่งผลทำให้เกิดเป็นบุตรของเศรษฐีแต่ด้วยปัจจุบันชาติทำแต่อกุศลกรรมอย่างเดียวจึงทำให้เสื่อมจากความเป็นเศรษฐีหมดทรัพย์กลายเป็นขอทาน และที่สำคัญที่สุด คือขาดหลักธรรมนำชีวิตให้เกิดประโยชน์เกิดความสุข

๓.๓ สรุปการดำเนินชีวิตของเศรษฐีในพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาการดำเนินชีวิตของเศรษฐีในพระพุทธศาสนา ๑๐ ท่าน โดยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ๑) เศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ๕ ท่าน ได้แก่ (๑) เมณฑกเศรษฐี (๒) วิสาขมหาอุบาสิก (๓) อนาถบิณฑิกเศรษฐี (๔) โชติกเศรษฐี (๕) ชฎิลเศรษฐี ๒) เศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ๕ ท่าน ได้แก่ (๑) อานนทเศรษฐี (๒) จูฬเศรษฐี (๓) เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพี (๔) อปุตตกเศรษฐี (๕) บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก สรุปได้ดังนี้

๓.๓.๑ เศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล

เมณฑกเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยมีทรัพย์สมบัติมาก ชอบบริจาคทาน ฟังธรรม นำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติและชักชวนผู้อื่นให้อยู่ในศีลธรรม อุปนิสัยอ่อนน้อมถ่อมตน พุดจาไพเราะ ด้วยผลบุญที่เศรษฐีอุปลัมภ์ค้ำจุนพุทธศาสนาตลอดมาจึงทำให้มีความสุข เมื่อพิจารณาในกรรม ๒ คือ

กุศลกรรม และอกุศลกรรม จะพบว่าเมณฑกเศรษฐีทำแต่กุศลกรรมอย่างเดียวตั้งแต่อดีตชาติ ผลของกุศลกรรมจึงส่งผลมาให้ในชาติปัจจุบันได้มีทรัพย์สมบัติมาก มีบริวารมาก และที่สำคัญที่สุดคือได้ฟังธรรมจนได้ดวงตาเห็นธรรม

นางวิสาขาอุบาสิกาเกิดในตระกูลของเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยจากอานิสงส์ผลบุญเก่าในอดีตชาติ ชอบบริจาคทาน มีใจเป็นคุณธรรม ชักชวนผู้อื่นให้ฟังธรรม สงเคราะห์บุคคลที่อยู่ร่วมด้วย อุปลัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัย ๔ สร้างวัดบุพพารามถวายแด่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ ตลอดจนแก้กูลสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม นางวิสาขาอุบาสิกายังได้สั่งสมบุญใหม่ให้เพิ่มขึ้น และตั้งตนอยู่บนหลักธรรมนำมาประพฤติปฏิบัติ ผลของการกระทำนั้นส่งผลให้ประสบความสำเร็จตามที่ได้ตั้งความปรารถนาไว้ เมื่อพิจารณาในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม จะพบว่า นางวิสาขาอุบาสิกาทำแต่กุศลกรรมอย่างเดียวตั้งแต่อดีตชาติและชาติปัจจุบัน ผลของกุศลกรรมส่งผลให้ในชาติปัจจุบันได้เกิดมาอยู่ในตระกูลของเศรษฐีมีฐานะร่ำรวย มีสมบัติมาก มีบริวารมาก ด้วยผลบุญทำให้มีอายุยืน อีกทั้งมีจิตใจตั้งมั่นเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และที่สำคัญ ได้ฟังธรรมจนได้ดวงตาเห็นธรรม

อนาถบิณฑิกเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยจากอานิสงส์บุญเก่าในอดีตชาติที่ได้สั่งสมไว้ อุปนิสัยชอบบริจาคทาน รักษาศีล ช่วยเหลือคนยากจนอนาถา พุดจามีศิลปะ บำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยปัจจัย ๔ สร้างวัดเชตวันมหาวิหารถวายแด่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ มีจิตใจตั้งมั่นเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และได้รับสิ่งที่ได้ตั้งความปรารถนาไว้ เมื่อพิจารณาในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม จะพบว่าอนาถบิณฑิกเศรษฐีทำแต่กุศลกรรมอย่างเดียวตั้งแต่ในอดีตชาติ ผลของกุศลกรรมจึงส่งผลให้ในชาติปัจจุบันได้เกิดมาอยู่ในตระกูลของเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยและสร้างกุศลกรรมอยู่เสมอ มีบริวารมาก และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือได้ฟังธรรมจนได้ดวงตาเห็นธรรม

โชติกเศรษฐีเกิดในตระกูลของเศรษฐีเป็นผู้มีบุญบุคคลหนึ่งจาก ๕ บุคคล มีทรัพย์สมบัติมากการดำรงชีวิตจึงมีแต่ความสุขสบาย เพราะอานิสงส์บุญเก่าที่ได้สั่งสมไว้ในอดีตชาติ อีกทั้งชาติปัจจุบันมีการบริจาคทาน พุดจาสุภาพ รักษาศีล ฟังพระธรรมเทศนาและนำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติทำให้ชีวิตของเศรษฐีมีแต่ความสุข เมื่อพิจารณาในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรมพบว่าโชติกเศรษฐีทำแต่กุศลกรรมอย่างเดียวมาโดยตลอดตั้งแต่อดีตชาติ ผลกรรมส่งผลให้ในชาติปัจจุบันได้มีทรัพย์สมบัติมาก มีบริวารมาก มีความผาสุก อานิสงส์บุญกุศลที่ได้สั่งสมมาเต็มบริบูรณ์จึง

ได้รับการสงเคราะห์จากบุคคลรอบข้างเป็นอย่างดี และที่สำคัญ คือได้ฟังธรรมจนบรรลุเป็นพระอรหันต์

ชฎิลเศรษฐีมีฐานะร่ำรวย มีความเสียสละ มีคุณธรรม อุปนิสัยก็เป็นเศรษฐีที่ประพฤติปฏิบัติตนอยู่บนรากฐานของความดีงาม มีจิตใจฝักใฝ่ไปในทางบรรพชา ด้วยผลบุญดังกล่าวทำให้เศรษฐีเป็นผู้มีความสุขความเจริญตลอดชีวิต เมื่อพิจารณาในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม จะพบว่าชฎิลเศรษฐีได้ทำกุศลกรรมตั้งแต่ในอดีตชาติ ผลของกุศลกรรมจึงส่งผลให้ในชาติปัจจุบันได้มีฐานะร่ำรวย มีบริวารมาก และที่สำคัญที่สุด คือได้ฟังธรรมจนบรรลุเป็นพระอรหันต์

๓.๓.๒ เศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล

อานนทเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยมีเงินทองมากมายเกิดจากอานิสงส์ของบุญเก่าในอดีตชาติ แต่เป็นผู้ไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ไม่ทำบุญให้ทาน มีความตระหนี่ มีความเห็นผิด ทำให้เศรษฐีไม่มีความสุขจากทรัพย์สมบัติที่มีอยู่ แต่กลับทำให้เป็นทุกข์กลัวทรัพย์นั้นจะหมดไป เมื่อพิจารณาในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม จะพบว่าอานนทเศรษฐีได้ทำกุศลกรรมจากอดีตชาติมาบ้างผลของกุศลกรรมจึงส่งผลให้เกิดเป็นเศรษฐี แต่ปัจจุบันชาติอานนทเศรษฐีทำแต่อกุศลกรรมอย่างเดียวเมื่อชีวิตดับสิ้นแล้วผลกรรมจึงส่งผลให้เกิดเป็นบุตรของขอทาน

จุฬเศรษฐีเปรตเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่มีฐานะร่ำรวยมีทรัพย์สมบัติมากด้วยอานิสงส์บุญเก่าในอดีตชาติ แต่เป็นผู้มีความตระหนี่ หลงอยู่ในกามคุณ ไม่รักษาศีล ไม่เชื่อเรื่องกรรม ไม่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา เมื่อพิจารณาในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม พบว่าจุฬเศรษฐีได้เคยทำกุศลกรรมในอดีตชาติผลบุญจึงส่งผลให้ในปัจจุบันชาติให้มีฐานะร่ำรวย แต่ความเป็นผู้ทุกข์ทำอกุศลกรรมอย่างเดียว เมื่อสิ้นชีวิตผลกรรมจึงส่งผลให้เกิดในภพของเปรต

เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพีมีฐานะร่ำรวยจากผลบุญในอดีตชาติ มีความเห็นไม่ถูกต้องตลอดชีวิตคิดแต่จะฆ่าเด็กผู้หญิงอยู่ตลอดเวลาจนเด็กนั้นเติบโตขึ้น ชื่อว่า โฆสกะ เศรษฐีก็ยังคิดฆ่าอยู่อีก ผลกรรมทำให้เศรษฐีต้องเสียทรัพย์และต้องสูญเสียบุตรชายของตนไปกับการสังฆ่าโฆสกะก่อนสิ้นชีวิตยังเสียทรัพย์สมบัติทั้งหมดให้แก่โฆสกะอีก เมื่อพิจารณาในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม พบว่าเศรษฐีชาวเมืองโกสัมพีได้ทำกุศลกรรมในอดีตชาติ ผลของกุศลกรรมส่งผลให้เกิดเป็นเศรษฐีมีฐานะร่ำรวย แต่ปัจจุบันชาติทำแต่อกุศลกรรมอย่างเดียวผลของอกุศลกรรมส่งผลให้เศรษฐีต้องสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างของชีวิตไป

อุปตตกเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยด้วยผลบุญในอดีตชาติแต่กลับไม่ใช่สอยทรัพย์สมบัติเลย ไม่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ไม่ทำบุญให้ทานแก่ใครเลย มีทรัพย์สมบัติมากมายไม่แสวงหาความสุขจากทรัพย์ที่มีให้เกิดประโยชน์ เมื่อพิจารณาในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม พบว่า อุปตตกเศรษฐีทำกุศลกรรมจากอดีตชาติ ผลของกุศลกรรมส่งผลให้เกิดเป็นเศรษฐี แต่ปัจจุบันชาติทำแต่อกุศลกรรมอย่างเดียวผลของอกุศลกรรมจึงส่งผลให้ไม่มีความสุขตลอดชีวิต

บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากมีฐานะร่ำรวยจากอานิสงส์ผลบุญเก่าในอดีตชาติ มีความประมาท มีความหลงมัวเมา ทำให้เสื่อมจากความเป็นเศรษฐีกลายเป็นขอทาน เพราะความประมาท ไม่ชวนขวนขวายหาทรัพย์ขณะที่ยังอยู่ในวัยทำงานให้ทรัพย์เกิดขึ้น ใช้จ่ายทรัพย์ไม่ให้เกิดประโยชน์จึงทำให้เกิดความเดือดร้อน ไม่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา จึงขาดหลักธรรมนำไปปฏิบัติให้ได้รับความสุขในชีวิต เมื่อพิจารณาในกรรม ๒ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม พบว่าบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากได้ทำกุศลกรรมในอดีตชาติ ผลของกุศลกรรมจึงส่งผลให้เกิดเป็นบุตรของเศรษฐีได้รับมรดกจากบิดามารดาทำให้มีฐานะร่ำรวย แต่ชาติปัจจุบันทำแต่อกุศลกรรมอย่างเดียวผลของอกุศลกรรมจึงส่งผลทำให้เสื่อมจากความเป็นเศรษฐีหมดทรัพย์กลายเป็นขอทาน

๓.๔ ตารางสรุปการกระทำกรรมและผลกรรมของเศรษฐี ๑๐ ท่าน

สรุปการกระทำกรรมและผลกรรมของเศรษฐี ๑๐ ท่าน

ลำดับที่	เศรษฐี	การกระทำกรรม	ผลกรรม
๑	เมณฑกเศรษฐี	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นผู้ไม่กระด้าง เย่อหยิ่ง ย่อมสักการะ เคารพและนับถือ ผู้ที่ควรแก่สักการะ เคารพและนับถือ - เป็นผู้ชอบให้ข้าว น้ำ ผ้า เป็นต้น แก่สมณะหรือพราหมณ์ - เป็นผู้ชอบเข้าหาสมณะหรือพราหมณ์ เพื่อสอบถามถึงสิ่งที่เป็นอกุศล กรรมอะไรที่ทำแล้ว ไม่ก่อให้เกิด 	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดในตระกูลสูง - เป็นคนมีโภคะมาก ร่ำรวย - เป็นคนมีปัญญามาก

ลำดับที่	เศรษฐกิจ	การกระทำกรรม	ผลกรรม
		ประโยชน์ แต่ให้เกิดทุกข์ ตลอดไป และกรรมอะไรที่ ทำแล้วเป็นไปเพื่อประโยชน์ และความสุขตลอดไป	
๒	วิสาขามหาอุบาสิกา	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นผู้ไม่กระด้าง เย่อหยิ่ง ย่อมสักการะ เคารพและนับ ถือผู้ที่ควรแก่สักการะ เคารพและนับถือ - เป็นผู้ชอบให้ข้าว น้ำ ผ้า เป็นต้น แก่สมณะหรือ พราหมณ์ - เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่า สัตว์ - เป็นผู้ไม่ชอบโกรธ ผูก พยาบาทและปองร้าย - เป็นผู้ไม่มีใจริษยา ในลาภ สักการะและ การบูชาของ บุคคลอื่น - เป็นผู้ชอบเข้าหาสมณะ หรือพราหมณ์ เพื่อสอบถาม ถึงสิ่งที่เป็นอกุศล กรรม อะไรที่ทำแล้ว ไม่ก่อให้เกิด ประโยชน์ แต่ให้เกิดทุกข์ ตลอดไป และกรรมอะไรที่ ทำแล้วเป็นไปเพื่อประโยชน์ และความสุขตลอดไป 	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดในตระกูลสูง - เป็นคนมีโภคะมาก ร่ำรวย - เป็นคนมีอายุยืน - เป็นคนมีผิวพรรณ ผ่องใส - เป็นคนมีอำนาจมาก - เป็นคนมีปัญญามาก
๓	อนาถบิณฑิกเศรษฐี	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นผู้ไม่กระด้าง เย่อหยิ่ง ย่อมสักการะ เคารพและนับ ถือผู้ที่ควรแก่สักการะ เคารพและนับถือ 	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดในตระกูลสูง

ลำดับที่	เศรษฐกิจ	การกระทำกรรม	ผลกระทบ
		<ul style="list-style-type: none"> - เป็นผู้ชอบให้ข้าว น้ำ ผ้า เป็นต้น แก่สมณะหรือพราหมณ์ - เป็นผู้ไม่มีใจริษยา ในลาภ สักการะและ การบูชาของบุคคลอื่น - เป็นผู้ชอบเข้าหาสมณะหรือพราหมณ์ เพื่อสอบถามถึงสิ่งที่เป็นอกุศล กรรมอะไรที่ทำแล้ว ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ แต่ให้เกิดทุกข์ตลอดไป และกรรมอะไรที่ทำแล้วเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขตลอดไป 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นคนมีโภคะมาก ร่ำรวย - เป็นคนมีอำนาจมาก - เป็นคนมีปัญญามาก
๔	โศติกเศรษฐี	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นผู้ไม่กระด้าง เยอหยิ่ง ย่อมสักการะ เคารพและนับถือผู้ที่ควรแก่สักการะ เคารพและนับถือ - เป็นผู้ชอบให้ข้าว น้ำ ผ้า เป็นต้น แก่สมณะหรือพราหมณ์ - เป็นผู้ไม่มีใจริษยา ในลาภ สักการะและ การบูชาของบุคคลอื่น - เป็นผู้ชอบเข้าหาสมณะหรือพราหมณ์ เพื่อสอบถามถึงสิ่งที่เป็นอกุศล กรรมอะไรที่ทำแล้ว ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ แต่ให้เกิดทุกข์ตลอดไป และกรรมอะไรที่ 	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดในตระกูลสูง - เป็นคนมีโภคะมาก ร่ำรวย - เป็นคนมีอำนาจมาก - เป็นคนมีปัญญามาก

ลำดับที่	เศรษฐกิจ	การกระทำกรรม	ผลกรรม
		<p>ทำแล้วเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขตลอดไป</p>	
๕	ชฎิลเศรษฐกิจ	<p>- เป็นผู้ไม่กระต้าง เย่อหยิ่ง ย่อมสักการะ เคารพและนับถือ ผู้ที่ควรแก่สักการะ เคารพและนับถือ</p> <p>- เป็นผู้ชอบให้ข้าว น้ำ ผ้า เป็นต้น แก่สมณะหรือพราหมณ์</p> <p>- เป็นผู้ไม่มีใจริษยา ในลาภสักการะและ การบูชาของบุคคลอื่น</p> <p>- เป็นผู้ชอบเข้าหาสมณะหรือพราหมณ์ เพื่อสอบถามถึงสิ่งที่เป็นอกุศล กรรมอะไรที่ทำแล้ว ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ แต่ให้เกิดทุกข์ตลอดไป และกรรมอะไรที่ทำแล้วเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขตลอดไป</p>	<p>- เกิดในตระกูลสูง</p> <p>- เป็นคนมีโภคะมาก ร่ำรวย</p> <p>- เป็นคนมีอำนาจมาก</p> <p>- เป็นคนมีปัญญามาก</p>
๖	อานนทเศรษฐกิจ	<p>- เป็นผู้ชอบโกรธผูกพยาบาทและปองร้าย</p> <p>- เป็นผู้มีใจริษยา ในลาภสักการะและการบูชาของบุคคลอื่น</p> <p>- เป็นผู้ไม่ชอบให้ข้าว น้ำ ผ้า เป็นต้น แก่สมณะหรือพราหมณ์</p> <p>- เป็นผู้กระต้าง เย่อหยิ่ง ไม่สักการะ เคารพและนับถือ</p>	<p>- เป็นคนมีพิวพรรณทราม</p> <p>- เป็นคนมีอำนาจน้อย</p> <p>- เป็นคนมีโภคะน้อย</p> <p>- เกิดในตระกูลต่ำ</p>

ลำดับที่	เศรษฐี	การกระทำกรรม	ผลกรรม
		<p>ผู้ที่ควรแก้สัการะ เคารพและนับถือ</p> <p>- เป็นผู้ไม่ชอบเข้าหาสมณะหรือพราหมณ์ เพื่อสอบถามถึงสิ่งที่เป็นอกุศล กรรมอะไรที่ทำแล้ว ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ แต่ให้เกิดทุกข์ตลอดไป และกรรมอะไรที่ทำแล้วเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขตลอดไป</p> <p>- เป็นผู้ชอบเบียดเบียนสัตว์</p>	<p>- เป็นคนมีปัญญาทราวม</p> <p>- เป็นคนมีโรคมมาก</p>
๗	จูปเศรษฐี	<p>- เป็นผู้ไม่ชอบเข้าหาสมณะหรือพราหมณ์ เพื่อสอบถามถึงสิ่งที่เป็นอกุศล กรรมอะไรที่ทำแล้ว ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ แต่ให้เกิดทุกข์ตลอดไป และกรรมอะไรที่ทำแล้วเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขตลอดไป</p>	<p>- เป็นคนมีปัญญาทราวม</p>
๘	เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพี	<p>- เป็นผู้ไม่ชอบเข้าหาสมณะหรือพราหมณ์ เพื่อสอบถามถึงสิ่งที่เป็นอกุศล กรรมอะไรที่ทำแล้ว ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ แต่ให้เกิดทุกข์ตลอดไป และกรรมอะไรที่ทำแล้วเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขตลอดไป</p> <p>- เป็นผู้ชอบโกรธผูกพยาบาทและปองร้าย</p>	<p>- เป็นคนมีปัญญาทราวม</p> <p>- เป็นคนมีผิวดรรมทราวม</p>

ลำดับที่	เศรษฐี	การกระทำกรรม	ผลกรรม
๙	อุปตตกเศรษฐี	<p>- เป็นผู้ไม่ชอบเข้าหาสมณะหรือพราหมณ์ เพื่อสอบถามถึงสิ่งที่เป็นอกุศล กรรมอะไรที่ทำแล้ว ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ แต่ให้เกิดทุกข์ตลอดไป และกรรมอะไรที่ทำแล้วเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขตลอดไป</p> <p>- เป็นผู้ไม่ชอบให้ข้าว น้ำ ผ้า เป็นต้น แก่สมณะหรือพราหมณ์</p>	<p>- เป็นคนมีปัญญาทราม</p> <p>- หลังจากตายแล้วจึงต้องไปเกิดในอบายทุกคติ วินิบาต นรก หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่เหล่านั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีโภคะน้อย</p>
๑๐	บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก	<p>- เป็นผู้ไม่ชอบเข้าหาสมณะหรือพราหมณ์ เพื่อสอบถามถึงสิ่งที่เป็นอกุศล กรรมอะไรที่ทำแล้ว ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ แต่ให้เกิดทุกข์ตลอดไป และกรรมอะไรที่ทำแล้วเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขตลอดไป</p> <p>- เป็นผู้ไม่ชอบให้ข้าว น้ำ ผ้า เป็นต้น แก่สมณะหรือพราหมณ์</p>	<p>- เป็นคนมีปัญญาทราม</p> <p>- เป็นคนมีโภคะน้อย จากเศรษฐีกลายเป็นขอทาน</p>

บทที่ ๔

วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๑๐ ท่าน โดยจะใช้วิธีการวิเคราะห์ตามหลักกรรม ๒ คือ ๑) กุศลกรรม ๒) อกุศลกรรม และหลักกรรม ๓ คือ ๑) กายกรรม ๒) วจีกรรม ๓) มโนกรรม ในการวิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีนั้นจะแยกออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ๑) วิเคราะห์ผลกรรมเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ๕ ท่าน ได้แก่ (๑) เมณฑกเศรษฐี (๒) วิสาขามหาอุบลิกา (๓) อนาถปิณฑิกเศรษฐี (๔) โชติกเศรษฐี (๕) ชฎิลเศรษฐี ๒) วิเคราะห์ผลกรรมเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ๕ ท่าน ได้แก่ (๑) อานนทเศรษฐี (๒) จูฬเศรษฐี (๓) เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพี (๔) อบุตรเศรษฐี (๕) บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก และ ๓) องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยจึงขอเสนอการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

๔.๑ วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล

๔.๑.๑ วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีตามหลักกรรม ๒

จากการศึกษาเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ผู้วิจัยวิเคราะห์ตามหลักกรรม ๒ คือ กรรมดี เรียกว่า กุศลกรรม หรือ บุญกรรม และกรรมชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม หรือ บาปกรรม พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำด้วยกาย วาจา ใจ” การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ทางกาย วาจา ใจ เป็นกุศลกรรม หรืออกุศลกรรมก็ตาม จัดเป็นตัวกรรมที่มีผลกำหนดชะตาชีวิตของแต่ละบุคคล ให้มีความสุขหรือความทุกข์ เป็นเศรษฐีหรือขอทาน ทั้งนี้ก็เพราะตัวกรรมเป็นตัวกำหนดนั่นเอง เพื่อให้ทราบชัดถึงผลกรรมของเศรษฐีตามกรรม ๒ มีดังต่อไปนี้

เมณฑกเศรษฐี เป็นผู้ที่มีทรัพย์สมบัติมากมีฐานะร่ำรวย ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขสบาย เกิดจากการอ่อนน้อม รอคอยความร่ำรวย หรือรอคอยโชคชะตา แบบนี้ไม่ใช่วิธีการของเศรษฐีอย่างแน่นอน จะเห็นว่า ในสมัยพุทธกาลคนส่วนใหญ่ที่นับถือพระพุทธศาสนา เป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นถูกต้อง ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า เชื่อคำสอนของพระพุทธเจ้าและนำมาปฏิบัติ

ให้เกิดผลเป็นจริงได้ เมณฑกเศรษฐีก็จะได้รับผลจากการทำความดีที่สั่งสมไว้จนเต็มบริบูรณ์ใช้เวลาถึง ๓ ชาติ ทำแต่ความดีตลอดมา ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจตั้งมั่นอยู่เสมอ จะเห็นว่าในชาติปัจจุบันเมณฑกเศรษฐีก็ยังหมั่นทำความดี เช่น การให้ทาน ช่วยเหลือบุคคลผู้มีความเดือดร้อนยากจน พุดจาไพเราะ ชักชวนผู้อื่นให้ประพฤติอยู่ในศีลธรรม รักษาศีล อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาเป็นประจำ ทำไมจึงมีแพะทองคำเกิดขึ้นหลังเรือนของเมณฑกเศรษฐี เพราะว่าในอดีตชาติเมณฑกเศรษฐีได้สร้างพระคันธกุฎี สร้างศาลา สร้างมณฑปประดับด้วยแก้วมณี ทองคำ เงิน ตั้งธรรมมาสน์ทองคำ ตั้งทองคำเป็นรูปแพะ ๔ ทิศ^๑ สำหรับก้าวขึ้นสู่ธรรมมาสน์ ถวายแก่พระพุทธเจ้า วิปัสสีและภิกษุสงฆ์ ทำบุญถวายทานตลอด ๔ เดือน วันสุดท้ายถวายผ้าไตรจีวรแก่ภิกษุสงฆ์ทุกรูป มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน เมณฑกเศรษฐีจึงได้รับผลจากกุศลกรรมที่ทำไว้ในอดีตชาติ

ดังนั้น เมณฑกเศรษฐีจึงมีฐานะร่ำรวยด้วยการทำแต่กุศลกรรมอย่างเดียวทั้งในอดีตชาติและชาติปัจจุบัน ในด้านอกุศลกรรมของเมณฑกเศรษฐีจึงไม่มีปรากฏ

นางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นผู้ที่มีศรัทธาตั้งมั่นอย่างมากต่อพระพุทธศาสนา ตั้งเป้าหมายไว้ให้ได้ตำแหน่งผู้เลศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายทางด้านถวายทาน จะเห็นว่า นางวิสาขามหาอุบาสิกา มีความประพฤติที่ดี มีความ پاکเพียร ขวนขวาย อุทิศอยู่ถึง ๓ ชาติ ทำแต่กุศลกรรมความดีจึงได้รับผลตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ จากการศึกษา พบว่า ในชาติปัจจุบัน นางวิสาขามหาอุบาสิกา ยังเพิ่มพูนความดีให้มากขึ้น อาทิ เช่น ทำบุญให้ทาน สงเคราะห์บุคคลผู้อยู่ร่วมด้วยและบุคคลทั่วไป รักษาศีล สร้างวัดบุพพารามวิหาร ถวายแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัย ๔ ที่นางวิสาขามหาอุบาสิกา มีกำลังทรัพย์สามารถทำได้แบบนี้ เพราะวาอาณิสย์จากการถวายเบญจโครสถานแก่ภิกษุสงฆ์จำนวน ๒ หมื่นรูป ถวายภัตตาหาร ผ้าจีวรสาฎก เข็ม ด้าย เครื่องย้อมแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน และอาณิสย์จากการถวายทานยังส่งผลให้ในวันแต่งงานของนางวิสาขามหาอุบาสิกาได้รับไทยธรรมจากบิดาเป็นจำนวนมาก เช่น เครื่องประดับมหาลดาปสาธน์^๒ มีค่า ๙ โกฎิ ๑ แสน เงิน ทอง เป็นต้น อย่างละ ๕๐๐ เล่มเกวียน รถ ๕๐๐ คัน ให้นางปริจาริกา ๑,๕๐๐ คน ให้โคเป็นจำนวนมาก โดยต้อนโคให้เบียดกันในเรื่องที่ยาวประมาณ ๓ คาวุต กว้างประมาณ ๑ อสุภะให้ลูกโคอีกเป็นจำนวนมาก ด้วยอาณิสย์จากการถวายทาน ขณะที่ภิกษุสงฆ์ปิดบาตรห้ามอยู่ว่า “พอแล้ว พอแล้ว” นางก็ยังกล่าวว่า “สิ่งนี้ก็อร่อย สิ่งนี้ก็น่าฉัน” และถวายอาหารอีก เป็นผลทำให้โคหนุ่ม แม่โคนม และลูกโค ๑๘ หมื่นตัว

^๑ พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑๙๑/๔๘-๔๙.

^๒ พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๑๐๙-๑๑๕.

กระโดดออกจากคอกติดตามฝูงโคไป ดังนั้น นางวิสาขาอุบาสิกาจึงมีฐานะร่ำรวยเป็นเศรษฐีจากการทำกุศลกรรมต่าง ๆ ผลจากกุศลกรรมยังส่งผลให้ได้รับสิ่งที่ดีอีกมาก เช่น ได้เกิดในตระกูลของเศรษฐี มีความสุขสบาย ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายทางด้านถวายทาน นางวิสาขาอุบาสิกาทำแต่กุศลกรรมอย่างเดียว ด้านอกุศลกรรมจึงไม่มีปรากฏ

อนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็นเศรษฐีอีกผู้หนึ่งที่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา มีจิตใจตั้งมั่นในการบริจาคทาน เป็นผู้ใจบุญชอบช่วยเหลือคนตกยาก อนาถบิณฑิกะ เป็นชื่อที่ประชาชนใช้เรียกท่าน เดิมชื่อว่า สุทัตตะ ประกอบอาชีพค้าขาย ประพฤติตนอยู่บนความดีงาม ประพฤติปฏิบัติธรรม รักษาศีลเป็นประจำ อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัย ๔ เชื้อมั่นในการทำกุศล เห็นได้จาก อนาถบิณฑิกเศรษฐีนำเงินไปสร้างวัดพระเชตะวันวิหาร ถวายแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์^๓ ทำบุญจนทรัพย์หมด วิเคราะห์ได้ว่าเป็นเพราะเศรษฐีจกตกต่ำ การค้าขายไม่ดี พวกพ่อค้าก็ยืมเงินไปยังไม่นำเงินมาชำระคืน ทรัพย์สมบัติที่ฝังไว้ถูกน้ำเซาะตลิ่งพังตกลงไปในน้ำสายน้ำก็พัดกระจัดกระจายไป เพราะเหตุนี้จึงทำให้อนาถบิณฑิกเศรษฐีเกิดภาวะทางการเงินฝืดเคืองอยู่ช่วงหนึ่ง ด้วยอาณิสสของกุศลกรรมทำให้อนาถบิณฑิกเศรษฐีกลับมารวยเหมือนเดิม เพราะเทวดาผู้อาศัยอยู่ที่ซุ้มประตูหน้าบ้านช่วยเหลือทำให้พวกพ่อค้านำเงินมาชำระหนี้สินทั้งหมด พร้อมทั้งรวบรวมทรัพย์สินที่อยู่ในน้ำและส่วนอื่นอีกนำกลับมาไว้ในห้องเปล่าของอนาถบิณฑิกเศรษฐี จะเห็นว่าอนาถบิณฑิกเศรษฐีมีจิตใจมุ่งมั่นอย่างมากชวนชวนการทำกุศลกรรม ด้วยการบริจาคทาน อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา รักษาศีลเป็นประจำ บุญกุศลจึงเต็มบริบูรณ์ ดังนั้น อาณิสสของกุศลกรรมจึงส่งผลให้อนาถบิณฑิกเศรษฐีกลับมีฐานะร่ำรวยเหมือนเดิมจึงรักษาความเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาลและได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้เลิศทางถวายทาน ฝ่ายอุบาสกสมความปรารถนาที่ตั้งไว้ในอดีตชาติด้วยการทำกุศลกรรมอย่างเดียว ในด้านอกุศลกรรมของอนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงไม่มีปรากฏ

โชติกเศรษฐี เป็นเศรษฐีที่ดำรงตนอยู่บนรากฐานของความดีงาม การดำเนินชีวิตมีแต่ความสุขสบาย มีทรัพย์สมบัติมากกว่าพระเจ้าพิมพิสาร ไม่ประมาทหมั่นเมาในความสุขสบาย ทำกุศลกรรมด้วยการบริจาคทาน ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า รักษาศีล ปฏิบัติธรรม ศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา โชติกเศรษฐีจึงมีความสุขสบายมีทรัพย์สินเงินทองมากมาย มีปราสาท ๗ ชั้น ทำด้วยแก้ว ๗ ประการ กำแพง ๗ ชั้น ทำด้วยแก้ว ๗ ประการ ชุมทรัพย์ ๔ ชุม ชุ่มประตู ๗ ชุ่ม

^๓ วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๐๗/๑๑๘-๑๑๙.

รอบปราสาท วิเคราะห์ได้ว่า ในอดีตชาติ โชติกเศรษฐี เกิดเป็น อปราจิต สร้างพระคันธกุฎีประดับด้วยแก้ว ๗ ประการ หน้าต่าง ประตูประดับด้วยแก้ว ๗ ประการ เป็นต้น และโปรยด้วยแก้ว ๗ ประการ สูงเพียงเข้าลอบพระคันธกุฎีเพื่อต้องการให้ประชาชนมาฟังพระธรรม ก่อนจะถวายพระคันธกุฎีประกาศให้ประชาชนนำเอาแก้วมณีติดมือกลับไปหลังจากฟังพระธรรมจบแล้ว ต่อจากนั้นจึงถวายพระคันธกุฎีแก่พระพุทธเจ้าวิปัสสีและภิกษุสงฆ์ ด้วยอานิสงส์จากการทำกุศลกรรมดังกล่าว ส่งผลให้ โชติกเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยและมีการดำเนินชีวิตที่สุขสบาย สาเหตุที่โชติกเศรษฐีบรรพชา วิเคราะห์ว่า เพราะผลจากการตั้งความปรารถนาไว้ในอดีตชาติให้ได้บรรลุธรรมที่พระปัจเจกพุทธเจ้าบรรลุแล้ว จึงเป็นผลทำให้โชติกเศรษฐีเกิดความเบื่อหน่ายจากความสุขสบาย อีกทั้งมีความสลดใจต่อกิริยาอาการของพระเจ้าอชาตศัตรูทรงมีความโลภอยากได้ปราสาทของโชติกเศรษฐี พระเจ้าอชาตศัตรูนำกำลังพลมาเพื่อยึดปราสาทแต่ไม่สามารถทรงยึดปราสาทได้ ด้วยอานิสงส์ของกุศลกรรมได้ถวายพระคันธกุฎีแก่พระพุทธเจ้าวิปัสสีในอดีตชาติ ได้ตั้งความปรารถนาว่า “พระราชาหรือโจรหลายร้อยจะข่มเหงข้าพเจ้า ถ้าไม่ได้ให้แม่เส้นด้ายชายผ้า เป็นของข้าพเจ้า ไม่ว่าใครก็ไม่สามารถเอาไปได้ แม่ไฟก็อย่าไหม้ของ ๆ ข้าพเจ้า แม่น้ำก็อย่าพัด”^๔ ด้วยเหตุดังกล่าว โชติกเศรษฐีจึงกราบทูลขอลาบรรพชาต่อพระเจ้าอชาตศัตรูซึ่งเป็นพระราชา เพราะสมัยที่พระเจ้าพิมพิสารยังทรงพระชนม์อยู่ทรงพระราชทานตราตั้งตำแหน่งเศรษฐีให้แก่โชติกเศรษฐี เป็นธรรมเนียมที่เศรษฐีทุกท่านจะต้องปฏิบัติเมื่อต้องการถวายตราตั้งกลับคืนสู่พระราชวัง เมื่อทูลขอลาบรรพชาต่อพระราชาแล้ว โชติกเศรษฐีจึงเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลขอบรรพชาอยู่ในสำนักของพระองค์และได้รับการบรรพชาบวชเป็นภิกษุ ในระยะเวลาไม่นานท่านได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ ชื่อว่า “พระโชติกเถระ” ดังนั้น ในฐานะที่ท่านเป็นปุถุชนคนธรรมดาด้วยอานิสงส์ผลของกุศลกรรมส่งผลให้ท่านมีทรัพย์สมบัติมากมีฐานะร่ำรวยเป็นเศรษฐีได้รับความสุขสบาย ในส่วนอกุศลกรรมของท่านจึงไม่มีปรากฏ

ชฎิลเศรษฐี เป็นเศรษฐีอีกผู้หนึ่งที่มีความสุขสบายมีฐานะร่ำรวยดำรงตนอยู่บนรากฐานของความดี เป็นสัมมาทิฐิ มีคุณธรรมจริยธรรม สั่งสอนบุตรของตนให้ประพฤติปฏิบัติด้วยความดี ชฎิลเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยเพราะเหตุใด วิเคราะห์ได้ว่า เพราะการประพฤติปฏิบัติที่ดีในชาติปัจจุบัน ในอดีตชาติทำกุศลกรรมด้วยการทำดอกไม้ทองคำขนาดคืบหนึ่ง ๓ หม้อ ถวายแก่พระพุทธเจ้ากัสสปะ^๕ อานิสงส์ของกุศลกรรมส่งผลให้ชฎิลเศรษฐีได้ครอบครองภูเขาทองคำที่เกิดขึ้น

^๔ พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๒๗-๕๒๘.

^๕ พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๔๕-๕๔๗.

สำหรับตน ทำให้ชีวิตมีความเป็นอยู่อย่างสุขสบาย และที่สำคัญภูิลเศรษฐีดำเนินชีวิตโดยยึดหลักการ ทำกุศลกรรมเป็นหลัก ได้แก่ การประพาศสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ มีความเสียสละ มีคุณธรรมประจำใจ ฝึกฝนในการบรรพชา เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา สละทรัพย์สมบัติ ทั้งหมดให้แก่บุตรแล้ว จึงไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลขอบรรพชาได้รับการบรรพชาบวชเป็นภิกษุ จากพระพุทธเจ้า บำเพ็ญสมณธรรมอยู่ ๒-๓ วัน ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ ดังนั้น ในฐานะที่ท่าน เป็นปุถุชนคนธรรมดาด้วยอานิสงส์ผลกุศลกรรมส่งผลให้ท่านมีทรัพย์สมบัติมากมีฐานะร่ำรวยเป็นเศรษฐี มีการดำเนินชีวิตอย่างสุขสบาย ในด้านอกุศลกรรมของท่านจึงไม่มีปรากฏ

๔.๑.๒ วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีตามหลักกรรม ๓

จากการศึกษาเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ผู้วิจัยวิเคราะห์ ตามหลักกรรม ๓ คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาดีหรือชั่ว สุจริตหรือทุจริต ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งการกระทำทั้ง ๓ นี้ เป็นช่องทางในการทำกรรมที่ส่งผลให้ได้รับความสุขหรือความทุกข์ เพื่อให้ทราบชัดถึงผลกรรมของเศรษฐีตามกรรม ๓ มีดังนี้

เมณฑกเศรษฐี เป็นผู้มีความเห็นที่ถูกต้องมีการประพฤติกปฏิบัติตามหลักกรรม ๓ ได้แก่

ทางกายสุจริต จะพบว่า เมณฑกเศรษฐีบริจาคทานเป็นสิ่งของที่ได้มาจากความสุจริต กล่าวคือ เมณฑกเศรษฐีนำข้าวของตนออกมาแจกจ่ายแก่ประชาชนและให้เอาไปจนพอแก่ความต้องการ อีกทั้งเมณฑกเศรษฐีมีความอ่อนน้อมถ่อมตน คือ เมณฑกเศรษฐีทราบที่พระพุทธเจ้าเสด็จมา คิดว่าจะไปรับเสด็จพระองค์ ออกไปพบพวกเดียรถีย์ถูกห้ามไม่ให้ไป แต่ก็ไม่เชื่อจึงไปถวายบังคมพระศาสดา นั่งลงในที่สมควร ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าด้วยความเคารพ และเมณฑกเศรษฐีได้นำ หลักธรรมจากพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติ คือ เมณฑกเศรษฐีแจกจ่ายทานให้แก่ประชาชน ส่งเสริม ประชาชนให้มีอาชีพเลี้ยงครอบครัว

ทางวาจาสุจริต จะพบว่า เมณฑกเศรษฐีพูดจาไพเราะทำให้ผู้รับฟังมีความอบอุ่น กล่าวคือ ใช้ให้เด็กหญิงวิสาขาไปต้อนรับพระพุทธเจ้าก็จะกล่าวว่า “แม่หนู เป็นมลล ทั้งแก่เจ้า ทั้งแก่เรา แม่หนูกับ พวกเด็กหญิงบริวารของเจ้า ๕๐๐ คน จงขึ้นรถ ๕๐๐ คัน แวดล้อมด้วยทาสี ๕๐๐ คน ไปทำการต้อนรับ พระทศพล”^๖ อีกทั้งเมณฑกเศรษฐีชักชวนผู้อื่นให้ประพฤติกปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม ส่งเสริมให้ มีอาชีพสุจริต พูดแต่ความจริงโดยประกาศให้ประชาชนมารับอาหาร ข้าวสาร กหาปณะ ใครถือภาชนะใส่

^๖ ชู.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑๙๑/๔๗.

มาเท่าไรเศษฐีกับริรจุอาหาร ข้าวสาร กหาปณะให้จนเต็ม และเมณฑกเศษฐีพูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ คือ สั่งให้บริวารเปิดฉางข้าวเพื่อแจกจ่ายแก่ประชาชน ใช้ให้เด็กหญิงวิสาขาและบริวารไปต้อนรับเสด็จพระพุทธเจ้าทำให้เด็กหญิงวิสาขาและบริวารได้รับฟังพระธรรมเทศนาจนได้ดวงตาเห็นธรรม

ทางใจสุจิต จะพบว่า เมณฑกเศษฐีมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา เชื่อเรื่องทานและอานิสงส์ของการให้ทาน เชื่อเรื่องกรรม เมณฑกเศษฐีมีความเมตตาปรารถนาดีต่อบุคคลที่อยู่ร่วมด้วยและบุคคลทั่วไป มีความห่วงใยต่อคนในครอบครัว มีจิตใจคิดช่วยเหลือประชาชนที่มีความเดือดร้อน มีความเห็นที่ถูกต้อง มีเจตนาที่ดีทราบว่สิ่งใดเป็นการประพฤดีดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ สิ่งใดเป็นการประพฤดีไม่ดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ

ดังนั้น เมณฑกเศษฐีจึงมีความประพฤดีสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจอย่างเดี่ยว ผลกรรมจึงส่งผลให้ประสบแต่สิ่งที่ดีที่มีความสุขสบาย การประพฤดีสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจของเมณฑกเศษฐีจึงไม่มีปรากฏ

นางวิสาขาอุบาสิกา เป็นสัมมาทิฐีมีความเห็นถูกต้องดำเนินชีวิตตามหลักกรรม ๓ ได้แก่

ทางกายสุจริต จะพบว่า นางวิสาขาอุบาสิกาบริจาคทานเป็นสิ่งของที่ได้มาจากความสุจริต กล่าวคือ ถวายเครื่องประดับมहाลดาปสารณ์แก่พระอานนท์ อีกทั้งนางวิสาขาอุบาสิกาสงเคราะห์บุคคลที่อยู่ร่วมด้วยและบุคคลทั่วไปให้ได้รับความสุข จะเห็นได้ว่าในวันที่ย้ายเข้ามาอยู่บ้านสามี นางวิสาขาอุบาสิกาได้รับของขวัญจากประชาชนและนำของขวัญเหล่านั้นแจกจ่ายให้เหมาะสมเป็นประโยชน์ตามสมควรแก่บุคคล และนางวิสาขาอุบาสิกานำหลักกรรมมาประพฤดีปฏิบัติ ด้วยการบริจาคทาน สร้างวัดบุพพารามวิหารถวายแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์พร้อมทั้งอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัย ๔ เป็นประจำ

ทางวาจาสุจริต จะพบว่า นางวิสาขาอุบาสิกาพูดแต่ความจริง อาทิ เช่น ตำนานีพ้อสามีว่า บริโภค ของเก่า หมายความว่า พ้อสามีไม่ทำบุญใหม่ให้เกิดขึ้นใช้บุญเก่าที่มีอยู่เท่านั้น นางวิสาขาอุบาสิกาพูดจามีศีลปะถูกต้องตามจรรยา มารยาทและประเพณีนิยมของสังคมสมัยพุทธกาลเรื่อง โอวาท ๑๐ ข้อ ซึ่งพ้อสามีไม่เข้าใจความหมายของโอวาทเหล่านั้น นางวิสาขาอุบาสิกาจึงอธิบายให้พ้อสามีได้เข้าใจถึงความหมายของโอวาทที่บิดาได้ให้ไว้ทั้งหมด และนางวิสาขาอุบาสิกาชักชวนให้ผู้อื่นฟังพระธรรมเทศนาโดยชักชวนพ้อสามีฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าจนได้ดวงตาเห็นธรรม

ทางใจสุจริต จะพบว่า นางวิสาขาอุบาสิกามีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนามั่นคงต่อพระรัตนตรัย กล่าวคือ ในวันที่พ้อสามีขอโทษต่อนางวิสาขาอุบาสิกา ด้วยจิตใจที่ตั้งมั่นต่อ

พระพุทธศาสนา นางวิสาขามหาอุบาสิกาจึงกล่าวต่อพ่อสามีว่า “คุณพ่อ ดิฉันยกโทษที่ควรยกให้แก่คุณพ่อ แต่ดิฉันเป็นธิดาของตระกูลผู้มีความเลื่อมใสอันไม่ถ่วงในพระพุทธศาสนา พวกดิฉันเว้นภิกษุสงฆ์แล้ว เป็นอยู่ไม่ได้ หากให้ดิฉันได้มีโอกาสเพื่อบำรุงภิกษุสงฆ์ตามความพอใจของดิฉัน ดิฉันจึงจักอยู่”^๗ อีกทั้งนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นคุณธรรม มีความเมตตาปรารถนาดีต่อบุคคลที่อยู่ร่วมด้วยและบุคคลทั่วไป ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นผู้ที่ประชาชนรักใคร่ด้วยมิตรไมตรีจิต

ดังนั้น การประพาสสุจริตดังกล่าวส่งผลให้นางวิสาขามหาอุบาสิกาประสบกับสิ่งที่ดีมีความสุขสบาย ส่วนการประพาสสุจริตไม่มีปรากฏจากนางวิสาขามหาอุบาสิกา

อนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็นผู้มีความเห็นถูกต้องเข้าใจหลักการประพาสตามหลักกรรม ๓ ได้แก่

ทางกายสุจริต จะพบว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีบริจาคทานเป็นสิ่งของที่บริสุทธิ์ได้มาอย่างสุจริต กล่าวคือ นำทรัพย์ที่ได้จากการค้าขายอย่างสุจริตซื้อที่ดินสร้างวัดพระเชตะวันวิหารถวายแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ อีกทั้งอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นผู้รักษาศีลเมื่อไปวัดจะต้องถวายทานและรักษาศีลทุกครั้ง อนาถบิณฑิกเศรษฐีอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัย ๔ เป็นประจำ เมื่อไปวัดทุกครั้งจะต้องมีสิ่งของติดมือไปเสมอ เวลาเช้าให้คนรับใช้นำข้าวต้มไปถวายภิกษุสงฆ์และสามเณร เวลาเย็นให้คนรับใช้นำเนยใส น้ำผึ้ง และน้ำอ้อยไปถวายภิกษุสงฆ์และสามเณร

ทางวาจาสุจริต จะพบว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นพ่อค้าทำการค้าขายกับประชาชน เศรษฐีก็จะเจรจาขายสินค้าด้วยความซื่อสัตย์ไม่พูดจาหลอกลวงเพื่อขายสินค้าของตน หรือพูดจาใส่ร้ายพ่อค้าอื่นให้เสียหาย ตรงไปตรงมา เปิดเผย เป็นต้น

ทางใจสุจริต จะพบว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีมีจิตใจตั้งมั่นเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา อาทิเช่น หลังจากที่ได้อุปถัมภ์สร้างวัดพระเชตะวันวิหารใช้ทรัพย์ไปอย่างมากจนทรัพย์หมดลงถึงกระนั้นเศรษฐีก็ยังไม่วางมือการทำบุญถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ อีกทั้งอนาถบิณฑิกเศรษฐีมีเมตตาปรารถนาดีต่อบุคคลที่อยู่ร่วมด้วยและบุคคลทั่วไป เช่น ได้เตรียมก้อนข้าวไว้เพื่อแจกจ่ายให้แก่คนยากไร้อนาถาเสมอ^๘

ดังนั้น อนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงมีความสุขและประสบกับสิ่งที่ดีจากการประพาสที่ดีดังกล่าว การประพาสที่ดีของอนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงไม่ปรากฏ

^๗ คุรุรายละเอียดใน พ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๐/๙๘-๙๙.

^๘ อ.เอกก.อ. (ไทย) ๓๓/๑๕๐/๖๐.

โชติกเศรษฐี เป็นเศรษฐีที่มีการประพฤติปฏิบัติตามหลักกรรม ๓ ได้แก่

ทางกายสุจริต พบว่า โชติกเศรษฐีบริจาคทานที่ได้มาจากความบริสุทธิ์ กล่าวคือ โชติกเศรษฐีทราบข่าวว่าบรรดามหาชนเดินทางเพื่อมาดูทรัพย์สินของตนได้สั่งให้คนรับใช้หุงต้มอาหารไว้ต้อนรับบรรดามหาชนเหล่านั้น สั่งคนรับใช้ให้เปิดชุมทรัพย์ ๑ ชุม เพื่อแจกจ่ายแก่บรรดามหาชนโดยไม่เสียดาย อีกทั้งโชติกเศรษฐีเป็นผู้รักษาศีล ไปวิหารฟังพระธรรมเทศนารักษาศีลอยู่ในสำนักของพระพุทธเจ้า และโชติกเศรษฐีนำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติ ด้วยการบริจาคทานเพื่อตัดความตระหนี่ความเห็นแก่ได้ออกจากใจ เป็นต้น

ทางวาจาสุจริต พบว่า โชติกเศรษฐีพูดจาสุภาพเรียบร้อย กล่าวคือ พระราชามีความประสงค์จะทอดพระเนตรปราสาทของโชติกเศรษฐี บิดาของโชติกเศรษฐีจึงมาบอกว่า “พ่อ พระราชามีพระราชประสงค์จะทอดพระเนตรปราสาทของเธอ” โชติกเศรษฐีรับคำจากบิดาว่า “ดีละ คุณพ่อขอพระองค์จงเสด็จมาเถิด” อีกทั้งโชติกเศรษฐีพูดแต่ความจริง สั่งให้บริวารเปิดชุมทรัพย์ ๑ ชุม มีขนาดประมาณ ๑ คาวุต และบอกแก่มหาชนทั้งหลายว่า “จงนำเอาทรัพย์ตามที่พวกท่านสามารถจะนำไปได้”^๙

ทางใจสุจริต จะพบว่า โชติกเศรษฐีมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา อาทิ เช่น เดินทางไปวิหารนั่งฟังพระธรรมเทศนารักษาศีลอยู่กับพระพุทธเจ้า หลังจากที่เกิดความเบื่อหน่ายจากความสุขสบายแล้ว อีกทั้งมีความสลดใจต่อภริยาอาการความโลภของพระเจ้าอชาตศัตรูที่ทรงแสดงออกมา โชติกเศรษฐีคิดว่าสมบัติที่มีอยู่ในโลกอย่างนี้ เมื่อมีอยู่ก็มีคนอยากได้เป็นเหตุนำมาซึ่งความเดือดร้อนวุ่นวายไม่มีความสุขมีทางเดียว นั่นก็คือการบวช โชติกเศรษฐีเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลขอบวชเป็นภิกษุและบำเพ็ญสมณธรรมจนบรรลุเป็นพระอรหันต์

ดังนั้น ด้วยการประพฤติสุจริตดังกล่าวจึงส่งผลให้ท่านประสบแต่สิ่งที่ดีมีความสุขสบาย ขณะที่ท่านยังเป็นปุถุชนคนธรรมดา แต่เมื่อบวชเป็นภิกษุแล้วด้วยการประพฤติปฏิบัติดีส่งผลให้ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์อันเป็นบรมสุขหาสุขอื่นเปรียบไม่ได้ การประพฤติที่ไม่ดีของท่านจึงไม่มีปรากฏ

ขมูลเศรษฐี เป็นเศรษฐีอีกผู้หนึ่งที่มีความสุขสบายดำเนินชีวิตอยู่บนรากฐานของความดีงาม โดยใช้หลักการของกรรม ๓ นำมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่

^๙ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๙๖/๕๓๒.

ทางกายสุจริต จะพบว่า ชฎิลเศรษฐีได้รับการอบรมความประพฤติเป็นอย่างดีซึ่งเป็นเด็กจากหญิงผู้ปู้ภูฏากของพระมหากัจจายนะซึ่งเป็นผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาทำให้เด็กชฎิลประพฤติปฏิบัติด้วยการไม่เบียดเบียนสัตว์อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ไม่ลักทรัพย์ จะเห็นได้ว่า หลังจากที่พระมหากัจจายนะรับเด็กชฎิลมาจากหญิงผู้ปู้ภูฏากของท่าน พระเถระได้ฝากเด็กชฎิลให้อยู่กับภุมมพีผู้ปู้ภูฏากอีกผู้หนึ่งของท่าน หลังจากนั้นในวันหนึ่งเด็กชฎิลขายสินค้าทั้งหมดให้แก่ภุมมพีและชี้แจงค่าสินค้าทั้งหมดโดยไม่ปิดบังหรือริบเอาไว้แม้แต่กหาปณะเดียว ต่อมาเมื่อชฎิลเติบโตเป็นหนุ่มภุมมพีจึงให้แต่งงานกับบุตรสาวของตนและสร้างเรือนให้ทั้งสองได้อยู่ร่วมกัน เมื่อสร้างเรือนเสร็จ ชฎิลพร้อมด้วยภรรยาจะก้าวข้ามธรณีประตู เหตุอัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้น คือ มีภูเขาทองผุดขึ้นที่หลังเรือนขาวนี้ก็แพร่ไปทั่วทั้งพระนคร พระราชาทรงทราบจึงแต่งตั้งให้เป็นเศรษฐีประจำพระนคร หลังจากนั้นชฎิลเศรษฐีมีบุตรชาย ๓ คน จากภรรยาของท่าน ไม่ปรากฏว่าชฎิลเศรษฐีมีความประพฤติผิดทางกาม

ทางวาจาสุจริต จะพบว่า ชฎิลเศรษฐีพูดจาสุภาพ กล่าวคือ ในครั้งที่ชฎิลเศรษฐีสั่งให้บริวารถือ อิฐทองคำ ดำมปฏักทองคำ และเขียงเท้าทองคำเที่ยวไปในพระนครตรวจดูว่ามีเศรษฐีผู้มีฐานะเสมอกันหรือไม่ หลังจากบริวารกลับมาชฎิลเศรษฐีจึงถามว่า “พ่อทั้งหลาย พวกท่านเที่ยวไปตรวจดูผู้ใดพวกท่านเห็นแล้วหรือ” เป็นต้น อีกทั้งชฎิลเศรษฐีพูดแต่ความจริง โดยไปเข้าเฝ้าพระราชากราบทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ ข้าพระองค์มีความประสงค์จะบวช” พระราชาทรงสรรเสริญการบวชจึงตรัสว่า “ดีละ มหาเศรษฐี ท่านจงบวชเถิด” หลังจากไปเข้าเฝ้าพระราชาแล้วชฎิลเศรษฐีกลับมาถึงเรือนของตนเรียกบุตรชายทั้ง ๓ คน มาบอกกล่าวถึงความประสงค์ของตนว่าต้องการจะบวช และได้สั่งสอนบุตรชายทั้ง ๓ คนให้ประพฤติปฏิบัติตนอยู่บนความดีงามแล้วจึงไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลขอบวชเป็นภิกษุ

ทางใจสุจริต จะพบว่า ชฎิลเศรษฐีมีใจเป็นคุณธรรม กล่าวคือ เรียกบุตรชาย ๓ คน ให้มาหาตนวางจอบไว้ที่มือบุตรชายคนโตและกล่าวว่า “เจ้าจงขุดเอาลิ้มทองจากภูเขาทองที่หลังเรือน” บุตรชายคนโตถือเอาจอบไปสับภูเขาทองปรากฏว่าคล้ายกับสับลงไปบนหิน ให้บุตรชายคนกลางถือเอาจอบไปสับภูเขาทองปรากฏว่ามีผลเช่นเดียวกับพี่ชาย และให้บุตรชายคนเล็กถือเอาจอบไปสับภูเขาทองปรากฏว่าเหมือนเขาสับดินเหนียวและทำให้เป็นกอง ชฎิลเศรษฐีจึงกล่าวกับบุตรชายผู้เป็นพี่ชายทั้งสองว่า “ภูเขาทองลูกนี้ ไม่ใช่เกิดเพื่อพวกเจ้า เกิดขึ้นเพื่อพ่อและน้องชาย พวกเจ้าจงใช้สอยร่วมกันกับน้องชายเถิด” อีกทั้งชฎิลเศรษฐีมีใจเสียสละมอบทรัพย์สมบัติทั้งหมดให้ครอบครัวไว้ใช้สอย

ชฎิลเศรษฐีมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาฝึกฝนในการบวชโดยใช้ให้บริวารไปสืบหาเศรษฐีผู้มีฐานะเสมอตนถ้ามีตนเองก็จักบวช ปรากฏว่ามีเศรษฐีผู้มีฐานะเสมอตนชฎิลเศรษฐีจึงสละทรัพย์สมบัติของตนและไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลขอบวชเมื่อได้รับการบวชเป็นภิกษุแล้วบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ ๒-๓ วัน ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์^{๑๐}

ดังนั้น ในฐานะที่ท่านเป็นปุถุชนคนธรรมดาด้วยการประพฤติดีดังกล่าวทำให้ท่านประสบแต่สิ่งที่ดีมีความสุขสบาย เมื่อบวชเป็นภิกษุแล้วการประพฤติปฏิบัติดีจึงส่งผลให้ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์มีความสุขหาสุขอื่นเปรียบไม่ได้ การประพฤติไม่ดีจากท่านจึงไม่มีปรากฏ

๔.๒ วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล

๔.๒.๑ วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีตามหลักกรรม ๒

จากการศึกษาเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ผู้วิจัยวิเคราะห์ตามหลักกรรม ๒ คือ กรรมดี เรียกว่า กุศลกรรม หรือ บุญกรรม และกรรมชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม หรือ บาปกรรม พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำด้วยกาย วาจา ใจ” การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ทางกาย วาจา ใจ เป็นกุศลกรรม หรืออกุศลกรรมก็ตาม จัดเป็นตัวกรรมที่มีผลกำหนดชะตาชีวิตของแต่ละบุคคล ให้มีความสุขหรือความทุกข์ เป็นเศรษฐีหรือขอทาน ทั้งนี้ ก็เพราะตัวกรรมเป็นตัวกำหนดนั่นเอง เพื่อให้ทราบชัดถึงผลกรรมของเศรษฐีตามกรรม ๒ มีดังต่อไปนี้

อานนทเศรษฐี เป็นเศรษฐีที่มีฐานะร่ำรวยมีทรัพย์สมบัติอยู่มาก การดำเนินชีวิตของอานนทเศรษฐี ดูคล้ายกับว่า จะมีแต่ความสุขจากการมีทรัพย์สมบัติของตน จากการศึกษาประวัติวิถีการดำเนินชีวิต การทำกรรมและผลกรรมของอานนทเศรษฐี จะพบว่า อานนทเศรษฐีไม่ได้มีความสุขอย่างที่เห็น มีแต่ความทุกข์เพราะกลัวทรัพย์สมบัติที่มีอยู่จะหมดไป ไม่เคยทำบุญให้ทาน มีแต่ความตระหนี่ถี่เหนียว มีความเห็นผิด และยังสั่งสอนบุตรไม่ให้ใช้ทรัพย์ที่มีอยู่ถึงวันละ ๓ เวลา อานนทเศรษฐีดำเนินชีวิตอยู่แบบนี้จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ก่อนสิ้นใจก็ยังไมยอมบอกถึงทรัพย์สมบัติที่ตนฝังไว้แก่ใครแม้แต่บุตรของตนเอง ผลของอกุศลกรรมทำให้อานนทเศรษฐีไปเกิดเป็นบุตรของขอทาน ได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน อดอยาก อีกทั้งมีรูปร่างอัปลักษณ์ ถูกรังเกียจจาก

^{๑๐} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๔๖/๕๔๗.

สังคม^{๑๑} ดังนั้น อานนทเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยมีทรัพย์สมบัติมากเพราะผลของกุศลกรรมที่เคยได้ทำมาจากอดีตชาติ บุญเก่าหมดไปบุญใหม่ก็ไม่ทำ เพราะขาดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต ผลของอกุศลกรรมจึงติดตามตนไป ทำให้เกิดในตระกูลของขอทาน อานนทเศรษฐีทำแต่อกุศลกรรมอย่างเดียวจึงประสบกับสิ่งไม่ดีได้รับความทุกข์เดือดร้อนจากผลของอกุศลกรรมที่ได้ทำไว้

จุฬเศรษฐี เป็นเศรษฐีอีกผู้หนึ่งที่ดำเนินชีวิตอยู่บนความประมาทหัวเหมาติดอยู่กับความคิดเห็นที่ผิด เพลิดเพลินอยู่กับ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส จากการศึกษาระวัติ วิธีการดำเนินชีวิต การทำกรรมและผลกรรมของจุฬเศรษฐี จะพบว่า จุฬเศรษฐีมีฐานะร่ำรวย แต่เป็นคนตระหนี่ไม่เคยให้สิ่งของแก่ใคร ทำแต่อกุศลกรรม ไม่รักษาศีล ไม่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ไม่เอื้อเฟื้อต่อการบำเพ็ญบุญบำเพ็ญกุศล ไม่เชื่อเรื่องกรรม มีโอกาสฟังธรรมจากพระพุทธเจ้ากลับไม่สนใจ แสวงหาแต่วัตถุสิ่งของต่าง ๆ เมื่อถึงวาระสุดท้ายของชีวิตผลของอกุศลกรรมจึงส่งผลให้ไปเกิดเป็นเปรต มีความทุกข์ ทรมาน อุดอยาก โหยหิว มีร่างกายปราศจากเนื้อและเลือด มีเพียงกระดูก เส้นเอ็นและหนัง ศีรษะโถ้น ปราศจากเสื้อผ้า ในภพของเปรตไม่มีการทำกรรม ไม่มีการค้าขาย ต้องรอคอยผลบุญจากการอุทิศไปให้ ธิตาของจุฬเศรษฐีเปรตทำบุญอุทิศไปให้ แต่จุฬเศรษฐีเปรตไม่สามารถรับผลบุญได้เพราะเป็นทานที่ให้แก่ผู้ทุศีลจึงไม่มีผล ดังนั้น จุฬเศรษฐีเปรตเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่มีฐานะร่ำรวยมีทรัพย์สมบัติมาก ด้วยผลบุญจากการทำกุศลกรรมในอดีตชาติ ในชาติปัจจุบันทำแต่อกุศลกรรมผลกรรมจึงส่งผลให้ไปเกิดเป็นเปรต^{๑๒}

เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพี เป็นเศรษฐีผู้มีฐานะร่ำรวยดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข อยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น มีเหตุการณ์ที่ทำให้ชีวิตของเศรษฐีกลับต้องพลิกผันไป จากการศึกษาประวัติ วิธีการดำเนินชีวิต การทำกรรมและผลกรรมของเศรษฐีชาวเมืองโกสัมพี จะพบว่า เศรษฐีมีความเห็นผิดไม่ยอมรับเกี่ยวกับเรื่องของโชคชะตา จึงทำอกุศลกรรมด้วยการสั่งให้หญิงรับใช้นำเด็กไปฆ่า สาเหตุเกิดจาก วันหนึ่งเศรษฐีได้ฟังปุโรหิตบอกว่าเด็กที่เกิดวันนี้เป็นผู้มีบุญมาก อนาคตจะได้เป็นมหาเศรษฐีของเมือง เศรษฐีมีภรรยาซึ่งมีครรภ์แก่แต่ยังไม่คลอด จึงสั่งให้หญิงรับใช้ไปตามหาเด็กที่เกิดในวันนี้ให้พบแล้วให้ใช้ทรัพย์ ๑ พันแลเด็กนั้นกลับมา ปรากฏว่าหญิงรับใช้สามารถหาเด็กจนพบและพากลับมาให้เศรษฐี เศรษฐีเลี้ยงดูเด็กนั้นไว้ คิดว่าถ้าลูกของตนเป็นลูกสาว ก็จะให้แต่งงานกับเด็กคนนั้น แต่ถ้าเป็นลูกชาย เศรษฐีก็จะฆ่าเสียเพื่อให้ลูกชายของตนเองครองตำแหน่งมหาเศรษฐีแทน

^{๑๑} พ.ร.บ. (ไทย) ๔๑/๔๗/๑๘๒-๑๘๔.

^{๑๒} พ.ร.บ. (ไทย) ๔๘/๑๐๕/๒๒๕.

ปรากฏว่าภรรยาคลอดลูกชาย เศรษฐีออกอุบายสั่งหญิงรับใช้ให้นำเด็กไปฆ่าถึง ๔ ครั้ง และทุกครั้งต้องสูญเสียทรัพย์ไปกับการสั่งฆ่าเด็กจนเด็กเติบโต ชื่อว่า โฆสกะ เศรษฐีออกอุบายอีกเพื่อฆ่าโฆสกะ แต่ครั้งนี้เศรษฐีกลับต้องสูญเสียลูกชายของตนเอง^{๑๓} ดังสุภาษิตกล่าวว่า “ให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตัว” เศรษฐีเสียใจอย่างมากทำให้ผูกอาฆาตต่อโฆสกะ จึงออกอุบายเพื่อฆ่าโฆสกะอยู่อีก ครั้งนี้กลับต้องทำให้เศรษฐีล้มป่วยลงเพราะอุบายนี้ก็ไม่เป็นผลสำเร็จจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตยังต้องสูญเสียทรัพย์สมบัติทั้งหมดให้แก่โฆสกะ ดังนั้น เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพีนครฐานะร่ำรวยเป็นเศรษฐีได้ด้วยอานิสงส์ผลบุญจากอดีตชาติ ชาติปัจจุบันทำแต่อกุศลกรรมอย่างเดียวจึงส่งผลให้เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพีนครไม่มีความสุขในการดำเนินชีวิตกลับต้องสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างของชีวิตจากการทำอกุศลกรรมและผลของอกุศลกรรมก็จะติดตามตนไปทุกภพทุกชาติไม่สามารถหนีพ้นผลกรรมไปได้

อุปตตเศรษฐี เป็นเศรษฐีมีทรัพย์สมบัติมากฐานะร่ำรวย ถึงแม้จะมีทรัพย์มากแต่ไม่ใช้ให้เกิดประโยชน์ ดำเนินชีวิตอยู่ในกรอบของตนเอง จากการศึกษาประวัติ วิธีการดำเนินชีวิต การทำกรรมและผลกรรมของอุปตตเศรษฐี จะพบว่า อุปตตเศรษฐี ไม่ทำบุญให้ทาน มีใจคับแคบ ไม่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ไม่สนใจโลกภายนอก ดุจด่าทุบตีบริวาร บริโภคของไม่มีประโยชน์ทางโภชนาการ เช่น ข้าวปลายเกวียนกับน้ำผักดอง สวมผ้าเนื้อหยาบสามผืนเย็บติดกัน ใช้รถเกา ใช้ใบไม้บังแดดแทนการใช้ร่ม^{๑๔} อุปตตเศรษฐีไม่มีบุตรสืบสกุลเพราะผลกรรมในอดีตชาติได้ฆ่าหลานชายของตนเอง สาเหตุเกิดจากความโลภในสมบัติของหลานชาย อุปตตเศรษฐีดำเนินชีวิตอย่างนี้จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตบุญเก่าหมดไปบุญใหม่ก็ไม่ทำ หลังจากอุปตตเศรษฐีเสียชีวิตแล้วทรัพย์สมบัติทั้งหมดจึงนำเข้าพระคลังหลวง ดังนั้น อุปตตเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยมีทรัพย์สมบัติมากเกิดจากอานิสงส์ผลบุญเก่าในอดีตชาติ ในชาติปัจจุบันทำแต่อกุศลกรรมอย่างเดียวผลกรรมส่งผลให้อุปตตเศรษฐีไม่สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขสบายได้เมื่อละจากโลกนี้ไปแล้วต้องตกนรกชดใช้กรรมที่ได้ทำไว้

บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก ได้รับมรดกจากบิดามารดาทำให้มีฐานะเป็นเศรษฐี มีความสุขสบายแต่ประมาทหมั่นในการดำเนินชีวิต จากการศึกษาประวัติ วิธีการดำเนินชีวิต การทำกรรมและผลกรรมของบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก จะพบว่า หลังจากที่บิดามารดาเสียชีวิตแล้ว การดำเนินชีวิตของบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมลง คบกับนักเลงสุราถูกชักชวนให้ดื่มสุราจนเป็นคนติดสุรา เมื่อบุตรเศรษฐีติดสุราแล้วเริ่มใช้ทรัพย์อย่างฟุ่มเฟือยกลับไปนำทรัพย์นั้นไปซื้อสุราเลี้ยงเพื่อน

^{๑๓} ชู.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๕/๒๔๐-๒๔๓.

^{๑๔} อ้างแล้ว. หน้า ๓๒๙-๓๓๐.

นำทรัพย์ไปแจกจ่ายหญิงนักฟ้อนรำเป็นประจำ ทรัพย์สมบัติ ๘๐ โกฏิ ของตนหมดลงและนำทรัพย์ของภรรยามาใช้จ่ายอยู่แบบเดิมจนทรัพย์ทั้งหมด ๘๐ โกฏิ ของภรรยาหมดลง ต่อมาเมื่อทรัพย์สมบัติหมดลงเริ่มขายนา ขายสวนผัก ขายสวนผลไม้ เป็นต้น ยังไม่พอจนกระทั่งขายบ้านและที่ดินในที่สุดต้องพารรยาเที่ยวขอรานขอเศษอาหารจากคนอื่นมารับประทานเพื่อเลี้ยงชีวิต ด้วยความเห็นผิดมีโอกาสฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าแต่กลับไม่สนใจจึงขาดหลักธรรมนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตให้เกิดความสุขสบายอย่างยั่งยืน มีทรัพย์สมบัติมากแต่ไม่ใช้ทรัพย์นั้นให้เกิดประโยชน์ จึงทำให้ได้รับความเดือดร้อนอย่างที่เป็นอยู่ ดังนั้น บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากมีฐานะร่ำรวยมีทรัพย์สมบัติมากด้วยอานิสงส์ผลบุญจากอดีตชาติ ชาติปัจจุบันทำแต่อกุศลกรรมอย่างเดียวผลกรรมส่งผลให้เสื่อมจากความ เป็นเศรษฐีกลับกลายเป็นขอทาน^{๑๕}

๔.๒.๒ วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีตามหลักกรรม ๓

จากการศึกษาเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ผู้วิจัยวิเคราะห์ตามหลักกรรม ๓ คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาดีหรือชั่ว สุจริตหรือทุจริต ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งการกระทำทั้ง ๓ นี้ เป็นช่องทางในการทำกรรมที่ส่งผลให้ได้รับความสุขหรือความทุกข์ เพื่อให้ทราบชัดถึงผลกรรมของเศรษฐีตามกรรม ๓ มีดังนี้

อานนทเศรษฐี มีการดำเนินชีวิตตามหลักกรรม ๓ ได้แก่

ทางกายทุจริต จะพบว่า อานนทเศรษฐีเป็นผู้ไม่ทำบุญให้ทาน อาทิ เช่น พระพุทธเจ้า บิณฑบาตผ่านหน้าบ้านก็ไม่เคยใส่บาตร อีกทั้งอานนทเศรษฐีมีความตระหนี่แสดงความหวงแหนทรัพย์สมบัติไม่ให้บุตรใช้ทรัพย์สมบัติที่มีอยู่ นำทรัพย์สมบัติไปฝังไว้โดยไม่บอกกล่าวแก่ใคร

ทางวาจาทุจริต จะพบว่า อานนทเศรษฐีพร่ำสอนบุตรของตน ๓ เวลา คือ เวลาเช้า เวลาเที่ยง และเวลาเย็น ด้วยเรื่องไม่ให้ใช้ทรัพย์ที่มีอยู่ ให้เก็บรักษาทรัพย์แม้เพียงกหาปณะเดียวก็ไม่ควรนำไปใช้

ทางใจทุจริต จะพบว่า อานนทเศรษฐีมีความเห็นผิด กล่าวคือ เข้าใจว่าของเราเราไม่เอาของเราก็ไม่ให้ใคร คือ มีความรู้สึกกว่าทรัพย์สินที่จะมีถึงความเป็นเศรษฐีได้ไม่มีใครให้ได้ เป็นทรัพย์สินที่บรรพบุรุษหาไว้ให้ ชาวบ้านไม่เคยนำมาให้ ในเมื่อบรรพบุรุษหาด้วยความเหนื่อยยากรวบรวมจนมีทรัพย์สมบัติมาก เราเป็นผู้สืบทอดตระกูล เป็นเศรษฐีเราก็ควรจะรักษาความเป็นเศรษฐีไว้โดยไม่ต้อง

^{๑๕} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑๒๖/๑๘๓-๑๘๔.

แบ่งหรือให้ใครเลย อีกทั้งอานนทเศรษฐีคิดปกปิดไม่บอกแก่ใครเรื่องสมบัติที่ตนฝังไว้แม้แต่บุตรชายของตนเอง และอานนทเศรษฐีไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา^{๑๖}

ดังนั้น ด้วยเจตนาที่เป็นอกุศลของอานนทเศรษฐีทำให้มีความประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ผลกรรมส่งผลให้ประสบสิ่งที่ไม่ดีเมื่อมีชีวิตอยู่ก็ไม่มีความสุขแต่กลับมีความทุกข์กลัวทรัพย์สมบัติจะหมดไปเมื่อเสียชีวิตแล้วมีโอกาสกลับมาเกิดใหม่ ผลกรรมส่งผลให้เกิดเป็นบุตรของขอทาน มีรูปร่างอัปลักษณ์ ถูกสังคมรังเกียจ ถูกชาวเมืองดูต่ำทุบตีให้ได้รับความทุกข์

จุนเศรษฐี มีการดำเนินชีวิตตามหลักกรรม ๓ ได้แก่

ทางกายทุจริต จะพบว่า จุนเศรษฐีเป็นผู้มีความตระหนี่แสดงอาการหวงแหนสิ่งของที่ตนมีอยู่ โดยไม่เคยแบ่งปันให้แก่ใคร แสวงหาทรัพย์ได้มาแต่ไม่ใช้ทรัพย์ให้เกิดประโยชน์

ทางวาจาทุจริต จะพบว่า จุนเศรษฐีเป็นผู้ที่พูดเอาแต่ผลประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก อาทิ เช่น พูดบิดเบือนความจริงเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนเองต้องการไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินเงินทองต่าง ๆ ที่ได้มา

ทางใจทุจริต จะพบว่า จุนเศรษฐีไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ไม่เชื่อเรื่องกรรม ไม่สนใจฟังพระธรรม ไม่รักาศิล มีความประมาทมีจิตใจติดอยู่ในอามิส คือ คิดแต่จะหาวิธีการอย่างไรเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุสิ่งของที่ตนปรารถนา

ดังนั้น ด้วยเจตนาที่เป็นอกุศลของจุนเศรษฐีทำให้ประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ผลกรรมส่งผลให้ประสบสิ่งที่ไม่ดีเมื่อจุนเศรษฐีเสียชีวิตแล้วผลจากกรรมดังกล่าวทำให้ไปเกิดเป็นเปรต ได้รับความทุกข์ทรมาน

เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพี มีการดำเนินชีวิตตามหลักกรรม ๓ ได้แก่

ทางกายทุจริต จะพบว่า เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพีเขียนจดสั่งให้คนเก็บส่วยฆ่าไข่มุกและโยนลงไปหลุมคูที่สำนักของคนเก็บส่วย ใช้จ่ายทรัพย์อย่างไม่เกิดประโยชน์ ด้วยการใช้จ่ายทรัพย์หมดไปกับการสั่งฆ่าไข่มุกทุกครั้ง

ทางวาจาทุจริต จะพบว่า เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพีพูดเพื่อทำลายผู้อื่น อาทิ เช่น เศรษฐีสั่งให้หญิงรับใช้นำเด็กไปวางกลางประตูคอกโค เพื่อต้องการจะให้แม่โคเหยียบให้ตาย เศรษฐีสั่งให้หญิงรับใช้นำเด็กไปวางขวางทางขบวนเกวียน เพื่อให้ล้อเกวียนตัดตัวเด็กให้ตาย เป็นต้น

ทางใจทุจริต จะพบว่า เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพีเป็นผู้มีความเห็นผิด กล่าวคือ เศรษฐีได้ยินบุโรหิตบอกว่าเด็กที่เกิดวันนี้เป็นผู้มีบุญมาก อนาคตจะได้เป็นมหาเศรษฐีของเมือง ภรรยาของเศรษฐีมี

^{๑๖} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๔๗/๑๘๕๕.

ครรภ์แก่พอดี แต่วันนั้น ภรรยาไม่คลอดบุตร เศรษฐีจึงสั่งให้คนรับใช้ไปหาประมุขราคาเด็กที่เกิดวันนี้ เมื่อได้เด็กมาก็คิดว่า ถ้าบุตรของตนเป็นผู้หญิงก็จะให้แต่งงานกับเด็กผู้นี้และตั้งให้เป็นเศรษฐี แต่ถ้าบุตรของตนคลอดออกมาเป็นบุตรชายก็จะฆ่าเด็กที่ได้ประมุขมาเสีย ปรากฏว่าภรรยาคลอดบุตรออกมาเป็นบุตรชาย เศรษฐีคิดว่าถ้าไม่มีเด็กที่ประมุขมาบุตรชายของตนก็จะได้เป็นเศรษฐีอย่างแน่นอน จึงคิดฆ่าเด็กที่ประมุขมาตลอดเวลา

ดังนั้น ด้วยเจตนาที่เป็นอกุศลของเศรษฐีชาวเมืองโกสัมพีทำให้มีความประพติตุจจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ผลกรรมส่งผลให้ประสบสิ่งที่ไม่ดีไม่มีความสุขสบายต้องเสียบุตรชายของตนเสียทรัพย์สินสมบัติเสียทุกอย่างจนถึงเสียชีวิตไปเกิดในนรก

อุปตตกเศรษฐี มีการดำเนินชีวิตตามหลักกรรม ๓ ได้แก่

ทางกายทุจจริต จะพบว่า อุปตตกเศรษฐีไม่บริจาทาน กล่าวคือ ภิกษุสงฆ์บิณฑบาตผ่านหน้าบ้านก็ไม่เคยใส่บาตร ไม่แจกจ่ายสิ่งของให้แก่ใคร อีกทั้งอุปตตกเศรษฐีเป็นผู้มีธัญธำมรงค์เงินเหตุจำเป็น อาทิ เช่น บริโภคปลายข้าวกับน้ำผักกาดดอง นุ่งหม้อผ้าเนื้อหยาบที่ตัดเป็นสามชั้นเย็บติดกัน ใช้รถเก่า ใช้ใบไม้กั้นแหนรม และอุปตตกเศรษฐีเป็นผู้มักโกรธ เมื่อบริวารทำสิ่งที่ไม่ถูกใจก็จะทำร้ายร่างกายบริวารของตนด้วยการทุบตีจนต้องหนีไป^{๑๗}

ทางวาจาทุจจริต จะพบว่า อุปตตกเศรษฐีพูดคำหยาบ ด้วยเหตุที่บริวารทำอาหารประณีตที่ไม่บริโภครับกลับโกรธตำบริวารให้หนีไป

ทางใจทุจจริต จะพบว่า อุปตตกเศรษฐีมีความเห็นผิด กล่าวคือ ไม่ใช่ทรัพย์สินสมบัติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์กลัวทรัพย์สินสมบัติจะหมดไป มีใจคับแคบไม่คิดให้ทาน ไม่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา

ดังนั้น ด้วยเจตนาที่เป็นอกุศลของอุปตตกเศรษฐีทำให้ประพติตุจจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ผลกรรมส่งผลให้ประสบกับสิ่งที่ไม่ดีไม่มีความสุขในการดำเนินชีวิตทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดจึงตกเป็นของหลวงหลังจากเสียชีวิตไปแล้วเพราะไม่มีบุตรสืบสกุล หลังจากที่อยู่อุปตตกเศรษฐีเสียชีวิตแล้วต้องไปเกิดในนรก

บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก มีการดำเนินชีวิตตามหลักกรรม ๓ ได้แก่

ทางกายทุจจริต จะพบว่า บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากติดสุราเป็นเหตุให้ใช้จ่ายทรัพย์อย่างสุรุ่ยสุร่ายใช้จ่ายทรัพย์อย่างไม่เกิดประโยชน์ โดยนำทรัพย์ไปซื้อสุราเลี้ยงเพื่อน ให้รางวัลแก่นักพ่อนรำ

^{๑๗} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๕๐/๓๒๙-๓๓๐.

เป็นประจำ ใช้ทรัพย์สินสมบัติของตนเองและของภรรยาจนหมด ขายนางานสวนผัก สวนผลไม้ บ้านและที่ดิน จนหมดไม่เหลือ^{๑๘}

ทางวาจาทุจริต จะพบว่า บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากเมื่อมาแล้วด้วยฤทธิ์ของสุราก็กลายเป็นคนพูดมากกว่าเดิมพูดเพื่อเจ้อไปเรื่อยเปื่อยไม่มีสาระ เป็นต้น

ทางใจทุจริต จะพบว่า บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ไม่สนใจฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า มีความประมาทมัวเมาหลงอยู่ในอบายมุข

ดังนั้น ด้วยเจตนาที่เป็นอกุศลของบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากทำให้ประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ผลกรรมส่งผลให้ประสบกับสิ่งที่ไม่ดีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเป็นเศรษฐีมีความสุขสบายกลับกลายเป็นขอทานได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน

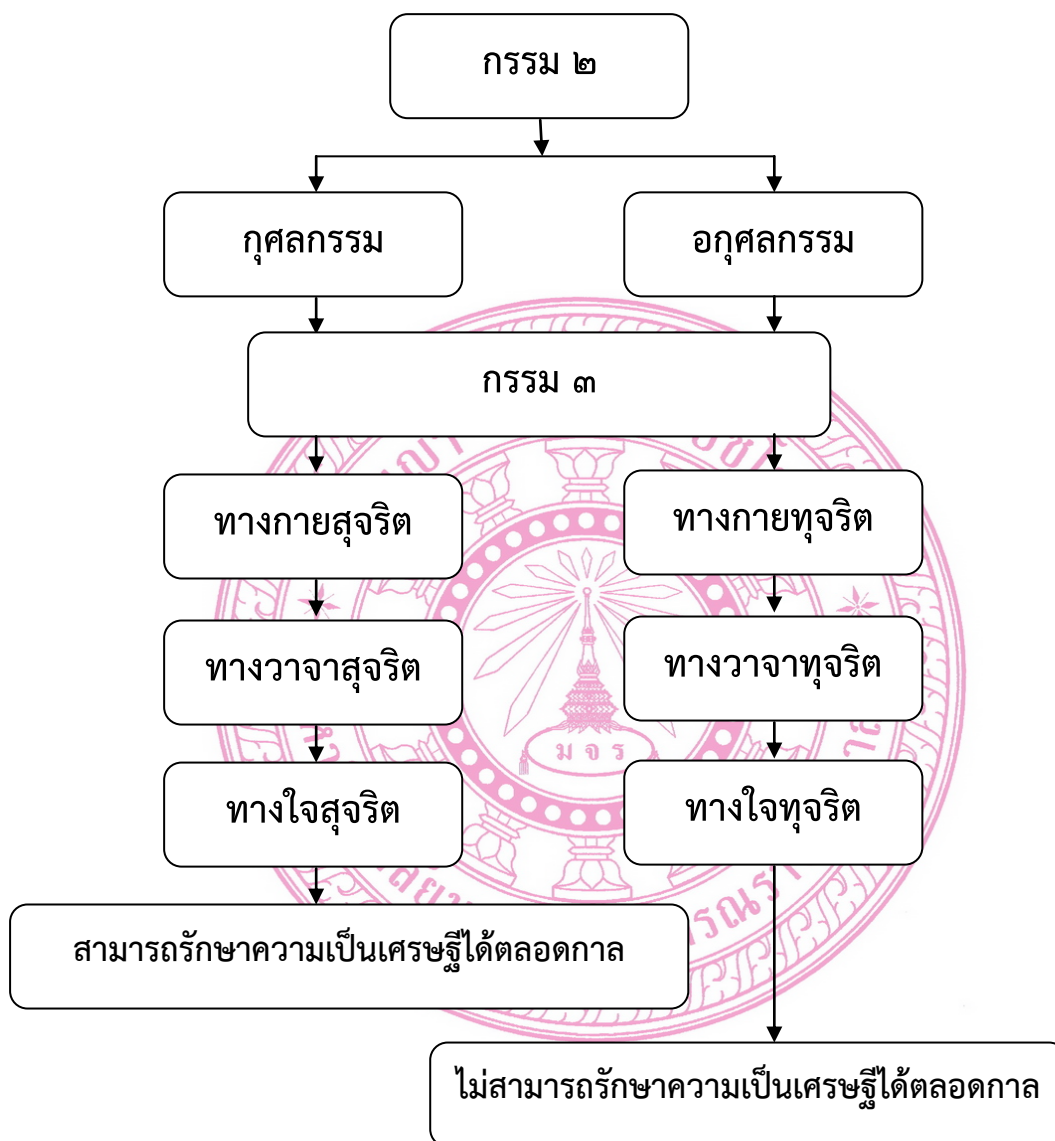
สรุปได้ว่า เศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาลทั้ง ๕ ท่าน เศรษฐีแต่ละท่านมีเจตนาที่เป็นกุศลกรรมด้วยกันทุกท่านผลจากกุศลกรรมจึงส่งผลให้แสดงออกมาทางกาย ทางวาจา และทางใจให้ประพฤติน่าชื่นชม เมื่อเศรษฐีทุกท่านประพฤติน่าชื่นชมทางกาย ทางวาจา และทางใจผลกรรมจึงส่งผลให้สามารถรักษาความเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล สำหรับเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาลทั้ง ๕ ท่าน เศรษฐีแต่ละท่านมีเจตนาที่เป็นอกุศลกรรมด้วยกันทุกท่านผลจากอกุศลกรรมจึงส่งผลให้แสดงออกมาทางกาย ทางวาจา และทางใจให้ประพฤติน่าพิไรทางกาย ทางวาจา และทางใจผลกรรมจึงส่งผลให้ไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล

๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยพบว่า องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาครั้งนี้เป็นกระบวนการของการทำกรรมและการให้ผลกรรมของเศรษฐีดังนี้

^{๑๘} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑๒๖/๑๘๑-๑๘๔.

กระบวนการของการทำกรรมและการให้ผลกรรมของเศรษฐี

จะเห็นได้จากกระบวนการของการทำกรรมและการให้ผลกรรมของเศรษฐี โดยเริ่มจากตัวกรรม หรือ กรรม ๒ ประเภท ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่จะกำหนดให้บุคคลประพฤติปฏิบัติไปในทิศทางใด เมื่อบุคคลมีเจตนาที่เป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม ผลกรรมก็จะส่งต่อให้เลือกช่องทางการทำกรรม หรือ กรรม ๓ ประเภท โดยกำหนดให้มีความประพฤติสุจริต หรือ ทุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ผลจากความประพฤติส่งผลให้ได้รับความสุข หรือความทุกข์ มีทรัพย์สมบัติมากหรือน้อย เป็นเศรษฐีหรือขอทาน ตามกระบวนการดังกล่าว

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ หลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การศึกษาหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า กรรม ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเถรวาทในพระไตรปิฎกและอรรถกถา เป็นคำกลาง ๆ แปลว่า การกระทำ หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา จะแสดงออกมาเป็นความประพฤติทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งจัดเป็นกรรมทั้งนั้น ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำการด้วยกาย วาจา ใจ” แต่เพราะกรรมเป็นการกระทำของมนุษย์ที่ประกอบด้วยเจตนาเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้เกิดผลของการกระทำ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจถึงหลักกรรม ตามลักษณะและประเภทของกรรมเสียก่อน เพื่อให้ทราบชัดถึงทิศทางจากการกระทำว่าเป็นกุศลกรรม หรืออกุศลกรรม โดยผ่านช่องทางของการทำกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจ เป็นสุจริต หรือทุจริต เมื่อกระบวนการทำกรรมสิ้นสุดลงก็จะทราบชัดถึงผลของกรรมชัดเจนยิ่งขึ้นตามหลักเกณฑ์การให้ผลของกรรม ๑๒ ประเภท ด้วยเหตุดังกล่าว กรรม จึงเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม เพราะกรรมจะส่งผลต่อชีวิตทั้งในปัจจุบันและในอนาคต กรรมจึงมีลักษณะเป็นเมล็ดพันธุ์พืชที่หว่านไว้ในพื้นที่ใด ๆ ก็ตาม ย่อมได้พันธุ์เช่นนั้นเป็นการตอบแทนอย่างแน่นอน ไม่มีบุคคลใดหลีกเลี่ยงได้พ้นจากกฎแห่งกรรมที่ว่า “บุคคลทำกรรมใดไว้ ดีก็ตามชั่วก็ตาม เขาย่อมต้องรับผลของกรรมนั้น”

๕.๑.๒ การดำเนินชีวิตของเศรษฐีในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การศึกษาการดำเนินชีวิตของเศรษฐีในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า เศรษฐีแต่ละท่านมีอุปนิสัย มีทัศนคติ และมีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ การดำเนินชีวิตของเศรษฐีที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ๕ ท่าน ได้แก่ เมณฑกเศรษฐี นางวิสาขาอุบาสิกา อนาถบิณฑ

ทิกเศรษฐี โขติกเศรษฐี และขุทิลเศรษฐี ทั้ง ๕ ท่านมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา มีความเชื่อเรื่องกรรม และการให้ผลของกรรม มีเจตนาที่เป็นกุศล ได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า มีความเห็นที่ถูกต้อง และนำหลักธรรมเข้ามาเป็นปัจจัยในการดำเนินชีวิต ยึดถือการทำแต่กุศลกรรม อีกทั้งนำองค์ธรรมต่าง ๆ ของหลายหลักธรรมมาประพุดิปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ทั้งการครองตน การครองงาน การครองคน และการครองใจ เป็นกัลยาณมิตรที่ดีของคนในครอบครัวและบุคคลทั่วไป การดำเนินชีวิตจึงประสบสิ่งที่ดีมีแต่ความสุขสบาย อาทิ เช่น นางวิสาขาอุบาสิกาดำเนินชีวิตอยู่บนรากฐานของความดีงาม เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก สร้างวัดบุพพารามวิหารถวายแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ อุปถัมภ์บำรุงภิกษุสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ เป็นประจำ มีคุณธรรมจริยธรรม ชอบบริจาคทาน กระทำประโยชน์เพื่อเกื้อกูลผู้อื่นและสังคม เป็นกัลยาณมิตรที่ดี ประกอบกับการยึดมั่นในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม จึงทำให้ประสบความสำเร็จมีความสุขในชีวิต เป็นที่รักของคนในครอบครัวและประชาชนทั่วไป

สำหรับเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาล ๕ ท่าน ได้แก่ อานนทเศรษฐี จูฬเศรษฐี เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพี อปุตตกเศรษฐี และบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก พบว่า เศรษฐีแต่ละท่านไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ไม่เชื่อเรื่องกรรม และการให้ผลของกรรม มีความเห็นผิด มีเจตนาที่เป็นอกุศล ทำแต่อกุศลกรรม มีความประมาท ไม่ให้ทาน มีความตระหนี่ ไม่เกื้อกูลประโยชน์แก่ผู้อื่นและสังคม ขาดหลักธรรมนำมาใช้เป็นหลักการดำเนินชีวิตทำให้ประสบสิ่งที่ไม่ดีมีแต่ความทุกข์ ความเดือดร้อน อาทิเช่น บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากเขาดำเนินชีวิตอยู่ในความประมาท ไม่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา หลงมัวเมาอยู่กับการดื่มสุราจนติดเป็นนิสัย นำทรัพย์สมบัติของตนและของภรรยาไปใช้ในทางไม่เกิดประโยชน์ ทรัพย์สมบัติทั้งหมดสูญสิ้นไปไม่เหลือแม้แต่ที่ดินและที่อยู่อาศัยสุดท้ายต้องพากรรยาเที่ยวไปขอตาน บริโภคเศษอาหารที่เหลือจากผู้อื่นมาประทังชีวิต เพราะขาดหลักธรรมนำมาใช้เป็นหลักการดำเนินชีวิตทำให้ประสบสิ่งไม่ดีจากเศรษฐีจึงกลายเป็นขอทาน

๕.๑.๓ วิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การศึกษาวิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า เศรษฐีที่ดำเนินชีวิตที่ดีสามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดกาลทั้ง ๕ ท่าน เศรษฐีทุกท่านมีเจตนาที่เป็นกุศลรู้จักวิธีการนำหลักกรรม ๒ และกรรม ๓ มาประยุกต์ใช้เป็นวิธีการดำเนินชีวิตของแต่ละท่าน โดยเริ่มจากการปกครองตนให้ตั้งอยู่ในการประพุดิชอบ ทำแต่กุศลกรรม ประพุดิสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ผลกรรมส่งผลให้

การดำเนินชีวิตมีแต่ความสุขสบาย มีทรัพย์สมบัติมาก มีฐานะร่ำรวย เป็นที่รักเคารพของบริวารและประชาชน ด้วยการประพฤติปฏิบัติดังกล่าวผลกรรมส่งผลทำให้สามารถเป็นเศรษฐีได้ตลอดเวลา อาทิเช่น เมณฑกเศรษฐี มีเจตนาที่เป็นกุศลนำหลักธรรมจากพระพุทธเจ้ามาประพฤติปฏิบัติทำกุศลกรรมด้วยการบริจาคทานช่วยเหลือประชาชนผู้มีฐานะยากจน สร้างอาชีพให้แก่ประชาชนสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาเป็นประจำ ผลกรรมส่งผลให้เมณฑกเศรษฐีมีฐานะร่ำรวยมีทรัพย์สมบัติมาก เกิดจากอานิสงส์ของการบริจาคทาน ได้รับความสุขสบายจากอานิสงส์ของการฟังธรรมและนำมาปฏิบัติ เป็นที่รักเคารพของประชาชนอันเกิดจากอานิสงส์ของการช่วยเหลือให้ประชาชนมีอาชีพเลี้ยงครอบครัว ด้วยการทำกุศลกรรมอย่างเดียวผลกรรมส่งผลให้เมณฑกเศรษฐีสามารถรักษาความเป็นเศรษฐีได้ตลอดเวลา

สำหรับเศรษฐีที่ดำเนินชีวิตไม่ดีไม่สามารถ เป็นเศรษฐีได้ตลอดเวลา ๕ ท่าน ได้แก่ อานนทเศรษฐี จูฬเศรษฐี เศรษฐีชาวเมืองโกสัมพี อปุตตกเศรษฐี และบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก พบว่าเศรษฐีทั้ง ๕ ท่าน มีเจตนาที่เป็นอกุศล ไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ไม่สนใจฟังพระธรรมเทศนา มีความเห็นผิด ทำแต่อกุศลกรรม ไม่ให้ทาน มีความตระหนี่ ไม่ใช้ทรัพย์ให้เกิดประโยชน์ ประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ด้วยการประพฤติดังกล่าว ผลกรรมส่งผลให้การดำเนินชีวิตได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน อาทิเช่น อานนทเศรษฐี มีเจตนาที่เป็นอกุศลไม่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ขาดหลักธรรมนำมาใช้เป็นหลักการดำเนินชีวิตทำให้มีความเห็นผิดทำอกุศลกรรมทางใจจึงแสดงออกมาทางกาย ทางวาจา ด้วยการไม่ให้ทาน เพราะมีความตระหนี่ กล่าวสอนบุตรไม่ให้ใช้ทรัพย์ที่มีอยู่กลัวทรัพย์จะหมดไป แม้แต่ทรัพย์สมบัติที่ตนฝังไว้ก่อนจะเสียชีวิต ไม่บอกแก่ใครแม้แต่บุตรชายของตนเอง ผลกรรมส่งผลให้หลังจากเสียชีวิตแล้วไปเกิดเป็นบุตรของขอทานมีรูปร่างอัปลักษณ์เป็นที่น่ารังเกียจของสังคม ถูกชาวเมืองดูต่ำทุบตีให้ได้รับแต่ความทุกข์ ด้วยการทำอกุศลกรรมประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ดังกล่าว ผลกรรมส่งผลให้เกิดในตระกูลของขอทานทำให้ได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน ไม่สามารถรักษาความเป็นเศรษฐีได้ตลอดเวลา

ดังนั้น บุคคลใดก็ตาม รู้และเข้าใจหลักกรรมตามกระบวนการของการทำกรรมและการให้ผลของกรรมทางพระพุทธศาสนา บุคคลนั้นย่อมสามารถนำไปเป็นแนวทางในการเลือกกำหนดหรือลิขิตให้ชีวิตได้รับสิ่งที่ตนปรารถนาไว้ ไม่ว่าจะเป็นความสุข ความสบาย ความทุกข์เดือดร้อน เป็นเศรษฐี หรือเป็นขอทาน เหล่านี้ ให้เป็นจริงได้อย่างแน่นอนตามกระบวนการดังที่กล่าวมา

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาเห็นความสำคัญของหลักสูตรในพระพุทธศาสนาที่สามารถแก้ไข้ปัญหาของสังคมได้โดยเฉพาะหลักสูตรควรให้สถาบันการศึกษาไทย ทั้งระดับประถมศึกษาและระดับอื่น ๆ ศึกษาหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาให้เข้าใจถูกต้อง ซึ่งเป็นรากฐานของการเข้าใจถึงปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบัน เมื่อมีการศึกษาในเรื่องกรรมอย่างลึกซึ้งถูกต้อง ก็จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงระบบค่านิยมในสังคม ตลอดจนมีการปรับปรุงพื้นฐานการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงระบบค่านิยมในสังคม หมายถึงหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเน้นย้ำให้การศึกษาเฉพาะเรื่องไม่เพียงแต่มีความลึกซึ้งเท่านั้นหากยังถูกต้องสมบูรณ์ครบถ้วนอีกด้วย อีกทั้งเป็นการปลูกฝังกระบวนการความคิด การกระทำ ที่ถูกต้องให้แก่คนทุกระดับได้ตระหนักถึงการกระทำของตนเองว่ามีการกระทำอย่างไรจึงได้รับความสุขสบายอย่างยั่งยืนตลอดไป และกระทำอย่างไรจึงได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน ด้วยเหตุผลดังกล่าวสามารถแก้ไข้ปัญหาความเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้อันนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทยได้

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์

การศึกษาวิเคราะห์ผลกรรมของเศรษฐีที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการศึกษาวิจัยหลักสูตรและการให้ผลของกรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ถ้าหากผู้ได้รับการศึกษาจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม หรือถ้าหากจะศึกษาวิจัยต่อไป เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

- ๑) ควรศึกษาถึงเรื่องอิทธิพลของศรัทธาที่ทำให้เป็นเศรษฐีและเสื่อมจากความเป็นเศรษฐีตามหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา
- ๒) ควรศึกษาเปรียบเทียบผลกรรมของเศรษฐีที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
- ๓) ควรศึกษาวเคราะห์ทัศนะคติของเศรษฐีในเมืองไทยต่อหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา
- ๔) ควรศึกษาเรื่องทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม ๔ ของเศรษฐีที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
- ๕) ควรศึกษารูปแบบการให้ทานของคนไทยในปัจจุบันว่ามีจุดประสงค์วิธีการและให้ ความสำคัญอย่างไร

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กองทุนการเผยแผ่พระพุทธธรรม, ปทานุกรมพระไตรปิฎก ฉบับบาลี-ไทย เล่ม ๒, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์ การศาสนา, ๒๕๓๕.

บรรจบ บรรณรุจิ, ปฏิจ্ঞสมุปบาท, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ พรบุญการพิมพ์,

๒๕๓๘.

ปัญญาลักษณ์ สุวรรณ, สูตรลับเศรษฐี, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ Organic books, ๒๕๕๑.

ธรรมรักษา, พระไตรปิฎก และอรรถกถา ฉบับกรรมลิขิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๗,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๓,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๗.

_____กรรม-นรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๒.

_____พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

.....พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๙, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

.....พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๙, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระธรรมวิสุทธิภิกขุ (พิจิตร ฐิตวณโณ), **กฎแห่งกรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๕๓.

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), **กรรมที่ปณี เล่ม๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

ดอกหญ้า, ๒๕๔๕.

พระมนตรี สุปุตฺติโก, **พุทธจริยธรรมทางธุรกิจ เข้มทิศเศรษฐกิจ**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

สัมปชัญญะ, ๒๕๕๑), หน้า ๒๔๙.

พระมหาชัยพร ชยวโร, **ธรรมมหาเศรษฐี**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ไพลิน, ๒๕๔๗.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), **พุทธศาสนากับปรัชญา**, กรุงเทพมหานคร :

อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓.

พระศรีคัมภีร์ญาณ (ถวัลย์ ญาณจारी), **คู่มือสร้างทานการกุศล**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สำนัก

วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร, ๒๕๔๖.

พุทธทาสภิกขุ, **โอสาเรตัพพธรรม**, กรุงเทพมหานคร : ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๑๗.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๙๓**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๖.

วศิน อินทสระ, **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, กรุงเทพมหานคร :

เรือนธรรม, ๒๕๔๖.

สนธิชัย ทวีโชคทรัพย์สิน, **การอุทิศส่วนกุศลตามแนวพระไตรปิฎก**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

บริษัทแปดสีบเจ็ด (๒๕๔๕) จำกัด, ๒๕๕๑.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน), **หลักกรรมใน**

พระพุทธศาสนา, กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร :

บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖

เสฐียรพงษ์ วรรณปก, เพื่อความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับหลักกรรม, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วน

จำกัด หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๔.

สุนทร ฌ รังสี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

อนุพงษ์ พันธุ์พรประสิทธิ์, ลิขิตแห่งกรรม กับหนทางแก้กรรม และตัดกรรม, กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์เพทาย, ๒๕๕๑.

(๒) เอกสารอัดสำเนา

บรรจบ บรรณรุจิ, เอกสารประกอบการสอนวิชาพระไตรปิฎกวิเคราะห์,

กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕ (อัดสำเนา).

(๓) วิทยานิพนธ์

ประสาธชัย สุขเจริญ, “ศึกษาการใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน”,

สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา, (กรุงเทพมหานคร :

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

พงศ์พันธ์ จันทรวาทิตย์, “บทบาทของเศรษฐกิจที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร

มหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒),

บทคัดย่อ.

พระมหาไพฑูริย์ สุทวิโร, “การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท”,

วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖),

พระมหาวิโรจน์ วิโรจน์ (ผาตา), “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประโยชน์ในพุทธ

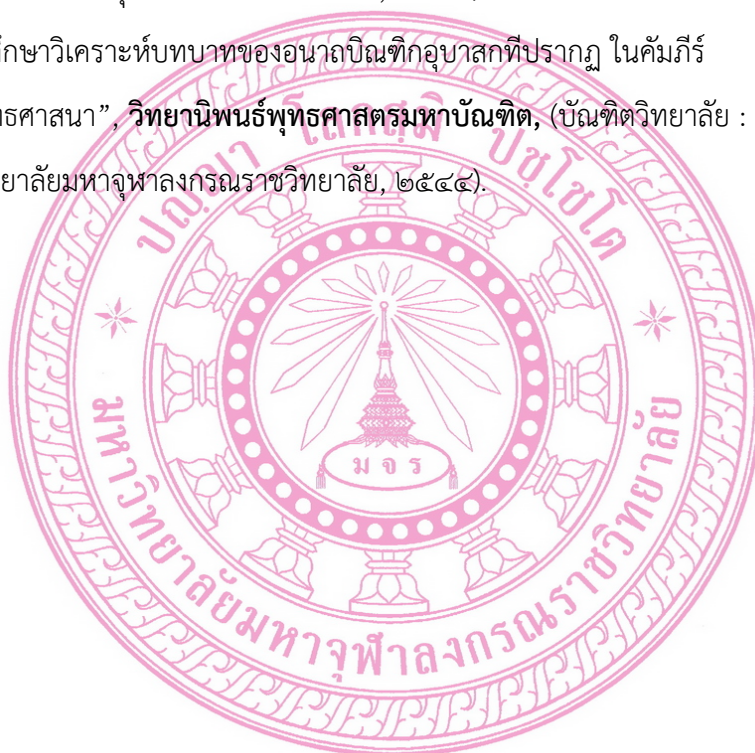
ปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

ไพโรจน์ ศุภทีปมงคล, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของจิตตคหบดีอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์
พระพุทธานุชาต”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

พระมหาสุวรรณ สุวณโณ (จุลพงษ์), “ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของเศรษฐีที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
กับในสังคมไทยปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

รังษี สุนทร, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์
พระพุทธานุชาต”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระจิรวัดน์ อภินนโท (ชมสนธิ์)
เกิด	วันที่ ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๘
สถานที่เกิด	บ้านวังหิน ตำบลวังหิน อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
การศึกษา	นักธรรมชั้นเอก เปรียญธรรม ๑-๒ ประโยค ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.๓) วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีอุทัยธานี พุทธศาสตรบัณฑิต (บริหารรัฐกิจ) วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อุปสมบท	ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔
ที่อยู่	วัดสามัคคีรังสรรค์ ตำบลเขาบางแกรก อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี